

חלק שני

ע י י ר ת נ ו

טפוסים, דמויות, מנהגים, מאורעות

בל ירד עברנו
לתהום הנשיה...

הרב אהרן ראובן צ'רני, באיאן

גם לעיירה גוף ונשמה

הרב אהרן ראובן צ'רני זצ"ל

כשם שלאדם גוף ונשמה, כן לערים וארצות. גופו של אדם ימות ויהיה לאבק, לא כן הנשמה, שהיא נצחית. ונשגבה — ובפרט, שחיוו של האדם יפים היו. העיירה סוקולי היהודית הושמדה מבחינה פיזית, אולם נשמתה חיה וקיימת. גדולה ונעלה היא נשמת עירתנו היקרה. הר נראה גבוה יותר מרחוק מאשר מקרוב. בנעורי חייתי בסוקולי ולא תפסתי את גדולתה. לאחר שעזבתיה והש"י רצה שאבנה את עולמי הקטן בעולם הגדול ובכרכים כגון: לונדון, בירמנגם, בוסטון, ניו יורק ובאיאן, החלתי לחשוב על עיר מולדתי סוקולי ולהעריך את חשיבותה. נתתי שבח לקב"ה שנוולדתי וחונכתי בצלה. כדרך הטבע לקחה גם סוקולי במגרעות, אך הסיבות היו בגלל הגלות, שלילת בטחון והעוני ששרר בה. עירתנו היקרה היתה לסמל של אהבת התורה ולמוד התורה. בכל הערים הגדולות והקטנות, שהתגוררתי בהן בימי חיי, לא מצאתי יחסי, מספר כה גדול של תלמידי חכמים כמו בסוקולי. תקוות ושאיפות של הורים היו, שבניהם יהיו תלמידי חכמים והתפללו לה, שיומן לבנותיהם חתנים הגונים, למדנים. צעירי סוקולי למדו בשיבות במספר גדול יותר מאלה, שבערים סמוכות אחרות. בבית המדרש בסוקולי הדהד קול התורה, בשבתות היו כל השולחנות בבתי המדרש מוקפים לומדים. נגוני הגמרא מבית המדרש הישן היו נשמעים בשוק וברחובות העיר. עם צללי הערב בקע מבית המדרש הישן קולו הערב של בעל התפילה הקבוע, ליישקה דינעס — גולדין, בקראו לפני העמוד את פרק התהלים שלפני תפילת הערבית: „אשרי תמימי דרך, ההולכים בתורת ה'“ ומיד לאחר מכן „והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית“.

סוקולי הוציאה מקרבה מספר ניכר של רבנים. ר' יודל מנשה'ס הגה בלמודים יומם ולילה ונתכבד לכס הרבנות בעיר הסמוכה צ'כנובצה. אישית לא הכרתי את ר' יודל מנשה'ס אבל

רבנותו נתקשרה בי. ומעשה שהיה, כך היה: הרב הסוקולאי ר' מנחם יונה ז"ל היה גדול בתורה וצדיק. כך גם כנוהו הבריות והיו פונים אליו לעתים קרובות בעניניהם. כולם האמינו, שכל מלה היוצאת מפיו הקדוש, מתגשמת. בדיני התורה שלו היה הצד המפסיד חרד מלערער לפסק הדין, מחמת התראה, או נזיפה כמו שכתוב במשנה «והוא זהיר בגחלתם של תלמידי חכמים וכו'...»

בסוקולי, כמו במרבית קהילות אירופה היתה הסנדקאות, נחלתו של הרב. אני נולדתי בר"ח סיון, טקס ברית המילה שלי נערך באסרו חג של שבועות, כמנהג, עורכים את הטקס בשעות שלפני הצהריים. במקרה, עזב ר' יודל מנשה'ס באותו יום את סוקולי, כדי לקבל את משרת הרבנות בצ'כנובצה וכל אנשי העיריה עם הרב דמתא בראשם לוו את ר' יודל לקצה העיר. בגלל סיבה זאת נתאחר טקס ברית המילה שלי. כשהגיעו האורחים לביתנו היתה כבר השעה מאוחרת למדי. הרב מנחם יונה ז"ל ניגש אז לאמי ואמר אליה: «אל נא יצטערו הורי התינוק על האחר של טקס הברית מילה, כי באותו זמן יצא רב אחד את העיר ונכנס אליה רב שני, אם ירצה השם, יהיה בנכס לרב בישראל». מפי אמי היקרה שמעתי דברים אלה והיא היתה בטוחה שתקיים ברכת הצדיק הקדוש.

הרב מוויזנה, ר' בצלאל זצ"ל היה מיוצאי סוקולי. כשלמדתי בישיבת וויזנה נהגתי ללכת עם חברי לשמוע תורה מפי הרב והתרשמתי עמוקות מדברי חכמתו.

מעשה בפרש ובטלית שנשכחה

הרב ר' יעקב סמיאטיצקי ז"ל בנו של הדרשן המפורסם מסוקולי ר' הרשל אהרון יונס ז"ל עלה על כס הרבנות בגץ, עוד רואה אני לפני את התמונה, כיצד כל אנשי העיריה מקטון ועד גדול בראשם הרב אברהם אפשטיין יצאו ללוות את הרב הצעיר יעקב סמיאטיצקי לתחנת הרכבת קרושבה, היה זה יום ששי, בשעות הבוקר, אלתרקה הקטנטן, חותנו של הרב יעקב יצא אף הוא עם חתנו לגץ, אשר בפלך לומז'ה. פתאום נזכר אלתרקה ששכח לקחת אתו את טליתו. וכיצד זה, יצא יהודי לדרך בלי טלית? ובפרט חותנו של הרב בכבודו ובעצמו. והיתכן להצדיק את הדבר?! ר' הרשל, אבי הרב, דרשן, למדן וחכם פנה לאלתרקה במלים:

יהודי חייב תמיד להיות עם הטלית שלו, הוא דרוש לאלה שחיים וח"ו ליהודי שבא יומו ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה?!

מה לעשות? קפץ משה בורוביץ בעצתו, אבא בורוביץ בעצה אחרת ובעוד עצה אברהם מל בורוביץ. למעשה לא היתה אף עצה, כדי להושיע, או הציע אחד מקרב הקהל לשלוח פרש מהיר על גבי סוס דוהר לסוקולי ולהביא את הטלית לפני צאת הרכבת. וכך היה. נמצא מיד פרש, שקפץ על סוסו האביר ונעלם בדהירה לכון סוקולי. הסהל נשאר במקומו במתיחות ובצפיה. התגיע הטלית ברגע הנכון? ושם שניות אחדות מאוחר מדי?... והנה הרכבת הגיעה לתחנה, עוצרת קמעא את נשימתה הכבדה ושריקה ראשונה פולחת את האויר. הקהל עצר אף הוא את נשימתו בקץ הסבלנות. נשמעה שריקה שניה... אוי, אוי, מה יהיה הסוף? באותו רגע נראה הפרש החוזר והטלית בידו. אנתח רוחה פרצה מפי ההמון. מלא אקסטזה, מלא ספוק והתפעלות, שבח והודיה לאל בורא עולם.

מנהל התחנה, ידיד הבורוביצים ואלתרקה הקטנטן שרק בפעם השלישית והרכבת זזה ממס

ברגע שהושיט אלתרקה את זרועותיו וחבק באהבה וכמעט בדמעות גיל את אוצרו היקר — הטלית. הארוע היה לנושא ער בסוקולי באותו יום ולאחריו, כמו נס יציאת מצרים. בדרך חזרה מקרושבה דברו כולם על הנחת שיש לר' הרשל אהרון, אביו של הרב הצעיר, מבנו, שפרנסתו הנכבדת מובטחת לו ולבני ביתו לאורך ימים, כעין חזקת מלכות, העוברת לבנים ולבני בנים.

מרכבה מפוארת רתומה לסוסי אש

בחזרי הביתה אמרה אלי אמי אהובתי ע"ה: הרואה אתה בני, שתורה טובה מכל סחורה! בסוקולי היה עלוי, ששמו יצא לתהילה בין חכמי פולין וליטא, היה זה הרב אברהם יעקב בריל ז"ל. בנו של פסח מאירקה'ס. היה בקי בש"ס ופוסקים וכן בזכרון נפלא. די היה להצביע על מקום מסויים בגמרא ולשאול אותו איוו מלה כתובה באותו מקום בדיוק בדף העשירי, ר' אברהם יעקב ענה בדיוק ולא נכשל בתשובתו.

עשירים קרצו עין לעומתו, ברצונם לקחתו להם חתן לבנותיהם.

זוכר אני, שפעם עברה בסוקולי מרכבה מפוארת רתומה לשני סוסים אבירים, ממש סוסי אש ובתוכה ישבו שני יהודים בעלי הדרת פנים. המרכבה עשתה רושם רב בעירה והמונים יצאו החוצה להסתכל במאורע היוצא דופן בסוקולי. רבים הציצו מבעד החלונות, כדי לראות זאת הפלא ולדעת מה קורה בחוץ. המרכבה עצרה ע"י ביתו של פסח מאירקה'ס וממנה יצא גביר ורשאי וחברו, בקי בתורה במטרה לבחון את ידיעותיו של העלוי אברהם יעקב.

מיד ידעו לספר, שהמחונן מוכן לשלם רבבה של רובלים נדוניה ותמיכה כלכלית לצמיתות (קסט). לא היה עוד ספק בקרב הקהל, שתורה — הטובה מכל סחורה ואשרי הלומדים אותה בהתמדה. אבות ואמהות התפללו, שיוזמנו לבנותיהם חתנים — תלמידי חכמים.

ר' אברהם יעקב דחה את השדוך וכידוע, נהיה מאוחר יותר לחתנו של ר' איצ'לה מפוניבז' זצ"ל.

לאמיתו של דבר, לא שאף ר' אברהם יעקב להיות רב בישראל, על אף היכולת הרבה שלו בכל המובנים כגון: כשרונותיו הגאונים וידיעותיו הרחבות ובזכות חותנו המפורסם, הוא שאף בצעירותו להתמסר לענייני מסחר. לאחר חתונתו התחיל לנהל עסקים פורחים בקנה מידה גדול. בתקופת מלחמת העולם הראשונה היה עם בני משפחתו ברוסיה והגיע לעושר של מליונים רובלים. הבולשביקים, שהגיעו לשלטון נטלו ממנו את כל רכושו. בקושי עלה בידו לצאת מרוסיה ולהגיע לארצות הברית. שם חי תקופה קצרה ונפטר. הוא נקבר בבית הקברות של יוצאי סוקולי בניו יורק, ת.נ.צ.ב.ה.

גלוי רצון, ערובה להשג

בשנות נעורי היו בסוקולי 2 מתמידים בתורה, האחד, ר' ישראל בן איצ'ה גולדשטיין, למדן ובעל כשרונות והשני, ר' אברהם יצחק צ'רני, בן יענקל שמינסק.

ר' אברהם יצחק היה בעל תפיסה קשה והמלמדים יעצוהו ללמוד מלאכה, שכן למדן לא יצמח ממנו. אולם אברהם יצחק התעקש ואמר, שנפשו חשקה בתורה, הוא שאף לדעת וללמוד בכוחות עצמו דף גמרא. בבית המדרש החדש ישבו בחורי ישיבה ולמדו שם.

אברהם יצחק בקש מהם לעזור לו וללמדו. הם הסכימו ועשרות פעמים שגנו אתו פרק בגמרא. עד שתפס את הענין והצליח סוף כל סוף לדחוק למוחו קטע אחר קטע. הוא לא הרגיש עייפות מרוב למוד, שנמשך שעות רבות של היום והלילה וגילה התמדה בלתי רגילה. מאוחר יותר נסע אברהם יצחק המתמיד ללמוד בישיבות ועזב את סוקולי לשנים רבות.

כשחזר לאחר תקופה ארוכה, היה בקי בשני סדרי הגמרא וקבל סמיכה לרבנות. נתקיימה בו האמרה של ר' עקיבא: «אבנים שחקו מים». מלמדי סוקולי, בהטיפם מוסר לתלמידיהם, נטלו לדוגמא את ר' אברהם יצחק באמרום: «הביטו וראו! כשרוצים ויש חשק ללמוד, משיגים את התורה גם בראש כבד. יגעת — מצאת».

המתמיד ר' אברהם יצחק נשא אשה בלומז'ה. עלמה נאה ותופרת במקצועה. רוב הצעות נשואין היו לה, אך היא בחרה בר' אברהם יצחק באמרה: שמעדיפה לעבוד קשה ובלבד שתוכה לבעל-למדן. אפשר להוסיף כאן את הפסוק «רבות בנות עשו חייל ואת עלית על כלנה».

שמואלקה, שרה טילקה ובניהם

בשכונת אתנו גר בעל עגלה בשם משה אביגדור ואשתו טריינה עם בתם שרה טילקה וחתנם שמואלקה החיט. שמואלקה החיט בילה מרבית שנות חייו באמריקה. הרחיק מקום מגוריו לאמריקה «השניה» כפי שהנשים היו אומרות. בשם אמריקה השניה היתה מכונה בפי ההמון העיר שיקגו, היות ורוב בני עירנו היו מהגרים לאמריקה הראשונה. היינו לניו-יורק. פעם בשנים היה שמואלקה החיט נע ונד. לשמואלקה היה שתי בנות הינדה ואסתר רחל והוא רצה לקחת בשבילן חתנים תלמידי חכמים. ת"ל שעלה בידו להגשים את שאיפותיו. בתו הבכירה הינדה, התחתנה עם בחור למדן בשם אלתר רצקובסקי. בעל-בית-מסחר גדול לסיטונות והכל הודות לתמיכה התמידית של חותנו הנאמן שמואלקה באמריקה. וחותנתו שרה טילקה. בכל לבה ובכל נפשה היתה עובדת יומם ולילה בבית ובחנות של בתה וחתנה. היה לי בילדותי רבי בשם ר' מרדכי המגיד מעיר צ'יז'ב, שהיה דורש לפני חברת תורה. בעלית בית המדרש הישן בסוקולי. הרבי המגיד הנ"ל היה משכים קום לפני עלות השחר והיה קובע עתים ללמוד גמרא בחברות יחד עם אלתר רצקובסקי. בתו הצעירה של שמואלקה אסתר רחל התחתנה עם הבחור הרב ר' חיים שמעון דוד, למדן וירא שמים, חניך ישיבת רדון. זמן מסוים היה הרב ר' חיים שמעון דוד ראש ישיבה בישיבת פרוסקורוב בפולין. אחרי הפרעות ביהודים בפרוסקורוב היגר הרב ר' חיים שמעון דוד לאמריקה. שם כהן כרב בעיר סמוכה לשיקגו. הרב ר' חיים שמעון דוד נפטר לפני כמה שנים והשאיר בנים בעלי השכלה גבוהה. בנו אברהם הימן סיים פקולטה למשפטים בתקופת מלחמת העולם השניה. היה מיור במפקדה הראשית של הצבא האמריקאי. בתו של הרב ר' חיים שמעון דוד, בעלת השכלה גבוהה נשאה לבעל, התופס משרה גבוהה בממשלת ארצות הברית!

הרב צבי הירש דאכוביץ ז"ל

בן עירנו הרב ר' צבי הירש דאכוביץ היה מפורסם בעולם הרבנים באמריקה כלמדן מופלג. נואם מזהיר ועסקן צבורי פעיל. הוא חבר הרבה ספרים. מלבד אלה היה הרב ר' צבי הירש דאכוביץ ז"ל מחונן בהדרת פנים. הוא נפטר לפני כמה שנים באמריקה והשאיר שני בנים רבנים וגם שני חתנים רבנים.

עוד שני רבנים

ברצוני לכתוב על 2 כלי קודש נוספים, יוצאי סוקולי באמריקה.

1. ר' מרדכי סאווין, לשעבר שמש בבית המדרש החדש, מלמד תנ"ך וגמרא. ר' מרדכי הגיע לארצות הברית עם תום מלחמת העולם הראשונה. שם התפרנס משחיטת עופות. הוא קנה לו שם כמתמיד ואיש נבון והיה אהוד על סביבתו. נפטר בארצות הברית ת.נ.צ.ב.ה.
2. ר' נחמן וישניה ז"ל. חתנו של ר' יצחק שויצר החובש מסוקולי. ר' נחמן היה מיחודי סגולה של הדור הקודם. שאין להם דוגמא. יהודים כמוהו יכלו לצמוח ולהתפתח רק בערי פולין וליטא לשעבר כגון: וילנה, לומז'ה ביאליסטוק, סוקולי, אישישוק וכמהן.

משמאל: ר' נחמן דוד בן שמואל וישניה, הרב אהרן ראובן (זיידל) צ'רני, הרב חיים אליעזר צבי צ'רני, הרבנית מרים צ'רני

ר' נחמן היה למדן, שספרי הגמרא והמשניות לא משו מידי. איש צדיק וסמל התמימות, ענו, אוהב אמת ושונא בצע, עם זאת איש גאה, זוכר אני, בהיותי עוד ילד, הגיע ר' נחמן לחופשה מהצבא, לבוש מדים מגוהצים ועטור זקן שחור. הוא מיד פנה לבית המדרש החדש וישב ללמוד בהתמדה. אנו הילדים אהבנו להקיפו ולהנות מנגונו הערב של למוד הגמרא. בעברו ברחוב הפליא נחמן את הבריות ביפיו הגברי ובמבנה גופו הנהדר. להבות של אור אהבה לכל, נוצצו מעיניו וגילו את תמימותו הילדותית וטוב לבו. באמריקה לא רצה ר' נחמן לעשות את התורה «קרדום לחפור בה» והעדיף לעבוד ב«שופ», באותם הימים היה כבר בית כנסת ליוצאי סוקולי בשם «חברת אוהבי שלום, יוצאי סוקולי». שם הקדישו תשומת לב והערכה רבה לכל מלה שיצאה מפי ר' נחמן.

אותו הנגון בסטריט, כמו בעירה

בהגיעי לבאיאן, פנה אלי ר' נחמן בבקשה למצוא עבורו משרה בין כלי הקודש, כי הוא מרגיש חלש וקשה לו להמשיך בעבודה ב«שופ», אמנם, נמצאה משרה מתאימה עבורו בבית הכנסת

שלי הוא זכה לשמש בקודש 25 שנים. כולם אהבו והוא אהב את כולם. אנשים ראו לעצמם כבוד לבלות עם ר' נחמן. אפילו נוצרים כגוהו "דז האלי מן" איש קדוש. כך קנה לו ר' נחמן שלמות בבית הכנסת שלנו "חברת בית אברהם". בשעה 4 עם עלות השחר יום יום נשמעו צלילי הערבים של גנון הגמרא מפי ר' נחמן. בדיוק כך, כמו לפני בעירתנו סוקולי. בקולו הערב הוא הנעים קריאת התורה והתפילות בחגי ישראל ובימים הנוראים.

וכמו לפני בסוקולי, כשעבר ר' נחמן ברחוב בצעירותו, היו האמהות והסבתות מתפעלות ממנו באמרן: "חתנו של איצ'ה החובש קורן על פני הרחוב, בלי עין רעה".

לפני כשנתיים חלה ר' נחמן. הוא ויתר על משרתו, הרבה לשכב במטה ולא יכול עוד ללכת לבית הכנסת. למרות מחלתו הקשה, המשיך לעסוק בתורה, בתפילה ובצדקה ולקבל כל אדם בסבר פנים יפות. רופאים השתוממו כיצד מחזיק ר' נחמן מעמד ולא פעם שאלו אותי לדעתי. אמרתי להם: יש לכך תשובה. אנשים מודרניים וחפשיים בהשקפותיהם הדתיות אינם מסוגלים להבין — זהו כח האמונה! אמונתו של ר' נחמן באלוהים! "כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד".

ר' נחמן לא השמיע מעולם אנחות. הוא שכב בשקט וחכה לרגע שיקרא ע"י הרבנו של עולם. בשכבו בבית חולים אמרו עליו ה"גורסס" (אחיות רחמניות): "כאן שוכב א פייעס מן" (צדיק) ושרתוהו ביראת כבוד.

להדלקת נר שלישי של חנוכה ירד ר' נחמן ממתנו, התפלל בכוונה מעריב. ברך על הנרות בשמחה ובהתלהבות, על שזכה לקיים מצוות הדלקת נר של חנוכה. הוא שר את הפזמון "מעוז צור ישועתי", עלה על מטתו ונדם לעולמים, זקן ושבע ימים. ת.נ.צ.ב.ה.

פטירתו הדהימה את העיר באיאן. ארונו הועמד בבית המדרש על שולחן, עליו נהג לעסוק בתורה ובעבודת הקודש. שלושה רבנים הספידוהו. כולם הדגישו שגר גדול כבה בבאיאן, ושהיהודי היפה מכולם הלך מאתנו לעולמים. זי"ע ותנצבה.

כדאי לציין, שהוריו של ר' נחמן היו עניים מרודים, ללא אפשרות לשלם שכר למוד עבור ילדיהם. אמו נהגה לקום עם עלות השחר ולהוביל את פרתה היחידה למרעה ולמכור את החלב, כדי איכשהו לשלם את שכר הלמוד. על כן, אין פלא, שצמחו אצלנו יהודים, כדוגמת ר' נחמן זצ"ל, אוסיף עוד, שבהגיעי לארצות הברית לפני כשלושים שנה ומעלה, פגשתי כבר אז קהל יפה של יוצאי סוקולי באיסט סייד, אנשים אדוקים ושומרי מצוות. יהודים, שומרי שבת, זהירים במנהגי כשרות, מאכלים אסורים ובטהרת המשפחה. בניהם למדו בישיבות וקבלו השכלה דתית גבוהה והשכלת היקולדו. מהם יצאו רבנים ומנהיגים רוחניים, שפשטו ברחבי אמריקה. הוריהם הביאו אתם מהעירה את אהבת התורה ואת רוח סוקולי הלומדת. אפילו סעודת חברה קדישא שנתית ערכו יוצאי עירתנו, כדוגמת אותם הימים בסוקולי — סעודת חברה קדישא של מיישקה האופה. לסעודה הוזמנו יוצאי סוקולי ורבנים. היתה זאת שעת כושר לסוד שיח ולהעלות זכרונות מחיינו לשעבר. אכן, היתה פעם סוקולי ואיננה עוד...

הרב יצחק מאיר בן מנחם
(פצינר) זצ"ל, ירושלים

הרב בן מנחם

מ ש פ ח ת י

(הקדמה לספרו „פרשת המלך“)

אבי ר' מנחם בר זלמן זליג ז"ל היה מופלג בתורה, בעל יראת שמים וחסיד מובהק. אמי, רחל בת אלכסנדר זיסקינד ז"ל היתה אשה צנועה וטובת לב. הורי חנכו את בניהם במסירות נפש. ברוח התורה, ביראת שמים ובמעשים טובים. אבי היה חרוץ מאד בלמוד התורה. בישבו ללמוד, היה שקוע בספר בראשו וברובו. רצוני לספר קוריוז בקשר לכך מימי נעורי. אבי עסק במסחר עורות בהמות וכבשים. בקנה מידה רחב. אבל הגלגל התהפך והגיעו זמנים קשים במצבנו הכלכלי. פשוט נמצאנו בדחקות ובמצוקה והילדים רעבו ללחם. במצב זה, לא נראתה באופק הטבה כלשהי של המצב.

בהיותו חפשי מעסקים התמסר אבי כולו ללמוד התורה. אמונתו ברבינו של עולם הוסיפה לרוחו בטחון וגבורה. יומם ולילה היה שקוע בש"ס ופוסקים. זוכר אני את התמונה החיה, כשיושב אבי במקומו, בפינת בית המדרש הישן בעירת מולדתי — סוקולי. ספרו פתוח לפניו ופניו קורנות מחשק ואהבה לתורה. הוא מתעלה מכל דחקות ומצוקה ומרחף בעולם אחר, בעולם התורה, שהוא תמיד אורה. הוא לא נשכר ממצבנו הקשה הכלכלי. להפך, הוא התעלה במובן הרוחני והרגיש טהרה, קדושה ועדוד מלא.

יום אחד בהיר, נמסרה לידי אבי גלויה מהדואר, מאת חרשתן ידוע בוילנה. הוא הציע לאבי לספק לבית החרושת שלו, עורות של בהמות וכבשים מפולין הקונגרסאית. מובן מאליה, שראינו בגלויה הנ"ל אושר, שירד עלינו ממרומים וקויים הפסוק „ישועת ה' כהרף עין“. אין לתאר את ההרגשה, שמלאה את לבבנו בשמחה ובתקווה, ששוב התהפך הגלגל והפעם לטובה ונפתחת עבורנו תקופה חדשה של פרנסה וקיום.

עם היותי ילד, הבנתי יפה את השנוי הפתאומי במצבנו. אבי עוד ישב בבית המדרש והבשורה לא הגיעה עדיין לתודעתו. אמא בקשתני למסור בריצה את הגלויה לידי אבי. ברור, שרצתי כחץ מקשת בהכרת שליחותי. בהגיעי לסף בית המדרש, אבי לא הבחין בי, בהיותו שקוע בלמודיו. צר היה לי להפסיקו, אך לא עמדתי בסבלנותי ומסרתי לידייו את הגלויה. אולם,

גדהמתי מיד מתגובתו הקרירית ואדישותו לכל הענין. אבי המשיך לעיין בגמרא. עד שגמר את הסוגיא, בה העמיק, בבואו הביתה, ענה כמובן בחיוב להצעתו של החרשתן מוילנה. באותם הימים השתפר מאד מצבנו הכלכלי, שנמשך עשרות בשנים, עד פתח השואה העולמית.

יושבים משמאל : רחל פצינר, מנחם פצינר, גישה פיינברון
עומדים משמאל : טובה פצינר-גולדשטיין, שמואל פצינר, שרה בן מנחם, חנה פצינר

בקשר לעסקי אבי בוילנה בתקופה ההיא, כדאי לציין את יחס הכבוד שלו והתקשרותו לגדולי התורה ולגאונים בוילנה, ירושלים דליטא המפורסמת. אבי ביקר תכופות בוילנה ולאחר סדור עניניו העסקיים, כפי שספר לי, היה לו עונג לבקר אצל הגאון המפורסם והחכם ר' עוזר זכר צדיק לברכה.

דבריו עשו עלי רושם חזק ועמוק. הבחנתי, שהמטרה האמתית של הנסיעות לוילנה היתה למעשה הפגישה עם הגאון ר' חיים עוזר גרודז'נסקי זצ"ל. ודרך אגב היה מסדר העסקים. משל של בעל "חובת הלבבות" על סוחר, שהיה נוסע ליריד ואגב אורחא סעד שם את לבבו במאכלים ומשקאות. לא יעלה על דעת מישהו כי מטרתו העקרית של הסוחר היא, סעדת הלב ולא עצם המסחר.

כשקלגסי היטלר פשטו לסביבות ביאליסטוק, מקום מגורי הורי, ניתק הקשר המשפחתי שלנו. רק עם תום המלחמה נודע לי שאבי ז"ל זכה למות טבעי, על מטתו בקדושה ובטהרה. היה זה בשנת 1942... אך יום הפטירה המדוייק לא ידוע לי עד עצם היום הזה.

אודות אמי, שתי אחיותי ושני אחי היקרים לא זכיתי אפילו לבשורת יגון, כדוגמת זו של אבי, שמת מיתה טבעית. אמי, אחיותי, אחי וילדיהם נספו בין שאר הקדושים הי"ד. לבי עלי דוי, בזכרי את אחי ר' אברהם ז"ל, גאון בתורה וירא שמיים, שכולו מעשים טובים. הוא לא רצה לעשות את תורתו "קרדום לחפור בה", התרחק מרבנות, ניהל עסקיו ביושר לב, כדי לפרנס את בני ביתו. הוא הקדיש כל שעה פנויה ללמוד תורה ועבודה והתעניין בבעיות הצבור. מדי פעם הוציא לאור את רעיונותיו במאמרים, בעתונות האורטודקסית. היה

אהוד על כל מכיריו והסביבה הקרובה והרחוקה ממקום מגוריו — אוסטרובה. כשפרצו לגיונות הרשע לפולין, הוא עבר לביאליסטוק ומשם לסלונים. מאותו זמן נותק הקשר אתו. הוא עצמו, שלושת בניו מלומדי תורה ואחת מבנותיו נספו עם שאר קדושי ישראל הי"ד.

לא פחות לבי דואב בזכרי את אחי הצעיר שמואל ז"ל. היה תמיד צנוע וטוב לב ומוכן בכל עת ועונה להטיב עם הזולת ועם כל נצרך. בביאליסטוק היה שמואל חבר ועד הקהילה ומפורסם בכנוי „הטוב והמטיב“. שמואל ז"ל למד אתי בישיבת „חפץ חיים“ ברדון וספג לתוכו הרבה תורה ויראת שמים.

דמעות זולגות מעיני בזכרי את אחותי הבכירה, גולדה ז"ל. אשה פקחית וטובת לב. היא ושתי בנותיה נספו בשואה, ע"י פראי היטלר. הי"ד.

מה נוראים זעזועי נפשי לזכר אחותי הצעירה, האהובה והנחמדה חנה ע"ה. היא ביחד עם כניה נספו עם יתר קדושי עמנו הי"ד.

על אלה אני בוכה עיני יורדה מים, כי גדול כים שברנו בנפול עם ה' בפני אויבינו וקשה לקבל תנחומים. ה' המנחם ציון והבונה ירושלים, הפוקד עמו וסולל דרך גאולתו, הוא יחבוש כל סצעי לבבנו ויאמר הרף ליסורינו. ומחה ה' דמעה מכל פנים ובאו לציון גאולים, ברינה ושמחת עולם על ראשם. ויקצו וירגנו שוכני עפר. ונשגב ה' לבדו.

לפני הדפסת מאמר זה, הגיעה אלי לצערי הידיעה המדהימה שנפטרה פתאום אחותי היקרה גישה פיינברון — פצינר. אשה חכמה ועדינה זאת, לא זכתה להקים דור. היא זכרונה היקר לכל בני משפחתנו חרות בספר זה. היא נפטרה אור ליום ב' א' אדר תשי"ז בתל אביב ובאה למנוחת עולמים באותו יום, בבית הקברות קרית שאול, בתל אביב. ת.נ.צ.ב.ה.

ר' אברהם פצינר ז"ל

גישה פיינברון פצינר ע"ה

משה דבורקין ז"ל (ביאלידבורסקי), ניו-יורק

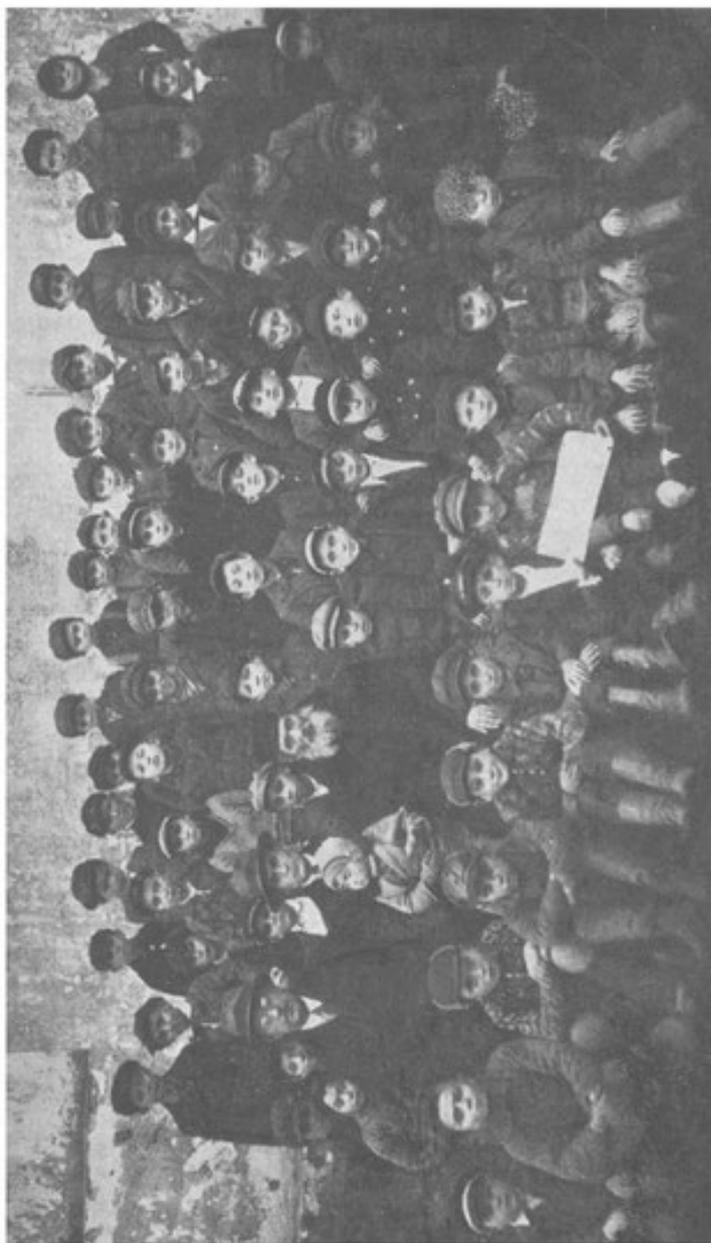
משה דבורקין

צורר זכרונות

ככל עירה פולנית נהלה גם עירתנו סוקולי, את אורח חייה, שנשתרש בה מדורות. למרות קרבתה של סוקולי לעיר הגדולה ביאליסטוק לא התקדמה סוקולי במדה מספיקה עד שנת 1914 ז"א עד תחילתה של מלחמת העולם הראשונה. לדאבונו אין לנו מסמכים המאשרים את זמן קיומה של סוקולי, מתי נוסדה ואיך גדלה והתפתחה לגודל אוכלוסיה לערך של 500 משפחות יהודיות עד לזמן חיסולה. מי היו החלוצים הראשונים שיסדו ובנו אותה, אני משער כי המשפחות הותיקות בסוקולי היו: גולדין, יסקולסקי וסוקולוביץ'. מרבית אוכלוסית היהודים היתה מורכבת מישובי היהודים שבסביבה, היהודים הבודדים, שגרו קודם בכפרים, הוכרחו אח"כ לברוח מפני הלחץ האנטישמי החזק של שכניהם הגויים, שנמנר עפ"ר בהתנפלות שוד, הצתה ורצח. כדרך הטבע הוגדלה אוכלוסית היהודים בסוקולי ע"י שידוכים עם ערים אחרות שבסביבה. וכך התקימה סוקולי במשך כמה דורות ממקורות פרנסה של בעלי מלאכה, סוחרים זעירים ורוכלים. לא אוכל להצביע על ענף מסחרי שבעליה היו יכולים להתפרנס ממנו חוץ מבעלי חנויות המנופקטורה שנעזרו עפ"ר בגמילות חסדים ובאשראי לזמנים ממושכים. מרבית הסוחרים הזעירים היו מתפרנסים על-ידי שלוב של מסחר ומלאכה. היו מקרים כאשר חנוני היה מלמד דרדקים. איש הביט על רעהו כעל יורד לחייו, כל אחד ראה עצמו כאלו היה „עני המהפך בחררה“ המגיע לו בירושה מהוריו, ובכל זאת חיו כמעט כל אנשי עירנו בשלום איש עם רעהו. לפעמים היו מחוזות מגוחכים, כשחנונים מתחרים, יריבים היו מושכים אכר קונה בשרווליו, זה בשרוולו הימין לחנותו שלו וזה בשמאלו. לעתים נשמעו חרופים, גדופים והתקוטטות בין יריבים, אך התפיסו מיד. המצב הכלכלי בעירתנו היה ירוד עד מאד. העוני היה דוקר את העינים, הבתים המסכנים, דממת בית הקברות שהיתה שוררת ברחובות העירה, כל אלה הפיחו בקרבנו רוח של מרה שחורה. לעומת זאת בחיים התרבותיים, הדתיים והחברותיים הצטיירה בעירתנו תמונה אחרת לגמרי. בבתי המדרש היו מתפללים שלש פעמים ביום, למדו ש"ס ופוסקים. יהודים פשוטים קראו פרקי תהלים. היו מוסדות צדקה ומוסדות צבור שונים. על יד בית המדרש הישן עמד בית הכנסת הגדול. מימין בית הכנסת עמד בית המדרש לחיטים ומשמאל בית הכנסת עמד

בית המדרש החדש. על יד השוק היה בית המדרש הישן, שבו היה אבי ז"ל «בעל קורא» קבוע בתורה, בשבתות ובימי החגים וחמש המגילות במועדם. שני בתי המדרש הגדולים נבנו במשך הזמן מחדש והגדילו אותם במדה מרובה. מלבד תורה ועבודה שמשו בתי המדרש כבורסה למקצועות המסחר והתעשייה. שם קבעו מחירים לכל מיני סחורה ומוצרים שונים. לא חוזה אחד נגמר והוסדר שם, בית המדרש היה גם מקום מיוחד לפשר סכסוכים קשים בין הצדדים. האמצעי היעיל היה עכוב הקריאה. לא פעם קרה, שהמתפללים נאלצים היו לחכות בשבתות שעות ארוכות לקריאת התורה עד שהצד העקשני הסכים לבסוף ללכת לדין־תורה. או למשפט־בוררים. כמעט בכל שבוע נשאו נאומים בבתי המדרש כ־2—3 מגידים דרשנים, או מטיפים מפורסמים. מקום פופולרי היה מאחורי התנור של בית המדרש הישן שהתאכסנו שם העניים המקומיים והאורחים. היתה שם גם אכסניה של האלם הידוע בסוקולי. האלם היה עוזר למשה קופל השמש בהסקת התנורים של בית המדרש בימות החורף. אחד מזכרונותי, שנחרת במיוחד במוחי היה הלילה שבו צפו כולם בעצבים מתוחים לגור הדין במשפט של עלילת הדם המפורסמת בקורות היהודים ברוסיה, במשפטו של בייליס. כבר היתה שעה מאוחרת. בלילה ההוא היו מסובין מסביב לשלחן של בית המדרש הישן; מרדכי אהרן שוסטק, שמואל צבי קרוויעץ, משה ברל גולדשטיין, זאב הקרה, יעקב מאיר זלקביץ, יונה צ'נטקובסקי, אברהם משה ראכלסקי, אבי, מנדל ביאלידורסקי ודב זשולטי. עמדו מסביב; צבי אוקן, שילם רוזנוביץ, חיים סורסקי, ישעיה הרצען, ישראל חיים הרצען, ישראל מאיר גרינשפון, הלכה התפר ואלתר גולדין. פני כולם היו רציניים ומודאגים נוכח גורל כלל היהודים, במקרה שירושע בייליס בדינו. בית המדרש היה לוטה בערפל. נר החלב הדועך בידי המתמיד הסוקולאי של הימים ההם נהיה המדרש הישן איטשה בן יונה צנקובסקי שהיה יושב רכון לפני הגמרא, שעל העמוד, היה מוסיף עוד יותר עצב ותוגה לחושך שמסביב. הדממה פסקה לעתים תכופות ע"י צלילים מוגנטוניים של נטפי מים שהיו מטפטפים בלי הרף מהכיוור התלוי על הקיר אל דוד המים שעמד מתחת לכיוור אלתר בן הינדה עושה הנרות, נכנס מבלי שהבחינו בו וטייל הלך וחזר בקרבת התנור מפינה לפינה. מעצבנות עישן סיגריות, אחת אחרי השניה. הלילה נמשך ומנורת הנפט התלויה, אשר מקודם הראתה את הסמנים האחרונים לחייה, החלה פתאום לרקוד את רקוד הגסיסה עד יציאת נשמתה. היהודים מסביב לשולחן הגדול של בית המדרש לא הראו סימנים של חיים, כאלו נדברו ביניהם לבלי לזוז ממקומותיהם עד שיתרחש נס, ויבוא מישהו לבשר בשורה טובה. לסוף אחרי חצות הלילה נפרצה בחזקה דלת בית הכנסת ואברהמיל בן הלכה התפר נכנס במרוצה ובקריאה של שמחה. בייליס זוכה!! הוא נפגף בידו הימנית במברק, בו היה רשום: בייליס סבובדיין!! (בייליס זוכה!).

מכל המלמדים שבסוקולי נחרת במיוחד בזכרוני מלמד־הדרדקי, מרדכי שמואל. ה"חדר" שלו היה כולל מטבח וחדר שינה עם שתי מטות בו. למיטה אחת היתה קשורה עז אפורה לבנה ולא דוקא בגין סגולה, כי בלאו הכי היתה הרבנית עקרה. מסביב לקירות המטבח עמדו שני ספסלים ארוכים עליהם ישבו הילדים וחכו לתורם, אחד אחד לקריאת הרבי ולהכנס לחדר השני ללמוד ולתפילה. את התלמידים המתחילים, העמיד שולית המלמד (בעלפער) הצעיר אברהם בן יוסי יענקל, על יד שולחן המטבח ובקיסם עץ הצביע על אותיות ה"א ב', שעל גבי לוח גדול שלפניו. כשאברהם בלווית מקהלתו של תלמידיו חזרו על סגול מם — מעעה הצטרפה למקהלה העז וגעה מעל כולם — מעעעעעע. אברהמל מצדו התאמץ בכל כוחותיו לעלות בקולו על קולה של העז.

החדר של מרדכי שמואל ספקטור. המנהל אליעזר ברוטמן וליסה צדוק

לפי המנהג עתיק היומין ליוה שולית הרבו את הילדים לבתי היולדות „לקריאת שמע“ (קרישמע לייענען). הילדים היו מקבלים אפונה (גערונצעלטע אויבעס), גרעינים וממתקים. כנהוג, קבל השוליה מנת כפליים, אבל באהבתו את הילדים, חלק להם מנתו. אברהמל היה טפוס מיוחד במינו. הוא חי בעוני ובדלות, אך היה שמח בחלקו ומוכן תמיד לחלק את פרוסתו עם הזולת. במקצועו היה כורך ספרים ובקש תמיד פחות ממחיר הוצאותיו, כדי לא לנצל הלילה את לקוחותיו. נוסף לכל, היה גם שואב מים, עם לקוחות קבועים, אך מכל המלאכות היו לו מעט ברכות ונשאר עני, השמח בחלקו.

מאחורי ה„חדר“ של מרדכי שמואל השתרע שדה מרעה אנדי, שהיה מכונה בפי הילדים — „גרוץ“, כל הילדים בסוקולי למדו ב„חדר“ של מרדכי שמואל, או אצל אחיו, יוסי יענקל המלמד, ששניהם היו בקרבת הגרוץ, שם בילו הילדים את רובו של היום במשחקים. היו עומדים על ראשיהם, הולכים על ידיהם, או זוחלים על ארבע. ילדים אחרים היו מתגלגלים על הדשא, או עוזרים לסובב גלגל גדול למשור חבלים — אברהמקה. הגרוץ היה מקום מרכזי ונמצא בלב העיר ואברהמקה היה בא לכאן עם תרמיל צמר פשתים כדי להעזר בילדים בעבודתו. גם למבוגרים היה הגרוץ עורק תחבורה חשוב. הוא קיצר את הדרך לתחנת הרכבת, לבית המרחץ, לבאר של בית המרחץ, ששם היו מים טובים מאשר בעיר. בלכתי פעם לבאר, פגשתי את מאשעלה, בת חיים זאב כשהיא מושכת אחריה עז בקרניה. שאלתי לאן? ענתה לי: העז לא צעירה עוד וחיים טובים לא היו לה מעולם אצלה ובכן, חוששת היא שהעז לא תאריך ימים ומובילה אותה לתיש של חיים לייבל הסנדלר, כדי שישאר לכל הפחות דור אחרי העז היקרה שלה. מענינת מאד היתה מאשעלה. היא היתה מתחרה עם הדלות. שניהם שרקו אחד על השני. על אף העוני, היתה תמיד לבושה נקי וחיוך היה נסוך על שפתיה.

כזה היה מראהו של העיירה שלי, על יהודיה ואני נשארתי חלק מהדור ההוא.

ד"ר ברנרד קאהען (בערל קונופיאטי)

סנסהיסטונה קליפורניה

ד"ר ברנרד קאהען

תנועות נוער בסוקולי

זכרונות מהשנים 1915–1922, שנות אביב חי, מתיחסים לתקופה חשובה בחיים של עירנתנו האהובה סוקולי, ביחוד לשנים של תקומתה והתפתחותה של התנועה הציונית. בהתחלת השנה השנייה למלחמת העולם הראשונה ב־16 לאוגוסט 1915, נכנסו הגרמנים לסוקולי. אחווי פחד, שהרוסים לפני עזבם ישרפו את הבתים כמו שעשו בעירות השכונות, עזבו יהודים בליל שישי את בתיהם מי בעגלות לכוון ביאליסטוק ומי לבתי כנסת ולבתי מדרשים.

הקרבות נמשכו 3 ימים ואחרי שלושה ימי פחד נכנסו הגרמנים לסוקולי. הם נתקבלו ברוב שמחה ע"י התושבים, כאלו הביאו את הגאולה. הכובשים הגרמנים בחרו בר' הרצל גוטמן לראש העיר (בירגרמייסטר) והרשו לנהל אספות מה שהיה אסור בימי הרוסים. בכל פולניה קם הנוער היהודי לתחיה. קמה שאיפה לעבודה תרבותית וצבורית. כמו תנועות נוער, גדלו והתפתחו. אחת האסיפות התרבותיות התקיימה ב־1916 לשלושים למות שלום עליכם ואחת לזכר הסופר היהודי פרוג. האסיפות והפעולות התרבותיות של הנוער התקיימו בספרייה בקומה השנייה בבית צבי פינקלשטיין. באהבה גדולה ובמסירות לספרייה הצטינו אליעזר גולדשטיין וגדליה בריל.

השאיפה והרצון לארגן תנועת נוער היתה חוקה מאד. מחבר השורות האלה זוכר מצוין את האסיפה הראשונה של קבוצה קטנה בקיץ 1916 בבית יעקב בורוביץ. בין הנאספים היה המורה העברי חיים מיכאל גולדין, בריינה גינצבורג, רייזל סוקולוביץ ואחרים. להצעת חיים מיכאל החליטו לתת שם לתנועה החדשה „פרחי ציון“. כותב השורות האלו נבחר למזכיר התנועה, נספחו לעבודה הח' נפתלין גולדשטיין ויוסף לייב בורשטיין (בן פנחס הרשל). רוב הנוער השתתף בעבודה ציונית פעילה כמו במכירת שקלים או בפעולות לטובת קרן הקימת לישראל.

יום הזכרון הראשון למות ד"ר הרצל בכ' תמוז נערך בפעם הראשונה כדין וכדת והחון ר' לייב חייט שר את „האל מלא רחמים“. באותו הקיץ בא לחופש הפדגוג והמחנך הידוע רפאל גוטמן

בנו של ר' הרצל גוטמן. ביקרנו אותו: נפתלי גולדשטיין ואני והזמננו אותו לנאום באסיפה גדולה בספרייה בתשעה באב. הנאום של רפאל משך אליו קהל עצום ועשה רושם כביר על הנאספים.

הנוער ארגן בחנוכה נשף גדול ויפה בבית הספר הפולני ברחוב הכנסיה (תיפלה גאס). לוועידה הציונית בורשה נבחר לציר רשמי רפאל גוטמן. מהדור המבוגר יותר שהתייחסו בסמפטיה רבה לפעולות הנוער הציוני יש להזכיר את ר' יוסף טשרבובניץ, ר' פנחס הערש בורשטין, ר' לייב חייט, ר' הרצל גוטמן, ר' זלמן יכנס, ר' ליפניץ, ר' יונה צנטקובסקי. הם פעלו לטובת קרן היסוד ואירגנו סניף מזרחי.

אחרי הצהרת בלפור בנובמבר 1917, גברו הפעולות הציוניות. נוספו הרבה חברים חדשים. בועד היו המורה יצחק לוי, שמואל גינצבורג, מוטל שפרן, זלקה סורסקי-המורה שהיה נואם יפה בעברית באסיפות כלליות. התנועה הציונית גדלה והתפתחה בסוקולי. הנוער פתח אידיאלים חדשים וקרא את ההס"ת בשם "צעירי ציון" (בנגוד לציונים הכלליים).

משמאל: שמואל פצינר, אליעזר שצופקיביץ, נחמן סגל שנפל במאורעות חברון בשנת 1929

בסוף שנת 1918 כשהגרמנים הפסידו את המלחמה ועזבו את פולניה, האנטישמיות גדלה. רוב הנוער היגר מי לליטא ומי לאמריקה. אלה שנשארו בסוקולי היו שייכים לשתי הסתדרויות: „פועלי ציון“ ו„צעירי ציון“.

לצעירי ציון נוספו חברים: לייזר שצופקיביץ ושמואל פצינר שנהיו אח"כ למנהיגי התנועה ואחרי האיחוד עם פועלי ציון היו פעילים במרכז.

בקיץ ב-1919 נבחרתי לציר לוועידה של צעירי ציון בורשה. או הופיע ישראל מרמינסקי שבא מרוסיה. הוא נבחר למנהיג תנועת „צעירי ציון“ וגם עורך של העתון „באפרייאונג“.

רושם טוב עשה על הנוער הסוקולאי הח' קלמן לזרטובסקי, ממנהיגי צ"צ מזרשה, ההרצאות שלו היו מענינות מאד, באסיפות ובשיחות שלנו השתתף גם הלמדן הגדול והעלוי ר' יצחק מאיר פצינר. קלמן עלה ארצה בשנת 1920 ומפיו של נשיא מדינת ישראל זלמן שור, נודע לי בעת ביקורו בפזבורג, שקלמן לזרטובסקי שינה את שמו לבר-לב. אני נזכר בשיר שקלמן היה שר ושירו נתקבל בין הנוער „מין פויגעלעך“ (צפורי) את החרוז הראשון אני נזכר (שם המחבר לא ידוע):

פארבלאנדזעט זיך מיין פויגעלע	תעתה צפורי
פון דער מאמעט נעסט	מקן אמה
פאלט פלוצלונג אום אַ שטייגעלע	לכלוב נלכדה
אין פרעמדע הענד אויף קעסט	ליד זרה

את השיר היה שר חברי יצחק עסטרוביץ בקול לירי וערב.
בתקופה ההיא ביקר בסוקולי את הפוע"צ ד"ר א. ש. יוריס נואם ואינטלקט מפורסם
והשאיר שיר, או יותר נכון ניגון של מלה אחת "יוליה". זה היה ניגון חסידי שהיו שרים אותו
בלי הרף בדבקות רבה. אגב אורחא את חטאי אני מזכיר, שבויכוח פומבי אחרי גאומו של
ד"ר יוריס באסיפה בבית המדרש השאלה שלי בתור בא כח צ"צ הביאה לויכוח סוער
ולפיצוץ האסיפה. בשנת 1923 כשנפגשתי שנית עם ד"ר יוריס במסיבה בפיטסבורג הוזכר
לי בשיחה ידידותית את המקרה ההוא.
בשנים 21—1920 גדלה התנועה הציונית בסוקולי. קבוצות חדשות נוספו ואני זוכר
במיוחד את החברים הפעילים: יונה גינצבורג הי"ד שמואל בורוביץ שיבדל לחיים ארוכים
ואת אברהם יצחק לב שיבדל לחיים ארוכים. ב־1922 עזבתי את סוקולי. תמיד אזכור את
נשף הפרידה באולם הספרייה ע"י בית משה אברהם. כל הנוער הסוקולאי היה נוכח וברך
אותי באיחולים לבבים. כשהנשף נגמר ויצאנו מהאולם, השחר עלה, „הגיע זמן קריאת
שמע של שחרית“.
אח"כ שמעתי שבסוקולי התארגנו עוד הסתדרויות נוער כמו הבית"ר, החלוץ וקבוצות
הכשרה.
את הנוער היפה והאינטליגנטי של סוקולי מהתקופה ההיא אזכור כל ימי חיי.

ד"ר מנחם לוין, ירושלים

ה ש ר פ ה ג ד ו ל ה

ד"ר מנחם לוין

היה זה בשבת, בחודש יולי, 1927. יום חם היה לאחר כמה שבועות של שרב ויובש. העיירה התרוקנה מיהודיה, שיצאו לטיול השבת על הכבישים שמסביב או הלכו משפחות משפחות. עמוסים ערסלים וסלי אוכל. ביער יעמיאלקי שממערב לעיירה התקיים באותו זמן מחנה קייץ של בית"ר ובשבתות אחרי הצהרים נהגו קבוצות גדולות של ילדים ונוער לבקר במחנה שעמד בתוך היער, לשיר ולרקוד בו. באותה שבת בקרתי גם אני במחנה ובערוב היום חזרנו כולנו לעיירה בשירה וצהלה. מהלך של 3 קילומטר. עם התקרבונו לפרברי העיירה ראינו קלוח דק של עשן יוצא מאחד החלונות של טחנת הקמח הגבוהה והיחידה של העיירה. התפלאנו על העשן, אולם טרם הודאגנו. שקט אידילי היה מסביב והשמש שקעה לאטה בשמים בהירים וללא עננים. בכל זאת החשנו את צעדינו וככל שהתקרבונו לטחנה הלך העשן ונהיה סמיך יותר ויותר, ולפתע הבחנו בתוך העשן בלשון אש שפרצה דרך החלון. טרם הספקנו להבין את אשר קורה והאש התפשטה בתוך הבניין והתחילה לפרוץ בבת אחת מחלונות רבים.

תחושה של אסון מתקרב תקפה את כולנו. החלה ריצה מבוהלת של יהודים לבנין הטחנה. צעקות "שרפה", "אש", "בוער" פלחו את חלל העיירה. חרדה מלאה את הלבבות. כל בתי העיירה מחוץ לכנסיה היו בנייים מעץ. זכרונות עמומים של שרפות קודמות התחילו להופיע. בנין הטחנה עמד בקצה הדרומי מערבי של השוק. מדרום לה מעבר למגרש גדול עמדה הכנסיה. מצפון גבלה התחנה עם שורת הבתים שהוותה את הצלע המערבית של השוק. רק רחוב צר הפריד בין הטחנה הבווערת לבין הצלע הדרומית הארוכה של השוק שבהמשכה היה רחוב החר, בו היה גם ביתנו. סכנת הרס חריפה איימה על יהודי סוקולי, אבדן פרנסה, אבדן קורת הגג... הבהלה והצעקות לא נמשכו זמן רב. את מקומם תפשה עד מהרה פעילות קדחתנית. קבוצה אחת של נוער נסתה לכבות את האש. אולם מכבי האש טרם הגיעו, ברזי מים לא היו וציוד לא היה...

קבוצה אחרת של היהודים שגרו בבילוק שגבל עם הטחנה ואשר בתיהם היו בסכנה מיידית וכן רבים מבעלי הבתים והחנויות שבשוק רצו לבתיהם לארוז את מטלטליהם ולהציל בחפז את אשר ניתן להציל.

קבוצה אחרת של יהודים שגרו ברחובות קצת יותר מרוחקים עזרו לאחרים לארוז ולשאת את מטלטליהם. אי משם נמצאו כמה מריצות ועגלות שבעזרתם הובלו המטלטלים אל מקום מאסף עד הכביש הביאלוסטוקאי.

הלילה ירד והשרפה התפשטה. עד מהרה עמד כל בנין הטחנה בלהבות והרוח הפיצה את הגצים לכל עבר. הבתים בשכנות הטחנה התלקחו וקיר של להבות הודקר אל חלל שטח הבור. החום בככר השוק היה גדול. פני האנשים היו אדומים ומשולהבים אף הם. לשונות האש רצדו וקפצו כבמחול שדים ורעש המפולות לווה במנגינת בלהות את חזיון האימים.

הייתי לבדי. הורי נסעו לוויסוקי לבקר את אחותי החולה ששכבה בבית התולים דשם. הצטרפתי לפעולות ההצלה ויחד עם ילדים נוספים עזרתי להוציא רכוש יהודי מן התנויות שבשוק. דימיתי, כי ביתנו שעמד ברחוב הגר מאחורי ברכת הכומר מוגן. ברם פתאום הרגשתי שגם שכינינו התחילו לארוז ואף עגלות הופיעו והתחילו להוביל מטלטליהם. הרגשתי שעלי לעשות משהו. אולם ביתנו היה נעול. סבתי, לאה ביאלודבורסקי ודודי אלימלך אבא ומלכה עסוקים היו באריזה אם כי הם גרו יותר רחוק מהשרפה. חזרתי לחצר ביתנו; מבוכה רבה תקפתנו. התבוננתי אל קיר האש שבשוק תוך תחושת חוסר אונים, פחד ובדידות.

הלילה נמשך והשמים האדימו יותר ויותר. האש התפשטה והניצוצות פגעו בגגות. עיפותי גברה וישבתי לפוש על אבן בחצרנו מתוך יאוש וקבלת הדין ונרדמתי... כאשר התעוררתי עמדו הורי על ידי. הם זה עתה הגיעו יחד עם מכבי האש של וויסוקי. בטחוני חזר אלי יחד עם התקוה שאולי בכל זאת כל העיירה לא תשרף.

כל הלילה נמשכה השרפה מפה לפה נמסר על הבתים שהאש אחזה בהם ועל ידידינו שנשארו ערומים מחוסרי כל, על שאיבת מים מהברכה שליד ביתנו. רק למחרת היום בשעות הצהריים התחילה האש לדעוך. שבוע ימים התאבך עשן מן החלק המערבי של השוק אשר נשרף כולו. לאחר מכן במשך חדשים ארוכים נברו הילדים בתוך התריסות והאפר.

ד"ר פיליפ (רפאל ראובן) גולדשטיין, ניו יורק

ד"ר פיליפ גולדשטיין

י ל ד ו ת י

נולדתי בסוקולי ב-19 לח' ינואר 1891 להורי שמואל מרדכי וגוטה ררשה. אבי היה מלמד גמרא. בהיותי בן שנה וחצי היגר אבי לאמריקה כי מהמלמדות בסוקולי לא יכול אבי לפרנס משפחה בעלת 8 נפשות, ביניהן 6 ילדים. לאבי לא היה שום מושג לא במסחר ולא בתעשייה ולא היה בעל מקצוע. ובדרך הטבע קשה היה לו להסתדר בארץ הזהב. כי לכל היותר במה שאבי יכול היה להתעסק שם, היה רק לתת שעורים פרטיים בעברית ולדבר כזה לא היו שם הרבה קופצים. בתקופה ההיא, אמי כמוכר לא היתה מרוצה שאבי יהיה בודד וגלמוד בארץ זרה, אבל היא התנחמה בתקופה שהשי"ת יושיע וכל המשפחה תהיה ביחד בעתיד הקרוב. בהיותי בן 4 הכניסה אותי אמי ל"חדר" ללמדני למודי קודש. כיצד תשלם שכר למוד, לא ידעה בעצמה. הקב"ה יעזור, חשבה אחרי ככלות הכל הלא היא אינה נושאת שום אחריות לפרנס ולהלביש ולהמציא את כל צרכיהם של 4 בנותיה ו-2 בניה. ביחוד אחרי שאבינו עזב את ביתנו בכדי לחפש מזל ואושר במדינה החדשה. למרות הכל סדרה אמנו בביתנו הקטן תנור לאפית לחם ואת מוצריה היתה מוכרת במקומות שונים. הרבי הראשון שלי היה מרדכי השמש של בית המדרש החדש, הוא היה מלמד תנ"ך בניגון נעים ומיוחד. התלמידים היו מוכרחים לשנן כל פסוק ופסוק באותו הפירוש ובאותו הניגון שהקריא לפניהם הרבי. הוא היה מחמיר מאד ותלמידיו פחדו מפניו, כשהייתי בן 7 כבר ידעתי לתרגם פרשת חומש ורש"י ופרקי תנ"ך מעברית לאידיש. אחי הבכור שהיה קשיש ממני ב-6 שנים והיה מוכר למרא דאתרא כתלמיד גמרא טוב ובעל כשרון, נשלח לישיבת לומזה המפורסמת במקום שהיה מובטח לפי המנהגים של התקופה ההיא, „באכילת ימים“: ז.א. בכל יום ויום מימות השבוע היה אוכל אצל בעל בית אחר חינם. גם מקום לינה היה מובטח לכל תלמיד ישיבה. בקיץ של שנת 1900 הגיעתני הבשורה, שכל משפחתנו תתאחד עם אבינו באמריקה. אחרי שנים רבות של חסכון, סנט לסנט ומגיעת פרוסת לחם מהפה הצליח אבי לצבור סכום מסוים בכדי לקנות כרטיסי נסיעה במחלקה הרביעית בשביל 7 נפשות וגם להוצאות אחרות הכרוכות בהעברת כל בני המשפחה לאמריקה. אבל גם לאחר קבלת כרטיסי הנסיעה לאמריקה לא עלתה לנו הנסיעה כל כך בנקל. ראשית

כל היה עלינו להתקשר עם סוכן ידוע בכדי להעביר את כל בני משפחתנו דרך הגבול שבין פולין ופרוסיה. אשרות כניסה לארצות הוצ' ותעודות זהות לא חלקו עדיין בתקופה ההיא למהגרים יהודים. נאלצים היינו להבריא את הגבול בליל חשך ואפילה דרך יערות ודרכים עקלקלות בעזרת סוכנים פולניים וגרמניים. אחרי ליל נדודים הגענו בבקר השכם לכפר פרוסי קטן. ערכנו תפילת הודיה לאל שדי על שעברנו את הגבול בשלום. מהכפר הפרוסי

גיטה רישה גולדשטיין
נפטרה י"ג חשוון תרצ"ה

ר' שמואל מרדכי גולדשטיין
נפטר כ"ז תמוז תש"א

החדר של מרדכי השמש

עברנו ברכבת לכיוון ברלין-המבורג. בהמבורג נמסרנו לחברת האניות שאכסנה אותנו זמנית בבנין גדול על יד החוף במקום, שמוכרחים היינו לחכות 7 ימים עד לבואה של אניתנו. במשך הימים האלה שכבנו כולנו לישון על רצפה בין החבילות כיון שלא היו לנו מטות ושימכות. אמנו היתה אדוקה ביותר והיתה אומרת לנו לבל ניגע במזון של חברת הספינות. היא חשדה, שהמזון שלהם טרף. כן אסרה עלינו להשתמש בכליהם שלא היו כשרים בעיניה. טרם שיצאנו מפולין הכינה אמנו קצת מזון כשר עד כמה שהיה באפשרותה להכין, כמובן היתה אמנו נאלצת לחלק את המזון לפי האפשר למנות מצומצמות וקטנות ביותר בשביל משפחתנו בעלת 7 נפשות ולעצמה היתה אמנו נוטלת את החלק הכי קטן. אחרי נסיעה ימית של 14 יום הגענו לנמל ניו-יורק, לקסל גרדן, שהיה נודע בשם „אי הדמעות“. אבינו בא לנמל לקבל את פנינו. עברנו את כל הנדודים, הטלטולים והקשיים. בקרנטין, בלשכת המכס, במבחנים בלתי נעימים למהגרים. היה זה ביום קיץ חם ביולי 1900 כשראינו בפעם הראשונה את פסל החירות באי בדלוי בניו-יורק. בהתלהבות בלתי רגילה נפרצה מפינו קריאה מאושרת. אבינו שכר בשבילנו מעון קטן בברנוביל, זה היה ביתנו הראשון בארץ החדשה, שהתגעגענו אליה כל כך.

נתן זהבי

חלוצי סוקולי בארץ ישראל, לפני מלחמת העולם הראשונה

הקבוצה הראשונה:

שלמה, בן ר' בנימין רבינוביץ' היה ראשון העולים לארץ ישראל. הוא היה מחונן בכשרון לציור ונתקבל כתלמיד בבית הספר לאמנות „בצלאל“, שבהנהלתו של הפרופסור בוריס שיץ. עם הזמן נהיה שלמה למורה ובמרוצת הימים כיהן כמנהל ביה"ס „בצלאל“. שלום אולשה, בן אלי יענקל חיים היה העולה השני מסוקולי. בחור ישיבה ועלוי בתורה. הוא עזב את הישיבה ונהיה לעובד אדמה בארץ ישראל, עד שהתנחל באחד המושבים. הקבוצה השנייה:

נחום יאכנס, נטע זילטי, רייזל קולודז'נסקי, ברוך בורשטיין, בנו של איצ'ה פיעקוטר. אגב, איצ'ה פיעקוטר ישובניק מהכפר פיעקוט זכה שישבו בישראל יקרא על שמו והוא — „רמת יצחק“. זהו שמו של ר' איצ'ה פיעקוטר ז"ל.

יאכנס ובורשטיין היו מהטובים שבעובדי האדמה ב„יהודה“. אנשי המושבים, שנעזרו רבות בדיהם של ערבים לעבוד אדמותיהם בקשו להעסיק את יאכנס ואת בורשטיין תמורת שכר כפליים ויותר. הם העמידו אותם בראש 20 פועלים ערביים בערוגות השטח כדי להאיץ את קצב העבודה ולהכפיל את יעילותה, כולם התפלאו מגבורת העבודה של שני הצעירים.

רייזל קולודז'נסקי

בעת מלחמת העולם הראשונה נאנחה ארץ ישראל תחת משטר קשה של קמאל פשה ו„יהודה“ תחת משטרו של הרוצח חסן בק. רוב הפועלים כנתינים זרים נחשדו ברגול ונאלצו לנדוד ממקום למקום, כדי להמלט מידי הרצחניות של חסן בק.

בהיות רייזל חברה באחת הקבוצות האלה סיכנה לא אחת את חייה וגילתה אומץ ותושיה. היא וחבריה יסדו את קבוצת „אילת השחר“. לדאבונו נאלצה רייזל לעזוב את הארץ ונספתה בשואה. יאה זכרה ברוך!

הרביעי שבחבורת העולים הייתי אנכי נטע זילטי, כיום נתן זהבי, כותב שורות אלה. מה הניע אותי אז, בטרם קיימת היתה תנועה חלוצית — לעלות לארץ ישראל?

זוכר אני את עצמי כילד קטן, שאך התחיל ללמוד תנ"ך וכבר חלמתי על ארץ ישראל. הר איצ'קי הצטייר בדמיוני כהר הכרמל ובריכת הכומר כנהר הירדן. האהבה והערגה לארץ ישראל רתחו בדמי.

זכור לי ליל חורף אחד ואני אז ילד כבן חמש. בחוץ השתוללה סופת שלג ובבית ישבה אמי על יד התנור ומרטה נוצות לאורה הפגום של עששית. אני עיינתי בספר התנ"ך ולפתע קמתי, הלמתי בידי על השלחן והכרזתי: לכשאגדל, אסע לארץ ישראל!

בשעת מעשה נדקרתי במחט, שהיתה על השלחן. מעצמת המכה היא נשברה ופצעה את ידי. טפות דם נטפו מהפצע. היתה זאת ברית דמים ראשונה שלי עם ארץ ישראל.

מאז התבגרתי ולמדתי בישיבות. הלכו רגשותי לארץ האבות וגברו בי. פשוט קשה היה לי לשלוט ברוחי ולהחזיק את עצמי, עד שלא אנשים את מבוקשי ואעלה לארץ ישראל.

הגעתי ארצה לפני כ־60 שנה. נסעתי בסחיבה אטית ברכבת קטנה טורקית — לירושלים. בהתקרבי לעיר הקודש התחיל לבי פועם בהתרגשות, כצעיר שיוצא לבו לפגישה עם אוהבתו, לאחר שנים של געגועים אליה. הייתי כשכור מצפיה.

זוכר אני כאילו היה זה עתה:

תקופה, שלאחר פרוץ מלחמת העולם. הסמינר בירושלים נעול ואני חפשי במשך ימים שלמים, משוטט בסמטאות העיר העתיקה ומתעלם מסכנות האורבים לחיים. אני תועה בדרכים כחולם בהקיצ ומגיע למקומות כאלה, שמוזה דורות לא היתה שם דריסת רגל ליהודים. כך נקלעתי לקברו של ישו הנוצרי.

מופתע ומסוגנן עברתי לפני שורה של תמונות אמנות בתוך מסגרות זהב, שבאחדים מהן תקועות היו עיני יהלום אמתי. התמונות היו מוארות בזרקורים, המותקנים מתחת לפני הקרקע, ששלחו אלומות אור בצבעי קסם. מסביב שררה דממה עמוקה. מבלי לדעת היכן אני נמצא שקעתי בחלום. עוררו אותי מהחזיון שלוש נזירות רוסיות, שעמדו סביבי. הן שאלוני בשפה הרוסית האם חדש אני בארץ. בלחישתן, שבקושי נשמעה באוזני הסבירו לי על הכל שראיתי. עוד פסעתי אחרי הנזירות למרחפים והגענו למקום, שם כביכול עקד אברהם אבינו את יצחק בנו. לאחר סיוור של כמחצית השעה נשאלתי מי אנכי בעצם, בן הדת הפרובוסלבית, או הקטולית? ענית: יברעי, (יהודי). הן ירקו בגסות והתרחקו ממני.

באחת השבתות שוטטתי להנאתי בקרבת הכותל המערבי והתערבבתי בתוך חבורה של תיירים נוצרים מאמריקה. בחברתם ביקרתי אתרים מקודשים, ששם ליהודים אסורה היתה הצבת רגל. כמסגד עומר, העומד במקום בית מקדשנו ראיתי במרתף את „אבן השתיה“ הידועה. זאת היא אבן, שבלטה מצור, עליו עמד בית המקדש. על חלקה של האבן נבנה המזבח ודם הקרבנות נטף לתוך שקעוריה, שצורתה אגן.

אני שאפתי לחיות ולהתפרנס מעבודת אדמה ולא מהוראה, או פקידות. לא היתה בי כל נטיה להתמקם ביהודה, ברחובות, בראשון-לציון, פתח-תקוה ואף לא בשומרון, זכרון יעקב, או חדרה. במקומות שמנתי היה קל יותר יחסי להתקיים. אולם לבי נמשך למרחבי שממה נדחים בגליל המרוחק. על אף הקשיים הכלכליים שעמדו להכביד עלי העדפתי את היפה והאידיאלי שבעיני. בחרתי אז בתל-חי, שם בניתי את עתידי.

איש סוקולי בהגנת תל-חי

ברצוני לספר על חוויה מופלאה, שנתנסיתי בה בהגנתי על תל חי. בטוחני, כי רבים הרגישו כמוני, אך לצערנו לא זכו לספר עליה, כי חלק מהחוויה משתרע מעבר ליריעת החיים.

הייתי חבר קב' תל-חי משנת תרע"ט, 1919. כפי שאני מכיר את עצמי, מחונן הנני במדה לא מועטת של אומץ לב. איני פחדן והייתי מתנדב למבצעים מסוכנים.

בליל שבת, נפל חברנו שניאור שפושניק ז"ל, קרבן ראשון להגנת תל-חי. בחור עדין ורגיש ובעל הכרה דתית. בעזרת חברנו קלמן כהן הכנסתי את שניאור הביתה, ויצאתי לשאוב מים מהפלג, שזרם ע"י הבית, עת יריות המתקיפים לא פסקו.

למחרת הוחלט לארגן תגבורת למגינים, באנשים ובנשק. לשם כך היה עלינו להתקשר עם קב' אילת השחר, שהיתה בחסות האנגלים. (אנו היינו בחסות הצרפתים).

בתל חי היינו בס"ה 11 חברים ובידי כל אחד מאחזנו רובה. את יזמת הארגון לקחתי על עצמי והצטרף אלי השומר קוזלובסקי ז"ל, מכפר גלעדי.

עברנו את הלסה (היום קרית שמונה) בשלום. במרחק קילומטר אחד מעבר לחלסה שמענו יריות והכדורים שרקו באזנינו. דרבנו את הסוסות ובדהירה הגענו לאילת השחר.

למחרת חזרנו לתל חי ואתנו תגבורת של החברים: י. נחמני, נחום הורביץ, יגאל אברמסון ועוז. היינו לבושים במדי המשטרה האנגלית.

קרוב לכניסה לתל-חי נפתחו יריות מאחורינו. סוסת יגאל נפגעה. נחום הורביץ נפצע מכדור וכך הגענו למקום.

ביום נפילת תל חי הייתי האחרון, שדברתי עם יוסף טרומפלדור. ירדנו מהעליה המפורסמת, שבה נשארו החברים: דבורה דרכלר, שרה צ'יויק, בנימין מונטר, וקנבסקי. טרומפלדור נשאר בחצר והורה לי להכין את קבוצת החברים לקראת פקודת אש. כחמש דקות לאחר שנפתחה האש נודע לי שטרומפלדור נפצע. רצתי לטפל בו ובעמדי על ידו פלח כדור ופגע בחזי, מצד שמאל. לא הרגשתי כאב, אך רעד עבר בגופי ומצבי היה די מסוכן.

שלשה המאורעות, שהזכרתי אותם, יעידו, שאין אני משולל אומץ לב, אך לא אתימר לקבוע שעקב כך נשארת בחיים. האומץ שלי רק דרבן אותי לא להרתע מלבצע משימות, כרוכות בסכנות. עלי להודות להשגחה העליונה ושכך נקבע גורלי.

שוב ברצוני לתאר חוויה בלתי נשכחת והמרעידה נימי נפשי. יכולה היא לשמש מחקר למתרחש בנפש אדם, בשעת משבר קשה ואיום של התנכלות בחייו.

אימרה תלמודית גורסת: "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מרחמי שמים". לדידי לא היתה זאת אך מליצה והדברים היו כהויתם. חרב חדה היתה ממש מונחת על צוארי!

ומעשה שהיה, כך היה: כחמישה קילומטרים מתל חי, מזרחה לצד החרמון נוסד מושב בשם חמרה, על ידי חברת פיק"א. שלושה עשר חברים וחברות עלו למקום במטרה להכשיר הקרקע. הם בנו להם 2 צריפי עץ, תנור לאפיה וכוך, כעין לול לעופות. אנו, מתל חי קיימנו קשר תמידי עם אנשי חמרה, עד שיום אחד נותק הקשר לחלוטין. יומיים חכינו בדאגה רבה לגורל חמרה. בבוקר של יום שבת התנדבנו, אנכי ובלחובסקי, חברי תל-חי וחבר מושב כפר יחזקאל איזנשטט, לצאת למושב חמרה לברר ענין השתיקה ובמקרה הצורך, להגנה. בהתחשב עם

הכנופיות המזוינות השורצות בסביבה, הגענו למסקנה שלא לקחת אתנו נשק לבל ישדדו אותנו מאתנו ולהמנע ככל האפשר לעמוד אתם פנים אל פנים, כדי לא להסתכסך, פן עלולים להרוג אותנו. יעצתי לחברי להתלבש בבגדי חול, כדי לא למשוך תשומת לב השודדים לבגדי השבת, שיעוררו תאבונם להפשיטנו מהם. על אף החששות, הגענו בשלום לחמרה. לתדהמתנו לא מצאנו במקום נפש חיה. השולחנות עמדו ערוכים לסעודת שבת ואין איש מסביב. נראה, שהחברים נסו בבהלה בשעת הארוחה. אך הספקנו להסתיר בכוח את הכלים והנה חבורה של בערך 30 בדואים מזוינים רצו והתקרבו בטור ערפי אל הצריף. צריף עץ, ודאי לא יכול היה לשמש לנו מחסה בפני ירי כדורים ונאלצנו לצאת החוצה. אותנו לנו להרים ידיים ובריצה בלחובסקי.

נחן זהבי מצביע על המקום בו נפצע יוסף טרומפלדור

פראית התנפלו עלינו. מרגלי איזנשטט חלצו את המגפים, ממני לקחו אך חגורה. הם מצאו את כלי האוכל ולקחו אתם את הטובים שבהם, לפני שהסתלקו. במקום נשארו רק שני בדואים, אחד מבוגר והשני צעיר. המבוגר השליך על גג הצריף מעיל ואיים עלי ברובהו לטפס ולהוריד את המעיל. התחמקתי ממנו והצלחתי לבוא לתוך הצריף. הבדואי הרפה ממני והטה רובהו מול לפתע נמצאתי שוב עין בעין מול הבדואי הצעיר. השבריה שבידו היתה נטויה לקראת צוארי, באיום לרצחני נפש. תוך חוסר שליטה עצמית באותו שבריר של רגע, הפניתי ראשי והבלטתי עוד יותר את גרוני לשחיטה.

נפגשתי במבטו המשולהב של הבדואי. עיניו יקדו, תלתליו השחורים התפתלו מעל פניו. הוא הבלית את שניו הצחורות ונהם כחית טרף.

החושים הבריאים והערים שלי שותקו וחדלתי לראות סביבי. אפילו את הבדואי המאיים עלי. לא ראיתי ולא שמעתי. לא יאומן, כי דוקא באותו הרגע עברו במוחי מחשבות על הנרי ומשפחתי אשר בפולניה, על עברי, הסואן התרחשויות אין ספור. לפני עיני ראיתי פתאום את רבי, הגאון שמעון שקופ, שאור ענווה זורח מעל פניו יושב ומסביר סוגיא "אין איסור חל על איסור". כעין סרט עברו לפני מעשי הטובים וגם הלא טובים ואני פעיל בהם. מתוך כך הצטלצל באוזני קול חוזר, הקורא: "אינתי מוסלם!" כאלו צמחו לי כנפיים והרגשתי שכתותי חזרו אלי. צעקתי: "חטא להרוג אדם בלתי מזוין!" את דברי שמע הבדואי המבוגר והורה לצעיר להרפות ממני. וראה זה פלא: שני הבדואים הסתלקו.

יצאתי מהצריף שטוף זיעה ובקושי נשמתי את האויר הצח, שקמעא, קמעא החזיר לי את שווי המשקל הפיסי והמחשבתי.

פליאה עבורי עד היום מי שם בפי את הקריאה המצילה אותי: "אינתי מוסלם!" וכיצד חלפו במוחי כהרף עין מאורעות חיים של שנים רבות? ...

כעבור דקות ספורות עברה במקום יחידה מזוינת ובראשה הקצין שריפי והאמיר מחמוד פעור, ידידנו. ספרתי להם מה שעבר עלינו בנימה של טרזניה ובקשתי ללוות אותנו לתל חי. צרור יריות הגיעו באותו רגע לאוזנינו וראינו מאות בדואים גולשים מגבעת תל חי. יהודים יורים, אמר הקצין. בתל חי השתמשו אז "במכונת ירייה". בפקודת אש ירו בבת אחת 30 רובים. (מטרליוז).

הקצין יעץ לנו ללכת בצל החרמון ולא בשביל תל חי, כי הבדואים עלולים להרוג אותנו בדרכם. הלכנו לפי ההדרכה והצלחנו להגיע למתולה. במוצ"ש הוביל אותנו אכר מתולתי עד לכפר גלעדי. שם ספרו לנו החברים, שראו במשקפת כיצד נלכדנו בידי הבדואים וחששו, ששובינו יצעידו אותנו קדימה, כדי לפרוץ מאחורינו לכפר. החברים קראו להתיעצות והחליטו לחכות, שמה נצליח להמלט מידי הבדואים, כדי לא לסכן אותנו, אם יפתחו באש עליהם. קבלנו את ההסבר בהבנה.

ישראל לייב עלגרוד, לונדון

משכילים ואברכי ישיבה

ישראל לייב עלגרוד

קיץ אחד הגעתי הביתה מהישיבה — לימים הנוראים. נכנס אלי שמואל לייב השוחט כדי לשמוע על שלום בנו ראובן, שלמד אתי באותו זמן בישיבה. לפי דבריו היה שמואל לייב מאוכזב מהעובדה שגם בנו; לא הגיע הביתה לרגל החגים. מה הוא חושב לו? ! טען השוחט. לו היו דעותיו לפני שנים, כפי שהן כיום — לא היה מבלה עתים ללמוד גמרא, אלא היה בוחר להשתלם בגימנסיה ובאוניברסיטה, במטרה להשיג תואר דוקטור.

הנה למשל בסוקולי יש דוקטור. הוא אמנם מרויח 40 רובל לשבוע, אך האם חי הוא חיים של יהודי? הרי הוא גוי גמור!

ושוב חקר אותי ר' שמואל לייב על הסיבה, שבגו נעדר בסוקולי בחיק משפחתו בימים הנוראים... ענית לשוחט, שבגו בעל הגיון בריא וכנראה יש לו סיבה מספקת להחלטתו — לא לבוא.

רצוני להדגיש, שלא באתי או משיבת רדון, שם כל עתון, או ספר נחשב כדבר „טרייפה“ ופסול. שם ישבו יומם ולילה ולמדו גמרא, ספרי מוסר כגון: „מסילת ישרים“ ו„חובת הלבבות“. לאמתו של דבר, השפיעה עלי ישיבת רדון ועצבה את התנהגותי.

בקומי משנתי הקפדתי על מצוות נטילת ידיים, התפללתי בכונה מיוחדת את תפילת שמונה עשרה, נזהרתי שלא אכשל חלילה בדבר אסור כגון: לשון הרע, רכילות ר"ל.

גם משיבת בריינסק לא חזרתי או הביתה. שם קריאת עתון אמנם לא נחשב היה כדבר פשע, אך קריאת ספרים חיצוניים, או ספרי השכלה אפיקורסיים, נחשבו לעבירה.

אגב, רצוני להעיר, כי ראש ישיבת בריינסק, הרב הגאון ושר התורה ר' שמעון שקופ זצ"ל, היה איש בעל רחבת לב ונדיב.

חורף אחד, נפטר גיסי, ר' חיים זאב אולשה. חזרתי או הביתה משיבת בריינסק וחליתי במחלת הטפוס. הדבר נודע לר' שמעון ז"ל ומיד קרא הוא לכל בחורי הישיבה להתפלל

לשלומי ולקרוא פרקי תהלים למען בריאותי. אחרי החלמתי והיה זה אחרי חג הפסח, חזרתי לבריינסק והרב שמח לראותני, כאילו היה הוא אבי הנאמן והמסור לי.

אחרי חג השבועות שוחח אתי הרב ודרש ממש שאסע להבראה ליער מילייץ. יחס אבהי כזה גילה הרב לא רק כלפי. הוא אהב את כל בחורי הישיבה ואנו כולנו אהבנוהו ללא סייג.

ספרים חצוניים וספרי השכלה

לבני ישיבה אסור היה לקרוא ספרי השכלה ובכל זאת נמצאה חבורת בחורים, שברשותם היו ספרים כגון: „התועה בדרכי החיים“, „קבורת חמור“, של סמולנסקין. „אהבת ציון“ ו„עֵיט צבוע“ של מאפו ואחרים... אותם היינו קוראים בחדרי הדרים.

בעיר מלץ (ממנה הגיע ר' שמעון זצ"ל לבריינסק) היה כבר קיים פעם ארגון בחורי ישיבה, ששאפו לייסד ישיבה בשם „יבנה“ וללמד בה ברוח ההשכלה.

משם יצאה אפילו משלחת בחורים לועידת ה„מזרחי“ בלידה, כדי להציע שם ייסוד הישיבה.

9 מבחורינו התקשרו בשתיקה עם הרה"ג ר' יצחק יעקב ריינס זצ"ל, מייסד ישיבת לידה, שם הורו תורה והשכלה כאחד. הרב קבל את פנינו בסבר פנים יפות בלידה ובחן אותנו בפלפולי התלמוד. בקור שני היה לנו אצל ראש הישיבה הרב פאלאצ'ק זצ"ל, הידוע בכנוי „העלוי“ ממיציץ.

זאת התמונה שלנו
עת לימים יבואו,
כל אחד מאתנו
יחיה על פי דרכו,
או הפנים הללו
יעידו לנו על כל
שאיפתנו ותקותינו
בשחרותנו ובחרו'
תינו.
(חתימותיהם של כל
הקבוצה מתחת ל'
סיסמה הנ"ל).

עומדים מימין: י. שרויט, צ. רבינוביץ, י. שליובסקי
יושבים מימין: מ. צימבל, ראובן לב, ש. י. ליפשיץ, י. לבינסון, ישראל עלגור, נתן זשולטי

המחנך הדגול פנחס שיפמן היה מורנו לשפה העברית. גם מורה לשפה הרוסית היה לנו מצויין. למדנו בהתמדה ולפי התור קרא כל אחד מאתנו יום יום סוגיה והתפלפלו בנושאים הנלמדים. החלטנו גם לדבר איש אל רעהו — עברית ונעשינו לשם דבר בישיבת לידה. ההנהלה, עם הרב ריינס בראש התגאה בנו. כמובן, שגם אנחנו היינו מרוצים לספוג לתוכנו תורה והשכלה עולמית. לספוק רב היה לנו להשתמש חפשי בספרים כגון: „על פרשת דרכים“ של אחד העם, „פרדוקסים“ של מקס נורדאו וספרים רוסיים של טולסטוי, דוסטויבסקי וטורגנייב. מצב כזה לא התקבל על הדעת בישיבות רדון, או בריינסק. כדאי כאן לציין שאיש מאתנו לא שאף ל„איצטלא דרבנן“, כי אם פשוט אהבנו את הלמוד. נקל כעת להבין את רקע דאגתו של ר' שמואל לייב לבנו, בשיחתנו באותו יום שהגעתי

מפגש היסטורי אחר 50 שנה... בסוכות תשל"ג 1972 בנתניה מימין: נתן זהבי-זולטי מחיפה, ישראל אריה עלגרוד מלונדון מ. צימבל מחדרה

לבלות את חופשת התגים בסוקולי. בעקבות שיחה זאת נכנס לביתנו גם אברהם יענקל קניגסברג המלמד ובוכוח נוקב הצטער על דרכי ישיבת לידה ופלט באנחה: אוי, לידה... לידה! אברהם יענקל סיפר לי, כי בן אחותו צמת, הרואה עצמו כקרוב משפחתנו, כתב לו מישיבת רדון, שאני היחידי בישיבה, שעדיין לא סטה מהדרך הישרה... לעומת יתר הבחורים... ר"ל... כן בקש אותו צמת, שיקיים מצוות פקוח נפש ושישפיע על הורי, שימנעו ממני לחזור לישיבת לידה...

למחרת הלכתי להתפלל בבית המדרש החדש, שם התפללו הורי. נגשתי לארון הספרים והנה נגש אלי ר' הרצל גוטמן לשאול על בנו יוסף ועל נכדו שמואל גינזבורג, שלמדו אף הם בישיבת לידה. אחריו התקרבו אלי, ר' פסח בריל, ר' זליג קולודו-נסקי, ר' אריה לייב ואחרים והתפתחה שיחה בדבר ישיבת לידה. על מעלותיה וחסרונותיה.

חסרונות ומגרעות, בקצור, כולם התבטאו בננות הישיבה ואפילו ר' הרצל, הידוע כפיקח ונבון ורחוק מקנאות דתית. גם הוא מתח בקורת שלילית על החופש המופרז והגלוי, הניתן שם לבחורי הישיבה. בעיני חברי לשעבר, איציה מאיר לאחובר לא מוצאת חן העובדה, שלומדים בישיבה עפ"ר עברית, שאין בה תועלת ממש ולעומת זאת מזניחים שם את שפת המדינה — רוסית, עניתי לו, ששתי השפות מכובדות בישיבה במדה שווה, אע"פ, שמבחינה חמרית, בחיי יום יום, יש יתרון לשפה הרוסית, בכל זאת אסור לנו להזניח את שפתנו העברית, ההסטורית. לעמנו אין עדיין מדינה וממשלה, אך השפה מלווה את חיינו היהודיים העסיסיים לאורך כל הדורות. תורתנו, התנ"ך, דברי נביאנו וחכמינו כתובים בשפה הקדושה שלנו — עברית והקושרת את כל אחינו בני ישראל בכל תפוצות הגולה.

נוצר גם בסוקולי חוג צעירים, דוברי עברית. פגישות נערכו בעירה, או בחורשה. בחוג השתתפו גם מספר בנות נחמדות כגון: מלכה לאה לאחובר, אלטע אוקון, בריינה גינבורג. כל חברי החוג דברו ביניהם אך עברית. בעירה התחילו לנשוב רוחות חדשות ורבים מתושביה קנאו בנו.

יום אחד בהיר עזבתי את סוקולי בלוויית בני משפחתי וידידים. יצאתי לכרך הגדול בעל השם העולמי — פאריז, שם התגוררו הורי בזמן ההוא. הייתי כולי חדור הרגשה — „היה יהודי ואדם באהליך ובצאתך“.

בקרן הרכבת כתבתי שיר רוסי על הגעגועים לעיר מולדתי סוקולי. געגועים אלה אין לעקור מלבי... ומי יכול היה להעלות על דעתו, שעירתנו היקרה תיכרת באופן אכזרי וטראגי... אני מרגיש תמיד את היגון והכאב ולא פעם רצוני לבטא את דברי המקונן: „גדול כים שברך, מי ירפא לך?“.

ישראל עלגרוד
כבחור ישיבת לידה

אברהם וסרמן

זכרונות של מורה

ממשלת פולין החליטה בשנת 1921 להביא להתבוללות יהודי ארצה. למטרה זאת יסדה בתי ספר בכנוי „שאבאסובקה“ לילדי יהודים, עם שפת ההוראה — פולנית לשעתיים בשבוע שעורי דת יהודיים. יום שבת היה חפשי מלמודים.

לסוקולי נשלחתי כמורה ב־2 לחודש מרץ 1928. מיד בשבוע הראשון לבואי החלטתי לעשות את ההיפך ממה שנדרש ממני מצד השלטונות. שאיפתי היתה להפוך את בית הספר הממשלתי הפולני, עד כמה שאפשר לבית ספר יהודי לאומי.

למטרה זאת שוחחתי עם שתי מורות יהודיות שעבדו אתי: צעשה מורשטיין וצלינה קוובנה. עמדתי במגע עם הדוקים עם בני הנוער מהחוגים הלאומיים בסוקולי, שהבולטים ביניהם היו: אלתר ויונה גינזבורג ושמואל בורוביץ.

ארגנו הרצאות לנושאים לאומיים ותרבותיים ודוקא בשפת יידיש. עורתי לארגן בסוקולי שני ארגונים: „השומר הלאומי“ ו„בית־ר“. הכנסנו כמעט את כל תלמידי בית הספר למסגרת הארגונים האלה, עד כדי כך, שהיו מופיעים אף לבית הספר במדי הארגונים שלהם.

עבדתי בסוקולי עד יום ה־31 לחודש דצמבר 1929, בס״ה כ־20 חודש. הועברתי לאחר התקופה הנ״ל לעבודה בורשה. נשארנו ידידים לבביים ונאמנים עם כל חברי וידידי.

דברי הספד על אחדים מחברי

בני סוקולי החביבים והיקרים! זר באתי אליכם ואתם קבלתם אותי כקרוב משפחה. מצאתי בכם אף אני בני משפחה מסורים וקרובים ללב ושותפים לדעות ולאידאליים שלי. יזכרו לטובה קודם החברים: יונה גינזבורג, יונה זילברשטיין ויעקב צנטקובסקי. הם היו שונים בדעותיהם, אך שלשתם דמויות יהודיות לאומיות, נאמנים וישרים. יונה גינזבורג, ידיד נאמן ומסור בעל נפש אצילה וטובה, יונה זילברשטיין, ביתרי, בעל מזג חם ורוחח ומסור למטרת חייו — חזק התנועה הרזיוניסטית. למען האידיאה היה לקרבן ברוסיה הסובייטית. לא זכה לבוא לקבר ישראל. הוא השאיר מצבה בזכרונם של ידידיו ותלמידיו.

חבר יעקב צנטקובסקי! קצרה היתה הכרותנו ואינני יודע מה שקרה לך ולהיכן נעלמת?
קדיש אני אומר לזכרך!

מפקדת השומר הלאומי בסוקולי בשנת 1930

זכור לי המוח החריף והבלתי רגיל של פאלק גולדשטיין. הגורל נשא אותו לעירה קטנה, אך ראוי היה הוא לעמוד בראש קהילה גדולה. בהתאם לכשרונותיו הברוכים, הוא נעצר ע"י הסובייטים עקב פעולתו הציונית וכגורל מרבית הקדושים לא הובא לקבר ישראל. לסוף יזכרו לטובה בני משפחות פליער ולפציינסקי. יהודים עמלים מכל ימות השנה. הי"ד.

קן בית"ר בסוקולי
המפקד יונה צנטקובסקי

ל. שמלצינגר ז"ל, ריו דה זנירו

ל. שמלצינגר

הייתי מורה בסוקולי

במשך שנה אחת עבדתי בסוקולי, כמורה ללמודי הדת, בבית הספר העממי. את ימי החופש בליתי בעיר הסמוכה — ויסוקי מזובייצק, במקום בו גרו בני משפחתי. מצאתי בסוקולי חיי חברה נפלאים, בתוך חוג של מורים וצעירים משכילים מקומיים ומחוץ למקום. לאט הכרתי את החיים ואת האנשים בעירה. בין האינטליגנציה שבעירה היו מתבוללים מוחלטים ומתבוללים למחצה. בין אלה היו: יהודי רוסי, סוחר יערות בשם טורקניץ' ושותפו (או סוכנו), הנס קלינגליין. זוכר אני גם אדם בשם א. זקס, שדיבר גרמנית בערבוב מלים עבריות.

מבין המורים זכור לי המנהל מאוריצי לב, פקיד טפוסי. היתה לו מדה מגונה לעמוד מאחורי הדלת ולבלש אחרי התנהגותם של המורים. עם זאת ידע לטפח יחסים הוגנים עם חבריו המורים. כן זוכר אני את המורה סאלה (שרה) צימרמן, שמוצאה מבית יהודי מסורתי בלומז'ה. היא היחידה מבין המורות, שהגנה על השקפות העולם של היהודים הלאומיים ודגלה בעמדה, שבתי ספר לילדי יהודים יעברו משפת הוראה פולנית — לידיש.

צלינה קוזובנה מפלוצק היתה מתבוללת גמורה. הקשר היחידי ליהדותה היה, שידעה לדקלם בידיש אחד משירי המשוררת הפולנית מריה קונופניצקה «א יאק פושדל קרול נא ווינה» (יצא המלך למלחמה), בתרגומו של אברהם רייזן. המבטא שלה הפלוצקי, של יידיש פולנית היה מבדח והיא עצמה יחסה ללשונה מידה של רצינות.

המורה צעשה מורשטיין, אף היא מפלוצק, בת מתבוללת ממשפחת חסידים. לעתים רחוקות שמעתי מפיה מלה בידיש, עם זאת נהנתה לבלות את הזמן בחוגים דוברי יידיש. לעתים נפגשו לבלוי, מורים מסוקולי עם מורים מויסוקי מזובייצק, הפגישות נערכו בבית הגביר והמשכיל משה טומקביץ' בויסוקי מזובייצק.

בחוג המורים שלנו היתה רחל גינזבורג, עלמה יפה, משכילה ועדינת נפש וידידה משה אולשה, בחור נעים הליכות והתנהגות אצילית. משה היה בקי בספרות העברית והפולנית. עם היותו מעורב בין הבריות, שמר על דיסטאנס ביחסיו לנוער המקומי בהתאם לרמתו ההשכלתית.

אדם בעל אינטליגנציה טבעית היה דוד קוטיק, רוק קשיש ואופה במקצועו. הוא העריץ תיאטרון ושירה בידיש. בעל חוש מוסיקלי ואף חיבר לחנים לפרקי תהלים. בכל הזדמנות ארגן מקהלות וחוגים דרמטיים. שדה פעולתו בסוקולי היה מצומצם למדי וזה גרם לו, לא מעט עגמת נפש. בהתלהבות העלה זכרונות מעירות שונות, שם הגיעה פעולתו התרבותית לשיא ההצלחה.

משמאל במרכז יושבים המורים: שרה צירמן, צלינה קוזה גינזבורג, מאוריצי לב, צשה מורשטיין צ'רווניץ, לי שמלצינגר

בויסוקי מזובייצק, השכנה לסוקולי העריצו בני הנוער את דוד קוטיק ודברו עליו בהתלהבות. זה הכל, שזכור לי מתקופת היותי בסוקולי.

צפורה זטורסקי

ה ד ו א ר

לא אזכור בדיוק באיזו שנה אירע הדבר. יתכן שהייתי אז בגיל 6–7 ושמא פחות מזה. התקופה שבה התרחש הכל מצטיירת בזכרוני, כשאספקת דברי הדואר היתה עדיין כולה בידי תושב העיירה, מרדכי שלמה בלושטיין (מונדריצקי), שם, שפרושו בשפה הפולנית – החכם. עד היום אין אני יודעת אם היה זה שמו האמיתי, או רק כנוי בשל פקחותו הטבועה בו. זאת אדע, שהשם הזה עבר בירושה לבנים ולבני בנים. הוא עולה בדמיוני, כשהיה כבר אדם מבוגר, בעל קומה בינונית, בריא בגופו, פרקו נאה ועטור זקן שיבה, שהוסיף לחזותו הדר וחשיבות. גם רעיתו גוטקה – יהודיה מוצקה ובריאת בשר, לבושה היתה בדרך כלל סגור רחב ובעלת קול בטוח ומצוה, שהוכיח על יחוטה ומעמדה הבלתי מעורער בשלטון הבית. הם התפרנסו מעגלונות מסוג מעולה יותר. התחלת הפרשה מהומנים שעדיין לא עברה רכבת בסביבת סוקולי ומונדריצקי עסק בהסעת נוסעים מסוקולי לתחנת הרכבת אשר בלאפי ב„דיליונס“ שלו. משם ולשם הוביל גם דברי דואר עבור תושבי העיירה. בתו הגוצה של מרדכי שלמה, בעלת פרצוף גברי מובהק וכהה, שמשו דוורית והביאה מכתבים לבתים של תושבי המקום. היו גם אנשים שבאו לביתם לשאול אם הגיעו עבורם מכתבים ולקבלם לידיהם. בלכתי ל„רבי“ שלי הראשון ר' מרדכי שמואל הייתי עוברת יום יום ע"י ביתו של מרדכי שלמה שעמד בקרבת השוק בסמטא, שם התגורר גם הרבי עם אשתו העקרה פריידקה. פתיחת סניף דואר אמתי בסוקולי נחרתה בזכרוני כמאורע גדול ואולי גם בזכות העובדה שמקמו אותו בשכנות ביתנו, בבנינו של זרח מאיק. הרחוב בו גרנו בבית דו קומתי ושהיה תפוס כולו ע"י משפחתנו הענפה על תשעת ילדיה נשא שם לא מכובד, „רחוב בית המרחץ“. כנראה על פי מקרה כנהו כן. הדבר חרה לי מאד ומעולם לא סלחתי לאבות העיר על בחירת השם, המשולל כל חוש אסטטי. אמנם נמצא ברחובנו מקוה ובית מרחץ, עם זאת היה שם גם בית הרב, בית המדרש החדש והרחוב הוביל לקרושבה בדרך לא סלולה לאורך קילומטר אחד לרכבת, שעברה שם פעמיים ביום.

על כן נשאתי בילדותי תרעומת בלבי, הלמאי לא מצאו לנכון לקרוא לרחובנו למשל, רחוב הרכבת. עובדה היא ולא בנקל ינתן לתקן את המעוות ולכן נשאר השם לכל זמן, היות יהודים בסוקולי.

בנין הלבנים של זרח מאיק נקרא בפי כל „דער מויער“ וכמוהו לא היו רבים בסוקולי. הוא בלט בעליונותו משאר בתי העץ הקטנים שבסביבתו. הותקנו בו שני זוגות חלונות גדולים ורחבים במרכז הבית דלת כניסה שלפניה מעקה, כעין מרפסת נאה וספסלי ישיבה משני צדיה. מספר מדרגות קדמו את הכניסה. בילדותי קנאתי במרפסת היפה בהשוואה לאבן השטוחה שהיתה כל השנים מוטלת על מפתן ביתנו, משופשפת ומבריקה מרוב דריכה מעליה.

בצד הבית שלנו עמד ספסל ארוך, באותו המקום במשך כל ימי שהותו בסוקולי. מאוחר יותר, בשנות בגרותי נוקפה לספסל חשיבות מיוחדת. הוא נהיה לנקודת מפגש לבני הנוער ושימש קודם בין היתר את אחותי ואת אחי המבוגרים ממני ובבוא היום גם אותי. שם התלחטו וכוחים סוערים בימים העגומים ההם, ימי מלחמת העולם הראשונה, על ספרות קלאסית ויצירות של ענקי הספרות כגון: לב טולסטוי, לאוניד אנדרייב, גונצ'רוב ואחרים. עד היום לא שכחתי את שמות גבורי היצירות, שהיו בעינינו כה ריאליים וקרובים ללב.

בימים ההם הרבו לקרוא את היצירה המהפכנית של ארציבשב „סאנין“, שהרעידה את דעת הקהל בהעזתה ובצלילה החדש והנוער של רעיונות, שלא נשמעו קודם ולא מצאו עד אז מקום במוחותיהם התמימים של נוער העיירות.

גם הסופרת הפולנית והליברלית עליוזה אוז'שקובה עוררה הדים עמוקים בלב, בתיאוריה ההומניים ובפרט בספורי אהדה ליהודים ובנושאים כלל סוציאליים על פער ועוני בפולין דאז, של הפריצים. היא רכשה לה הערצה והוקרה בקרב הנוער האינטלקטואלי היהודי.

ולו רק פה היה לספסל ומסוגל לדבר, בוודאי מספר היה על אהבות לוהטות שנרקמו מעליו ועל מרומי חלומות נעורים בלילות קיץ של ירח זוהר בעיירתי השלווה והלבבית, שם נולדתי וגדלתי.

כפי שכבר ספרתי, סודר הדואר בבית היפה עם המעקה בצד הכניסה ולנגד עיני מראה הפנים עם דיוקנו של הצאר בטיושקה השני על הקיר, מול הכניסה.

מנהלו הראשון של בית הדואר (נצ'לניק) היה גבר נאה ותמיר, בראשית שנות השלושים שלו, בעל עיני תכלת סלאביות דומה להפליא לבטיושקה שעל הקיר. נשוי ואב לשלושה ילדים. בתו הבכירה בת גילי היתה ילדונת עם שערות קש בהירות וחלקות ושמה — ויירה. באין לה חברות ברחוב היהודי בחרה בי כחברתה למשחקים. טבעי הדבר שהתגאתי בזה, אך במטען השפה הרוסית שלי נמצאה רק מלה אחת — „ניעט“ (לא). על אף שלא הבנתי את דבריה, לא נמנע מאתנו להתהלך, לבלות ולשחק כל היום. ויירה הכניסה אותי לביתה, אשר באותו בנין הדואר, שם הבחנתי בהבדלי הסדורים לעומת אלה שבבתי היהודים והתרשמתי מהריחות המשונים של מאכלי הגויים. לא אדע נכוחה כמה זמן בדיוק נמשכה הידידות ביני ובין ויירה, אך נהיר לי שאביה הנצ'לניק לא האריך כהונתו והוחלף במהרה בנצ'לניק אחר.

פתיחת בית דואר בסוקולי היה למפנה לתושבי העיירה ובפרט לנוער. יום יום בין השעות 5—6 הופיע הדוור על ידי המעקה וקורא את שמות מקבלי המכתבים לקהל המתאסף שם. אנשים הגיעו לשם כך במיוחד מכל חלקי המקום. מאושר היה האיש אשר שמע את שמו יוצא מפי הדוור ובהתרגשות יתר ובקול רם קרא מעל ראשי ההמון: — יעסט! (הנגני). המכתב נמסר מאיש לאיש ומיד ליד, עד שהגיע לידו המושטת למקבלו, המחוסר כבר סבלנות. התליכה לבית הדואר הפכה לכעין בדור לבני הנוער. רבים נהגו להתכונן למאורע זה

כל היום בהקפדה על הלבוש. לא שדוך אחד יצא שם לפועל בהצלחה ובמזל טוב. בנות צעירות היו רצות לשאול אם הגיעו עבורן מכתבים „דו ווסטרבובניה“ (פוסט רסטנט). זוכרני, שפעם התלוצצו על חשבון רוקה מבוגרת בשנים ולא יפה ביותר, שנהגה להטריד יום יום את הפקיד בשאלה: — דלא מניה יעסט פיסמו? (היש עבורי מכתב?...) וקבלה תמיד אותה התשובה: — ישצ'ו פישוט (עדיין כותבים).

בסך הכל קיים היה הדואר אך שנים מועטות ברובע היהודים. לבסוף הועבר לרחוב הכנסיה (תפלה) שברובע הנוצרים. זה גרם לי אישית מידה גדושה של צער, כי עד כה פטורה הייתי מללכת והסתפקתי לגשת רק למעקה ברגע שהדוור הופיע שם, עם צוור מכתבים בידי. עם זאת נהייתי להגיע בערבים לבית הדואר המרוחק, כדי להמצא בין האנשים ולשמוע קריאת השמות של המחכים למכתבים.

מנהג ההליכה לדואר נפגע עם הזמן. התקהלות רבה של יהודים בין הגויים עוררה חמת הנוצרים וגרם צרות ופגיעות גסות לאחינו בני ישראל. כמעט הופסקה ההליכה לבית הדואר, מחוץ למקרים דחופים. מאותו הזמן הביאו דברי דואר לכל בית שבעיירה.

לדידי, כנערה מתבגרת מילא הדואר תפקיד בל ישוער ולא מעט רגעי שמחה וחוויות היו לי בלב, בשמעי את שמי מפי הדוור ובהושיטו לידי מכתב המיועד אך ורק לי.

מאוחר יותר, עם חלוף שנים ותמורות שחלו סביבי ובחיי האישיים הגיעו עבורי מכתבים מעבר לים דרך אותו הדואר ולבסוף כרטיס נסיעה באניה, לו צפיתי מאד, כדי להביאני לאותן הארצות.

כך נפרדתי מסוקולי ומבית הדואר, בהם קשורה הייתי משחר ילדותי.

ליבע לאפצינסקי—לאנגלייב, בוענוס איירס

ליבע לאפצינסקי-לאנגלייב

האוניברסיטאות שלנו בסוקולי

ברצוני לכתוב על הצמאון של הנוער שלנו לדעת ועל הקשיים הרבים ללמוד. המשיכה לדעת היתה בלתי רגילה והאפשרויות — מינימליות. שום יסוד לכך, לא היה עדיין קיים. אפילו לא בית ספר עממי. "החדר" הישן נחשב לגימנסיה והישיבה — לאוניברסיטה. היו אצלנו מלמדים ומלמדות — הם נחשבו כסגל המורים. אחת מסוג מורות אלו היתה מלכה הרבנית, רעייתו של יענקל המלמד. אמנם היא למדתני את האלף-בית. מאוחר יותר עברתי למורה זלקה סורסקי, שהיה מודרני יותר. הוא לימד אותנו שפת יידיש, חשבון וקצת עברית. אתעכב כאן על תאורו של זלקה המורה; מוצאו מבית עניים. הוא למד ללא עזרת מורים. (אוטודידקט), קרא הרבה מספרות ההשכלה והיה רחוק מפנטזים דתי. יהודי, בעל השקפה מתקדמת. אולם פסיבי למדי ולא פעיל בשום תנועה פוליטית. הוא היה מורה, מסור לעבודתו. עם הזמן הקים בית ספר בשותפות עם איצ'קה לוין, חתנו של מנדל ביאלודבורסקי. היה זה פחות או יותר דומה לבית ספר ממש. בתקופת מלחמת העולם הראשונה, כשהגרמנים פלשו לפולין בשנת 1916, החלו המורים איצ'קה וזליג ללמד את תלמידיהם גם את השפה הגרמנית. אחרי תקופה קצרה הגיע לסוקולי מורה חדש, בשם צימבאל. במשך הזמן הגיעו לסוקולי מורים מנוסים ומודרניים, הבקאים בתורת החנוך וכיצד לגלות ולפתח את כשרונות תלמידיהם, ללמדם שירה וריטימיקה, דקלום, ספורט ומשחקים למיניהם ולביים הצגות לקראת חגים וארועים עממיים. עם תקומת ממשלת פולין בשנת 1918 נוסד בסוקולי בית ספר ממשלתי, בעל 3 דרגות ובהנהלתו של המורה הוט. אך עם סיום בית ספר זה נגמר הכל. הצער של רוב התלמידים היה גדול והרצון להמשיך ללמוד, גבר ביותר. היה זה קשור במאמץ עליון ובהוצאות. שקשה היה לעמוד בפניהם. אחדים מהתלמידים המשיכו ללמוד בביאליסטוק ובוילנה. חלקם נתקלו בקשיים וחזרו מאוכזבים, ללא אפשרות להמשיך בלמודיהם. אך מה נדהמתי לפגוש נוער בגילי, שידעו הרבה יותר ממני. הם היו בקיאים בספרות

היהודית ובספרות העולמית. היו להם מושגים בסוציולוגיה, דברים, שלי לא היה כלל ידיעה עליהם והיו לי זרים. היו אלה בני נוער, שהשתלמו לבד וקראו המון, בקבלם ספרות מתאימה מאת מיכאל מאיק, שידע נכונה מה ולמי לתת. היו לו ספרים ביידיש, בהוצאת "סאלקס אוניברסיטעט", כתב עת "ליטערארישע בלעטער" ואחרים.

הודות למיכאל מאיק, ה"מנדלי מוכר ספרים" של סוקולי, כפי שקראנו לו, נתאפשר לרווח את הצמאון למדע, שיקד בנוער. כשנתקלנו בקשיים, או בדברים בלתי מובנים לנו, פנינו מיד למיכאל. היה לו מספיק סבלנות כדי לבאר ולהסביר לנו כל בעיה וכל ספק שנתעורר. בראותו, שתופסים את הסבריו, היה מאושר וקרן מנחת.

בית־ספר לבנות בהנהלת המורה טובה צימבל

קראנו הכל בערבוביה: רומנים ואקונומיה פוליטית, מדיצינה עממית ואסטרונומיה, אסטרוולוגיה וסקסואולוגיה, הכל ללא סדר, הכל בצורה כאאוטית!

בכל זאת התחילה להתעצב אצלנו השקפה ברורה יותר לתפיסת העולם והמתרחש בו. העזנו אפילו למתוח בקורת על תופעות ותנועות, יצירות ספרותיות ובעיות מפלגתיות.

בית התרבות שלנו ומוסד החנוך נמצא ממש באמצע הרחוב "וועגל". שם נהגנו להתקהל בשעות הדמדומים ולפתוח בפולמיקה. בהתחלה, על מאורעות היום, ולאחר מכן על הספרים שקראנו. ככה נמשכו השיחות והוכחים עד עצם חצות. למרות הגישות השונות לכל ענין, היינו טולרנטיים וכבדנו דעתו של כל פרט. נפרדנו תמיד בידידות אמיתית. עם זאת, היו פגישות אלה נחלת קבוצה מסויימת ומוגדרת של נוער. רבים, פשוט קנאו בנו וחפשו דרכים כיצד להתקרב אלינו ולהגות מידיעותינו הצנועות, שבכל זאת היו עשירות יותר מאלה, שלהם.

התקשרנו אליהם בשיחות והדרכה. התחלנו ללמדם קודם את השפות יידיש ופולנית, קצת אריטמטיקה, טבע, התפתחות התרבות ומאוחר יותר, סוציולוגיה.

השתדלנו לעורר בהם סקרנות לקריאת ספרות בלטרסטיית. כמוכן הצבענו בפניהם על בחירת הספר. יתכן שלבד התקשינו במציאת פתרונות נכונים לרבות מהבעיות, עם זאת פעלנו באמונה, שעושים משהו חשוב וטוב. לא יפלא איפוא, שנוצרו בתוכנו קבוצות עם אידיאולוגיות פוליטיות שונות ומאבק לדרישות כלכליות, פוליטיות – ציוניות וסוציאליסטיות. הפעילות שלנו לא במעט סכנה את החופש והחיים הצעירים שלנו. הדברים התבטאו בקשיים כלכליים, בחוסר מקורות הכנסה, בסביבה הצרה למדי, ברוחות של אנטישמיות וכן נחונים היינו על כל צעד ושעל לעקוב מצד המשטרה.

כל הסיבות האלה גרמו להגירה לארצות העולם הרחב, כפי שהתברר, היה הכל לתועלת, אך לצערנו היתה זאת נחלת המעטים.

הגרעין, שנורע פעם על ידי המבוגרים בעירה, נקלט לא רע והוליד לוחמים. בתקופת הנאצים, הצעירים הללו לחמו בשורות הפרטיזנים וכלוחמי הגיטאות וגילו גבורה עילאית למען כבוד העם היהודי והאנושות. לא נתפסו לאשליה ולא הרשו להטות מדרכם הנכונה.

סוקולי נתנה את חלקה בכל שטחי החיים וכן גם במאבקם האחרון, בלכתם על קדוש השם, כדוגמת אחינו: חיים שמעון לפצינסקי, ניומקה רכלסקי, דוד ז'ולטי ועוד רבים שמתו מות גבורים. אנו מרכינים ראש בפניהם!

עם הכאב הגדול והנורא בלבנו, מתנחמים אנו, שלא כולם מאחינו צעדו למות כצאן לטבח. הם האמינו עד הרגע האחרון, שהצדק ינצח והאדם ייטיב דרכו!

רבים מיוצאי סוקולי נתנו חלקם במאבק על הקמת מדינת ישראל ובניתה! אנו יוצאי סוקולי לא פיגרנו במפעל העם כולו ומאמינים באמונה שלמה בהתקדמות האנושות!

מאשה קפלנסקי ז"ל, קבוץ לוחמי הגיטאות

יענק'ל חיים ומירקה שואבי מים

מאשה קפלנסקי

יענק'ל חיים ומירקה זוגתו, היו שואבי המים בסוקולי עוד בשנות התשעים של המאה הקודמת. הם התגוררו בעלית הגג, שבבית סבתי לאה'צה. דירתם. שהכילה רק חדר אחד היתה אמנם קטנה מאד, אך שררו בה תמיד נקיון וחמימות.

המשפחה מנתה שמונה נפשות: ההורים, שלשה בנים: שמואל, הרשל, יוסלה, שלש בנות, חנה יוספה ושרה-לאה.

באותו חדר קטן, בעלית הגג ילדה מירקה וגידלה את כל ששת ילדיה. יענק'ל-חיים, יהודי רזה ושחוח היה אדם טוב, שומר מצוות ובר לבב. את זמנו הפנוי היה מבלה ב-"אמירת" פרקי תהילים.

אשתו, מירקה היתה נגוד מוחלט בחצוניותה מבעלה. יהודיה רחבת כתפים ושמנה. מפניה העגולים הסתכלו כך עיניים חייכניות. תמיד שמחה ומרוצה.

אנשים חרוצים היו בני הזוג. עם שחר היו משכימים לעבודתם, אפילו הקור הגדול או סופות השלג, לא מנעו מהם מלמלא את תפקידם: חלוקת המים לתושבי העיירה. מירקה בשמלתה הרחבה, בצעיף הצמר על ראשה. בן זוגה עטוף בקפוטה דקיקה עם רביד אדום סביב צווארו, מיהרו לבאר האלטריית שהצטיינה במימיה הטובים למלא את דליהם. מחיר זוג דליי מים היה שלוש אגורות.

כך חיו בני משפחה זו שנים על שנים שמחים בחלקם ללא טענות וטרוניות. ילדיהם גדלו וההורים התחילו לדאוג לעתידם. שאיפתם היתה לשפר את חלקם של צאצאיהם. שני הבנים יוס'ל ושמואלע למדו סנדלרות, עשו חיל במלאכתם והתחילו ליצר נעלי ילדים. את תוצרתם מכרו בירידים בסוקולי או נדדו אתם לעיירות הסמוכות.

בעזרת הבנים השחפר מצב המשפחה והעוני כבר לא נתן כל כך את אותותיו בביתם. הייתי מאד קשורה למשפחה זו, והסיבה לזה נעוצה במקרה מסוים:

הייתי ילדה כבת חמש-שש, כשאסונות פקדו את משפחתי. זורי שכלו ילדים ונותרתי רק אני להם. דאגתם וחרדתם עלי היתה רבה מאד. אז יעצו לאמי, ז"ל, שתמכור אותי למשפחת שואבי המים. זה צריך היה להיות תריס בפני פורענויות. וכך היה. במחיר קפייקה "מכרוני".

מאז שמו להם הורי לחוק להעניק מתנות לכל חג למשפחת שואבי המים. חוץ מזה הבטיחו להם הורי אי"ה כשאגיע לפרקי ואתחתן תקבל מירקה שמלה חדשה ויענקל חיים — קפוטה. ומיום «מכירתני» נעשיתי בת־בית קבועה בדירתם. ילדיהם חשבוני לאחותם ואני מצדי אהבתיים.

הייתי ילדה מפונקת בבית הורי מחוסרת תיאבון והמאכלים שאמי הכינה לא ערבו לחכי, אבל לא כן היה בביתה של מירקה. את מרק השעועית וגריסי הפנינה הייתי בולעת ברעבתנות. יחד עם כל בני המשפחה היינו מסובים על יד שלחן קטן, ישובים על גבי שרפרפי סנדלרים נמוכים. באמצע השולחן עמדה קערה מלאה מרק מהביל ואנו בכפות עץ מלאנו את פיותינו מתוכנה. טעים היה המרק עד מאד ועלה בטעמו על כל תבשילי אמי הטובים.

זכורים לי במיוחד שעות הבוקר המוקדמות שבחורף. עת רוב תושבי העירה נמו עוד את שארית שנתם, מכוסים בכסותות חמות אני ממטתי החמה ראיתי את מירקה נכנסת לביתנו. כולה סמוקה מקור, על שולי שמלתה היו תלויים נטיפי קרח (טיפות מים שקפאו) ובלכתה השמיעו צליל. בתנועות זריזות רוקנה את דליי המים לחבית. אז נגשה אל מטתי, הכניסה את ידיה הקפואות מתחת לכסת. ובקולה הרך פנתה אלי. נו, מתי כבר תתחתני בשעה טובה? הייתי כבר רוצה לזכות בשמלה היפה שהבטיחו לי.

שנים חלפו. זרם ההגירה שפקד את מזרח אירופה לא פסח גם על העירה שלנו. רבים מבעלי המלאכה עזבו את עירותיהם והרחיקו נדוד לארץ הזהב — אמריקה. גם בני יענקל חיים נסחפו בורם זה.

יענקל־חיים ומירקה! יקרתם לי מאד בחייכם ויקר לי זכרכם. בחשאי טויתם את חוט חייכם ובשקט נפסקה שירתם.

המצבות האלמות על קברכם גם הם כבר אינן. הנאצים שפכו את חרונם גם על בתי הקברות היהודים. ידיהם המגואלות הרסו והחריבו גם את בית הקברות בסוקולי ולא השאירו זכר ממנו.

הסבתא והנכד
מאשה קפלנסקי ונכדה יעקב קלישר

ליאון לורינסקי, חיפה

ליאון לורינסקי

שנות ילדותי

זוכר אני את העיר סוקולי מלפני כ־20 שנה, כשאני עם כל בני משפחתי עובנו את ארץ פולניה. סוקולי, עיר קטנה מאוכלסת לערך ב־400 משפחות יהודיות, כ־70% מכלל האוכלוסיה. לא היו בה עשירים מופלגים, אך גם לא קבצנים גדולים. כמו בכל מקום היו בסוקולי חנונים ובעלי מלאכה.

משפחות רבות התקיימו מתמיכה, שקבלו מבנים או מקרובים באמריקה ומארצות אחרות. במרכז העיירה היה שוק, ממנו הסתעפו חמשה רחובות לעבר הכבישים, שהובילו לביאליסטוק, ויסקי מזוביצק ולטיקטין. היו בה גם דרכים בלתי סלולות, שהובילו לכפרים השונים. נהרות לא היו בסוקולי, אלא מקוה מים קטנים שטבלו ושחו בהם ברווחים. הללו היו מתיבשים בעונות הקיץ. לעומת זאת נתברך איזורנו ביערות שהיו גורם להתעוררות העיירה בעתות הקיץ לחיים חדשים וגם קיטנים רבים נהרו למקום — לנופש.

כדאי לתאר את הדר הנוף והטבע של היער איצ'קה, שעל יד הכפר איצ'קה. הבתים עמדו סמוך מאד ליער. כביש ראשי לטיקטין חצה את היער ונוצר נוף נהדר. מצד אחד של היער הזדקק לאורך קילומטרים הר גבוה ותלול שהוליך לאיזור, המכונה בפי התושבים בשם שווצריה, בגלל יפה הנוף ושלה הצמחים.

שם היו בני הנוער הסוקולאי מבלים את עתותיהם הפנויות בשבתות ובחגים, בשעות שלאחר הצהריים. ואני, נער הייתי ומתקנא בריבות היפהפיות המתפרקות בערסלים הקשורים והמתוחים בין העצים, שהיו מתנדנדות בהנאה.

הנערים שישבו בחברתן היו פורטים על מנדולינות שירים ולהיטים פולניים, או שהיו מזמרים במקלה שירי געגועים עבריים וההד נשמע למרחוק ביער מקצה אל קצה.

בסוקולי היו בני נוער משכילים ונאורים, שהיו חברי מפלגות, סיעות וארגונים שונים. נדיר התקיימו חגיגות בעיירה, אך לעתים תכופות אורגנו הרצאות, הקראות והצגות של חובבים מקומיים. מפרק לפרק הוזמנו לעיירה מרצים ונאמים מורשה ומביאליסטוק, כך שגם לאנשינו

היתה האפשרות ליהנות מתרבות הרחבה. לסוקולי היו גם נואמים מצוינים, שלא נפלו מהנאמים מהערים הגדולות. לבעלי הכשרונות הלא מעטים שבעיירה לא היתה אפשרות ללמוד ולהשתלם כראוי. לא כל יהודי התקבל לבית ספר ממשלתי. המצב הכלכלי של היהודים בפולין בתקופה שלפני מלחמת העולם השנייה היה ירוד מאד, ולא היה באפשרותם להשתלם באופן פרטי, במדע ובאמנות, הם שאפו להגר לאמריקה ולארצות אחרות, או לעלות לארץ ישראל.

פעם ביוביל שררה בעיירתנו שמחת חג. על לוח המודעות במרכז השוק, ה"בודקה" הודבקה מודעה באותיות של קדוש לבנה, כי להקת שחקנים הגיעה לעיר, להצגה. ה"בודקה" היתה מרכז המודיעין של העיירה. שמחת לב מיוחדת אפפה את נחום טרוצקי וכדאי לתאר במקצת את הטפוס המעניין הזה.

כיצד ומדוע הודבק לו הכנוי "טרוצקי", זאת לא אדע בדיוק. ברור היה לכלם שהוא היה כמין אפוטרופוס של העיר ודואג לכל צרכיה. עם הגיעם של השחקנים מיד התחיל להתרוצץ, לטאטא את אולם ההצגה, להעביר ספסלים ולהעמידם בשורות.

בעונות החורף הסיק תנורים בבית המרחץ, בחתונות נשא את ארבעת העומדים של החופה, ובלוויות להבדיל, עסק בכל הסדורים הדרושים.

היה לו קול ערב וידע לשיר. הפזמון האהוב עליו בעת ההיא היה הלהיט "רבקה". הוא שר זאת בהתלהבות מבלי להבין את פרוש המלים, כי אף מלה אחת בשפה הפולנית לא ידע, ואך הוסיף לשיר תנועות גוף ומימיקה מתאימה הנראית לו. מספיק היה לאמור לו: „נחום, פתח בשיר" ומיד היה מוכן ומוזמן לכך. אז היה הוא מתקן את כובעו המכסה כרגיל את עיניו, מנקה בשרוולו את הטמו ומתחיל לשיר, כשהוא רוקע ברגליו לפי הקצב. טרוצקי היה יתום וגדל בבית קרוביו. עם הזמן עזב את סוקולי ויצא לעיר סמוכה, שם נשא אשה. כך אבדה לה לסוקולי דמות יוצאת דופן.

סוקולי, היא בוודאי עיירה עתיקת יומין, על כך מעיד בית העלמין הישן הקיים מאות בשנים. על פרעות ביהודי סוקולי לא נשמע, עד שה"ענדציה" הפולנית בשנות השלושים החלה להשתולל במקום. אז רצחו הכנופיות שלהם איש יהודי, בצאתו בבוקר מבית המדרש אחרי תפילת שחרית וטליתו תחת זרועו.

בשנת 1934 עזבנו אני ובני משפחתי את סוקולי והגרנו לאורוגווי. עדיין נחרת בזכרוני יום יציאתנו מעיר מולדתנו סוקולי. היה זה בחודש יוני. מבוקר ועד לפנות ערב ירד גשם שוטף ורק אז התבהרו פני השמים וכל בני עירנו מקטון ועד גדול, טף ונשים יצאו ללוות אותנו לתחנת הרכבת.

כל המלווים בכו והתיפחו בהפרדם מבני משפחתנו. רבים בקשו למסור דרישות שלום לקרוביהם במונטבידיאו ובבוענוס איירס ולבקש אותם שישתדלו להוציא את בני משפחתם מעמק הבכא ולהצילים מהגיהנום, כי עננים כבדים ושחורים של חורבן אירופה כבר כסו את האופק ולא מנעו מלעבור מעל לסוקולי.

אידה שויצר (עטל צ'רבוניץ), תל-אביב

אידה שויצר
(עטל צ'רבוניץ)

אבי, ר' יוסף צ'רבוניץ ז"ל

מרחק של שנים, משכיח במידה מכוימת את עברינו. אך ישנם מאורעות בחיים, כגון יום הזכרון למשל, בו עוברות מחשבותי לעיר מולדתי, לימי נעורי, כאלו קרה הכל תמול שלשום.

הנה ניצב לנגד עיני ביתנו, שהיה מרכז לנוער בסוקול, בו בלטה ביותר דמותו הנעלה של אבי, עם חיובו הלבבי והעליו ועיניו השופעות אור ועדינות רוח. מעולם לא העיו להטיף מוסר לאדם והרשה לבני ביתו להתנתג כאוות נפשם ולפי דרכם. באישיותו מצאנו חבר נאמן ומסור לנו בכל לבבו ובכל נפשו.

אנו הילדים גלינו לאבינו את סודותינו האישיים בבטחון וללא כל הסוס, אבא היה מאזין לנו בקשב רב ובהבנה יתירה ויעץ לנו בחכמה ובתבונה. בסכסוכי מפלגות ובוכוחים חריפים השתדל להרגיע את חמומי המח ולפשר בין היריבים ומנע התנגשויות בין בני העוֹר.

רואה אני את אבי עסוק וטרוד בעסקיו מאור הבוקר ועד שעות מאוחרות בערב. והנה מודאג הוא על שלא מצא מלמדים מתאימים לבניו. ברגעים כאלה מתגבשת אצלו החלטה להזמין מלמד טוב מעיר אחרת. לצורך זה קרה לפנישה קבוצת הורים המעונינים כמוהו בדבר. מחליטים, שהמלמד החדש שיתקבל, יאכל על שלחנם של שש משפחות חודש, חודש במשפחה אחרת, משפחה אחת תאכסן אותו ויתר הורי התלמידים ישלמו שכר למוד, שיקבע.

בכלל, היה אבי התגשמות של סוחר ישר ובעל מרץ ואב נאמן ואידיאלי לילדיו. הוא לא הסתפק בענייני הפרטיים ודאג גם לטובת הכלל. השתתף באופֵן פעיל ביסוד תלמוד תורה עם מורים מודרניים ובו מחלקה לבנות עם מקצועות הוראה עברית, תנ"ך ולמודי דת. אחד המורים דאז, מר צימבל, נמצא כעת בישראל.

זמן מסויים כיהן אבי כגבאי של בית המדרש החדש. לעתים קרובות היה אבא נעלם מבית מסחרו, כדי להעביר פעולת סיוע לנצרך לאחר אסון, או למשפחה דחוקה בשעת משבר כלכלי. זוכרת אני, שבכל פעולת הצלה, היה בין ראשוני המתנדבים.

יהודי העיירה היו פונים לאבי בדבר בוררות ויישור הדורים בסכסוכים ועניני ירושה. היה לו שם טוב בסביבה כיהודי גבון ופקח, קרו מקרים, שרבני הסביבה הזמינו את אבי לסייע להם בפתרון סכסוכים מסובכים.

אמי ע"ה סבלה כמוכן מהעובדה, שאבא מקדיש את רוב זמנו לענינים שמחוץ לבית. אבל היא כבדה אותו מאד ואף העריצה ולא העיזה למנוע ממנו פעילות צבורית. כשבאה השבת הקדושה, לבש אבא דמות אחרת ונעלה יותר. נעלמה ממנו החלוניות ונכנסה בקרבו נשמה יתרה. בשבת היה יושב ולומד בנגון מלא מתיקות. עד היום מצלצל באזני הנגון של אבא בזמן קריאת שעור בבית המדרש לפני חברת ש"ס, בשבתות לפנות בוקר.

בית־ספר העסמי בשנת 1922
המורים: דב קונופיאטי (כעת ד"ר ברנרד כהן), לב, הול

עדיין חרותה בזכרוני עובדה אחת מימי ילדותי. היה זה ביום שבת אחד בתקופת החורף ואני עוד ילדה קטנה ולא ידעתי שאבא נוהג לקרוא דף גמרא לפני חברת ש"ס, בבית המדרש. שלג ירד וכיסה את עין הארץ. התעוררתי פתאום משנתי לפני עלות אור היום לקולו של משה קופל השמש מאחורי חלוננו: „ר' יוסף, ר' יוסף, קומה נא לתהילים!" ראיתי שמחוגי השעון מצביעים על שעה שלש וחצי והיתה אך בקשה אחת בלבי, שלא ישמע אבא את קריאתו של משה קופל.

אולם, מיד שמעתי את צעדיו של אבי בחדר הסמוך ואחרי רגעים עזב את הבית. פרצתי בבכי והתרעמתי על אמא, כיצד זה מרשה היא להשכית את מנוחתו ואת שנתו של אבא ולצאת בעוד לילה ממטתו החמה ודוקא ביום המנוחה.

כשחזר אבא לאחר מספר שעות מבית המדרש ספרה לו אמי על התרגשותי ורוגזי. ניגש אבא אלי בחיוך, השקיט וליטף אותי באמרו: הרגעי נא ילדתי חבובתי. הלכתי לספק לאנשים טובים מה שנדרש להם ומה שמבקשים הם לשמוע מפני, חובתי הקדושה היא, לעשות אותה בכל לבבי ובכל נפשי. הוא הסביר לי הכל בלהט נפשו ורוחו, עד שלא יכולתי להתנגד לו.

אבי לא היה מרודפי כבוד ועשה, מה שעשה תוך מניעים נשגבים ותמימות.
זוכרת אני טקס יום הזכרון לדי"ר הרצל. ביום פטירתו, כי תמוז נשא אבי את דברו בבית
המדרש הגדול, בהתלהבות של איש ציוני לאומי ומסור בכל מאודו לגורל עמו. בנים, האחים
שלי ירשו ממנו הרבה מתכונותיו והלכו בדרכי אבא, אך לצערנו נספו בידי הנאצים. הי"ד!
תנצב"ה.

אידה וזאב שויצר

יוסף בן מוטל צ'רבונץ נכדו של ר' יוסף ציבונץ

משה גולדברג, גבעתיים

משה גולדברג

תיאטרון בסוקולי

להכין הצגה בסוקולי לא היה מן הדברים הקלים ביותר. ראשית היה לבחור מחזה מתאים וכן למצא שחקנים מתאימים לכל תפקיד ותפקיד. יש לציין עם זאת את היחס היפה של הנוער והעזרה לעצם הצלחת ההצגה וגלוי הבנה לאמנות המשחק.

בהגיעי לסוקולי בשנת 1925, מצאתי בה חוג דרמטי וצוות שחקנים טובים בהדרכתו של דוד קוטיק. הוצגו אז בסוקולי המחזות: „פרא אדם“, „אלוקים, אדם והשטן“, „המלך ליר“, „השחיטה“, „הזר“ ואחרים — של יעקב גורדין.

תפקידים בכירים בהצגות מלאו: סימה רוזנוביץ, שרה טובה ז'לאזו, אלתר פאיוס ורעיתו פיגל לאחובר, אברהם יצחק לב, ניסקה לאחובר, חיים יהושע אולשה, פישל אולשה, מושקה אולשה, לאה מאיק ואחרים.

בשנת 1928 נוסד בסוקולי ה„בית“ ר ובמסגרתו אורגן חוג דרמטי — בהנהלתו. בצעו בתקופה ההיא המחזות: „לבבות שבורים“, „האדם המיותר“, „האחים לוריא“, „ציפקה אש“. ההצגות התקיימו באולם של אברהם ז'לאזו, במועדון של הכנסיה הנוצרית ולפעמים בביתו של גרובובסקי. השתתפו: רחל איצקובסקי (ווסרמן), רחל ז'לאזו, רחל סורסקי, חיה רבקה סומוביץ, ציפה סרנייביץ, שרה גרניסטנסקי (פרימדונה), שמואלקה סיינס, זידל רצקובסקי, יעקב צנטקובסקי, בן ציון רוזנוביץ, רחל ביידנוביץ, משה אהרון ואחרים.

כ־3 שבועות לפני ההצגה התרוצצו השחקנים לאורך העיריה, במטרה למצוא רקויזיטים להצגה (תלבושות לשחקנים, חמרי אפור ותפאורות לבמה).

כשבוע ימים לפני ההצגה הודבקו מודעות על קיומה ביום המסויים, על קירות הצריף, שבאמצע השוק, עם אותיות מסולסלות, של שם המחזה ובצבעים שונים.

היו קשיים בהשגת רשיון להצגה מצד השלטונות. קודם כל היה הכרח לתרגם את המחזה לשפה הפולנית ורק אז להגישה — לאישור.

בזמן החזרות האחרונות המתה העיירה מאדם. בליל שבת אחרון חפשו רבים פרוסקציה להיות נוכחים באולם ההצגה. במוצאי שבת, כשאך הדליקו נר הבדלה נפתחה הקופסה למכירת כרטיסים. שלמה גולדברג ונטע צרנייבסקי מלאו תפקידים של סדרנים ובדקו בקפדנות את

יושבים משמאל: חיים יהושע, אולשה, לאה מאיק, זוגל סוקולוביץ
 באמצע: מושקה אולשה, רחל אולשה, שרה טובה זשעלוי
 עומדים: יהודה אולשקר, חנה לוינסקי, נח מרכוס, נינה לוינסקי,
 מיסל אולשה

מימין: ניסל לכובר, יהודה אולשקר, צבי קסלנסקי (מבריינסק),
 צבי זילברשטיין, ניסל לכובר (מלפי), אברהם יצחק לב

כרטיסי הנכנסים לאולם. התפאורה והאפור נמשכו שעות ארוכות ולפעמים עד השעה 11 בערב. רוב עבודות אלה עשיתי אני בעצמי. הקהל איבד סבלנותו ונשמעו קריאות: „להתחיל!“ והנה מוכנים אנחנו. נשמע צלצול שלישי והמסך עולה. גם ברגעים אלה נשמעו קריאות: „לשבת!“ סוף סוף שקט, והקהל נעשה רתוק למתרחש על הבמה.

המערכות חולפות, אחת אחרי השנייה. ההפסקות ארוכות מדי. יש לבצע תקונים, הזזות, וכמובן יש צורך ללגום משהו להרטבת הגרון ולהרוות את הצמאון. הקהל מוקסם וההצגה מגיעה לקיצה. בחוץ כבר עולה השחר. בדרך מההצגה נתקלים ברועים, היוצאים עם הבהמות למרעה.

ימים רבים לאחר ההצגה שומרים עדיין בלב את החוויות ושרים בכל מקום פזמונים ממנה. הדבר נמשך עד שנודע לצבור, שמכינים כבר הצגה חדשה.

כך התבדר הנוער היהודי בסוקולי להנאתם הרבה וידעו להעריך אמנות וכשרונות. עם השמדת העיירה היקרה, סוקולי, בא הקץ לבדורים ולהנאה רוחנית של תושביה.

יהי זכרונום ברוך!

דבקה גולדברג הי"ד

יהושע סוראביץ', רמת גן

יהושע סוראביץ' ד"ר

הייתי סולטיס בסוקולי

את עיר מולדתי סוקולי הכרתי במשך תקופה ארוכה, כמקום של תורה והשכלה. בהיותי עוד בחור צעיר ידעתי בסוקולי צעירים אחדים, שכבר אז יצאו להם מוניטין, כלמדנים גדולים וביניהם — אחי יעקב שהיה מתמיד גדול וזליג המורה.

הם למדו את המסכתות הקשות כגון: ערובין, יבמות, נידה.

אבי היקר, ר' משה יוסף ז"ל, היה בין הלמדנים המפורסמים בסוקולי. בהיותו עוד ילד, ידוע היה כעלוי. אבי ז"ל בנה את בית המדרש החדש והיה גבאי בו, במשך 40 שנה.

בשורה הנוספת של למדנים בתקופה ההיא היו ר' פסח בריל ובנו העלוי והמפורסם בעולם היהודי — ר' יעקב בריל. בהיותו ילד, הומיגוהו רבנים מלומדים וביניהם ר' חיים עזר גרודזנסקי ז"ל מוילנה, כדי לבחון את בקיאותו בתורה.

כן היו בסוקולי אדירי תורה: ר' מנדל פצינר ובניו, ר' אברהם ור' יצחק מאיר. זה האחרון שגשג ועלה מעלה והתפרסם ברבים. נשא לאשה את בת הרב איסר זלמן מלצר מירושלים. בראשונה נתקבל הרב יצחק מאיר לכהן ברבנות בפתח תקוה והיה שם מכונה, הרב בן מנחם. מאוחר יותר נתמנה לרב ודיין לבית הדין הרבני העליון, בירושלים.

ועוד שורת למדנים: ר' זלמן יחנס, משה ליפא שולמיסטר (חתנו של דוד בורוביץ — שניהם חניכי ישיבת וולוז'ין), ר' יוסף צירבוגניץ, ר' בנדט זלצר ואחרון אחרון חביב, גיסי ר' אברהם שפירא ז"ל, שהיה הוגה בתורה יומם ולילה. הוא קבע עתים לעסוק בתורה מחצות ועד השעה 3 לפנות בוקר. בקיץ ובחורף היה לומד ש"ס בבית המדרש החדש בסוקולי. כנראה בעירתנו „ספר התורה“. לאחר פטירתו של הרב הישיש ר' מנחם יונה זצ"ל, הציגו מועמדות לכס הרבנות בסוקולי, אישי תורה מארצות שונות. על אף היותה סוקולי עיר קטנה, עם כ-500 משפחות של יהודים בסך הכל, בכל זאת התפרסמה מאד, בגלל אישיותו, זוכר אני היטב את ימי נעורי בסוקולי. תקופה מסוימת הייתי פקיד ברשות המקומית,

«כסולטיס» הקהילה היהודית. בעת ההיא יכולתי לשרת ולהטיב עם הקהל, שלא חלילה על מנת לקבל פרס. המצאתי לאנשים מסמכים שונים, שלפיהם הצליחו להגר לאמריקה, או למנוע מהם גיוס לצבא. עקב כך, הסתבכתי לא פעם באי נעימויות ונשללה ממני שלוותי. בקרו אצלי ז'נדרמים ואנשי משטרה, כדי «לגלות» מתחמקים משרות בצבא. לפעמים הטרידו אותי רופאים מחוויים בקשר לנקיון העיר וסביבתה. אלצוני להצביע על בעלי בתים, עבריינים בהלכות נקיון ואני נסיתי עד כמה שאפשר היה, להתחמק מלהרשיע יהודים ולהגן עליהם מלשלם קנסות. לא פעם הייתי אני הקרבן ונאסרתי ל-3 ימים. בנוגע להערכת שומה ומסים ע"י תושבי העיר, השתדלתי להגן על אחי היהודים ונסיתי להוכיח לשלטונות, שפלוגי למשל, עני ואביון, או מחוסר פרנסה ויכולת. מבכה אנוכי את חורבן סוקולי היהודית ואת בני משפחתי היקרים!

הנס

אלתר שניידר

בכדי לקבל מושג על שנות קיומו של הישוב היהודי בסוקולי אספר ספור ששמעתי מזקן אחד מבני עירנו, ר' אברהם יענקל אולשא האופה ז"ל. אני הייתי עוד נער והוא איש שיבה והוא ספר זאת לפני אנשים זקנים וישישים שאיש מהם עדיין לא שמע שמץ מכך. פעם אחת בבוקר השכם בא לסוקולי פריץ הכפר קרושיבה ועמו חבורת אכרים עם מכשירים בידיהם והתיצבו על יד בית הקברות הישן. בעירה קמה בהלה ומתומה. משהו לא כשורה הצהיר ההמון. הפריץ פנה ליהודים שנתקהלו על יד בית הקברות הישן בדברים דלהלן: «אבותיכם היהודים שכרו לפני מאה שנה אצל אבותי הנוצרים חלקת השדה הזאת לבית הקברות. והנה עכשיו כאשר זמן השכירות כבר נגמר לפי החוזה ופג תקפו יש לי רשות לשוב ולחרוש את שדה בית הקברות. החלו אצל היהודים בכיות ויללות. היהודים צעקו וטענו שהם יגישו תלונות עד לקיסר. הפריץ ענה, שיחכה עוד זמן קצר. בינתיים נדחתה הגזירה לזמן מה. אבל מי ילך לנהל משפטים עם הפריץ? צריך לקחת בחשבון, כי הדבר נעשה לפני יותר ממאה שנה. בעת שהפריצים בפולניה היו המושלים היחידים והבלתי מוגבלים בשליטתם על האכרים ועל היהודים במחוזיהם. וכך נפל פחד הפריצים על בעלי הבתים היהודים בסוקולי. מה לעשות? ברחוב הנונסובקי גר בעת היא חיט כפרי. והוא קבל על עצמו להתדיין עם הפריץ ולעמוד בפניו. בלית ברירה הסכימו הסוקולאים להסתמך על החיט הכפרי. לאחר זמן קצר, הגיע הפריץ במרכבתו הרתומה ל-6 סוסים אבירים לאמצע השוק ושאל את היהודים: מי הוא הנציג היהודי שהזמין אותי לבית המשפט? לא שמעתי עד עכשיו את שמו של הנציג שלכם שליחי היהודים מהרו להביא את החיט הכפרי. הוא ישב על שולחנו יחף ותפר. בשמעו מי הזמין אותו, עזב בו ברגע את מלאכתו ורץ לקבל את פניו של הפריץ ומיד שאל: «מי אתה, החושב שבכתך לחרוש את «המולדת» שלנו?» והחיט המשיך: הרואה אתה את רגלי היחפות? הן תמהרנה ותגענה בדחירה לעיר הפלך לומזשה ואפילו לעיר הבירה פטרסבורג לפני ששת הסוסים האבירים שלך. אין הפקרות בעולם. ויש דין ויש דיין. הפריץ הזועף רמו למשרתיו ומהר לברוח במרכבתו הרתומה לששת הסוסים חזרה לקרושיבה. בית הקברות הישן ניצל מהגזירה.

לפי ספור זה הייתי מסיק, שאחינו בני ישראל נמצאו בסוקולי עוד בסביבת שנת 1700.

צפורה בריינסקי, רמת-גן

צפורה בריינסקי

לדמותו של אבי זעליג סוראסקי

איש צנוע שקט, ונחבא אל הכלים היה מטבעו. רק אלה המעטים שהכירוהו מקרוב, ידעו עד כמה יקר האיש ומעניין.

בילדותו הצטייך בכשרונותיו הרבים. הוריו טפחו תקוות שיגדל ממנו רב בישראל. שלחו אותו לישיבות. מתחת לספרי התלמוד היה טומן ספרי השכלה. למד ושנן, ושתה בצמאה ממעיין השכלה, בלי כל הדרכה בסתר.

הימים ימי שלטון הרוסים בפולניה. אבי השתלם ברוסית, עבר בחינות ממשלתיות, והשיג רשיון הוראה. מאז התחילה הקריירה שלו בתור מורה העיירה. לרוסית, עברית ואידיש. השיטות הפדגוגיות הנועזות ששלטו בתקופה היא היו לו לזרה. כבר אז הבין לחבב על תלמידיו את התורה, הבין לרוחם והגיש להם הכל בצורה פשוטה וקלה לתפיסה. הקים דור של תלמידים, שעד היום מזכירים אותו בחיבה רבה, ועד היום מוכר הוא לכל יוצאי העיירה תחת הכנוי „זעלקע דער לערער“ למרות זה שבשנים האחרונות עסק מעט בהוראה.

בפולניה המשוחררת הקהלות היהודיות קבלו שלטון אוטונומי. אבי שבינתיים השתלם בפולנית, נתמנה למזכיר הקהילה, ובמשרה זו כהן עד יומו האחרון.

עדין היה ורגיש מטבעו, לא הצטייך במרץ, ולא רבים היו הישגיו בחייו הפרטיים. רבות היו התלאות שפגשוהו בחייו המשפחתיים, מהם הושפע. הסתפק במועט, לא שאף לגדולות, משאלתו היחידה היתה שיספיק לו זמנו אחרי עיסוקיו היומיים לשם עיון קריאה. בקי היה בתלמוד, וגם הכיר את ספרות העולם. בשכלו הבהיר הבין, השיג את הכל, והיתה לו דעה משלו מקורית, מבלי להתחשב במוסכמות. אהב את הטבע, והתפלא מיופיו, אני הצעירה בילדיו, הייתי מתלווה לפעמים אליו בטיוליו בשדות. בחיבה רבה היה מסביר לי תופעות הטבע, והיה מלטף כל פרח שנודמן לנו בדרכנו.

כחבר היה לילדיו, רגילים היינו לשתף אותו בכל התרשמויותינו, ולשאול ממנו הסברים לכל מיני תופעות החיים.

זוכרת אני, כששחקנו ולשנו בחמר, אבא היה משתתף. ותמיד יצא מתחת לידיו משהו מתוקן ויפה, ששימש לנו לדוגמא.

כשציירנו, אבא היה נותן לנו הדרכה, ושוב היה מצליח להפתיענו. בכל מצא ענין, והכל
בשקט ובצנעה.
בשנים האחרונות לקתה בריאותו, ועייף היה הבן אדם מתלאות-החיים.
בשנות 1935 נפל למשכב, במחלת לב קשה, וכעבור 3 שבועות שבק חיים.
בן 69 היה במותו, ועד הרגע האחרון היה זקוף-קומה, ללא שערות שיבה וזה נשאר
לתמיד בזכרוני.

בלה סורסקי-וסלובסקי, פתח תקוה

בלה וסלובסקי

טל ילדותי

התאמינו לי, שעדיין מרגישה אני את ריחות האחו הירוק והנהדר, שם נהגנו לקטוף פרחים? ... עדיין מרגישה אני את הרוח הקלילה שנשבה שם ואת האויר הצח שנשמתי לקרבי ביער איצ'קי ובגבעות הסביבה. עוד רואה אני את הרחובות והסמטאות של העיירה וזוכרת את כולם. ככולם. הכל חרות עמוק בזכרוני ומעורר בי געגועים כרוכים בכאב עד היום הזה. בדמיוני, ככר השוק העגול עם הבתים סביבו, בית הכנסת הישן ובתי המדרש. באוני נשארו עדיין צילי הנגון המונוטוני של משה קופל השמש, בקראו: „קומו לעבודת הבורא!“ או קריאתו בשבתות בשעה 4 לפנות בוקר לאמירת תהלים.

הגנה הסמטא המובילה לביתנו. הכאב הגדול והסבל של הלילה האחרון לחיי אמי לא פסק בי עד היום. אמי ז"ל שכבה בחדר מוארך וסביב מטתה עמדה אחות רחמניה והרופא מצד אחד ואנו בני המשפחה והילדים מעבר השני של המטה, בה אמנו הגוססת, כשעדיין מכשיר לנשימה — בפיה. אמא, במבטה שולחת לנו ברכת פרידה אחרונה. היא מתאמצת בכל כוחותיה ולוחצת אל לבה את כל אחד מילדיה, בלווית נשיקה חמה אחרונה.

עדיין מרגישה אני לחץ ידיה הרפוח סביב צוארי ושומעת דבריה: „סעי ילדתי היקרה לארץ ישראל, שם תמצאי את אשרך!“ זאת לחשו שפתיה כתפילה, בהוסיפה מלמול שמות של הילדים: יהושע, נחמיה, ביילה, ברוניה. לאט נעצמות עיניה היגעות, פיה נסגר והכל נגמר. אנו מבכים מרה את אמנו היקרה וחולקים לה את הכבוד האחרון.

בהפרדו ממני תוך ככי אומר לי אבא: אבדתנו קשה וגדולה מאד! רק אלהים בשמיים יודע מה עוד צפוי לנו. כנראה, ניבא לו הלב, שצרות רבות עלולות לבוא על ראשינו.

לאחר זמן קצר אני עולה לארץ ישראל ושוב כאב בלב על נתוק המשפחה. עד כמה גדול היה החשש של אבא לבאות, האמת היתה נוראה אלפי מונים, עד כדי השמדה של כ-6 מיליון מאחינו בני ישראל במיתות אכזריות ואיומות.

ברוין ברכה, פתח תקוה

ברוין ברכה

ה ר ה ו ר י ם

החורף הקר והקודר הגביר את הציפיה לאביב. גם מעטה השלג החיוור ברחובות העיירה השוממים, והמיית הרוח המרקדת בצמרות עצים — לא ניתקו אותנו ממראהו האהוב של האביב. מאותה תקופה קצרה של חודש ניסן אשר לגבי היהודי הגירדף והחולמני קשורה היתה תקופה זו בחג הפסח — חג החרות. זו היתה יציאה קצרה מן החלין, שעה אל התרוממות הגוף והרוח בטרם כיסו עננים חדשים את ערבות פולין, לפני שהגשם והכפור החזירונו שוב אל האפרוריות של החורף החדש...

זוכרת אני את הלילות הקודרים מסביב לתנור המוסק בבית אבא. כיצד ישבנו מכוונסים סביב האש המרצדת וסופרים את החודשים ואת הימים המפרידים בין החורף וחג הפסח, את קולה של אחותי הלוחשת באושר: „הרי עוד חודשיים ושוב נאכל מצות“, ואת דמותו של אבא באותם הרגעים, את האש שהוצתה בתוך אישוני עיניו ואת חיוך האושר שניסה הוא למחוק מזוית פיו, ודאי נזכר הוא כי יש לפעול שוב, כמו תמיד, כמו בכל שנה לפני חג הפסח. אבא הטוב והמטיב שמעולם לא שכח את מצוות „ואהבת לרעך כמוך“, שתמיד זכר את הנוקקים והאביונים, שתמיד השתתף בכאבם ובכל עת היה מוכן להשיט יד ולעזור בכל אמצעי הגוף והנפש שעמדו לרשותו.

זוכרת אני כיצד היה מתישב לפני החג ומריץ מכתבים לאמריקה, מגסה ומשתדל להשיג תרומות לעניי העיירה. כיצד היה מתרוצץ מבית לבית ואוסף בידיו הצנומות תרומות לאביונים „כדי שגם הדל הגר בפינת הרחוב יחוש את אוירת החג המיוחדת“... וכשהיה נכנס הוא הביתה, עייף אך מאושר, מתישב בראש השולחן ומברך על המצה, חשתי את תודתו האילמת לבורא עולם על שנתן לו את הכח למלא כראוי את מצוותיו.

הרגעים הללו כאשר היינו מסובים סביב השולחן הערוך, חשים בכל פינה את אוירת החג — מלווים אותי עד היום. לדידי חג הפסח בעיירה הוא מקור לקובץ של זכרונות וגעגועים שאינם ניתנים להמחק ולהשכח. זהו המקור המדריך אותי מחדש לימי הילדות והנעורים, אל העבר הקרוב שניגדע לפתע בצורה כה טרגית ואשר השאיר אחריו רק זכרונות וגעגועים המסתתרים בנבכי הנפש ובחדרי ליבי. שכן „זכרונות הילדות אין להם סדר ואין להם סוף“...

בתיה מצנר-פציגר, פתח-תקוה

זכרונות מסוקולי

ימים עברו, שנים חלפו וסוקולי, עירה קטנה ע"י ביאליסטוק חרותה עדיין בלבי. היא עומדת לפני, כאלו לא מזמן עזבתיה. זה לא פלא. ימי נעורי היפים ללא דאגות וללא סבל חייתי בה. כיתומה קטנה הביאוני לבית סבא ובכל זאת היה לי הכל טוב ויפה ואינני מעלה בזכרונותי כל צל של רע, או קפות. הסבתה רחל ע"ה היתה מנשים צדקניות. בימי ששי נהגה לחלק צרכי שבת לעניים ובכל בוקר השכימה לבית הכנסת לשפוך שיח לפני בורא העולם. היא אהבה אותי מאד ואם אפילו חטאתי במשהו, לא הרשתה לנגוע בי לרעה. באמרה שמספיק נענשתי כיתומה. את טוב לבה זוכרים בודאי רבים מאלה שחיים אתנו עד היום. היא זכרה ברוך!

הסבא ר' מנחם מנדל זצ"ל מצטייר בזכרוני כאיש יקר, טוב ואהוב עלי. בעל צורה נאה היה. הדור בלבשו, תלמיד חכם ומקיים את הכלל "והגית בו יומם ולילה". בשבתות הלכתי אתו לבית הכנסת ופעם זכורני, לקח אותי לטיול בשדה. שם קטף עבורי פרחים וקלע מהם זר לשים על ראשי. זכותו יגן עלינו.

ברתת של קדושה ואהבה רוצה אני להעלות בשפתי הדלה את דמותו הנעלה של אבי, הרב הגאון אברהם פציגר זצ"ל. הי"ד. היה תלמיד חכם מרביץ תורה ברבים. עסקן צבורי וביתו, בית ועד לחכמים מחשובי חסידי גור. במיוחד התמסר לעניני צדקה וחסד. קול התורה שלו מצלצל עדיין באזני בקומו לפני אור הבוקר ללמוד ולתפילה. את הבריות היה תמיד מקדים בשלום.

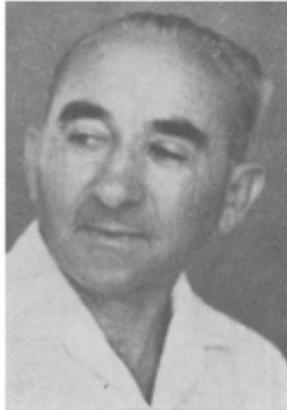
במסירות גפש יוצאת מהכלל התמסר אבי לתנוך בניו. היה חביב על כל אדם. כשפלטו הנאצים ימ"ש לעירתנו, נמלט אבא לביאליסטוק ומשם לסלונים. שם נספה יחד עם שלושת בניו ובתו הי"ד.

באהבה עמוקה נזכרת אני בדוד שמואל הי"ד. היה טוב לב ואהב אדם. את הבריות היה מקבל בסבר פנים יפות ובחיוך לבבי. היה זהיר בכבוד אב ואם. מסור ונאמן לכלל ולפרט ודאג תמיד למצבו של הזולת. ת.נ.צ.ב.ה.

את הדודה גולדה לא הכרתי. ספרו לי, שהיתה אשה נפלאה ועשתה מעשים טובים למען הצבור. הי"ד.

את הדודה חנה אני זוכרת כאשה חביבה מאד. עדינה בהליכותיה ובמעשיה הטובים לאנשים. הי"ד.

יהודה אילן (אולשקר), קיבוץ דפנה

משפחתי בסוקולי

יהודה אילן

דודי אבא בורוביץ, ראש המשפחה היה בעל הדרת פנים, איש בעל מעמד בחברה, למדן מופלג, ירא שמים, איש ישר, צעדיו שקולים ומתונים, כל חזותו אומרת כבוד. בית הכנסת היה ביתו השני. בעבר סיטונאי של תבואות וקמח ובמרוצת השנים ירד מנכסיו בגלל מדיניותה של ממשלת פולניה, שהטילה מסים כבדים על היהודים, במיוחד. מחנות המכולת הוציאו פרנסתם. האמת היא שדודתי משה היתה המוכרת והעוסקת. בחנות וגם עקרת בית טובה. תמיד היתה טרודה מעל לראשה, חיוך תמידי היה נסוך על פניה. הילדים היו קשורים אליה בלב ונפש ואני מצאתי שם שפע של חמימות ואהבת אם. טוב לבה של דודתי משה אין לתאר במלים, תמיד מוכנה לעשות הכל לעזרת הזולת. בבית בורוביץ נשארו 2 בנות, רחל ומלכה, ושני בנים, בצלאל ושמואל. בצלאל, הבכור עבר בנכר גלגולים רבים. באמריקה הדרומית ועד שהגיע בעזרתו הפעילה של אחיו שמואל, לארצות הברית.

יהודה אילן עם רעייתו

שמואל, בהיותו עוד בסוקולי, היה עבורי לא רק בן דוד, אלא אח ורע טוב. היה טוב ומטיב עם כולם שבאו אתו במגע. הוא היה פעיל בועדות שונות ובמיוחד בארגונים ציוניים. בין השאר, עשה הכל על מנת לעזור להוריו בכל השטחים. בשנת 1928 הגר שמואל לארצות הברית אחרי כשלונות לעלות לארץ ישראל. אצל קרובי משפחתי, משפחת אבא בורוביץ מצאתי מנוחת נפש, ולמרות כל זה, לא ראיתי עתיד עבורי שם — אלא בארץ ישראל.

אהרון זמיר (שוסטק), פתח תקוה

אהרון זמיר (שוסטק)

לדמותם של דודי ודודתי

„חבל על דאבדין ולא משתכחין“.

אלה הם דודי ודודתי ר' יצחק מאיר ורעייתו פעריל גרינשפאן אשר אני מציב יד ושם לזכרם בספר הזכרון הזה באשר אין אני יודע את מקום מנוחתם הנצחית. לא ידוע איפה מצאו את מותם בשואה שפקדה את עם ישראל. הדוד והדודה היו לי כמו אב ואם, הם גדלו אותי ואת אחי מרדכי שוסטק אחרי מות אמי הצעירה עה"ש, בהתחלת המלחמה העולמית הראשונה, בהשאירה 6 ילדים יתומים באין מחסה ובלי דואג. אבי ז"ל היה כבר אז באמריקה וזו היתה מנותקת מאתנו בשל המלחמה, ולא היה לנו שום קשר אתו. כל הילדים חולקו בין קרובי משפחה בעירות שונות, ואני ואחי מרדכי נשארו אצל הדוד והדודה בסוקולי, למולנו היה לנו המקום הטוב והיפה ביותר מאשר לכל יתר האחים. הדודים היו מסורים לנו בכל נפשם ומאודם. הרגשנו כמו בבית ההורים. הם היו הורים לכל דבר, הם דאגו לכל צרכינו החמריים והרוחניים כאחד. הם השתדלו לתת לנו השכלה אצל המורים הטובים ביותר וחנכו אותנו על ברכי היהדות הדתית והמורדנית כאחת, הם נטעו בלבנו אהבת ארץ ישראל. רצו שנהיה אנשים ישרים וכנים ומלומדים. אפילו בעת מצוקתם הגדולה, הם חסכו מפיהם ונתנו לילדים את כל צרכם בהנאה גדולה וספוק רב. הם היו סוחרים בתבואה כל ימיהם, ובזמן המלחמה זה היה סחר אסור, אבל מה לעשות? הרי צריכים להתקיים ולקיים את היתומים! בזכות זה ה' יעזור להם ולא יאונה להם כל רע. זה היה בטחונם הגדול. פעם אחת קרה ומי שהוא הלשין בפני שלטונות הכובשים הגרמניים דאז. אבותיהם של הנאצים ד-העידנא ימ"ש, שאנו סוחרים במסחר אסור, מיד הם באו והחרימו לנו את כל התבואה שהיתה לנו במחסנים ונשארו ללא פת לחם. מאז אני זוכר את שאגתו של דודי, אוי לי מה אתן ליתומים לאכול!! זאת לא אוכל לשכוח לעולמים זה מהדהד באוזני ומלווני בכל עת שאני זוכר וחושב או מספר למי שהוא על אודותם, ובאותו מעמד לקחה דודתי את שגיגה, אותי ואחי בידיה ונגשה לקצין הממונה על בצוע ההחרמה ובקשה מאתו שישאיר לה משהו בשביל הילדים? אוי הוא עשה לה חסד בהשאירו שק אחד אפונה, ואת כל היתר העמיסו על עגלות ולקחו. ומני אז נשאר הדוד שלי בלי פרוטה ולא היתה אפשרות להתחיל לסחור

מחדש למען הקיום. אני חושב שרק הבטחון והאמונה החזקה בה' עזר להם לעמוד בכל הצרות. עפ"י זה היו לווים כסף פה ושם והיו קונים מעט סחורה. ומוכרים אותה ומחזירים את ההלוואות. זה היה נקרא בפי כל "גמילות חסד" זאת היתה מצוה גדולה ורוב רובם של סוחרי העירה היו מנהלים את עסקיהם באופן שכזה אחרי המלחמה. אחד היה מלווה לשני וכך נמשכה השרשרת. בודאי זה יהיה לפלא בעיני הדור שלנו אם אומר שכל ההלוואות האלה היו מתבצעות בלי שום חתימת התחייבות כל שהיא, וכי עלה על דעתו של מישהוא לא להחזיר? דבר כזה לא היה קיים! דודי יצחק מאיר היה איש צנוע מאוד והיה ירא שמים ומתמסר בכל מאודו ללמוד תורה בכל עת שרק פנוי היה. הוא היה משכים לקום על מנת ללכת לבית המדרש ללמוד ולהתפלל בדבקות לרבון העולמים. אף פעם במשך כל שנות היותי אצל הדוד לא ראיתיו בקומו בבוקר, אפילו אם התעוררתי לפני עלות השחר לא מצאתיו, כי הוא היה כבר או בבית המדרש. אנתנו הילדים היינו סקרניים מאוד לראות את הדוד בקומו ולא הצלחנו. תמיד כשקמנו הוא כבר לא היה בבית. הוא היה גומר מוקדם את תפילתו ואחר כך היה יוצא לכפרים בכדי להביא טרף למשפחה. ובפרט לילדים, והימים ימי מלחמה וקשה היה להשיג מונון, וכשהצליח להביא מונון והדודה היתה מבינה את האוכל, היתה שמחתו רבה מאוד, אף פעם לא גמר את מנתו, אלא היה מחלק את רובה לילדים. לא היה גבול למסירותו אלינו. אף פעם לא גער בנו, ולא הכה אותנו, אלא משתדל להסתדר אתנו במלים של שכנוע, ולכן אהבנוהו מאוד. וכאשר גדלתי הייתי עוזר לו במחסן התבואות ביום "שוק ויריד". בדרך כלל היו כל ילדי העירה משוחררים מבית הספר והחדר ביום היריד שמי שהיה עוזר להוריו בעסקם, ומי שעשה סתם "חיים" העיקר היה "חופש", ובאמת הזדקקנו לחופש מפני שלמדנו הרבה שעות ביום, היינו הולכים לפני הצהריים לבית הספר העברי וה"חדר" ואח"כ לבית הספר ללמוד פולנית, ואחרי כן עוד פעם ל"חדר", הלמודים היו נמשכים עד שעה 8-9 בערב, בימי החורף כשהימים היו קצרים מאד, ויצא לנו לחזור "מהחדר" בלילה, היה כל ילד מצויד בפנס לשם הארת הדרך. עפ"י זה היו הפנסים מוארים ע"י נר שהיה עומד בתוכו. הפנס היה עשוי פח. תוצרת פחח מקומי שצורת בית קטן צורתו וכל ארבעת קירותיו עשויים זכוכית, דרכם היה בוקע אור הגר והיה מאיר לנו. בבואנו הביתה היתה הדודה מתעניינת בדבר הכנת השעורים ליום המחר, והיתה דואגת שהכל יעשה כראוי מבלי להחסיר דבר. היא השתדלה שנלמד עברית, ועברית כהלכה, והיתה אהבת לשמוע אותנו מדברים בעברית בזמן השעורים ובכל מיני הזדמנויות. הדודה פעריל היתה גם עקרת בית וגם עוזרת במסחר, היא היתה הרוח החיה במשפחה היא היתה סוחרת ממדרגה ראשונה, וגם מחנכת טובה. הרבה דברים ומימרות שלה מלוים אותי עד היום. היתה מוכרת בעיר כעס קנית בכל מיני מוסדות עזרה לנוקקים והיתה עוסקת בזה בכל נפשה. היא היתה משתדלת לדעת מה נעשה אצל כל אדם אשר זקוק היה לעצה ולעזרה, כספית או גופנית, היתה עוזרת לעניים ומדי פעם בפעם אני ואחי היינו השליחים, שליחי מצוה להוביל לעניים את מנתם הקבועה. היא היתה עוזרת לחולים בישיבה ע"י מטתו של חולה גלמוד לילות שלמים בכדי לעזור לו במצוקתו. ומי שהיו לו קרובים, וקרוביו של החולה היו עיפים ממחלתו הממושכת והיה הרבה זמן שכוב על ערש דוי, היה הכרח ללון ע"י מטתו, זה היה נקרא לינת הצדק זאת היתה "מצוה" גדולה והיתה שומרת על זה מאוד מאוד, למרות היותה בעצמה עיפה מיום עבודה הן בבית והן במסחר, היא היתה גם תופרת לבד בשביל כל המשפחה, ובפרט לילדים. היא היתה יושבת עד מאוחר בלילה ותופרת בכדי שנצא יפה לבושים. כמוכן שהכל לפי האמצעים המוגבלים שלה. היתה מובילה אותנו ל"חדר" בהיותנו קטנים לשם שמירה לבל יפגע בנו מי שהוא לרעה. כל בגד חדש שהיתה עושה לנו

היינו מחדשים אותו „לכבוד שבת“ ביום ששי לפנות ערב היינו לובשים והולכים לבית המדרש, וכשיצאנו מהבית היא היתה יוצאת החוצה ועומדת ע"י הבית ומביטה עלינו מרחוק ונהנית. עד אשר עברנו את כל אורך הרחוב וכבר לא יכלה לראותנו, ואחרי כן בחזרנו עם הדוד מן התפילה היתה מקבלת אותנו בשמחה רבה ובחמלה מהולה בכמה דמעות. כנראה שנוכרה או ביתמותנו ובכתה על מות אמנו עה"ש, אבל עד מהרה התאוששה ומחתה את דמעותיה מעל לחייה לבל נכיר, והושיבה אותנו ליד השולחן והדוד השמיע לנו את „הקידוש“ בנגון המסורתי היפה, ובהמשך הסעודה בין יתר הזמירות היתה הרודה מלמדת אותנו זמירות מזמירותיו של אבינו אשר היה אז באמריקה ולא הכרנוהו. כנראה בכדי לטעת בלבנו אהבה וקשר אליו למרות אי הכירנו אותו. ולמחרת בשבת בבוקר הלכנו עם הדודה לבית המדרש. לא יצא לנו ללכת עם הדוד מפני שהוא היה קם גם בשבת מוקדם. הלכנו אם הרודה מפני שהתפלה לא התחילה מוקדם אלא בשעה 9 בבוקר. אני רואה עכשיו נגד עיני את צורתה ולבושה של הדודה בהליכתנו זו. היא היתה לבושה יפה ומהודרת היתה כאשה תושבת עיר גדולה, וכל הליכותיה עוררו כבוד אצל כל אלה אשר באו אתה במגע. באשר היא היתה מעורבת בין הבריות.

היא היתה בעלת השפעה לא רק אצל יהודים, אלא גם אצל הגויים, בשל בטויה היפה בדברה פולנית רהוטה היתה משיגה את כל מבוקשיה. למשל, אחרי המלחמה כשהעולם השתחרר ויכולנו להתקשר עם אבי באמריקה הוא תיכף שלח כסף ורשיון כניסה לארצות הברית בשביל אחותי ושלושה אחים. חוץ מאתנו. אני ואחי היינו במקום טוב כמו אצל הורים, ולא היתה לאבא אפשרות כספית בכדי לקחת את כולנו לכן נשארנו. אבל מי היה המסדר את כל העניינים הפורמליים של הנסיעה? הלא זאת הדודה פעריל, היא אספה את כל הילדים מכל המקומות והביאתם הביתה אליה והיא היתה מתעסקת בדבר דרכונים שהיה קשה להשיגם כקריעת ים סוף, מפני שהם לא היו רשומים או כתוצאה מהמלחמה הושמדו פנקסי רשום התושבים, ולא היתה שום אסמכתא על מה לתת להם דרכונים, או הקפידו מאד בדבר הזה ובעיקר השלטונות האמריקאית. אבל דודתי זו לא אמרה נואש. היא פנתה אל ראש העיר הפולני ומתוך כוח השפעתה ומאמץ רב, השיגה את מבוקשה. זה היה לפלא בעיני כל בני המשפחה. היתכן להשיג דבר כזה? ואחרי כן סדרה את כל יתר הדברים והובילה אותם לוורשה ומשם העלתה אותם לרכבת אשר הובילה אותם למחוז חפצם אבל בזה היא לא אמרה די. כעבור זמן מה אחרי ראותה את השתלשלות העניינים בפולניה העצמאית. התחילה לומר לי, באשר אני הייתי היותר גדול, שצריך לחשוב על אודות עזיבה את פולניה. אינני רואה עתיד ליהודים צעירים בפולניה. אמרה! סע לארץ ישראל למרות היותך אצלי כבן, אני לא אקלקל את עתידך למעני. אתה צריך לעזוב את פולניה ויהא מה. ותיכף התחילה לעסוק בדבר הזה והשיגה את מבוקשה. כעבור שנים אחדות בהיותי בן שש עשרה עזבתי את פולניה ועליתי ארצה, ובוה היא הצילה את חיי! אחרי בואי ארצה בהיותי גלמוד הרגשתי איוה דוד ודודה היו לי. כל מי שהיה נוסע מעירנו ארצה ישראל, היתה דודתי שולחת אתו מה שהוא בשבילי למען לא יחסר לי שום דבר. אני הייתי כותב להם שטוב לי ואינני זקוק לשום עזרה, כמו שכתבו או כל הנוער החלוצי אשר עלה ארצה בעליה הרביעית. היא העליה הגדולה ביותר מכל העליות עדתה, למרות הסבל והרעב שסבלנו קבלנו את הכל באהבה מתוך אידיאל על מנת להגיע למטרה הנכספת. והיא! בנין הארץ שולוא כן? מי יודע אם היינו יכולים לקבל את פני העליה ההכרחית פליטי החרב ונצולי השואה. כעבור שנים אחדות קבלתי ידיעה שגם מרדכי אחי הצעיר עזב את פולניה ונסע לאמריקה, מתוך הכרח, מפני שממשלת המנדט סגרה את דלתות הארץ בפני העליה היהודית ואי אפשר היה לבוא

אליה, ובמקומה העלימה עין מן הכניסה הערבית מכל יתר הארצות הערביות השכנות, ועל ידי זה הגדילה את האכלוסיה הערבית בארץ, בסופו של דבר, יוצא שאני ואחי נצלנו מן השואה תודות לערנותה של דודתי פערייל בעוד מועד, לא ידענו אז את אשר צפוי היה לעם ישראל בארצות פזוריהם!

עוד דוד ודודה היו לי בסוקולי, ר' מרדכי אהרן שוסטק ורעיתו שרה, ושני בנים ושתי בנות היו להם, ואלה שמותיהם: טויבע, פלק, זיסל ואברהם הי"ד. אדם יפה תואר היה דודי זה, נעים הליכות ולבושו הדור ונקי, קפדן היה באפיו, היה שומר על כל תג ותג שבהלכה, כל מה שעשה היה במחשבה תחילה, היה למדן גדול ודיקן בפרושים, לפעמים היה יושב ומלמד "משניות" ליד השולחן בבית המדרש "הישן" ושלושים או ארבעים איש מוסכים על ידו, וכשהוא היה מסביר, אזי כל בר בי רב היה מסוגל להבין בלי כל קושי, כל זה מפני שהיה מדיק בהברתו הצחה, הוא לא היה חס מלעבור פעם ופעמים ואפילו שלוש על הסברה אחת, ולבסוף היה שואל אם הבינו, ורק אז היה ממשיך הלאה, הוא היה ממונה גם כגבאי על הספרים בבית המדרש "הישן" הוא אמנם לא היה בין משכימי קום לתפילת שחרית, יתכן מפני שהיה אדם לא כל כך בריא, אבל בין מאחרי צאת מבית המדרש היה, אף פעם לא היה ממהר, היה מסדר את טליתו ותפיליו באטיות ובקפדנות, כל זה יתכן שנבע מתוך אי נהול עסקו. חנות המנופקטורה, את יהבו זה היה משליך על שכמו של בנו הצעיר אברהם, היה לו מנהג מיוחד בראש השנה בערב היה מאריך מאד בתפילת "שמונה עשרה" עד שכולם גמרו להתפלל ועזבו את בית המדרש והוא עוד בתפילתו, הוא יחד עם גיסו ר' יונה צנטקובסקי הי"ד, כל זה השאיר בזכרוני רושם בל ימחה, כילד, זה היה לפלא בעיני, היתכן שהדוד מרדכי אהרן יגמור את תפלתו יותר מאוחר מהרב? האם הוא צדיק

ר' יצחק מאיר גרינשפן, ד"ל

יותר גדול ממנו? היינו שואלים אחד לשני אני ואחי בתמהון רב בחזרנו מבית המדרש, ולא ידענו את פשר הדבר, היה לו זמן להתמסר לצרכי צבור, הוא היה פרק זמן נציג היהודים בעירייה, (המגיסטרט) והיה כמיטב יכלתו עושה טובות ליהודים, כגון הפחתת מסים ועוד, גם בעירייה,

הפקידים הגויים אהבוהו בשל נקיונו והופעתו המהודרת כיהודי גאה היה מופיע ולא כמתרפס בפני אדוניו. הוא היה מסב כבוד לשולחיו היהודים. אני ואחי אשר חונכנו אצל אחותו היינו מבקרים אותו מדי שבת בשבתו. אבל הוא לא היה אהוד עלינו כל כך מפני שהיה אוהב לבחון אותנו («פארהערן») את אשר למדנו במשך כל השבוע. וכרגיל זה לא היה רצוי לנו. כשהיה מתחיל לשאול קושיות ענינו לו מניה וביה. והיינו בורחים באמרנו שבת שלום ודי, הדודה שרה היתה אשה צנועה עקרת בית שגדלה את ילדיה על הצד היותר טוב, העיקר שיהיו יהודים טובים, והיתה עוזרת לפעמים בחנות. היא נהלה את ביתה כמובן לפי יכלתה החמרית, היא היתה מסתפקת בפרנסה פורתא שהיתה להם מן החנות. היו תמיד במרחק רב מן הרוחה, תמיד בצנעה, ועל אף הכל לא גרע ממצב רוחו של דודי בישובו על יד השולחן רכון על הגמרא ולומד בקול ערב ובנגון המסורתי שהיינו מתענגים משמוע. תוך כדי כתיבה עלתה בזכרוני פעולה אחת שדודי זה היה מתמסר אליה בכל נפשו לשם מצוה, והיא, אפית המצות שלו לכבוד פסח, בהזדמנות זו אספר לקוראים הצעירים אשר בודאי אינם יודעים איך היה תהליך אפית מצות בעירתנו ובעירות אחרות בומנים ההם. לא קנו חבילות מצות כמו שעושים עכשיו בארץ, שם לא היו חיים קלים כאלה. דבר כזה לא היה קיים אלא כל משפחה ומשפחה היתה אופה בשביל עצמה את מנת המצות שלה שיספיק די צרכה לכל שמונת ימי הפסח, מפני שאי אפשר היה לקבל מצות בחול המועד במקרה וחסר, כל אחד היה קונה לו כמות הטטה והשתדל שזאת תהיה משובחת ונקיה עד מאד והיה מוביל את זה לטחנה (טחנת הרוח) והיה טוחן ומביא את הקמח למאפיה, בעירתנו היו שתים או שלוש מאפיות כאלה שהיו מותקנות לאפית מצות, להכשיר מאפית חמץ בשביל אפית מצות היה דבר קשה מאוד, לכן לא כל אופה היה מוכן לעשות זאת. אחת המאפיות היתה זו של ליבע הרשמן (ליבע האופה) אשתו של אחד הרביים «המלמדים» בחדר, שמו היה ר' ישראל הרשמן, הוא היה לו «חדר» ואשתו, היתה לה מאפיה, הוא היה «רבי» בעל דרגה יותר גדולה, הוא היה מלמד גם גמרא, ואצלו התחלתי אמנם את צעדי הראשון בגמרא. שבועים או שלושה לפני חג הפסח היינו מפסיקים את הלמודים וכל הבית היה הופך למאפית מצות. תפקידו של «הרבי» היה לנקר את המצות וזה נעשה בידיים, היה גלגל קטן כזה עם שינים מחודדות שבקצותיהן היה עביון כמו סיכה. וזה היה מסתובב על ציר שהיה נתון בתוך ידית עץ, בעברית שמו «מקדה» משורש נקד, ובעברו על המצה הלך וחזור נעשו בה חורים כאלה כמו במצות של ימינו, (המצות ההן היו עגולות) ובכדי שהקיים יהיו ישרים היו שמים על המצה «מעגילה» זה עץ עגול שרוקעים בו בצק, ובוהו היו רוקעים גם את המצות, הוא היה מגלגל ביד אחת את ה«מעגלה» ובידו השניה היה עובר על ידה עם «המקדה» הלך וחזור כמו עם סרגל ועפרון על גבי נייר בנשימה אחת עד גמר המצה. ומי שהיה רגיל לזה, היה עושה זאת מהר מאד כחץ מקשת, ההכנות לאפית המצות היו מתחילות כל יום לפנות ערב בשביל מחר, ראשית כל היו מכינים מים אשר היו מובילים מן הבאר, מפני שבעירות הקטנות לא היתה הספקת מים כללית אצל איש איש בביתו ע"י צנורות וברזים, חיים קלים באלה לא ידענו. היו בארות אחדות בעירה, והיו אנשים עניים שהיו מתפרנסים משאיבה ונשיאת מים לבתים באסל על כתפיו ושני דליים תלויים משני צדדיו, ומי שלא השיגה ידו לקנות מים, היה עושה זאת בעצמו, היו שני מיני בארות בעיר, בארות אשר מימיהן היו רכים וטובים לבשול ושתיה והיו בארות אשר מימיהן היו קשים ופשוטים והיו משתמשים בהם רק לכביסה והשקאת בהמות וכדו', הובלת המים בשביל המצות נעשתה ביתר הקפדה, לבל יפול דבר חמץ לתוך המים, את אחד «משואבי המים» אשר הוביל את המים למאפית המצות ואני זוכר היטב, הלא הוא אברהם ספקטור (אברהם הכורך) את השם אברהם היו מבטאים מלעיל ומשמיטים את ההא, הוא

היה פעם כורך ספרים ו"מלמד" דרדקי גם יחד, גם אני הייתי אחד מתלמידיו, למדנו אצלו "אלף בית" וקריאת הברות, זה נקרא היה "עברי", וממנו היינו עוברים בהדרגה "למלמדים" יותר "גבוהים" הוא היה עומד ועובד את עבודת הכריכה ועל ידו היה עומד התלמיד וקורא, אולם משני המקצועות גם יחד לא הרויח די מחית ביתו, מה עשה? התליט לעסוק במקצוע שלישי, הובלת מים לבתים, הוא סדר לו עגלה בעלת שני גלגלים ועל הציר בין שני הגלגלים היתה שכובה חבית כמו עגלת נפט בארצנו. אלא שהחבית ההיא היתה של עץ עם חור מלמעלה לשם מלוי המים לתוכה, וחור שני מאחורנית למטה לשם הרקת המים, וזה היה סתום עם ססתום של עץ, הוא היה מושך את העגלה בין שני היצולים ושנים מילדיו היו דוחפים מאחורנית, ובראות זאת כל הילדים בעברו ברחוב, מצא חן בעיניהם הדבר והיו מתלולים גם הם לעזרה לשם בדיחות הדעת ומשחק, והללו היו דוחפים אותו כבר יותר מדי עד אשר לא הספיק לרוץ וכוחותיו כלו, הוא היה עוצר על יד כל בית ובית של לקוחותיו וממלא לכל אחד מספר דליים שהזמין, ובגמרו היה משיב את השסתום למקומו וממשיך הלאה, את התמורה היה מקבל לפי כמות הדליים.

במאפית המצות היו חביות גדולות מאד שהיו ממלאים אותן מים ובשעת השפיקה היו פורשים בד לבן על פי החבית והמים היו מסתננים, היו צריכים לשער שכמות המים תספיק לכל היום מפני שאסור היה להשתמש במים שלא הוכנו מאתמול לפנות ערב, המים היו צריכים "ללון" במשך כל הלילה, ולמחרת בבוקר היו מתחילים להשתמש בהם. המים האלה היו נקראים מים "שלנו" זאת אומרת, מים "שלנו" כל הלילה, ובבוקר היו מתחילים ללוש את הבצק למצות וזה נעשה בכמויות קטנות בכדי שלא ישהה הרבה זמן עד גמר הרקיעה מחשש החמצה, וכשגמרו את מנת הבצק האחת, הכינו את השניה, וכך הלאה וכך הלאה, וכך היתה המתכונת, היו לשים את הבצק בקערה גדולה "אגן" של נחושת, אשה אחת היתה לשה את הבצק בעת שמישהו היה יוצק מים ומוסיף קמח, עפ"ר זה היה נער צעיר שהיה באותו זמן משוחרר מלמודיו, הוא היה מקבל עבור זה פרוטות ספורות בלבד, אבל היה שמח "בחלקו", אסור היה שידיה של האשה הלשה את הבצק תבואנה במגע עם המים והבצק לסרוגין מחשש החמצה, לכן היה אדם שני יוצק את המים ואחרי שהבצק היה כבר מוכן, הגישו אותו לשולחן אשר ארכו היה כדי מטרים אחדים ומשני עבריו היו עומדות נשים (כעשרים במספר) עם מעגילות וכל אחת היתה מקבלת חתיכת בצק ממנו שיספיק כדי מצה אחת והיתה רוקעת אותה עד דק, ובגמרה, היו מגישים את המצה לשולחן של "הרבי" והוא היה עושה את הנקודים במכשיר אשר הזכרתיו לעיל במומחיות רבה, האדם שהיה עושה זאת היה נקרא באידיש (רדלר) היינו "גלגלן" זה שעבד עם הגלגל, וממנו היו מובילים את המצות לתנור אשר אש תמידית היתה בוערת בו, ועל יד השלהבת נאפו המצות, על יד התנור היתה עובדת ליבע האופה בכבודה ובעצמה, היא לא רצתה לסמוך על אף אחד אחר, בגלל האחריות שהיתה רובצת על עבודתה זו לבל תשרפנה המצות, ואחרי גמור כל אחד את מנתו, מנת המצות, היה מכניסין בכלי בעל בית "קבול" גדול שעפ"ר זה היה סל גדול מאד שהיה פרוש בתוכו סדין לבן מיוחד בלתי מעומלן, (מפני שעמילן הוא חמץ), אשר שוליו היו עוברים על פי מדותיו, ואחרי שהסל התמלא היו מכסים אותו עם אותם השולים לבל יחדור שם שום דבר אסור, וכשהגיע תורו של דודי מרדכי אהרן לאפות את מנת המצות שלו, היה מופיע לבדו, הוא לא רצה לסמוך על אף אחד אחר זולתו, רואה אני אותו בחזות עיני בשעת כתיבת מלים אלה, לבוש חגיגי ונקי עד מאוד לכבוד המצוה, ומגבת לבנה ארוכה תלויה על כתפו משני עברי גזו והיה מסתובב בכל פינה ופינה ומשיגח על כל תג ותג שבכשרות לפי הדין, הוא היה מן המהדרין ביותר, מדי פעם בפעם היה נגש לכל האנשים אשר היה להם מגע ישיר עם המצות והיה מושיט להם את המגבת

לנגיבת הידים לבל תהינה רטובות, ומדי פעם בפעם היה בודק את המעגילות אשר בידיהן של הנשים „הרוקעות“, אם לא מודבקות עליהן שירי בצק אשר במשך הזמן יכלו להחמיץ, ומשם היה פונה למקום הלישה להשגיח שתהיה לפי כל הכללים שהוא מצא לנכון, ומשם היה פוסע ליד התנור להשגיח על המצות האפויות היוצאות מן התנור באם יוצאת מצה מקופלת היה שובר את הקפול מחשש חמץ, מפני שבקפול תהליך האפיה הנו יותר אטי ותוך כדי הזמן הממושך הזה יכול להחמיץ באותו מקום, לכן שוברים את החתיכה המקופלת תיכף בו במקום. כזה היה הדור ההוא אשר מתוך התנהגות כגון דא בכל שטחי חייהם התחזקה האמונה, והלאומיות והתקווה להגאל, והקלה את סבל חיי הגלות, כמובן שדודי מרדכי אהרן לא היה היחידי בהתנהגות זו, אלא הוא עשה זאת בקפדנות יתר, היה תענוג לראותו בעת מעשה, וכשהיה גומר לבצע את מלאכתו, היתה נכרת על פניו שמחה וספוק על שזכה לקיים מצוה שכזאת, היה מפטיר ואומר ברוך השם הפסח כבר בבית, מי יתן שזוכה לשנה הבאה עם כל צאצאינו.

ובאשר לצאצאיו, לא שבע נחת מהם, הבכורה טויבע יפת התואר וטובת המראה, נפטרה בשחר נעוריה בסוף מלחמת העולם הראשונה ממחלת הטיפוס שהשתוללה אז כמגפה כללית, מי שחלה לא הוסיף קום מחליו זה, יתכן בגלל אי היות אז הרפואות הדרושות לכך? ובכלל הרפואה עוד לא היתה מפותחת כמו בזמננו אנו, הבן פלק, אינני יודע מה פרושו של השם הזה? אני חושב שזה (פלאו) מן התורה, הוא היה לומד בשיבת „לומזה“ הוא היה „עלוי“ היה יושב יומם ולילה ולומד, הוא נחשב היה כאחד העלויים היחידיים „שבישיבה“, כך הייתי שומע כילה, מפי הגדולים, הדוד היה נוסע אליו מדי פעם בפעם על מנת להניאו מהלמוד המופרז בגלל החשש לבריאותו, כשעזבתי את פולניה על מנת עלות ארצה בשנת 1925 הוא עוד היה „בשיביבה“, אחרי כן התחילו

החדר של מרדכי שמואל ספקטור בהנהלת המורה צימבל ורעייתו טובה

לכתוב אלי אם אוכל לסדר למענו רשיון לעלות ארצה, בזמנים ההם היו צריכים רשיון מאת ממשלת המנדט בשביל עליה ארצה, אבל בינתיים חלה ונפטרה, נשאר להם שני ילדים, הבת זיסל והבן אברהם אשר הוא היה „המפרנס“, הוא היה נוסע לביאליסטוק וקונה סחורה לחנות שלהם, הוא היה „הסוחר“, כל הפדיון היה ביום שוק אשר היה מתקיים כל יום חמישי שבשבוע וביום יריד, „ירידיים“ כאלה היו אחדים במשך כל השנה, היו מתאספים כל הכפריים שבסביבה והיו

מביאים את סחורותיהם החקלאיות והיו קונים תוצרת תעשייתית לצרכיהם. רוב רובם של אנשי העירה היו מתפרנסים מזה.

קרוב לפני עזיבתי את פולניה חשקה נפשו של בן דודי אברהם ללמוד קריאת התורה. הוא דצה להיות „בעל קריאה“, בהתחלה היה קורא בתוך „השטיבלך“ בגלל אי היותו בעל מקצוע מנוסה, ואחרי כן התחיל לקרוא בבית המדרש הישן. את כל זאת כבר לא הספקתי לראות. אלא אנשים שבאו ארצה היו מספרים לי את כל הדברים האלה. בכתבי את השורות האלה אני רואה בעיני רוחי את הדוד מרדכי אהרן בלכתו בשבת אחרי הסעודה השלישית (שלשודעס) לבית המדרש להתפלל מעריב, ותוך כדי הליכתו זו היה חוצה את „נתיב הטיולים“ (די וועגל) ועל נתיב זה אני רוצה להרחיב את הדבור קצת מפני שזה היה המקום המרכזי לשעשועים ולטיולים לכלנו. הרבה זמן מחיינו הצעירים היינו מבלים שם. זה היה במרכז העיר ברחוב השוק. הרחוב היה מרובע כעין ככר גדולה וממנו הסתעפו כל יתר הרחובות וזה היה המרכז המסחרי והרוחני והתרבותי של העיר. שם היו בתי המדרש ובית הכנסת ובתי הספר, ואולם הקריאה והספריה אשר משם יקנו את החינוך שלנו. מי אינו זוכר את הנתיב הזה? בהיותו הומה מאדם ביום שבת ותג לפנות ערב, מבוגרים וילדים ובני תשחורת, כולם טיילו בו. וגם זוגות נאהבים מצאו את מקומם שם. כל אחד בחברתו הוא. היו מתהלכים חבורות חבורות ועל פני כולם היתה נסוכה השלוח והמנוחה השבתית והחגיגית. זה היה חלק „מעונג שבת“ מודרני. בדרך כלל היתה עירתנו לא מן הנחשלות אלא מתקדמת היתה. כל הארועים החגיגיים היו מתחילים מאותו „נתיב הטיולים“. דהיינו חגיגת ל"ג בעומר בתקופתו של המורה והמחנך הדגול ישראל צימבל. ובמעמד זה אני רוצה לספר לקוראים הצעירים במלים ספורות מי היה ישראל צימבל, ומה פעלו של האדם הזה. הוא בא מהעירה הסמוכה בריינסק (שהיא אגב עיר הולדתי) לסוקולי, ועד אז היה ענין החינוך בסוקולי מוזנח מאוד ובלתי מאורגן. היו „חדרים“ שלימדו למודי קודש, והיו מורים פרטיים שלימדו לימודים חילוניים, דהיינו השכלה כללית. מה עשה צימבל? הוא אסף את כולם למקום אחד וארגן בית ספר כללי בכתות מודרנות לפי הנהגה המקובלת ומיין את כל הילדים, כל אחד לפי ידיעותיו ולפי גילו ושכץ את כל אחד ואחד במקומו המתאים. היו שעות מיוחדות לכל למוד ולמוד והוא היה הממונה על הכל. הוא אסף כמה מאנשי העיר שנהיו ל„ועד חינוך“ של העירה והם עזרו לארגן את החלק הכספי של המוסד. וכך נמשך שנים אחדות. הוא היה בעל יד חזקה. כל הילדים פחדו מפניו מתוך יראת כבוד. ואף אחד לא העז שלא לעשות את השעורים וכדו'. כל ילד אפילו בביתו היה מתנהג כהלכה, די היה אם מישוהו מההורים היה מזכיר „אני אספר למורה“ והכל חזר לקדמותו והיה מציית לכל מוצא פי הוריו. הדוד והדודה שלי היו אומרים תמיד עלי, כל מה שהוא יודע זה הכל מתקופתו של צימבל.

תחת חסותו הוא. היינו מתאספים ברחוב הזה כל ילדי בית הספר כל כיתה וכיתה לחוד במרחק מה מן השניה שלושה שלושה ברחוב, אני הלכתי יחד עם שנים מחברי הנאמנים ביותר, משה זלצר ומאיר סרברולוב הי"ד ומשם היינו יוצאים בתהלכות גיל ושמחה ודגלנו הלאומי מתנוסס מעל לראשינו ליער הסמוך ושם בלינו את כל יום הל"ג בעומר במשחקים בחץ וקשת לזכר רבי שמעון בר יוחאי ובנו. ועוד כל מיני ארועים מארועים שונים שאחד מהם צץ ועלה בזכרוני זה עתה. זה היה הארוע האחרון לפני עזיבתי את פולניה ועליתי ארצה. זאת היתה חגיגת יום פתיחת האוניברסיטה בירושלים. איך כל הרחוב הזה המה מאדם ושמחה לאומית נסוכה על פני כל אחד ואחד בעברנו בתהלכות ברחובות העיר, זאת היתה תוצאה של החינוך הלאומי והדתי גם יחד שחונכנו וגודלנו בו. מפני שלאומיותו ודתו של עם ישראל קשורים זה

בוה. כל ספרי הקודש שלנו מלמדים אותנו ומשרישים בנו את אהבת העם והארץ, כל חג מחגיגו קשור בתקופות השנה האקלימיות של ארצנו קשר בל ינתק. את כל זה השרישו בנו אבותינו, רבינו ומורינו אשר עמלו רבות על כך.

כעבור שנים ספורות עזב צימבל זה את סוקולי עירתנו והגר לאיזו ארץ מארצות תבל אשר אינני יודע את שמה, אבל בסופו של דבר הגיע ארצה והיה תושב חדרה.

וכשם שהזכרתי ארועי שמחה לאומיים, כן אזכיר גם יום עצב לאומי, ארועי יום כ' בתמוז "יום השנה" לפטירת מנהיגנו ד"ר הרצל ז"ל אשר "היה משכמו ומעלה גבוה מכל העם" ועם פטירתו לא הוגשמו חלומותיו לבנות את ארצנו בגבולותיה ההיסטוריים ולקבץ לתוכה את מרבית עם ישראל מכל ארצות פזוריהם. לרוע מזל עם ישראל נדם לבו ללא עת ונשארו באין מושיע "בלב ים" ככתוב בתלמוד: "אוי לה לספינה שאבד קברניטה".

בשעתו לא הבינותי מה גדול האבדה שאבד עם ישראל כאשר עול ימים הייתי, אבל במרוצת הזמן התחלתי להבין זאת. וכך היה טקס הזכרון בעירתנו כפי שנחרת בזכרוני. המבוגרים היו עושים אזכרה בבתי המדרש אשר בעיר ונדבו למען ארץ ישראל לזכר נשמתו של — בנימין זאב בן יעקב הרצל — ולשם האדרת כבוד היו מזמינים נואם מהמנהיגים הציונים אשר בעיר הגדולה ביאליסטוק ולא הסתפקו בנואם מקומי מבחינת "אין נביא בעירור", והנוער היה עושה זאת בכל מיני אופנים אחרים, כגון קשוט העירה: כל גוזזטרה וגוזזטרה אשר בחזית כל בית קושטה בשטיח, ותמונה גדולה של הרצל באמצעיות עטופת שחורים ושני דגלים לאומיים משני הצדדיים. ובכל חלון וחלון אשר בחזית כל בית היו מודבקות תמונותיו של הרצל בצבע תכלת על רקע לבן, וכל המועדונים ואולם הקריאה העירוני היו מקושטים בדגלי הלאום ונשא נאומים "מעניני דיומא" וזוגות זוגות מבני הנוער היו נעים ברחובות ובבתים ועונדים לכל אחד "פרח" עשוי שתי פיסות נייר מיוחדות, מחוברות, אחת תכלת ואחת לבנה כצורת פרח, לכן קראו לזה "יום הפרח" ולא "מגבית". ולסיום היו יוצאים בתהלוכה ברחובות קריה. זוכר אני כיצד הייתי משתתף בהכנת הפרחים האלה בחריצות ובשאר רוח. מפני שהיינו חדורי רוח ציוני עמוק שירשונה מתורתו של הרצל אשר אילו היה מאריך ימים היה מספיק לגאול חלק יותר גדול מהעם וע"י זה להקטין את מספר חללי השואה. — זכרו ישראל כתוב על לוח לבנו —

עכשיו אני ממשיך לכתוב שורות אחדות לזכרם של שכנינו, כאשר לא נשאר להם קרוב מי שיבכה אותם. הבית שלנו היה ברחוב העגול מול התיפלה (הכנסייה הפולנית) הבית האחרון אשר אחריו התחיל הרחוב הגויי, הבית היה דו משפחתי וחדר כניסה משותף באמצע. בעבר השני של חדר הכניסה היתה גרה משפחה אשר נקראה על שם האם חייהצ'ע אהכ"ס, דהיינו חיה של אהרן. מילדותי אני זוכר אחדים מהמשפחה אשר נפטרו ללא עת, ונשארה רק בת אחת פנויה שרהצ'ע (שרה) שמה. היינו חיים אתה טוב מאד, היינו כמשפחה אחת. הם היו קרובי משפחה רחוקים של דודי יצחק מאיר, כעבור זמן מה השיגה לה הדודה פערייל שלי אברך משי והשיאה אותה. האברך היה מעיר אחרת הוא היה למדן וחסיד, כמובן שדודתי היתה המחוננת הראשית, היא עשתה את כל הטכס של החתונה וכדו', שמו של האברך היה צבי אשר, אחרי החתונה התחילו לשפר את חנות "הצמר וחוטם לסריגה" שהיתה להם כירושא אבל מוזנחת היתה באין מי שינהל אותה, האברך היה כשרוני מאד לכל דבר. הוא היה "בעל בית" טוב וגם סוחר טוב, וכמובן בתור בית דו משפחתי היו כל מיני דברים שתופיים ושהזנחו באין מי שיטפל בהם. דודי יצחק מאיר ז"ל לא היה מסוגל "לבעל בתיות", לכן חכו הדברים לגואל". שרצ'יה אשתו היתה תמיד אהודה עלי מכיון שהיתה "מצילה" אותי לפעמים מידי הדודה בעת כעס, לפעמים היתה הדודה כועסת

עלי בגלל איזה "פשע" כגון אי עשית השיעורים וכד' הייתי בורח אליה ושם הכיתי עד שוך חמתה של דודתי.

מעזי חמרמרו, נהפך לבי בקרבי בעלית המחשבות הנוגות, שעירתנו ועוד קהילות רבות הושמדו וכל היהדות הוזהרת כוסתה בענן שחור ששמו היטלר ועורריו ימח שמש, ופלצות תאחזני, כדברי נביאנו ירמיהו: "מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את הללי בת עמי", זכרם לא ימוש מקרבנו עד עולם.

חיים אולשא, בנימינה

חיים אולשה ז"ל

אנשי רוח וכלי קודש

עירתנו סוקולי, היתה שונה מעירות אחרות שבסביבתנו. היא מנתה בס"ת כ-400 משפחות יהודיות, והוציאה מקרבה כ-70 אנשי רוח וכלי קודש: רבנים שוחטים, דרשנים, רופאים, מורים מוסיקאים. זהו אחוז גדול באופן יחסי. ביניהם יותר משתי עשרות רבנים ומדענים מפורסמים בכל העולם. חלק גדול מהרבנים ואנשי מדע מבני עירנו נמצאים בישראל ובארה"ב שבאמריקה ותופסים עמדות חשובות.

להלן רשימת הרבנים והמדענים מבני עירנו:

הרב ר' חיים אריה ז"ל.

הרב ר' שלמה יעקב רבינוביץ ז"ל.

הרב ר' משה סנדרס המחותן של ר' יעקב חיים אולשא ז"ל.

הרב ר' מנחם יונה ז"ל, אבי ר' הרצל גוטמן ז"ל.

הרב ר' בצלאל אטלס ז"ל הרב דוויזנה חתן ר' הרשל דוד גולדשטיין.

הרב ר' יונדל חתן ר' מנשה, הרב דשכנובצי.

הרב ר' אריה הללס ז"ל.

הרב ר' אברהם עפשטיין ז"ל.

הרב ר' יוסף רוזנבלום ז"ל שנספה ביחד עם קדושי סוקולי הי"ד.

הרב ר' ישראל אולשא ז"ל בן יעקב חיים ז"ל.

הרב ר' יעקב צבי סגל, רב דורמבי ודין בושקוב.

הרב ר' שלום סגל ז"ל הרב דסופרסלי ואח"כ בטרסטני שני הרבנים האחרונים הם בניהם של

ר' זונדל סגל ז"ל.

הרב ר' יעקב סמיאטיצקי ז"ל הרב דגאץ ושנדובה בן ר' צבי אהרן יונהס.

הרב ר' ישעיהו ווינקרנץ ז"ל רב באראן שבליטא בן ברוש השו"ב.

הרב ר' אברהם פצינר שנתמנה לר' בזמברוב אבל לא רצה לעשות קרדום לחפור בה, היה בן ר' מנדל פצינר.

הרב בן מנחם יצחק מאיר רב דפתח תקוה ואח"כ רב מביה"ד הגבוה בירושלים ג"כ בן מנדל פצינר.

הרב ר' מרדכי אולשא רב בעטרות ובוילהלמה בישראל בן אליהו אולשא.

הרב ר' צבי הירש דאכוביץ ז"ל רב באמריקה קודם בוילנה בן ר' שלמה זלמן ז"ל.

הרב ר' זיידל טשארני רב בלונדון, בירמינגאם, בוסטון, ניו-יורק ובאיאן בן ר' יצחק טשארני ז"ל.

הרב ר' יעקב גולדברג רב בקוולוישיטינה הסמוכה לסלונים בן ישראל גולדברג ז"ל.

הרב ר' קלמן זליג בן ר' אלתר גובק המכונה הרב קלמן פינסקי, עכשיו מזכיר ישיבת קמיניץ בירושלים.

הרב ר' חיים שמעון דוד ז"ל רב באמריקה גיסו של אלתר רצקובסקי.

הרב ר' יחזקאל חיט בן אריה לייב חייט רב באמריקה.

הרב דלומיזצה ר' מרדכי בן שמעון וולפס בן ר' אליעזר מאיר מיבלוני.

הרב משנאדובה ר' אברהם בן ר' לייב בן השו"ב מלומזה הי"ד.

הרב ר' אברהם יעקב בריל ז"ל בן פסח בריל ז"ל חתן ר' איטשלי מפוניבש גאון ומופלג מפורסם.

הרב ר' איטשה זרח ז"ל ממשפחת סורביטש.

הרב ר' ישראל גולדשטיין ז"ל בן איטשה גולדשטיין ז"ל.

הרב משה רבינוביץ בן ר' בנימין ז"ל נפל בפוגרום ברוסיה.

הרב ר' אליעזר פאטינקא הי"ד נכדו של לייבל דומברובר ז"ל.

הרב ר' חיים פלוט הי"ד בן ר' נפתלי פלוט, נספה בליטא.

שוחטים

אברהם שלמה הורביץ הלוי ז"ל אחי שמעון ומשה ויעקב הספר, שוחט בפלצביונה פולין, ואח"כ חזן ושוחט באמריקה.

ר' מרדכי נובינה ז"ל בן מנחם עושה השמן, שוחט בכרוזשלי.

השו"ב המפורסם ר' ברוש מרזימין ז"ל.

השו"ב והחזן עם המקהלה לימים הנוראים, אברהם יצחק ז"ל.

ר' שמואל ליב לב ז"ל חתן ר' אברהם יצחק ז"ל.

ר' אריה לייב חן ז"ל, חתן השו"ב ברוש, שוחט בלאפי ובלומזת.

ר' אריה חיט, חתן השו"ב ברוש שוחט וחזן בסוקולי ואח"כ באמריקה.

ר' יהושע בן משה יוסף סורביטש ז"ל שוחט בלונדון.

דוד שלמה בן ישראל הרשמן שוחט בקובלין.

הבחור לייבל בן ברוך עלנברג ז"ל.

ר' מרדכי וויגוצקי ז"ל חזן ושוחט בסוקולי ואח"כ בקנישין.

ר' מרדכי בודנבסקי חזן ושוחט בסוקולי ואח"כ באמריקה.

ר' גדליהו סורביץ שוחט בארגנטינה.

מגידים ודרשנים

ר' צבי הירש סמיאטיצקי חתן ר' אהרון יונה ז"ל. רבים כינו אותו „הקלמר מגיד מסוקולי“.
ר' יוסף טרברולוב ז"ל בן משה אהרן ז"ל.
ר' ישעיה וולף מייזלר ז"ל חתן ר' דב גולדין היה מגיד מפורסם.
ר' מנחם מנדל אולשא בן יעקב חיים ז"ל.
ר' מרדכי גובק ז"ל רב ודרשן מפורסם פילוסוף ומורה בגרמניה.
ר' שלמה גלובמן ז"ל בן ר' שרגא פייבל מגיד משרים בביאליסטוק ובגרודנה.

רופאים ומדענים

ד"ר פישל אולשא ז"ל בן צבי אולשא רופא בישראל נפטר בדמי ימיו.
ד"ר זנדל בן אלתר סוקלוביץ רופא באמריקה.
מהנדס דוד זשולטי בן אהרון זשולטי נספה ע"י פולנים אחרי המלחמה בשנת 1945.
ד"ר אגרונום חיים לייבל קאפקא נמצא באמריקה.
ד"ר רבינר ברנרד קאהען באמריקה.
ד"ר יוגן בורוביץ (Eugene Borovitz) פרופסור ליהדות בבית מדרש לרבנים בארה"ב וידוע בתור תואולוג והוגה דעות בחוג אקדמאים בארה"ב מצאצאי ר' הרשל אהרן יונה'ס.
ד"ר מנחם לוין בן המורה יצחק לוין חוקר כימקלי קבל פרס בין לאומי בעד עבודתו במחקר כימקלי בין לאומי.
ואחרון אהרון חביב — הפרופסור ד"ר פטינקין נכד לייבל דומברובר פרופסור לכלכלה באוניברסיטה בירושלים.

מורים

ר' חיים לייבל רוזן בן הענך המלמד ז"ל באמריקה.
ר' זליג סורסקי בן נחמיה כל ימיו מורה בסוקולי.
ר' יצחק לוין י"ר של קק"ל בסוקולי.
לייבל סמיאטיצקי בן המגיד המפורסם ר' צבי סמיאטיצקי מורה ופדגוג מפורסם בגרודנה, בוילנא, בורשה, באודיסה ובתל-אביב נפטר בדמי ימיו.
ר' רפאל גוטמן ז"ל מורה ופדגוג פרופסור מפורסם בורשה נספה ע"י הנאצים בביאליסטוק.
מוטל שפרן מורה בסוקולי אח"כ שען נספה בגיטו ביאליסטוק.
ר' חיים מיכאל גולדין מורה בורשה נספה בגיטו ורשה.
ברל קונפיאטי, מורה ללמודים העבריים בסוקולי, עכשיו נרשם בשם ד"ר ברנרד קאן באמריקה.
לאהטשי מאיק גמרה סמינר למורים בוילנה היתה מורה בפולין בליטא בתל-אביב ובאמריקה.
גיטל לאה לב תופסת עמדה חשובה בתור מורה בתל-אביב.
רבקה בורוביטש גמרה סמינר למורים בוילנא.
מושקה אולשא מורה באמריקה.
ליבה זילברשטיין הי"ד גמרה סמינר למורים בוילנא.

עורכי דין בלתי רשמיים

בריל רכלסקי גמר סמינר בוילנא.

ר' יונה צנקובסקי, ז"ל.

ר' צבי ליפנעוויטש, ז"ל.

מנגנים

שני בני ר' מיכאל אליהו ז"ל שמש בית הכנסת והקברן לשעבר, ישראל פיזוק ומשה מאיר ז"ל.

בדחנים

האחים אבא ויעקב מרדכי סייגס, השני היה ברחן מפורסם בביאליסטוק. בסוקולי היה הומריסט מפורסם בשם אליעזר פֶּלטעס שנפטר בישראל.

שני סופרים מפורסמים בעולם מילידי סוקולי.

אברהם ס. היימן הדירקטור של הקונגרס היהודי העולמי בן הרב ר' חיים שמעון דוד. ואחיו סידני היימן סופר אמריקאי מפורסם.

מימין:

יפה סורביץ יהודה אולסקרייאלן,
רחל בורוביץ

מרשימת הרבנים אני רוצה לציין במיוחד את שלשת הרבנים הראשונים מהדור הישן, שהשאירו משפחות מסועפות בסוקולי. הראשון ר' חיים אריה ז"ל שממנו יצאה משפחת הרב ר' אהרן ז"ל, הוא היה למדן מופלג וחסיד גדול ובעל מידות, בעל צדקה וגמילות חסדים. אשתו חייצ'ה, היתה צדיקה גמורה. אחרי מות בעלה נטעה בלב בנה יחידה ר' מנחם ז"ל ובלב שתי בנותיה את המידות הטובות שהיו לה ולבעלה הצדיק. מאותו גזע יצאה ג"כ שרה האופה ובעלה רר' בצלאל דוד ז"ל החסיד הגדול ובעל המידות המצוינות ונהלו את עסקיהם בצדק וביושר וגדלו את בניהם ובנותיהם ברוח התורה והמסורת ולקחו לבנותיהם חתנים תלמידי חכמים.

מאותו הגזע יצא ר' שמואל רוגוביץ ז"ל חתנו של אברהם יצחק השו"ב ז"ל. ר' שמואל ריגוביץ היה למדן גדול ובעל מזג טוב. תמיד בחיכוך הנעים היה מושך אליו ידידים רבים. הוא היה כמה שנים בארה"ב שבאמריקה. זמן מסוים היה בארץ ישראל. התודע שם לרב קוק ז"ל והיה מושפע ממנו. הוא רצה כבר להשתקע בארץ ישראל, אלא בגלל סיבות שונות לא יכול היה להוציא את מחשבתו לפועל. לסוף שב אל משפחתו לטוקולי. לאשתו היתה חנות מכלת ושמואל בעצמו היה נותן שעורים לתלמידים בשפה האנגלית. לר' שמואל היו גם ידיעות עמוקות בקבלה.

ר' שמואל רוגוביץ
נפטר ב'1940 בגיל 76

לעת זקנתו חלשה ראייתו. כשיונה צנטקובסקי התחיל ללמוד קבלה היה שומע הסברים מפי ר' שמואל רוגוביץ ז"ל.

לר' רוגוביץ היו שתי בנות ובן יחיד. חתנו הראשון היה גדליה סורביץ בעלה של חיה לאה שלמד את מלאכת שחיטת העופות בהיותו כבר בגיל העמידה. אח"כ היגר עם בני משפחתו לארגנטינה ושם נפטר. בנו יחידו של ר' שמואל, ר' חיים אריה, שהוריש את שמו מאבי זקנו הגאון והצדיק, היה בעל חנות של מנפסקטורה בעיר זבלודובה והיה לו שם טוב בכל הסביבה. הוא נספה בגיטו ביאליסטוק הי"ד. שתי בנותיו של ר' חיים אריה נמצאות בישראל. הרב השני משלשלת הרבנים הראשונים הרה"ג ר' שלמה יעקב רבינוביץ ז"ל מלבד שהיה גאון גדול היה משלשלת היוחסין של יותר מעשרים הבנים גדולי התורה והחכמה, אחיו של הרב שלמה יעקב ז"ל היה רב ראשי בפריז, הרב ר' אליעזר מיכאל רבינוביץ שתרגם את התלמוד לשפה הצרפתית. הרב ר' שלמה יעקב היה יפה-תואר, שהקסים את כולם בהדרו. לרב ר' שלמה יעקב היו שני בנים: בנו בכורו הרב ר' ישראל רבינוביץ היה רב בלאפי וגם בעיר פורזובה. הוא חיבר עשרה חיבורים על פלפול ועל דרוש. בנו השני של הרב ר' שלמה יעקב היה ר' בנימין רבינוביץ חתנו של ר' יעקב חיים אולשא המוזג ז"ל, שהיה למדן מופלג והיתה לו סמיכות לרבנות מאביו הרב אבל ר' בנימין לא רצה להתלבש באיצטלא דרבנות והיה למלמד גמרא לתלמידים גדולים שהתכוננו להכנס לשיבה. ר' בנימין רבינוביץ הצטיין בכתב ידו הקליגרפי. הוא היה אהב לכתוב מלים שונות בסלסולים נפלאים כמו את המלים בעז"ה, לכבוד וביחוד חתימת ידו של

שם משפחתו ומלבד זה היה לו לבנימין קול נעים ומתוק והיה בעל תפילה מצוין לימים הנוראים וגם בעל תוקע ובעל קורא אצל החסידים. למרות שר' בנימין רבינוביץ יצא ממשפחת מתנגדים ליטאים הוא נעשה לחסיד בהשפעתו של חותנו החסיד ר' יעקב חיים אולשא. והיה מיושבי השולחן הקבועים של הרבי המפורסם מאלכסנדר ר' יחיאל ז"ל, הרבי הג"ל היה מתיחס ביראת כבוד לר' יעקב חיים ז"ל בראותו בו יראת שמים מיוחדת, התלהבות בתפילות וכו'. בעצתו של הרבי מאלכסנדר לקח פעם אחת ר' יעקב חיים את חתנו הצעיר הלמדן הליטאי ר' בנימין, שהיה סמוך על שולחנו אחרי חתונתו לבקור אצל הרבי מאלכסנדר. היחס החם של הרבי ושל האברכים החסידים שהיו מסובין על שולחנו וגם הומרה והרקודים השפיעו הרבה על ר' בנימין. ור' בנימין החליט לנסוע אל הרבי פעם שניה ושלישית, עד שנעשה לחסיד קבוע שלו. התפלל בשני זוגות תפילין והחסידים היו שבעי נחת ממנו. לר' בנימין היו ארבע בנות ושני בנים. לבנו הראשון ר' שלמה רבינוביץ היתה בילדותו משיכה לציור. הוא למד בוורשה גרפיקה, אבל יחד עם זאת נסחף בורם התנועה הסוציאליסטית הבלתי לגלית. הוא נעצר וישב כמה שנים בציטדלה ביחד עם לוחמי מלחמת החירות אחרים, אחרי השחרור נסע ר' שלמה רבינוביץ לברלין, בכדי להשתלם באומנותו, שם התודע אל חוג ציונים פעילים ובהשפעתם נסחף לתוך תנועתם הפעילה. בעליה השניה עלה לארץ ישראל. השתקע בירושלים עבד בבית הספר בצלאל ותפס שם עמדה חשובה. התחתן עם בת ממשפחה מיוחסת. אולם נפטר בדמי ימיו. בתשעה באב שנת 1954. מנוחתו בהר המנוחות גבעת שאול בירושלים. בנו השני של ר' בנימין רבינוביץ ז"ל, משה, למד לפני מלחמת העולם הראשונה בישיבות של בעלי המוסר. אחרי המהפכה הגדולה ברוסיה בשנת 1917 עברה הישיבה שלמד בה משה רבינוביץ להנהלתו של ראש הישיבה ר' יודל ז"ל, לעיר קיוב באוקריינה. שם שררה בעת ההיא מחלת הטיפוס. גם משה רבינוביץ חלה במחלת הטיפוס והיה מוכרח להתגולל במחלתו בבית המדרש, כי כל בתי החולים בקיוב היו תפוסים בעת ההיא עד אפס מקום. ובכל זאת קם בעה"ת משה רבינוביץ ממחלתו. לאחר זמן קצר פגשתיו בספריה גדולה. הומנתיו לבית בן דוד שלנו בקיוב, יצחק בן שלמה אולשא, ר' משה רבינוביץ ז"ל ספר לנו את כל קורות הישיבה שלו עד שנתגלגל לקיוב. ואיך שחלה במחלת הטיפוס בזמן הפרעות והפוגרומים באוקריינה. הוא גם סיפר לנו שמציעים לו שידוך טוב עם בת תלמיד חכם ר' יצחק אפשטיין מושיטומיר, שמחותנו. הוא המנהל הראשי של הפירמה הענקית. "זוברובנו" הוא נותן לו נדוניה גדולה ומוזנות על שולחנו כל זמן שישב וילמד. למשה רבינוביץ כבר היתה סמיכות לרבנות וכבר יצא לו שם כאחד מבחירי הישיבה וסגנו של ראש הישיבה. היינו מוזמנים לחגיגת התנאים, שהתקיימה בקיוב ב-15 באב והחתונה נקבעה לי' כסלו. לדאבוננו, לאחר חדשים אירע האסון הגדול, הפוגרום הנורא של שלשת הימים, המפורסם בשם פוגרום של דיניקין בקיוב, שחל בשמיני עצרת, בשמחת תורה ובשבת בראשית. בשלשת ימי החגים האלה נהרגו בקיוב יותר מ-1,500 יהודים, ביניהם משה רבינוביץ. נשארו אחריו הרבה מחברות חדושי תורה וחקירות פילוסופיות. את מחברותיו בחדושי תורה לקחנו אתנו ביוצאנו לאחר המלחמה לפולין. בכוננתנו היה להדפיסם. לדאבוננו, נטלו ממנו הבולשביקים על הגבול את כל הכתבים הג"ל. יהי זכרו של ר' משה רבינוביץ ז"ל נחרת בספר הזכרון, ביחד עם שאר קדושי עיר מולדתנו סוקולי.

השלישי משלשת הרבנים הראשונים היה הרה"ב ר' משה סנדרמן ז"ל, למדן מופלג וחכם גדול ובעל דרשן מצוין שמשך את לב כולם, ביחוד את המוניי'העם, בדרשותיו הנפלאות. אבל החסידים שבסוקולי בעת ההיא גילו שהרב שלהם הוא לא אדוק מספיק בשבילם וכי הוא מתנהג

באצילות יתירה וכי הוא מתגנדר ומתלבש בהידור, מדות שאינן הילמות רב. החסידים החלו לרדוף את הרב הנ"ל. העלילו עליו עלילות שונות, עד שנאלץ היה לעזוב את סוקולי ונתקבל אח"כ לרב בעיר מליטופל בקרים. בתו של הרב משה איטקה שהיתה יפת תואר התחתנה עם העלוי הצעיר ר' ישראל בן ר' יעקב חיים אולשא שהיה אח"כ לדיין בעיר וויסקי מזובייצק. הוא נפטר בדמי ימיו.

הרב הסוקלאי הישיש, ר' מנחם יונה ז"ל

הרב ר' מנחם יונה ז"ל אבי הרצל גוטמן מלבד שהיה גאון גדול בתורה, חריף ובקי מופלג, היה בעל מידות טובות והיה נתן צדקה בסתר. חכמתו הנדולה של הרב הישיש התבלטה לפי דיני תורה המרובים שהתקימו אז. בימיו היה מקרה נדיר מאד כשיהודי הלך לערכאות של הגויים, הרב הישיש היה יכול לישר את הסכסוכים הקשים ביותר. כעורך דין מנוסה הוא ידע תמיד איך לגלות את האמת.

כשלא הצליח פעם לברר את האמת במלים רכות השמיע גם דברים קשים ואיומים שינקוט אמצעי כפיה ושיטיל איסור וחרם. בעצמו ראיתי אצל אבי ז"ל חבילה של פסקי דין על יהודי כפר אחד שהיו אצל הרב הנ"ל יותר מעשרה משפטים ודיני תורה, ולא רצה לקיים את פסקי הדין עד שהרב נאלץ היה להכריז איסור על היהודי הכפרי ולהוסיף את הכרות האסור בכל הערים והכפרים שבסביבה, שאסור לשחוט בהמות ועופות בשביל היהודי הכפר הנ"ל ולא למול את בנו ולא לצרפו למנין בתפילות ולא לסדר לבניו חופה וקידושין. וע"י האיסורים הללו נאלץ היה היהודי הכפרי הנ"ל לבוא אל הרב להתחנן ולהבטיח שימלא את פסקי הדין ובלבד שיבטל הרב את האיסורים הנ"ל. עפ"ר יישר את הסכסוכים ופסקי הדין הקשים רק בחכמתו.

על טוב ליבו וחסדו של הרב

פעם בערב שבת חלתה ילדה במחלה מסוכנת. רופא לא היה בעת ההיא בסוקולי, אז רצו בני המשפחה של החולה בככי ויללות אל הרב הישיש שיציל בברכותיו את החולה מהסכנה. הרב הרגיע את כולם בברכותיו הלבביות עד שהחולה החלה להרגיש טוב ולבסוף יצאה לגמרי מהסכנה. עוד שתי עובדות: בכל יום אחרי תפילת שחרית כשהרב היה עדיין עטוף בטליתו ובתפילין היה ניגש אל שמואל העיור להגיש לו כביכול, קצת טבק להריח וביחד עם זאת תחב לו קופיקות אחדות, שלא יבחינו בכך הבריות. שמואל העיור היה קונה אחרי התפילה לחמניות לארוחת הבוקר. כשהייתי עדיין נער בן 12-13 הלכתי פעם עם הנער לייבל בן ר' יעקב הירש סגל לקבץ נדבות בעיר בשביל אשה חולה עניה. שנינו נצטוינו לא לגלות לאיש בשביל מי אנחנו מקבצים נדבות. הנדבה הרגילה שהיינו מקבלים היתה קופיקה אחת. אחדים היו שואלים אותנו: בשביל מי אנו מתרימים? כרגיל לא רצינו לגלות. היו שנתנו לנו במקום קופיקה אחת, שתי קופיקות, בנימוק, אם אתם ילדים כאלה שיכולים לשמור סוד הרי צריכים לתת לכם שתי קופיקות, כשהגענו אל הרב הישיש שאל גם הוא אותנו: בשביל מי ילדים אתם אוספים נדבות? כרגיל הסברנו לו שנצטוינו לא לגלות בשביל מי אנו אוספים. אז ליטף הרב את לחיינו והסביר לנו, כי רב הוא יוצא מן הכלל, רב צריך לדעת מכל העניים ומכל החולים. גלינו לו והוא נתן לנו עשר קופיקות. אנחנו השתוממנו, שהרב נתן לנו פי עשר מכל בעל בית. אלה הן רק עובדות

אחדות על הרב הישיש, שאני הכרתיו היטב, כי הייתי כבן ביתו בגלל נכדו הרשלי רוניס, שהיה חברי. הרשלי גדל בבית סבו הרב, כי אביו נהרג ואמו רוני התחתנה שנית. גם בתו של הרב, חיה פייגל ז"ל הייתה חכמה וטובה לב. צדקה נתנה בסתר, כמו אביה. בעלה, משה אברהם גינצבורג ז"ל היה בעל חנות לסדקית, כלי בית ועורות. היה למדן מופלג וחכם. עסוק וטרוד תמיד, ניצל את עתותיו הפנויות ללמוד תורה. ירושת התבונה ומעשים הטובים של הרב הישיש מנחם יונה ז"ל עברה לבנו העסקן הידוע, ר' הרצל גוטמן. קשה למנות את כל המעשים הטובים של ר' הרצל גוטמן בחייו. ראוי להזכיר עובדות אחדות מבין רבות שנחרתו יותר בזכרוני. ר' הרצל יסד את חברת הקדישא החדשה בעירונו. לפני כן התייעץ הוא עם אביו הרב, אם מותר, שתהינה בעירה לא גדולה, שתי חברות קדישא. עם זאת נימק הוא את הדבר, שהחברה הקיימת גורמת עוול ופושטת עורם של אנשים תמימים ועניים, שאין באפשרותם לשלם דמי קבורה וקרקע. אנשי חברה קדישא מתמקחים עם האבלים, עם יתומים, עם הורים שכולים ועם קרובי הנפטרים. לא מתחשבים באיש, שכל רכושו סוס ועגלה, או פרה בודדה ונהגים בהם בשרירות לב. הם טוענים: „אתה ב"ה יהודי בעל בית, יש לך פרה, או סוס. ובכן, מכור אחד מהם, כדי להביא את אמך הזקנה לקבר ישראל!"

לא עזרו ליהודי המסכן בכי ותחנונים, אלא נגזר עליו למכור או למשכן את פרתו ולסלק את הנדרש ממנו.

קרה מקרה וכפרי צעיר מת. הוא היה בנו של טוחן קמת. חברה קדישא דרשה 60 רובל דמי קבורה. אביו הטוחן השיג בקושי 35 רובל והתחנן שיקבלו ממנו שטר חוב על יתר הסכום. אנשי חברה קדישא ענו לו שקרקע אינם מוכרים בהקפה וקיימת לכך ראייה מן התורה. לאברהם אבינו לא נתנו לקבור את שרה אמנו, אלא אם שילם ארבע מאות שקל כסף. עובר לסוחר. הטוחן נאלץ היה למשכן את אדרתו ולשלם את העודף המגיע ממנו.

ועוד מקרה מעציב לנושא הקבורה. אשה עניה, שמת בעלה נדרשה לשלם סכום של 50 רובל בעד הקבורה. היא צברה אך 30 רובל והסבירה בדברי תחנונים שנשארו יתומים קטנים וכל כספה אול בזמן המחלה הממושכת של בעלה. דבר לא הועיל והאשה נאלצה להמציא את כל הסכום.

בשמוע הרב ר' מנחם יונה על תעלוליהם הזדוניים של החברה קדישא, מלאו עיניו דמעות ושאל את בנו, אם אכן מסוגל הוא לייסד חברה שתנהג בחסד ואמת? כן! ענה בנו ואני מאמין שהשם יתברך יעזור לנו. הרב ברך את בנו, שיצליח במעשיו הטובים למנוע בזיון מתים וקפוחם של אלמנות ויתומים.

ר' הרצל גוטמן ושני חבריו הקרובים ר' פסח בריל ור' זלמן יחנס התכנסו ועבדו תכנית מפורטת. לאחר מכן קראו לאספה כללית גדולה בבית המדרש החדש.

כמעט כל בני העיר, מקטן ועד גדול השתתפו באספה, מלבד חברי החברה הישנה. ר' הרצל נשא נאום חריף והצביע על הסבל והצרות שנגרמו לאלמנות ויתומים בשיא אסונם.

נוסדה חברה קדישא חדשה, שעקרונותיה היו, לא לקחת דמי קבורה מכל אבל, כי אם 3 רובל להוצאות שוטפות. רק אנשים אמידים יוכלו לשלם כנדבת לבם למטרות צבור ותקון גדר בית הקברות.

ועוד אפיזודה הקשורה לפעילותו של ר' הרצל גוטמן:

לפני עשרות שנים חי בעירונו למדן ובעל מדות, ר' אברהם מנדל עמערט ז"ל, גיסו של

ר' זונדל סגל. הוא היה פעם סוחר כדים וירד מנכסיו. הוא התפרנס מהוראת התורה למספר צעירים. היה בעל קול נעים ובעל מוסף קבוע לימים הנוראים בבית המדרש החדש. הוא גם מלא תפקיד של גבאי לינת הצדק והיה מזמין אנשים ללון אצל החולים. לעת זקנה נהיה ר' אברהם מנדל שמש בבית המדרש החדש. לאחר הרחקתו של מרדכי השמש שהספיק להתעשר בינתיים. בזה נתנו לר' אברהם מנדל מקור קיום ושלא יודקק לבריות ושתהיה לו עבודה קלה. ר' הרצל גוטמן דאג באותו זמן שיהודי עני אחר ירויח את לחמו ע"י הסקת שני תנורי חמום, בטרם בא הקהל לתפילה.

רפאל ושמאי גוטמן

ר' הרצל נהג לבוא לבית הכנסת לפני או אחרי הצהריים כדי למלא נפט בעששיות התלויות הגדולות שבבית הכנסת ולנקות את הזכוכיות שלהן. זאת הוא עשה כדי להקל על ר' אברהם מנדל ושלא להטריח אותו מדי. בהיותו זקן וקצר ראייה.

ר' הרצל היה מקדים כל אדם בברכת "בוקר טוב", או "שבת שלום". בזה קיים הוא את מאמר חז"ל — "היה מקדים בשלום כל אדם".

אין זו רק דעתי על ר' הרצל. שני הגדולים בסוקולי. ר' פסח בריל ור' זלמן יחנס אמרו עליו: "ר' הרצל חכם, נבון ופוליטיקאי. אילו נבחר ציר לדומה בפטרסבורג, היה משכנע כל יריביו בשכלו החריף. ר' זלמן שהיה ציוני הוסיף: ר' הרצל שלנו, הוא ד"ר הרצל בזעיר אנפין..."

בסכסוכים בין היהודים הסכים ר' הרצל גוטמן להיות בורר, אך בהסכמת שני הצדדים, כדי שאף אחד מהם לא יקופח.

אשתו של ר' הרצל התאימה לבעלה במידותיה ובמעשיה הטובים. מוצאה ממשפחה מיוחסת בטיקטין, בת מאיר קלמן ד"ל, גביר, למדן וחכם. שלושת בניהם: שמאי, רפאל ויוסל ושתי בנותיהן חנה רבקה ויינטה היו ציונים. שמאי ורפאל נוכחו בקונגרסים הציונים בבול ומסרו לאחר מכן דו"חים מפורטים לקהל בסוקולי. שני אלה יסדו ראשונים מפלגה ציונית בסוקולי.

ר' זלמן יחנס הביא ראיות מהגמרא, שאחרי חורבן בית המקדש לא כל יהודי מוכן היה לחזור לארץ ישראל וכיצד שכנע עזרא הסופר את ההמון לשוב ולבנות את הארץ, שגדולה מצות שיבת ציון.

אחרי האספות היו בני הנוער שרים שירים שאני לימדתי אותם, כגון: "בשדות בית

לחם", "החול והכוכבים", "ר' יהודה הלוי, "ציון ציון" ואחרים. את השירים למדתי בהיותי בגרדנה.

שמאי גוטמן נשא לאשה בת עשירה ופתח בביאליסטוק בית מסחר. כציוני, נסחב שמאי עם העלייה השנייה. הוא מכר את בית מסחרו ועלה עם בני משפחתו לארץ ישראל. הוא עבד בארץ עבודה פיסית קשה וויתר על חיי שפע ומותרות. שמאי היה ציוני פעיל ומראשוני הבונים של רמת-גן. נפטר לפני שנים אחדות. יהי זכרו ברוך!

עומדים מימין: מלכה יתום, פנינה גוטמן, משה פבונר, יהודית יתום, יוסף גוטמן אביו
יושבים: יהודה יתום, שמאי גוטמן

בנו השני של ר' הרצל ז"ל, רפאל גוטמן נשא את בתו של ר' חנא נתן גלפרן, למדן ומשכיל. הוא ואשתו עבדו כמורים בעיר מלבה שבפולין ואחח"כ עברו לוורשה. רפאל התפרסם כפדגוג מעולה וגם קבל תואר בפדגוגיה. לספרי למוד שלו יצאו מוניטין. הוא הוציא אותם למען בתי הספר בשפות, עברית ופולנית. היה אב לשני בנים ובת. כולם סיימו בתי ספר גבוהים.

בימי היטלר ימ"ש שהתה המשפחה בביאליסטוק, שם נספו כולם בניטו, מחוץ לבן אחד, שהצליח להמלט ולהגיע לאוסטרליה. שם הגיע לתואר פרופסור בשטח המוסיקה. בנו השלישי של ר' הרצל, יוסף גוטמן, נמצא בישראל זה שנים רבות והוא ממיסדי המושבה, באר טוביה. בעל משק גדול ויפה ועסקן צבורי בכפרו. כן בתו, יינטה יתום ותיקה בישראל ובעלת משק יפה ברעננה.

אלה תולדות אבי, ר' אברהם יעקב אולשה ז"ל

אבי ז"ל ספ"ר לי מדוע לא הגיע לדרגה גבוהה בלמוד הגמרא, כדוגמת חבריו, משה צבי פייקרקסי, יעקב אריה גולדשטיין ואחרים. אתם הוא למד אצל מלמד הגמרא המפורסם, ר' לייבל הללס ז"ל.

אבי נתיתם מאביו בהיותו ילד רך. כבן בכור עזר לאמו בחנותה ונשא יחד אתה בעול

הפרנסה. לפיכך, למודיו לא היו סדירים והוא כמובן פיגר אחרי חבריו. הוא קנא בהם על התקדמותם וראה עצמו מקופח.

בגיל בר מצוה הביא אותו דודו ר' אברהמצי בפני הרבי, הצדיק הישיש ר' יצחק מזורקה ז"ל. אבי פתח או את לבו וספר לרב, שהדאגה לפרנסה מרחיקה אותו מלהגות בתורה. על זאת אמר לו הרבי: „לא המדרש עיקר אלא המעשה“. בעבור כבוד אם, אשה אלמנה המטופלת ביתומים קטנים. תזכה לפרנסה ולשם טוב ויעריכו את מעשיך הטובים. דברי הרב חדרו עמוק להכרתו של אבי והשתדל להרבות במעשים טובים ובצדקה לעניים ולמען תלמידי הישיבות.

במשך הזמן התיישב אבי בכפר פלונקי ע"י לאפי ופתח שם בית מרוח, כפר זה התפרסם בגין שני תלמידי חכמים שגרו שם והיו ידועים בשם „חכמי פלונקי“. אבא שלי היה איש ישר ומכניס אורחים וחביב על הבריות. כבדו אותו יהודים ונוצרים כאחד כדאי לספר כאן דבר אופייני ליחסים ששררו בין אבי והנוצרים:

אבי מצא פעם סכום של 65 רובל והביא אותם מיד לכומר על מנת להודיע בכנסיה על האבידה, הכומר היה בקי במנהגי היהודים ואהב לשוחח עם אבי בעניני דת היה שואל אותו שאלות שונות כגון: למה אומרים היהודים „טעות גוי מותר“? או, מדוע אומר יהודי בברכות שחרית: „ברוך, שלא עשני גוי“?

אבי הסביר לכומר, כי בשם גוי מכנים היהודים את עכומי, אך לא חלילה את אומות העולם, המאמינים באל אחד, שהוא בורא שמיים וארץ וההבדל הוא רק באמונת המשיח. מה שנוגע לברכה: „שלא עשני גוי“, אין זאת מחמת זלזול, כשם שהברכה: „שלא עשני אשה“ אינו משפיל את כבוד האשה, אלא שהגברים נותנים שבה והודיה להקב"ה, על שזיכה אותם ביותר מצוות, מהן פטורות הנשים.

אבי ניסה להוכיח לכומר שהיהודים מכבדים נוצרים דתיים והביא לו דוגמא וראייה לכך: כשנוסע יהודי בעגלה אחת עם נוצרי ורואה אותו מצטלב, בטוח הוא שאין נשקפת לו כל סכנה מצדו, לעומת נוצרי לא אדוק, שמעורר חשש בלב היהודי הנוסע אתו ביער. כל ההסברים והפרושים של אבי מצאו חן בעיני הכומר והרבה לדבר אתו גם בשאלות מדינה וחברה. אחרי ששת החגים הגדולים של הנוצרים הזמין הכומר את אבי כדי לרוקן מכסף את קופת הכנסיה ולהחליף בעיר את הפרוטות לשטרי כסף גדולים. גם הלוואות יכול היה אבי להשיג מקופת הכנסיה, כחפצו.

מאוחר יותר הוציאו השלטונות חוקים, וביניהם שאסור ליהודי להחזיק בתי מרוח על שמם, אלא על שם נוצרי, שיעבוד גם בשכר.

נסע אבי לרבי מאלכסנדר לשאול לעצתו ולקבל את ברכתו. הרבי יעץ לעבור לגור בסוקולי, שם היה לאבי בית ירושה. הוא פתח בסוקולי מאפיה, בה עבד בעזרת בני ביתו. התקיימה ברכת הרבי. הפרנסה היתה בשפע וגדלה מיום ליום. בה במידה הרבה לעשות צדקה ומכניס אורחים על שולחנו לסעודות השבת.

בשבתות, לאחר התפילה הזמין את המתפללים לכבוד ולאחר תפילת מנחה — לסעודת „שלוש סעודות“. אמי היתה מגישה לשולחן דגים, או מליחים כבושים ולפתן לכל המסובין. אורחים קבועים בביתנו היו: פעלטע האופה, ר' יעקב חיים אולשה, ר' זונדל סגל, ר' בריש השוחט, ר' אברהם מנדל עמער־טאלר ואחרים, אבא היה נוטע תמיד בלב בניו את המדה הטובה של משא ומתן בצדק וביושר והזכיר

את מאמר חז"ל, של מסכת שבת ל"א: כשבא אדם לעולם האמת, אין שואלים אותו לעבירות שהוא עשה, אלא: הנשאת ונתת באמונה? ז.א. אם ניהל את עסקיו בצדק וביושר, אלה דברים שבין אדם לחברו, ומה שנוגע: שבין אדם למקום שואלים אותו אם קבע עתים לתורה? ז.א. אם קיים את מצוות למוד התורה?

בשניהם, השתדל אבי לקיים את מאמר חז"ל, כפי שצריך, אפילו בימי יריד היה לומד את פרקי "בחוק ישראל".

אבינו אמר לנו, לפי ספרי המוסר, שלעולם יבחר לו אדם מצוה לפי ראות עיניו ויעשה אותה במסירות נפש. הוא קבל על עצמו לקיים את המצווה של גמילות חסדים ופדיון שבויים. הרגשתי את שמחתו, כשהיה מחלק לאנשי עירנו סכומים ניכרים של כסף.

בנוגע למצוות פדיון שבויים אזכיר כאן עובדות אחדות:

ולאטקה, אשת קלמן יענקל נאסרה, בעלה שלח פעם מטען סחורות בארגו, שהיה צריך לשלם עבורו מכס. בקשר למטען זה עברה אשתו עבירה והושיבו אותה בבית הסוהר. בית המשפט דרש ערבות גבוהה (קאוציה) כדי לשחרר את האשה עד יום המשפט. אלמלא המציא אבי את הסכום, היתה האשה נמקה חדשים רבים בכלא. כן שחרר אבי קצבים, שהסתבכו עם החוק ומצאו אצלם עורות של בהמות גנובות. את משה קופל השמש, שיצר י"ש בדרך לא לגלית, את אברהם מכפר וולקי, שנאסר בעוון גניבת אוזים ונשלח לכלא לומדה. למעשה היתה זאת עלילה.

את הסכומים הגדולים לפדיון השבויים הצליח אבי תמיד להמציא והיה שמח לקיים את המצווה.

ר' זונדל סגל ז"ל

החסיד והלמדן ר' זונדל סגל נולד אצל הורים מתנגדים, משפחה מיוחסת בטיקטין. מכאן היה ר' זונדל מתנגד חריף.

ספר לי אבי ז"ל שלדודו ר' אברהמצ'ה אולשה היו שני ילדים מפונקים: הבן ר' יעקב חיים, והבת, שרה רחל. הבת היתה יפה ומשכילה ואביה השיא אותה לעלוי מטיקטין, ר' זונדל סגל. הוא הבטיח לחתנו 10 שנות מונוגות על שלחנו ושאל יעסוק בלימוד תורה.

הבן של ר' אברהמצ'ה, יעקב חיים התארס בגיל 15 ולאחר שנתיים חגג את נשואיו. הוא המשיך לסעוד על שלחנו של אביו גם לאחר נשואיו.

ר' יעקב חיים וגיסו ר' זונדל היו סמוכים על שלחן אחד של ר' אברהמצ' וכל אחד מהם נהג לפי דרכו ומנהגיו.

רעיתו של זונדל, שרה רחל היתה בקיאה בספרי הקודש. את מרבית התפילות ופרקי תהלים ידעה בע"פ. כן התמצאה יפה ב"מנורת המאור" וב"צאינה וראינה". היא השפיעה על בעלה המתנגד, שיעיין בספרי חסידים ובספורי הרבנים ושיסע לרבי כדי להוכיח מה מידת האמת, שמספרים על הצדיקים. היא הביאה ראיות מהגמרא, שצריך אדם לשמוע בקול אשתו, כבמאמר חז"ל: "אשתך גוצא גחין ותלחש לה".

זונדל הושפע מדברי רעיתו והחל לעיין בספר הזוהר ובכתבי הארי הקדוש. נסע לרבי דוד מביאלי, שם נפגש עם אברכים למדנים וחסידים.

כשנודע להם, שזונדל היה מתנגד ורוצה להכיר את החסידות, ספרו זאת לרבי שלהם.

רבי דוד קרא לר' זונדל ושוחח אתו בדברי תורה והומיניו להשאר אצלו שבת נוספת. ר' זונדל ספר לר' דוד, שאשתו היא, שהשפיעה עליו ללמוד ספרי קבלה ולנסוע לרבי ואז ברך ר' דוד את ר' זונדל שיוולדו לו בנים טובים, למדנים, רבנים וחסידים.

בבואו הביתה ספר זונדל לשרה רחל על פגישתו עם הרבי ולשמחתה לא היה קץ. מאז הפך ר' זונדל לחסיד נלהב, התפלל בשני זוגות תפילין, למד זוהר וספרי קבלה אחרים. גם נתקיימה בו ברכת הרבי לאשתו. היא ילדה לו שלושה בנים זכרים, שהיו לגדולי תורה.

בנם בכורם ר' נחמן דוד היה דומה לאביו המראהו ובתנועותיו ומגדולי הלומדים והחסידים שבעיר וישקוב.

בנם השני, ר' יעקב הירש היה לרב בעיר זארמבייה ואח"כ בוישקוב. כולם אהבוהו על מזגו הטוב וחכמתו.

הבן השלישי, ר' שלום יצחק סגל ז"ל לא למד בישיבות, אלא בחדרים שבסוקולי וידע מה שידע מפיו אביו ר' זונדל. מאוחר יותר למד בשטיבל של החסידים. חבריו ללמודים היו מגדולי אולשה, שנהיה למגיד ולייבל חק, שנהיה לשוחט, ואחי, שלמה אולשה, שלא רצה להמשיך בלמודים ונעשה סוחר.

אלתר סוקולוביץ ורעייתו מלכה לאה

את שלום יצחק גייסו לצבא והוא נשלח לפטרסבורג ומשם להלסינגפורס שבפינלנד. הוא היה מכובד ע"י הקצינים והחיילים וכנו אותו "ראביץ". הוא חזר משרותו בצבא עם כתב סמיכות מהרבי של הלסינגפורס.

אחרי זמן לא רב נישא בעיר טרעסטינה לבתו של ר' משה צדיק ז"ל. לאחר פטירתו של הרב המקומי בעיר טרעסטיין, נבחר ר' שלום יצחק פת אחד לרב במקומו. אגב, לר' שלום יצחק סגל חתן בישראל, בשכונת ברנר והוא ר' שמואל ויזל, בנו של הרב מבאראנוביץ'. לר' זונדל סגל היו גם שתי בנות: הבכירה, חיה ליבה נישאה לר' חיים שמחה, סוחר

יערות בפולין. הבת השניה נישאה לר' אלתר סוקולוביץ', למדן ומשכיל בסוקולי. בישראל נמצאות שלושת בנותיו של ר' אלתר סוקולוביץ': חיה, גיטה ואיטקה. בנו של אלתר, זונדל הוא רופא בארצות הברית.

ילדותי

השמש הישיש ר' חייקל, אבי השמש משה קופל היה קורא ליהודים פעמיים ביום לתפילה בבית הכנסת בנגון ממושך: „אין ש—ול אר—יך! (לב—ית הכ—נסת) בשעה מוקדמת בבוקר היה עובר ברחובות העיר לפי סדר קבוע: מרחוב הטיקטיני לגונסובקי ולבסוף לרחוב ההר. לאחר הקריאות היה ממלא את נחיריו בהרחות טבק ובהרגשה שמלא שליחות קדושה.

מעל לכל הוא נהנה, אם מישוהו ברחוב בקש ממנו טבק להרית, כשנפטר מישוהו בעיר, או כשהביאו לקבורה בר מינן מלאפי, או מהסביבה היה ר' חייקל קורא לבית הכנסת את קריאתו השגורה, אך במקום „אין שול אריץ“ קרא רק „אין שול“. מיד הבינו כולם שמת מישוהו בעיר ושאלו את השמש, מי מת?

בילדותי ספרו הילדים מה ששמעו מפי הוריהם, מחציתו של בנין בית הכנסת נמצא בשטח בית הקברות, לכן באים לשם המתים אחרי הצות להתפלל ולקרוא בתורה. אם עובר יהודי באותו זמן על יד בית הכנסת ושומע שקוראים אותו לברך על התורה ולא נכנס לעשות זאת, משמע, שימות באותה השנה, ולכן, היו מפחדים לעבור יחידי לאחר הצות הלילה על יד

חייקל בן משה קופל ביאלי

בית הכנסת, אלא בשניים, או עם גר דולק ביד, שנחשב כאדם, שאלנו את המלמד ר' מרדכי יאכי זלאאטעס האמת היא מה ששמענו ע"ד המתים? צחק המלמד ואמר כי ילדים ונשים אינם צריכים לפחד, הלא הללו אינם מצטרפים למנין ולכן מספיק לילדים כשעוברים על-יד בית

הכנסת לאחר חצות הלילה להחזיק בידם כל ארבע הצציות או להגיד שלש פעמים את הפסוק: „כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך” ואז אין למתים ולשדים שום שליטה על החיים.

חייל השמש היה מעורר את היהודים בשבת טרם עלות השחר, לקום וללכת לבית הכנסת לתהילים. בניגון נעים וממושך היה חייל הולך ומעורר החל מרחוב בית המרחץ הולך ומפרט כסדרם את שמות בעלי הבתים: ר' בערוש, ר' משהל, ר' זלמן, ר' אברהם, קומו לתפילת השחר כבר שלש וחצי! ובעברו עוד 20—15 צעדים היה שוב פעם הולך ומכריז: ר' אליהו! ר' אליהו לייב! ר' מאיר! ר' שלמה זלמן! קומו לתהילים השעה כבר שלש וארבעים! בחצרות לא היה מסתובב מבית לבית, אלא היה עומד ממול ומעורר את כולם. את השעה כיוון ר' חייל השמש בדיוק נמרץ וברחובות היה מסתובב מבלי לשים לב למזג האוויר, לא על שלג וכפור ולא על סער וסופה. בשעה 5 היה גומר את תפקידו. כמעט כל בני העיר קמו לתהילים לפי הזמנתו של חייל: מי לבתי המדרש ללמד ש"ס ומי לחברה תהילים לבית החומה של קלמן ומי לחברת תורה בעלית בית המדרש הישן, שם הרשל אהרן יונה היה דורש את דרשותיו הנעימות בקולו הנעים. ומי לחברת משניות בבית פסח פליער, שם היה פסח בריל מקריא בראשונה פרקי משניות לפני קהל מאזינו ואח"כ שמואל לייב השו"ב. ומי לבית המדרש לחיטים, שקודם ר' שמואל מוטי ואח"כ יונה צנטקובסקי היו המרצים הקבועים ומי למנין הסנדלרים, במקום שלמדו חיי אדם. ומי לשני מניני החסידים במקום שלמדו כולם. ביחד בס"ה היו בסוקולי תשעה בתי תפילה ובתי מדרש. כולם היו מלאים יהודים, שקמו לפני עלות השחר לעבודת הבורא. בשבת בבוקר ב-7 וחצי היה חייל קורא לקהל לבית הכנסת בניגונו המיוחד וכמו כן למנחה.

את משכרתו, כשני רובלים לשבוע קבל ר' חייל מתרומות שהיה אוסף בכל ערב שבת. על בתי עניים היה פוסח. מבריתות וחתונות היו לחייל הכנסות נוספות. בקושי היה צובר כמה זהובים לשבוע ובכל זאת היה תמיד מרוצה.

גם אשתו של חייל, חייקה היתה מרויחה את לחמה מהזמנות לשמחות בשם המחוחנים. היא היתה מזמינה קבועה ולבשה למאורעות אלה שמלת חג, ובחיוך על שפתיה יצאה למלוי תפקידה הרב. היא פנתה לצבור בזו הלשון: יקירי ונכבדי! הכלה והמחותנת צוו עלי לא לעזוב את מקומכם, טרם תבטיחו לבוא לחתונה!

אחרי מות חייל עבר תפקיד השמש למשה קופל בנו ותפקידה של חייקה לאשתו של משה קופל — רבקה. הם היו מודרניים יותר ומתאימים יותר לרוח הזמן, בידעם את אופיים של המזמינים והמוזמנים.

תעלולי הילדים ב"חדר"

לר' זליג, שמש הי"ד היה תפקיד להוביל יום יום לתפילה את הרב הישיש ר' מנחם יונה. את העבודה הזאת הוא עשה פעמיים בכל יום. ר' זליג היה מלמד, בר אורין וחסיד. בבית המדרש הישן היה בעל קורא קבוע ובעל תוקע בימים של חודש אלול והימים הנוראים. את השופרות היה בודק במקצוענות ומתקן אותם כראוי.

חוץ מזה, היה ר' זליג כורך ספרים מצויין. את ספרי הקודש ידע לצפות מבחוץ בזהב ובכסף, כמלמד גמרא, ישב אתנו הילדים סביב שלחן אחד רק בימי א' בשבוע. למדנו מחוץ

לגמרא, פרקי תנ"ך ותהילים. בימים האחרים של השבוע ישב ר' זליג ע"י שולחן אחר ושינן אתנו את הפרקים מרחוק ובע"פ.

הרבי היה מלמד קפדן ואוי לילד שלא שם עינו בגמרא, או שלא התמצא מיד בנלמד. להענשה, הוא השתמש ברצועה, בפרגול (קאנצ'וק), או במקל.

כרגיל, חפשו תחבולות כיצד להעלים ממנו את הרצועה, או את המקל. בימים שלא היו לרשותו כלי ההרבעה הנ"ל, מצאו אברינו מנוחה ורגיעה.

היו לנו שעות של אושר, כשהיה ברית מילה בעירה והרבי שלנו הלך ללוות את הרב הישיש לטקס. לאחר מספר שעות חזר ר' זליג בגלופין ושאל אותנו: נו מה עשיתם חברה, שמא מעשי קונדס, או שננתם את הגמרא?

כביכול התחיל ללמוד אתנו אך מיד נעצמו עינו ואמר לנו שילך להתנמנם כרבע שעה. למעשה, הוא ישן מעל לשעה ולאחר שחזר אלינו, החזיק אותנו עד אחרי תפילת מנחה ובימי החורף עד שעה 9 בערב. אבל אנחנו מצאנו תמיד דרכים לקצר את שעות הלמוד.

הנה למשל, התחילה עששית הנפט לעשן. כאשר הסב הרבי את ראשו לרגע הספיק מישוהו מאתנו להוסיף משהו לתוכה. הוריד הרבי את גליל הזכוכית כדי לנקותו ואז הרטבנו את הפתיל. אמרנו לרבי, שכנראה הנפט לא נקי וצריך להביא נפט אחר. כך התבטלנו שעות ימי ר' בשבוע היו לנו ימים טובים. ראשית, למדנו אך חצי יום. שנית, הלך הרבי מיד אחר ארוחת בוקר לאסוף תרומות עם קופסה בידו, עבור בית הדין הרבני.

בשעות פנויות אלה היינו מחליקים על פני הקרח בימות חורף ושחקנו בכפתורים בימי קיץ. הרבנית ריזל לאה היתה אשה טובה ולא הלשינה עלינו מעולם בפני הרבי. היא ספרה לנו שהתחתנה צעירה מאד. פעם שחזר בעלה, הרבי שלנו מבית הכנסת, ראה אותה משחקת ב"צייסע (עצמות קטנות) והיא התבישה מאד מאד.

חתנו של ר' זליג — יורשו

לרבי היו שני בנים ושלוש בנות. אחד מחתניו, ר' הענעך היה מלמד וירש את מקום הרבי שלנו, לאחר פטירתו. כשמש בית הדין הרבני. אף הוא היה בעל תוקע ובעל קורא בבית המדרש החדש. ר' הענעך היה מקפיד על נקיון וטפח את זקנו ואת לבושו ליופי. היה מצחצח את גלילי הזכוכית לעששיות הנפט, כך בביתו וכך בבית המדרש.

לר' הענעך היו 3 בנים. הבכור חיים לייבל היה כשרוני, בעל כתב יד למופת. עסק בהוראה ובעבודות אמנות. הסיסמאות לקראת ההכתרה של הקיסר ניקוליי השני בשנת 1894 בשפה הרוסית היו פרי מכחולו של הענעך. הוריו הצטערו על כך, שאין ביכולתם לאפשר לבנם להשתלם בשטח האמנות. מאוחר יותר הוא היגר לארה"ב. ידוע לנו שהוא כיהן מוזכר אגוד צ'יקגו — סוקולי.

משני בניו של ר' זליג הכרנו יותר את הצעיר. הבכור שהיה למדן ומוסמך לרבנות הסתתר תקופה ארוכה, כנראה מחמת סכנת הגיוס לצבא הקיסר. הכן הצעיר לייבל לימד אותנו לפעמים, במקום אביו, ב"חדר". הוא היה עדין ונוח לבריות. אהבנו אותו מאד. ידע יפה להתפלל ולתקוע בשופר. הוא ספר לנו לעתים קרובות מעשיות מענינות ויפות. ירש מאביו כשרון לאמנות ולכריכת ספרים.

צייר אמן הופך לשוחט

מי שדפדף פעם בפנקס חברת בקור חולים ולינת הצדק (50 חברים בערך) התפלא על העטורים היפים שצוירו שם, לכבוד כל אחד מהחברים. מעבודות אמנות אלה אפשר היה להעריך את הכשרון של ר' לייב.

הוא נהיה לחתנו של ר' בריש השוחט ולמד את הלכות השחיטה, לאחר זמן קצר הוא נתקבל כשוחט בעיר לאפי.

הרב של לומז'ה ר' מלכיאל עבר פעם דרך לאפי והכיר את ר' לייב השוחט, את בקיאותו ואופיו והוא נתפעל ממנו. לאחר זמן נפטר אחד השוחטים בלומז'ה ור' מלכיאל דרש מהקהילה להזמין כשוחט במקום הנפטר, את ר' לייב. חברי הקהילה דרשו מהשוחט שיתמנה לשלם לאלמנת הנפטר סכום של 1500 רובל. ר' מלכיאל עשה הכל ואפשר לר' לייב להתקבל כשוחט בעירו. הוא התחבב על כולם ונעשה מאוחר יותר רב שוחט. גם מהעיר לודז' הגיעה הזמנה למנות את ר' לייב שם. לשוחט, אך עסקני לומז'ה לא הסכימו לשחררו.

ר' לייב כתב שני חבורים לנושא שחיטה ובדיקה וכדאי היה ליהנות מכתב היד האמנותי שלו. בראות החבורים שהוגשו לדפוס.

ר' לייב היה אב לשלושה בנים, אחד מהם אברהם עלה על כולם בידיעותיו. בצעירותו למד שחיטה אצל סבו בסוקולי. לאחר נשואיו עלה לכס הרבנות בשניידובו, ע"י לומז'ה. העריכו מאד את בקיאותו ולמדנותו וראו בר' אברהם גדול בישראל.

רחל אולשה ז"ל
אשת ר' חיים אולשה

ר' שמואל לייב השוחט ספר לי בהתפעלות על ר' אברהם וניבא לו עתיד מזהיר, אם לא כעין ר' חיים עוזר גרודז'נסקי מוילנה. הנחשב אחרי החפץ חיים ז"ל, גדול הדור בפולין וליטא. הרב משניידובו, עסק הרבה בצרכי צבור והיה איש עניו והיה אהוד ואהוב על כל שכבות הצבור.

זהו פרי של הרבי שלי ר' זליג, שמש בית הדין הרבני (אשתו היתה קרובת משפחתנו) בנם המבורך ר' לייב השוחט ונכדם — הרב משניידובו, גדול בישראל. הם נספו בגיטו לומז'ה. בין אלפי יהודים הי"ד!
חבל על דאבדין ולא משתכחין!

תורה, מסחר, מלאכה בסוקולי

הרבנים בסוקולי

הרב הראשון לפי זכרונותי היה הרב הגאון ר' מנחם יונה זצ"ל. הרב ר' מנחם יונה נפטר לפני כחמישים שנה. כשנתיים, בטרם שקבלו רב חדש היה בסוקולי זמנית, מורה הוראה מידבבנה ר' יעקב הירש בלומוביץ ז"ל. הוא היה למדן חריף ובקי, צדיק ועניו. כעבור שנתיים נתקבל לרב בסוקולי, הרב הגאון ר' אברהם הלוי אפשטיין ז"ל. הרב אפשטיין היה נצר ממשפחת רבנים וגאונים והיה ממיטב הדרשנים. טרם שנתקבל לרב, היו בסוקולי עשרות מועמדים למשרת הרבנות. ביניהם אנשי שם כמו הרב מסטאביסק, הרב מקרוזוב שהיה מפורסם כבעל מופת, כמו כן הגאון ר' יעקב דוד, הרב מסלוצק שחבר פרוש לתלמוד הירושלמי. הרב הנ"ל היה מוכן לנהל כמה שנים את הרבנות בסוקולי, בתנאי שאח"כ ימלא את מקומו חתנו הצעיר. אבל הרב ר' אברהם הלוי אפשטיין נתחבב על ההמון בגלל כשרונו

הרבנית שרה אפשטיין ע"ה

הרב ר' אברהם הלוי אפשטיין זצ"ל

לנאום והוא נתקבל. מאשתו הראשונה היו לרב אפשטיין 2 בנים ומאשתו השניה 2 בנים: דב וישראל ו-3 בנות: עטל, חנה וסולי. כל בניו ובנותיו התישבו במשך הזמן בארה"ב. ישראל בן הרב, היה עלוי, אולם אחרי שלמד זמן קצר בישיבת לידה החל להתמסר להשכלה כללית. נעשה מורה באחת מעירות ליטא, לסוף התישב בארה"ב. הרב אפשטיין סבל בשנותיו האחרונות ברגליו ולא יכול היה ללכת. בראותו שאינו מסוגל עוד לנהל את הרבנות, הרשה לראשי הקהילה לקבל רב חדש בתנאי, שבשכר יתחלקו שני הרבנים חלק כחלק. כמה שנים לפני פטירתו של הרב אפשטיין נתקבל בסוקולי רב חדש, הרב ר' יוסף רוזנבלום זצ"ל.

הרב אפשטיין נפטר בשנת 1940 בימי הכבוש הסובייטי. הרב החדש ר' יוסף רוזנבלום זצ"ל היה למדן ודרשן מודרני. בדרשותיו משך קהל גדול גם מחוגי בני הנוער, בעלי ההשכלה הכללית. היה נואם מצוין והצטיין ברעיונותיו התגיוניים. בעל הסברה ושפה מלאה ביטויים ספרותיים. גם רעיונות מסובכים ידע להסביר בשפה עממית. סוקולי הוציאה מתוכה הרבה רבנים מפורסמים וגאונים. הרבנים הסוקולאים הידועים לי הם: הרב מטשכונובוצי שהיה ידוע בשם יהודל מנשה זצ"ל. הרבנים 2 בני זונדל סגל: ר' יעקב צבי ושלום יצחק ז"ל. הרב ר' יעקב סמיאטיצקי בן צבי אהרן יונה ז"ל. הרב ר' ישעיהו ווינקרנץ בן ברוש השו"ב ז"ל. הרב ר' מרדכי בן אליהו הסולטים ז"ל שהיה רב בעיר בלטבה. הרב מלומזיצה ר' מרדכי בן שמעון וולף חתן השו"ב שמואל מטיקטין ז"ל. הרב מקוולושיצ'נה הסמוכה לסלונים ר' יעקב גולדברג בן ישראל הנפח שהיה מפורסם ועלוי. הריף ובקי בתלמוד והיה התלמיד הטוב בישיבת קלצק, שהיתה מפורסמת בזמנה. אברהמצי בן מנדל פצינר (בנערותו היה מכונה „מלאך“) והצטיין בין תלמידי ר' לייבל הללס. כשנכנס אברהם אח"כ לישיבה המהוללת של הגאון המפורסם ר' אברהמיל סוכאטשעווער ז"ל, היה אברהמטשה בין התלמידים הטובים. תלמיד ממוצע לא יכול היה להבין את השעורים של ר' אברהמיל. אברהמצי פצינר היה מדריך את אחיו הצעיר ר' יצחק מאיר ז"ל שהתפרסם אח"כ בין הרבנים בישראל. אברהמטשה לא רצה לקבל משרת רבנות, כנראה החזיק במאמר חז"ל: „אל תעשה קרדום לחפור בו“! הבן השני של ר' מנדל פצינר איטשה מאיר ז"ל, למד לפני מלחמת העולם הראשונה בישיבה רדון של הגאון וצדיק הדור „חפץ חיים“. איטשה מאיר כבר היה מפורסם גם בעת ההיא כעלוי והיו קוראים לו „העלוי מסוקולי“. איטשי מאיר היה גמון קומה והיה גראה עוד יותר צעיר מגילו האמיתי ובגלל זאת עורר התפעלות הקהל. כשפרצה מלחמת העולם הראשונה בשנת 1914 חזר איטשה מאיר מהישיבה הביתה לסוקולי ונשאר בה עד 1920. בסוקולי החל ר' איטשה מאיר לקרוא גם ספרים חיצוניים. עפ"י ספרי מדע ופילוסופיה. למד גם שפות זרות. בשנת 1920 היתה באיורנו אפשרות לעבור את הגבול לליטא ולהגיע לקובנה הבירה, היות שאצל הצעירים רווחו אז שמועות כי מליטא קל להגר לאמריקה ולארץ ישראל. גם בליטא גופה החלה אז תקופת הזהב לנוער היהודי וע"כ החליטו בחורים סוקולאים אחדים לעבור את הגבול. בין אלה היה איטשה מאיר. בקובנה נכנס איטשה מאיר לישיבת סלובודקה שבמקרה עברה אז לארץ ישראל. מהר נתפרסם איטשה מאיר בין הרבנים בארץ ישראל והגאון הירושלמי ר' איסר זלמן מלצר, מי שהיה ראש ישיבת סלובצקה וסלוצק מצאוהו ראוי כבעל לבתו. איטשה מאיר נתקבל בראשונה כרב בפתח תקוה ואח"כ נבחר כחבר בבית הדין הרבני העליון בירושלים. הרב איטשה מאיר חבר ספרים עם פרושים ובאורים על „היד החזקה“ של הרמב"ם בשם „פרשת המלך“ 2 חלקים בפורמט גדול וזכה בפרס של הרב קוק. ספריו נתקבלו בישיבות כספרים קלסיים. הרב איטשה מאיר נפטר בגיל 62. ר' קלמן נובק, המכונה הרב קלמן זליג פינסקי הגיע לישיבת מונטריי בשוויץ, אח"כ עבר לאנגליה שם נשא לאשה בת ר' אליהו לופיאן הנקרא ראש הישיבה מקלם. הרב קלמן פינסקי קבל משרת רבנות באנגליה אח"כ עלה לארץ ישראל עם משפחתו ומכהן כרב ומוכיר ישיבת קמיניץ. לארה"ב הגרו שני רבנים סוקולאיים: הרב צבי הירש דכוביץ ז"ל והרב ראובן טשראני שליטא ז"ל.

הרב ר' צבי הירש דכוביץ זצ"ל

הרב צבי הירש דכוביץ נולד בסוקולי בשנת 1885, בילדותו למד בישיבת ביאליסטוק של ר' פנחס ז"ל שהיתה מפורסמת בעת ההיא. אח"כ עבר לישיבת רדון המפורסמת של הגאון חפץ חיים. בנערותו נתפרסם כעלוי. הוא למד בישיבות נובוגרודק, סלוצק וקרינק, ובכל אותן ישיבות נתפרסם כגדול בתורה. בגיל 17 קבל סמכות לרבנות מהגאונים ר' יוסף זונדל מלצר מסלוצק ומר' יעקב ברוכוב מוולקוביסק. אח"כ למד שנים אחדות ב"כולל"

הרב ר' צבי דכוביץ זצ"ל

המפורסם של ישיבת וולוז'ין. בשנת 1906 נשא לאשה את לאה דבורה בת ר' אליהו משה שכטר מוילנה. שנתן לחתנו אפשרות להקדיש זמנו ללמוד התורה. הרב דכוביץ נתפרסם במהרה לא רק כגדול בתורה אלא גם כדרשן מצויין ומטיף. בתמיכת הגאון הגדול ר' חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל נתמנה הרב דכוביץ למורה הוראה בוילנה. הרב דכוביץ כהן אח"כ שנים אחדות בעירה וורגאין מחוז וילנה. בשנת 1922 לפי המלצת הגאון „חפץ חיים“ הגיע הרב דכוביץ לטובת עיניו צבור לבני יורק. שם נשא נאום בבית הכנסת הגדול של אגודת אחים אנשי ליבביץ בברונזביל שבברוקלין. תיכף הציעו לו שם כתב רבנות והוא קבל את המשרה, שם כהן 32 שנה כמנהיג רוחני. כמה שנים קודם הוכתר (הרב דכוביץ) כסגן נשיא של אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה וגם כיושב ראש של ועד הרבנים בניו-יורק רבתי. בכל המשרות הגבוהות של העולם הרבני היה הרב דכוביץ לחם אמיץ בשביל עניני

האורטודוקסיה. בכל הועידות השונות היה ראש המדברים, מרעשי עולמות בכח הדבור שלו והיה מסעיר את דעת הקהל בנוגע לחלול כבוד התורה וזלזול בחשיבות הרבנים. נאומיו היו מלאכת מחשבת ועשו רושם. פרק בפני עצמו היה המאבק של הרב דכוביץ בעניני כשרות, הוא היה מהמנהלים הפעילים ביותר בועדת הכשרות של ניו-יורק רבתי. גם בענין תמיכת תלמידי חכמים פעל הרב דכוביץ. משך 30 שנה הקדיש את זמנו ומרצו למבצעים לטובת המוסד „עורת תורה“ לבני תורה בכל ארצות תבל. במשך שנים רבות היה הרב דכוביץ סגן הנשיא של המוסד הנ"ל. לא פחות מענין היה הרב דכוביץ בביתו הפרטי. כבר יצא לו מוניטין בתמיכתו ובעזרתו ליהודים בזמן דחקם ומחסורם. ביתו היה לפי מידותיו של אברהם אבינו פתוח לכל מי שהיה זקוק לקורת גג לראשו. לסעד ולעצה טובה במעשי הצדקה והכנסת אורחים היתה עוזרת לו תמיד הרבנית לאה דבורה תחיה, שיצא לה שם של מוקרת רבנן. הרב יעקב בן פסח בריל התאכסן אצל הרב דכוביץ כשנה וחצי. הרב צבי דכוביץ היה רודף שלום. השפעתו היתה גדולה לא רק על ההמון הפשוט אלא גם על חבריו הרבנים. כשהרב צבי דכוביץ היה עוד בנערותו באיזור ווילנה השתתף בכל אסיפות הרבנים אפילו באסיפות הגאונים המפורסמים שבעולם והיה תמיד יושב ראש או ראש המדברים וכולם התייחסו אליו בהערצה. היה חכם ופיקח והבין לרוחם של בני האדם. בתקופת מלחמת העולם הראשונה היה הרב צבי דכוביץ תורם משכרתו לבני קהילתו. דואג לכל בני עדתו למוון, הלבשה, הנעלה וכל הצרכים החיוניים.

הודות למרצו ופעולותיו הברוכות הצליח הרב צבי דכוביץ לקבל בשביל אנשי קהילתו בשנות המשבר של המלחמה העולמית הראשונה עזרה סוציאלית מהמוסד האמריקאי „קופא“ יותר תמיכה מערי מחוז אחרות. הרב דכוביץ הצטיין בכשרונו לתווך בין הצדדים בסכסוכים מסובכים ובתביעות משפטיות. לא פעם אחת הומינו את הרב ר' צבי הירש דכוביץ סוחרים גדולים בעלי גילדה ראשונה, תושבי עיר הבירה הצארית פטרבורג שיבוא במיוחד לשם תווך בסכסוך מסובך וקשה ביותר. הרב ר' צבי דכוביץ חיבר ספרים אחדים על דרוש המלאים רעיונות אורגינליים עמוקים וחריפים בחושי תורה. הוא נתברך בבנים ובכנות למופת: בנו הבכור הרב ר' אהרן דב קבל כאביו בשעתו. סמיכות לרבנות בגיל 17 ובעת ובעונה אחת קבל גם תעודה של עורך דין. והוא מכהן עכשיו בבית כנסת „תפארת תורה“ בבנסנהאורסט ובעת ובעונה אחת כעורך דין וחבר „בבאר אסוסיישן“ וגזבר בהנהלת אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה. בנו השני הרב ר' פנחס, הוא מוסמך של ישיבת ר' יצחק אלחנן וגמר את ישיבת אוניברסיטה. הוא מכהן כרב ב„כנסת בני ישראל“ במיטווד, בברוקלין. בנו השלישי ר', זאב הוא שו"ב. שאר בניו, הם שמואל וזלמן שלמה, שגמרו ישיבת תורה ודעת בברוקלין. גם שני התניו של בנותיו אסתר ורוזה הם רבנים מפורסמים וחתנו השלישי של בתו מלכה הוא פקיד ממשלתי בארה"ב. בט' כסלו תשי"ד הספיד הרב ר' צבי דכוביץ את הצדיק חזון, איש מבני ברק בבה"מ הגדול בניו-יורק וי"ב כסלו תשי"ר. בערב, בשבוע משעור הגמרא קבל התקפת לב ונשמתו עלתה לשמים. מענין, שבו ביום בי' כסלו תשי"ד נפטר גם רבו הרב הגאון ר' איסר זלמן מלצר מסלוצק, בירושלים. יותר מעשרת אלפים איש מכל המעמדות והמפלגות וכל הרבנים שבניו-יורק בתוכם הגאון ר' אהרון קוטלר השתתפו בהלויתו של הרב דכוביץ ז"ל. בעתונות האנגלית כמו „ניו-יורק טיימס“, „הרלד טריבון“, „מארגן זשורנל“, „פורברטס“ הקדישו הרבה מאמרים על האכידה שאינה חוזרת לעולם, על הפטירה של הרב דכוביץ. ביום י' כסלו תשי"ד נכבה הנר הרוחני הגדול שנדלק

לפני 69 שנה בעירתנו סוקולי שבמשך הרבה שנים העיר והביא אור ונחמה לעשרת אלפי משפחות יהודיות המזכירות עד היום הוזה את שם הגאון וגדול הדור ביראת כבוד ובאהבה, תנצב"ה.

הרב ר' אהרון ראובן טשארני שליטא ז"ל

בילדותו היו קוראים לו בעירנו זיידל בריינצס. הרב ר' אהרון ראובן טשארני הוא עכשיו מהרבנים המפורסמים והמהוללים בארה"ב. הן בגלל בקיאותו הגדולה בש"ס, פוסקים ראשונים ואחרונים, הן בגלל ידיעתו הרחבה בכל ענפי מדע שונים והן בגלל כח הדבור שלו. בילדותו השתוממו כל מכיריו מכשרונותיו הגאונים, תפיסה מהירה וחריפה, זכרון פנומינלי. כל מה שקיבל עליו לעשות הוא ביצע. החליט ללמוד יורה דעה, פוסקים. הוא קבל לאחר זמן קצר סמיכות לרבנות. כשניגש לספרי דרוש, נעשה במשך זמן קצר לדרשן רבני מהולל. בהיותו עדיין נער בן 17, נשא הרב זיידל טשארני נאום דרשה של שתיים בבית המדרש הגדול בסוקולי. בקול צלול, בשפת פרחים יפה, בתאורים של תמונות וציורים, הציג את דמותה הרוחנית הנשגבה האידיאלית של רחל, בת כלבא שבוע, שגדלה ונתחנכה בבית העשיר בירושלים במותרות ותפנוקים. למרות הכל היתה רחל מוכנה לעזוב את בית הוריה העשיר עם כל הנוחיות ולהתגולל ברפת על קש ולסבול דחק ומחסור כדי שהרועה עקיבא, שהבחינה בו כשרונות רוחניים ונשגבים יגדל ויהיה לכוכב שיאיר את כל העולם כולו בחכמתו. לפני מלחמת העולם הראשונה קבל הרב זיידל משרה רבנית בלונדון. בשנות המלחמה כשהגרמנים הפציצו והרסו את לונדון קבל הרב זיידל משרה רבנית בעיר בירמינגהאם שבאנגליה. מאחר יותר בערך לפני כ-35 שנה הגיע הרב זיידל לארה"ב באמריקה. למשרת רבנות. בתחילה בעיר רוויר על יד בוסטון, לבסוף קבל את משרת הרבנות בעיר ביאון בניו-ג'רסי במקום. בו כיהן יותר משלושים שנה כמנהיג רוחני בבתי הכנסת המאוחדים. (הרב טשארני, נתמנה ג"כ לפני שלושים וכמה שנים בתור „צ'פליין" במשרד הבטחון בצבא האמריקאי) גם רעייתו הרבנית מרים היתה אשת חיל, בקיאה בשפה העברית, עסקנית צבורית ומעורה בחינוך דתי ובהדרכת הדור הצעיר. הרב טשארני נתברך בשני בנים ובשלוש בנות. כולם קבלו חנוך עברי דתי והשכלה גבוהה. בתו הבכירה של הרב טשארני, ברוריה קלרה, היא בוגרת אוניברסיטת ניו-יורק ובית ספר למורים. בעלה מרדכי, הוא חניך ישיבת ר' יצחק אלחנן. הוא רכש לו השכלה כללית ובקי בעניני מסחר. בנו של הרב טשארני זאב, הוא חניך של ישיבת ר' יצחק אלחנן ועורך דין עם הסמכה של אוניברסיטת הרווארד. אשתו של זאב רבה דבורה עסקה באמנות הציור.

בנו השני ר' חיים אליעזר מכהן כרב בשיקגו.

הרב זיידל, או כמו שקוראים לו באמריקה ר' אהרון טשארני חבר עד עכשיו את הספרים:

- א. דרשות מהחיים והטבע, (2 חלקים)
- ב. חזיונות הסבא (בינתיים הופיע לאור רק חלק א', 270 עמודים)
- ג. רצוף אהבה
- ד. ספר מלמד זכות

לפי ספריו נראה, כי הרב טשארני מחונן בחוש הבנת עמוקה של נפש האדם ומכיר היטב

את אורח החיים האמריקאיים ומצב היהדות שם, על כל בעיותיה.

בספריו מובאות ציטטות מגדולי החוקרים והפילוסופים. הספר „רצוף אהבה“ מכיל דרשות וגאומים, שנשא הרב בחגיגות שונות של אירוסין ונשואין. הספר הנ"ל מכיל כ-300 עמודים, שבהם נדונה בעית האהבה וחיי המשפחה המאושרים. הרב סופר ומונה את הסבות למיניהן, המפירות והורסות את שלום הבית והמשפחה. הוא מיעץ כיצד לשפר ולהטיב ולישר את ההדורים בחיי המשפחה. הספר „מלמד זכות“ (2 כרכים) מכיל דרשות וגאומים שנשא הרב כהספדים בעת לווית, אזכרות וגלוי מצבות לנפטרים. הספרים כתובים עברית ברורה ועממית והשפה מובנת לכל. הרב תשרני היה אישיות נפלאה וגאונית ואנשי עירנו סוקולי יכולים להתפאר ולהתגאות בו. לפני 3 שנים החזיר את נשמתו לבוראו יהי זכרו ברוך.

הרב ר' אברהם יעקב בריל ז"ל

עוד בנעוריו נתפרסם שמו של אברהם יעקב בריל כעלוי. בהיותו בן 18 היה כבר בקי בש"ס ובפוסקים וכח זכרונו היה פנומנלי. סופר, שבהיותו ילד בן 6 ידע את התנ"ך בעל פה. בהיותו ילד, ספר לי סבי אגדה על העלוי אברהם יעקב בריל. לפי האגדה היהודית, כשהעובר נמצא עוד ברחם אמו מלמד אותו מלאך את כל התורה כולה וכשנולד הילד ויוצא לאור העולם נותן לו המלאך סנוקרת מתחת לחטמו ובוה שוכח הרך הנולד הכל. במקרה של אברהם יעקב שכח המלאך לתת לו את הסנוקרת, ולכן ידע מיד את כל התורה. לא רק בתלמוד ובפוסקים הראה אברהם יעקב בריל בקיאות, אלא גם בענפי מדע שונים כגון: גיאוגרפיה, הסטוריה, בידיעות סטטיסטיות ובזכירת תאריכים היתה בקיאותו לשם דבר. הוא התמצא יפה באלגברה והנדסה. על אף שלא למד מקצועות אלה מעולם לפי ספרי למוד.

בשנות בחרותו של העלוי, היו נמצאים בסוקולי סטודנטים מספר כגון: רפאל גוטמן, בן הרצל, נכד הרב ר' מנחם יונה ז"ל. רפאל עלה עם הזמן לדרגת מנהל של מחלקת החנוך של קהילת ורשה וכן חבר ספרי למוד אחדים, ביניהם: „ספרי המקרא“ בעברית ובשפה הפולנית. נוסף לרפאל היו בסוקולי הסטודנטים יעקב ינובסקי ולייבל סמיאטיצקי בן הרשל אהרון יונה'ס. היו שם משכילים, שלמדו כאקסטרינים וביניהם בן המלמד מקלשציל שהיה ידען וחרף בידיעות המתמטיקה. כשכל הסטודנטים האלה היו באים לבלוי ימי החופשה שלהם, או לחגים להוריהם הביתה, נהגו כרגיל להפגש במועדון שע"י בית הכנסת החדש, במקום שהעלוי אברהם יעקב היה יושב, לומד ומשנן בנגונו הנעים.

הסטודנטים היו מקיפים או את העלוי והיו שואלים אותו שאלות מסובכות במתמטיקה. אברהם יעקב פתר את כל הבעיות בעל פה ללא פורמולות ובלי להשתמש בניר.

ר' אברהם יעקב בריל היה חתנו של הרב הגאון המפורסם ר' איטשלה פוניבוזר מליטה. באפשרותו היה לקבל משרות רבנות בערים גדולות בזכות גאוניותו ובזכות היותו חתנו של ר' איטשלה, אך העלוי העדיף לעסוק במסחר ולא לעשות את התורה קרדום לחפור בה. הוא נהל עסקים גדולים. בימי קרנסקי היה אברהם יעקב בריל בלנינגרד ונהל שם עסקים רציניים, אולם לאחר המהפכה הבולשביסטית הפסיד את כל הונו עקב ההלאמה. הוא חזר בעירום ובחוסר כל לפולניה. עם הזמן המציאו לאברהם יעקב בריל כתב רבנות לבית כנסת

מסוים בארצות הברית, בניו יורק, הודות להשתדלותו של בן עירנו, הרב צבי דכוביץ', הרב של אנשי ליבאביץ' בברונקסביל.
אברהם יעקב בריל כהן כרב עד ימיו האחרונים. הוא נפטר בדמי שנותיו לאחר מלחמת העולם השנייה.

דמויות של שוחטים בסוקולי

ברצוני לספר על דמויות של שוחטים בתקופה של 60 שנים האחרונות בסוקולי. הם: אברהם יצחק וחתנו שמואל לייב לב, בריש ויינקרנץ ועוד 2 חזנים ושוחטים: מרדכי ויגודסקי ומרדכי בדנובסקי.

אברהם יצחק היה בעל מוסף נאה לימים הנוראים, חוץ מהיותו שוחט. הוא היה מתפלל תמיד בלויית מקהלת משוררים. בין משורריו הצטיין בן טוביה צבי המלמד, בעל קול טנור ערב. אברהם יצחק עבר לפני התיבה בבית המדרש הגדול. כשהיה מתפלל בלויית מקהלתו נהרו לשמוע אותו גם מתפללים מבית המדרש החדש, מבית הכנסת ומהמנינים.

עוד נחרת בזכרוני ה"למנצח" של אברהם יצחק, מהסליחות הראשונות. כל אנשי העירה, מגדול ועד קטון היו נוהרים אחרי שלש סעודות לבית המדרש הגדול להתענג משמיעת ה"למנצח". בית המדרש ועזרת הנשים היו מלאים מפה לפה. אברהם יצחק עם קהל משורריו היו עולים על הבימה. דומיה וצפיה מתוחה שררו בבית המדרש, רוח קדושה רחפה בכל פינה, יראת כבוד ורוממות רוח הציפה את ההמון. הקהל היה שומע בהתפעלות רבה את הנעימות הלבביות של אברהם יצחק וקהל משורריו. חתנו הראשון של אברהם יצחק היה שמואל רוגוביץ, אחד הלמדנים בסוקולי, חריף ובקי. בשנותיו האחרונות כהו עיניו ולא יכול היה לעיין בדפי הגמרא. בכל זאת היה יושב תמיד בין חברת ש"ס ולומד אתם את הדף היומי והמסכתא. כל הסוגיות היו נהירים לו והיה מתפלפל עם הלומדים.

חתנו השני של אברהם יצחק הוא שמואל לייב השוחט, תלמיד חכם, בעל דרשן ובקי באמנות השחיטה. לאברהם יצחק היה בן בשם חנוך, למדן ואוהב לספר בדיחות, הלצות ואפוריזמים ומאמרי חו"ל.

כשנפטר אברהם יצחק השוחט הורגש בסוקולי מחסור בבעל מוסף לימים הנוראים, אם כי, לשחיטה הספיקו שני השוחטים, שמואל לייב ובריש. או נתקבל כחזן בסוקולי ברקה מזבלודובה. הוא היה כבר איש זקן, אך התפלל עוד יפה מאד והיה לרצון כל הקהל. משנפטר החזן ברקה וגם בריש השוחט הרגיש עצמו חלש, החלו בסוקולי לחפש חזן ושוחט. למשרה זאת נתקבל מרדכי ויגודסקי.

הוא היה איש עליו ומעורה בין הבריות. ידע לפזר בדיחות והלצות יפות ולשיר שירי עם ונגוני חסידים. כשהתקיימה בסוקולי חתונה, ברית מילה, או סתם ארוע חגיגי היה החזן מרדכי ויגודסקי מבדח את הקהל. ילדי העיר ונשים בהמונים צבאו על הבית ומבעד החלונות והדלתות הפתוחות נהנו לשמוע בדיחות ונגונים מפי החזן.

אחרי זמן לא ארוך עבר החזן מרדכי ויגודסקי לעיר גדולה ואז הגיע לסוקולי חזן שוחט אחר, בשם מרדכי בדנובסקי, שהיה גם מוהל והשתמש במכשירים מודרניים לפריעה ולמציצה. הוא לא היה בעל אופי עליו כמו החזן הקודם, לעומת זאת היה החזן בדנובסקי מסוג א' של

חונים ומסוגל להתחרות עם חונים בעלי שם. לא פעם ניסו להזמין את מרדכי בדנובסקי לערים גדולות, אך בסוקולי הוסיפו על משכורתו ולא הרשו לו לעזוב. כשנתיים לפני פרוץ המלחמה העולמית השניה הצליח החזן בדנובסקי להגר לאמריקה.

בריש השוחט היה מיהידי סגולה במקצועו, מוהל מצוין ובעל תפילה נאה לימים הנוראים ובעל קורא טוב. חוץ מאלה, היה בריש מחונן במעלות טובות, פיקח, נעים הליכות, נוח לבריות, אהוב ותביב לכל. כל אנשי העיר חבבוהו והוא התעניין בכל אדם. עם כל אחד היה משוחח בידדות ובלבביות וכולם מצאו באישיותו ידיד נאמן. הקצבים, עמם בא בריש במגע אהבוהו וכבדוהו. כמוהל, היה בריש מומחה במקצועו. בהיותו כבר בגיל של זקנה מפלגת, מל עדיין עשרות תינוקות בנריוות נפלאה. מלבד כל אלה ספר בריש מעשיות יפות ואמר דברי תורה של חכמים. בהתנוגות, בריתות מילה וחגיגות למיניהן היה בריש כמעין המתגבר וראש המדברים. אפשר היה לשמעו ימים ולילות בהנאה מלאה. תמיד היה לו משהו מעניין לספר ולהגיד ושומעיו הקשיבו לו בתשומת לב מיוחדת ובמתיחות. כשאך הופיע בריש למקום כלשהו, מיד נתמלא הבית שמחה וצהלה. בשנותיו האחרונות כששכב כבר על ערש דוי משותק למחצה היה משתוקק לשוחח עם אנשים. כשהופיע מישוה בביתו, היה בריש מומין אותו לגשת אליו ולשבת על יד מטתו ופותח בשיחה מענינת ובכך שכח את יסוריו. בריש נפטר בשיבה טובה ובגיל קרוב למאה שנה לפני מלחמת העולם השניה. השאיר אחריו בנים מ-3 נשותיו.

מאשתו הראשונה היו לו בן אחד ושתי בנות. בנו ישעיה היה רב בעירה קטנה בליטא. בת אחת התחתנה עם לייבל השוחט, בנו של זליג השמש. הוא היה מלכתחילה שוחט בלאפי, שם התפרסם באמנות השחיטה. מלאפי הועבר לאחר זמן ללומז'ה. לשו"ב לייבל בן זליג היה בן עלוי, שנתפרסם חיש בין הרבנים. בתו השניה של בריש נישאה לאלמן אברהם משה רחלסקי בסוקולי, איש אמיד וסוחר תבואות מצליח. מאשתו השניה היו לבריש השוחט 4 ילדים. שניים מהם התחתנו בערים קטנות בסביבת ורשה. אחד מהם שמואל היה בנערותו משורר אצל אביו. היה מחונן בקול אלט יפה. 2 ילדיו הנשארים מאשתו השניה היו תאומים, הבן ירחמיאל והבת חנה. ירחמיאל היה בעל לשון מלוטשת ושנונה. ספר הלצות יפות וצטט מדברי חז"ל ומה ששמע מפי אבא. ירחמיאל התחתן בוויסקי מזובייצק, שם עבד כצבע. בבית המדרש היה מבעלי דעה בעניני צבור ונחשב מהשובי הקהל.

לאחר פלישת גייסות הגרמנים לוויסקי מזובייצק בשנת 1939 נשרפה כמעט כל העיר. ירחמיאל ומשפחתו הענפה הגיעו לסוקולי ועסק שם במקצועו כצבע. ילדיו, 2 בנים ובת, עסקו במסחר חליפין ובעסקות רווח, שהיו מקובלים בתקופת הכבוש הסובייטי.

מאשתו השלישית היו לבריש שתי בנות ובן בשם אליה. אליה נשא לאשה את שרה/קה בת הקצב לייבל פליער ועסק אף הוא במקצוע חותנו. ידוע היה כיודע ספר ואברך משי. לבתו הבכירה ציפה, בחר בריש חתן בשם לייבל חייט, בחור משכיל, שוחט וחזן. בריש שיער, שחתנו החדש יהיה ראוי לתפוס את מקומו, כחזן ושוחט בסוקולי, אך הצעירים לא שהו במקום זמן רב והגרו לאמריקה.

בתו הצעירה של בריש חיה עדיין רוקה בזמן ההוא. עלמה מוכשרת לכל הדעות ופקחית. נשארה עם אביה ובסוף נספתה עם רוב תושבי סוקולי — היהודים.

השמשים בסוקולי

בבית המדרש הגדול היה לפני 60 שנה בערך שמש בשם חייקל. שמש בבית דין היה זליג שהיה גם כורך ספרים. אחרי חייקל היה לשמש בבית המדרש הגדול בנו משה קופל, שהיה חכם גדול. הוא נהל גם עסקים צדדים. רכש לו טחנה לטחון קמח מצות ומעגלה לגהץ כביסה וגם תנור לאפות לחם, לחמניות ועוגות. אצל כל אנשי סוקולי נחרתו עמוק בזכרונם המנהגים המיוחדים של משה קופל. קריאתו בקול זמר לקהל ללכת לבית הכנסת.

ר' משה קופל עם רעייתו ובנותיו

בכל ערב שבת כחצי שעה לפני הדלקת נרות היה משה קופל הולך מרחוב לרחוב ובראש כל רחוב היה עומד ומכריז בקול נעים: „לבית הכנסת! בלילות שבת בשעה שלש וחצי היה עומד לפני כל בית וקורא בקול זמר: „פייבל, בערל, משה, יענקל, שמואל, קומו לתהלים! השעה כבר שלש וחצי“. ובימי הסליחות היה הולך משה קופל עם פטיש בידו והיה דופק בפטישו פעמים על תריסי החלונות בכדי לעורר את הקהל לסליחות. אחרי משה קופל קבל את השמשות בבית המדרש הגדול בסוקולי התנו שמחה, שהיה אברך אדוק, ידע ספר, אבל איש חלש והוא נשאר שמש בסוקולי עד לחיסולה של העיר. בבית המדרש החדש היה שמש בשם שמואל קרבצביץ אבי החיט שלמה מס. שמואל

ר' שמואל קרבצביץ עם משפחתו

צבי דב (הערש בער) שפירא הי"ד

→ בננדל שפירא ונכדה מנחם אלנברג

קרבעביץ היה גם קברן בבית הקברות. אחרי שמואל קרבעביץ שמת ממחלת הסרטן, היה לשמש בבית המדרש החדש ברוך עלנברג חתנו של ישראל מאיר שפירא. ברוך עלנברג שרת ג"כ בתור שמש בית דין. ישראל מאיר שפירא היה מחסידי גור ויודע ספר. לאשתו היו קוראים גנדל המוזגת. היא היתה אשה מוכשרת מאוד. לישראל מאיר שפירא היו בנים שהצטיינו בכשרונותיהם. יענקל, יוסל, הרש, ברל וגדליהו. הרש בר שפירא נשרף ביחד עם אשתו ובתו בבית הכנסת בביאליסטוק ע"י הנאצים יש"ו. גדליהו שפירא היגר לפני המלחמה לאמריקה ושאר אחיו נשמדו ביחד עם בני משפחותיהם ע"י הנאצים יש"ו. אחרי שמואל קרבעביץ היה לקברן בבית הקברות איטשה זלוטקו, שהיה ג"כ שמש בבית הכנסת. איטשה זלוטקו היה סובל ממחלת הקצרת. אחרי איטשה זלוטקו היה לשמש בבית הכנסת וקברן בבית הקברות בנימין אוקון בן מאשהילע וחתנו של יוסל יענקל ספקטור המלמד.

המלמדים בסוקולי

מתוך מלמדי הדרדקים בסוקולי זוכר אני היטב את הרשל זוסל ספקטור ובניו יוסף יעקב ומרדכי שמואל. עד גילו ה־60 היה מרדכי שמואל חשוך בנים. ולאחר שנפטרה אשתו הראשונה פריידקה נשא לו אשה שניה, בתולה שילדה לו תאומים, בן ובת. הילדה לא האריכה ימים והילד בשם הרשל גדל יפה, היה פיקח ומוכשר לכל. בזמן גירוש יהודי סוקולי הגיע אך לגיל חמש.

עוד מלמד דרדקים היה בסוקולי ושמו טוביה הרשל בן נתן.

והנה שורה של מלמדי תורה, נביאים וכתובים:

מרדכי שלמה בלאשטיין (רבינק), חיים המלמד, המלמד הענעך מוולקוויסק (חתנו של זליג, שמש בית הדין).

להענעך (חנוך) היו שני בנים משכילים: חיים לייבל ופישל.

חיים לייבל היה בעל כתב יד נאה ביותר ויצא לו מוניטין ככתבא רבא. הוא היגר לארה"ב ונקרא שם היימן רוון. עם הזמן נתמנה שם מזכיר ה"סוקולי רלייף" בשיקאגו ועסקן צבורי. בנו השני של הענעך — פישל, נשאר בפולין והיה בין קרבנות הנאצים.

חיים לייבל רוון עם רעיתו
לשעבר מזכיר ארגון סוקולאים בשיקגו

מלמד טוב למקצוע התנ"ך היה מרדכי השמש מבית המדרש החדש. ה"חדר" שלו נמצא ב"הכנסת אורחים" של בית המדרש. הוא לווה את למודיו בנגון מיוחד, בקראו כל פסוק בקול רם ותלמידיו חזרו על הפסוקים באותו הנגון שלו. הוא היה מלמד קפדן, אך לא ייסר את תלמידיו בשבט, כדוגמת המלמדים ראבינק, או המלמד מוולקוויסק. בכל זאת רעדו התלמידים ממבטו הרציני והחמור. מרדכי היה איש גאה, נאה מראה, עטור זקן עגלגל.

בארועים חגיגיים בסוקולי, כגון הכנסת ספר תורה נהג מרדכי השמש להתחפש במדי גנרל צארי, מקושטים בפסים צבעוניים וכתפי דרגה מוזהבים, כך שהוא נראה כגנרל כובש, רב כבוד ופאר. כמובן שלא יאה ולא נאה היה ל"פלדמרשאל" כמוהו ללכת ברגל. הוא רכב אם כן על סוס אביר עם אוכף מקושט ושלה מבטי חסד ל"נתיניו" המתרפסים לפניו בהכנעה. בני הנוער צעדו בתהלוכה ועשרות אבוקות בידיהם. אחריהם רכב חיים פמפוך על סוסו ובצע להטוטים שונים. הוא החזיק בידו השמאלית אבוקה בוערת ובידו הימנית בקבוק נפט, ממנו הוא לגם מפעם לפעם והתזו מפיו לעבר האבוקה. הנפט המרוסס נדלק באויר בקוים ססגוניים, כזקוקין די גור מתפורים.

את ספר התורה נשאו מתחת לחופה ולפניה צעדה תומורת מנגנים ומחוללים רקודי שמחה. כל ילדיו של מרדכי השמש הגרו לארצות הברית ושלו משם לאביהם סכומים לא מבוטלים של דולרים. הוא בנה לו בסוקולי בית דו קומתי עם מרפסות. לבסוף, אף הוא הצטרף ליוצאי חלציו שעשו חיים בעולם החדש.

בין מלמדי חומש, רש"י, ג"ך יש למנות עוד את טוביה צבי קפלן וישראל הרשמן, שאשתו היתה בעלת מאפיה, המלמד דודל מביאליסטוק ומרדכי המלמד ב"תלמוד תורה".

בנו הבכור של טוביה צבי, היה משורר אצל אברהם יצחק השוחט והוא בעל טנור יפה הפליא. בנו הצעיר, שמואלקה עסק בחיטות.

מבין מלמדי גמרא יש להזכיר את בנימין רבינוביץ, שנחשב בקהל כמקובל וצדיק. בתו הבכירה נישאה לשלמה'קה אולשה. בתו האחרת, מושה נישאה לסוחר יינות ציבניץ, מביאליסטוק. בנו שלמה עסק בחריטת חותמות ועלה עם הזמן לארץ ישראל. הוא מתמיד שאף להתקבל לבית הספר לאמנות — בצלאל.

עוד מלמד גמרא היה איצ'ה מאיר גולדא. שני בניו הגרו לארצות הברית, אך איצ'ה מאיר עצמו החליט לעלות לארץ ישראל. בסוף הסכימו הבנים לרצון אביהם והחליטו לתמוך בו לכשיהיה עם יתר בני משפחתו בארץ ישראל.

ועוד מלמד גמרא היה לייבל דומברובר, אותו הזכרתי כבר קודם ברשימותי. מלמד גמרא הבא בשורה הוא ר' אברהם, בן אסתר רחל, שראה את עצמו כבעל קורא — אמן. גם אברהם חיים פלחוביץ מסמיאטיץ' היה מלמד לא רע.

תקופה מסוימת עבד בסוקולי כמלמד אברהם יעקב קניגסברג. היו לו שתי בנות: חנה רייזל וגיטלה וארבעה בנים: לייבל, גדליה, מנדל והרשל. לייבל היה פעיל בעניני צבור. זמן מה לפני פרוץ המלחמה הוא היגר לארצות הברית ושם המשיך לפעול למען הצבור. מנדל, הרשל וגיטל חיים בישראל. חנה רייזל נספתה בשואה. גדליה לא חזר מרוסיה ומאומה לא ידוע על גורלו.

מלמד גמרא רציני ביותר היה לייבל הללס. בוגרי ה"חדר" שלו היו מתקדמים ומסוגלים ללמד גמרא לאחרים ואחדים מהם המשיכו ללמוד בישיבות מפורסמות בפולין ובליאטא.

היו עוד מלמדים זמניים, למספר תלמידים למשך שעות ספורות ביום כגון: מוטלה לב ויצחק מורשקביץ, בעל חנות לממכר סחורות ברזל.

משפחת קניגסברג

משמאל למעלה: מגדל קניגסברג ורעייתו שרה, רוזה ולייבל קניגסברג, גיטה קרמלובסקי עם ביתה שושנה ובעלה דוד. משמאל למעלה מרים קניגסברג, פיה קרמלובסקי, אברהם קניגסברג.

יצחק נחשב ליהודי-למדן ובעל מספר בתים, גורנות ואורות. הוא נפטר בגיל 50 והשאיר אחריו ששה בנים ובת אחת — רשקה הנשואה למוטל. ארבעה בניו של יצחק היגרו לארצות הברית והם: בנימינקה, משה, שלמה ושלום יענקל. בנו החמישי — ישראל היה לבעל מכלת בביאליסטוק והבן הששי כאצקל נשאר בסוקולי וירש את הוריו.

לרשימת המלמדים הזמניים יש להוסיף את: חתנו של משה יוסף, זלמן דוד ז'לאזו, בחור חסיד, חתנה של לאה האלמנה, וגם אלתר גובק ויעקב מאיר המלמד.

מאשתו הראשונה, בת פייבל גובין היה יעקב מאיר חשוך בנים והסוקולאים כנהו בשם: «בודו'טניק» (עקר) וכזה הוא נשאר עד גילו ה-50. לאחר מות אשתו, הוא נשא שנית את מאטל, בת הרשל קלמן ונולדו להם 3 ילדים מוצלחים, בן ושתי בנות. הבן הרשל למד בישיבה ונעשה מאוחר יותר סוחר. שתי הבנות היו יפסיות.

מורים בסוקולי

מהמורים הראשונים, כפי שאני זוכר היה זליג סורסקי, בן נחמיה הנפת. משכיל ויודע ספר, אהב לנתח בעיות בשטחי מדע שונים. ירד לעמקי פסיכולוגיה, פילוסופיה, טבע והתוכח בנושאים

סוציאליים. בשיחותיו „הוכיח“ והציג עובדות לכל תופעה והשתמש בפורמולות והכל, כדי שלא להשאיר כל ספק אצל יריבו.

לוליג המורה היו ילדים משתי נשותיו. בניו עסקו במקצוע הנגרות והיגרו כולם לאמריקה הלטינית, בעוד שבנותיו עלו לארץ ישראל.

מבין בנותיו הצטיינה פייגל סורסקי בידיעותיה וכשרון דבורה. בסוקולי היא הדריכה קבוצה של „השומר הלאומי“, כן נתנה שעורי עזר לתלמידים של בית הספר היסודי. מורה אחר היה מוטל שפראן השען, שכנהו „מוטל של לאה“ על שם חותנתו.

חתנו האחר של לאה'צה היה בנימין מבו'יסק, פריץ יהודי ובעל אחוזה. ללמודי ילדיו הוזמן בנימין מורים מיוחדים וגם מלמד. לסוקולי הוא נהג להגיע בכרכרה רתומה לסוסים, כמנהגם של הפריצים.

המורה, מוטל שפראן למד רק בגיל העמידה את מקצוע השענות אצל קרובו מזמברוב ופתח לו בסוקולי בית מלאכה לתקוני שעונים וחנות לדברי חשמל, חלקי אפניים ודברי סדקית (גלנטריה). אחרי מלחמת העולם הראשונה קנה לו שפראן בית עץ דו־קומתי מאת הבורסקאי חיים גורנסטינסקי, שעלה בזמן ההוא לארץ ישראל. מוטל שפראן נמנה בין היהודים האמידים בסוקולי.

יושבים משמאל: יואל צבי קונופיאטי, קלמן קונופיאטי, רייזל יסקולקה
עומדים משמאל: מרים קרושניאנסקי, צביה שפירא

בשנות 1920—1922, כשנוסד בסוקולי בית ספר „שקולה פובשכנה“ לילדי היהודים היה ברל קונופיאטי (כיום, ד"ר ברנרד כהן, בקליפורניה) מראשוני המורים לעברית. הוא התדיר את רוח הציונות לנשמות הילדים, שלמדו בסוג דומה של בתי הספר שנוסדו בתקופה הזאת

בפולניה לאחר שקבלה עצמאות. ברל קונופיאטי סיים בזמנו למודים בסמינר של ד"ר יהושע טהון. בארצות הברית סיים בית ספר גבוה לרבנים רפורמיים וקבל תואר ד"ר ראבי. עוד מורה מפורסם היה בסוקולי בשם איצ'קה לויך, חתנו של מנדל ביאלודבורסקי. הוא היה מלמד עברית במסגרת למודי הדת בבית ספר עממי ובקורסים שונים והיה פעיל בתנועה הציונית

אחרי מלחמת העולם הראשונה למדו מורים לשפה העברית כשעה — שעתיים ביום גם בחדרים. ביניהם: צימבל, ברוסטיך, זטורסקי, חתן פסח ברייל.

מורים לתלמידים יהודיים בבתי ספר ממשלתיים היו: שמלצינגר, רוט, לויך ווסרמן. מורים פרטיים לעברית שעבדו בזמנים מסוימים בסוקולי היו: מיכאל מאיק, נטע זולטי, לייבל ברונשטיין וחיים מיכל גולדין. כמנהל בבתי הספר של הקהילה היהודית בורשה כיהן בן עירנו, פדגוג ומחבר ספרים פרופסור רפאל גוטמן.

אביו של חיים מיכל ברצ'ה גולדין, איש אדוק וישר גר על יד בית המדרש הגדול בשוק, מול המשאבה. אשתו של ברצ'ה הקפידה ביותר על נקיון הבית ואף הפריזה עד כדי כך, שהציקה לבניה ולבנותיה. במשפחה היו 2 בנים ו-3 בנות. כל 3 הבנות מתו משחפת לאחר הגיען לפרקן וטרם נשאו. בנם הבכור חיים מיכל, המורה לעברית נשא אשה בורשה ונולדה להם בת, שמתה בילדותה. לבן השני אלתר, היה בן יחיד, יפה ונחמד בשם חיים. לאלתר היה בית-בד לעשית שמן ונהל עסקי שוק שונים. הוא התגורר בבית הוריו. האם מושלה נפטרה בימי המלחמה ויתר בני המשפחה נספו כולם בשואה.

מושלה הפכה בסוקולי לסמל הנקיון המופרז.

מיכאל בן זרח מאיק, המורה הפרטי היה חניך הישיבות. עד גילו ה-18 למד רק תלמוד. בישיבות בעלי המוסר, כגון: ישיבת כנסת ישראל בסלובודקה, נחשב לאפיקורס כל מי שהעז להציץ בספרים חצוניים. החל מגיל 18 רכש לו השכלה כללית בלמודים אקסטרניים במסגרת בית ספר תיכוני. בשנת 1919 נשא מיכאל מאיק אשה, ציפה בת מלמד תנ"ך ידוע בוילנה בשם

ברקה זולטי ורעייתו חיה רחל

מאיר מלץ. ציפה היא נכדה של רב מעיר קיידן, שבליטא. שנים אחדות עסק מיכאל בהוראה פרטית וגם פתח חנות ספרים, מזה התפרנס עד פרוץ המלחמה. למיכאל מאיק בן יחיד משה, בעל השכלה טכנית ומומחה לאלקטרוניקה. משה בעל מדות טובות יוצאות מהכלל. אהוד אדטב על הבריות ומוכן מתמיד להטיב עם זולתו. אשתו של מיכאל, אמו של משה נספתה בשואה.

קבוצת סוקולאים בחתונה של צפורה מאיק עם יצחק חביס

משה ושרה מאיק עם בניהם יוסי ומיכאל

יעקב וצפורה מאיק חיילי צה"ל

מיכאל וציפה מאיק

נטע בן ברקה ז'ולטי היה שייך לקבוצת תלמידי ישיבה, שהיו ידועים בזמנם בסוקולי כתלמידי ישיבת בריינסק ולידה. בין תלמידים אלה היו: ראובן לב בן שמואל לייב השוחט ז"ל וישראל עלגרוד. שלשתם למדו בישיבת הרב ריינס בליטא, שם רכשו התלמידים גם השכלה חזונית. זמן מסוים עבד נטע ז'ולטי כמורה פרטי לעברית. הוא עלה עם הזמן לארץ ישראל

אבנה וצבי (ליבטשע און הערשל) זילברשטיין

דב רכלסקי

הצלחת שם במסחר בחמרי בנין ובפחמים. אחרי שנים העביר אליו את הוריו ואחיותיו וסדר את כולם היטב מבחינה כלכלית. אביו, ברקה זכה לגיל 90.

לייבל ברונשטיין למד כאקסטראני בוילנה ורכש שם השכלה פדגוגית. היה ראש קן מופתי בארגון השומר הלאומי. ארגן קבוצות צעירות, קורסים לעברית, העמיד לפעולות מדריכים מתאימים וארגן את העבודה התרבותית על רמה גבוהה. הוא היה בעל מרץ והתמדה בלתי רגילה. הוא מחונן בכשרון לציור, אמנות וספרות.

בשנת 1937 היגר ברונשטיין למכסיקו. בתחילה עבד שם כמנהל חשבונות, אולם לאחר זמן קצר נעשה לייבל לבעל בית חרושת לתעשיית מוצרי עור רגילים ואמנותיים כגון: ארנקים, תיקים ורוב דברים שונים טבועים באמנות מכסיקו. לאחר קום המדינה ביקר ברונשטיין פעמים רבות בישראל והוא גם ניצל את בקוריו לעשות בה השקעות.

אחיו של לייבל, פיניה בלט בכשרון של גואם. עוד בחגיגת הבר מצוה שלו התלהבו כולם מדרשתו, שנשא במשך חצי שעה בעברית, בהתלהבות, בפטוס ובמימיקה של שחקן מנוסה. פיניה היה עליו, אהב להתלוצץ ולהרבות בהלצות, בבדיחות ובדברי שנינה. היה חבר פעיל בארגון בית"ר. בעת הכבוש הסובייטי עבד כמנהל חשבונות במוסד ממשלתי ונשלח על ידי

השלטונות לקורס מנהלי חשבונות, שנערך במינסק, באופן כזה ניצל מידי הגרמנים ונשאר בחיים ברוסיה. אחרי השחרור חזר משם עם קבוצת פליטים לפולניה ומשם נסע לאחיו לייבל, למכסיקו.

והנה מספר אנשי עירנו שסיימו סמינריונים למורים :

- א. לייבל סמיאטיצקי למד בסמינר בגרודנו והיה למורה מצויין. מקומות עבודתו : וילנה, ורשה, אודסה ותל-אביב.
- ב. רפאל בן הרצל גוטמן, מחבר ספרי למוד בשפות עברית ופולנית, פדגוג, פרופסור, מנהל בתי ספר של הקהילה היהודית בורשה. נספה ע"י הנאצים בביאליסטוק.
- ג. ברל ראכלסקי, סיים סמינר למורים בוילנה. עבד כמורה בבית-ספר „תרבות“ בלוצק, הוא וכל בני משפחת אביו יעקב יצחק ניספו בשואה.

מורות גננות :

- א. לאה'צה בת זרח מאיק, ב. גיטל לאה, בת השוחט שמואל לייב, ג. מושקה, בת שלמה אולשה, ד. ליב'צה, בת לייבל זילברשטיין, ה. רבקה, בת משה בורוביץ.

למדנים בסוקולי

מאיר הלפרן היה למדן גדול מהדור הישן. לפני כששים שנה כשהיו עוד בתי מרוח ובתי מסחר ליי"ש בידי יהודים, הוציאו זכיונות ממשלתיים (מונופולים) למספר יהודי סוקולי ובתוכם : מאיר הלפרן, שלמה יוסף שנקס, משה מאיר ברמן ובן הרב ישראל גוטמן. הם עסקו במסחר סיטוני ביי"ש בסוקולי ובסביבתה.

ספר לי סבי, לייבל הנפח קוריוז מהתקופה ההיא : ישראל גוטמן, שהיה למדן רציני, עסק צבורי, נדבן ובעל מדות טובות שכר לו עגלון נוצרי, כדי להביא לו ייי"ש לעסקיו. העגלון תכנן באחת הנסיעות שוד, בידעו שבידי ישראל גוטמן סכום לא מבוטל של כסף. נדבר העגלון עם שותפו השודדים, שיפגשו את העגלה בלב היער וישדרו את כל כספו של היהודי. בהגיעם לנקודה המיועדת בתוך היער התגפלו השודדים על גוטמן — רצחוהו נפש ונטלו ממנו את כל הונו. באותה העגלה נסע גם אלתר סרברולוב, חותנו של זלמן יחנס, אותו הכו השודדים באלה על ראשו. אלתר התמוטט מהמהלומה הקשה והתעלף ונשימתו פסקה. בני הבליעל חשבוהו למת, נטלו אף ממנו את כל כספו ועזבוהו לנפשו. כך ניצל אלתר סרברולוב ממות. עקב המקרה כנהו בסוקולי „אלתר חכם“ ואחרים קראו לו בפולנית „ניעדוביטק“ (מומת למחצה).

חתנו האחד של מאיר הלפרן, חנא גלפן היה למדן וסוחר גדול בתבואות. הוא ניהל בית עשיר, היה אב לשני בנים, בנימין והרצל ובת בשם דינה. בניו היגרו לאמריקה. בחדרו של לייבל הללס היה הרצל מצטיין בלמודיו ובעל ראש חריף, למרות היותו הצעיר בתלמידים. הבת דינה סיימה בית ספר תכוני ונשאה לרפאל גוטמן. הם עברו לגור בורשה ועסקו בהוראה. רפאל הגיע לתואר פרופסור פדגוג וניהל בתי ספר של הקהילה היהודית בורשה. האחים רפאל ושמי גוטמן נסעו לקונגרסים ציוניים. לאחר כל קונגרס נהגו למסור דין וחשבון לאסיפה כללית של חברי התנועה הציונית בסוקולי. חתנו האחר של מאיר הלפרן היה נטע יעקובסון, למדן ומשכיל, עסקן ציוני ופנקסן בבנק בביאליסטוק, באספות, היה נטע יעקובסון נואם בחסד.

חתנו השלישי של מאיר, שלמה רסיכצקי היה אף הוא למדן ומשכיל. לאחר מותו של חתנו מאיר הלפרן ירש הוא את ביתו ובית מסחרו והיה תומך בחמותו חנה מרים, עד יום מותה.

רסיכצקי היה אוהב לתלוץ ולספר בדיחות וכמו כן היה אוהב לחוות דעה בענינים צבוריים. בימי שלטון הפולנים היה רסיכצקי מעוזריו של ראש הקהילה היהודית בסוקולי פלק גולדשטיין ובימי הכבוש הגרמני היה רסיכצקי מבעלי הדעה המכריעים בתוך חברי היודנראט. לרסיכצקי היו 3 בנות ובן יחיד בשם מאיר. כולם היו בעלי כשרונות. שת בנותיו הבכורות: יג'טה וליבה גמרו גימנסיה בוויילנה. בתו הבכירה ינטה נישאה למורה הגימנסיה, שהתאהב בה. גם בתו השלישית גמרה בהצטיינות את בית הספר העממי. בנו יחידו של רסיכצקי מאיר, למד בישיבה מפורסמת והצטיין בחריפותו. הוא התעניין גם בספרי דרוש וזמן מסוים נעשה מאיר רסיכצקי לרבי בחברת תורה, שתלמידיו הללו ושבתו אותו מאד, הם היו אומרים: שאחרי הרבי ר' הרשל אהרן יונהס, שהיה מפורסם בעולם כדרשן, היו להם כבר רבנים, ומגידים, אבל דברי דרוש בטוב טעם ודעת ובפה מפיק מרגליות כדוגמת הבחור מאיר רסיכצקי, לא שמעו מעולם. הלמדנים המפורסמים בסוקולי בתקופה ההיא לפי ידיעתי היו דלהלן: א) המלמד המפורסם שהיה גם דיין, לייבל הללס. ב) חתנו של הרב ר' משה אברהם גינבורג. ג) הדרשן המפורסם ר' הרשל אהרן יונהס. ד) ברוך צבי מוזג היין. ה) בנימין רבינוביץ מלמד הגמרא. ו) בערל גולדין, ירא שמים וצדיק תמים ובעל מדות שקשה היה למצוא דוגמתו. היה זהיר מלשון רע ומרכילות. כשהיה שומע דבה על חבריו היה דב גולדין עושה תנועת בטול בידיו ואומר בשפה הפולנית: „דאטש ספוקוי“. ז) ר' שמואל רוגוביץ חריף ובקי כמסופר לעיל. ח) חנא נתן, שבנעוריו יצא לו שם עלוי. יא) איטשה מאיר גולדה, מלמד הגמרא. יב) יונה צנטקובסקי למדן, משכיל ודרשן. בעל דקדוק ובקי בתנ"ך, בלשן. ידע מלבד עברית ואידיש את השפות: פולנית, רוסיט וגרמנית. זמן מסוים היה יונה צינטקובסקי מורה לעברית וללמודים דתיים, אח"כ החל בכתיבת בקשות לבתי משפט ולמשרדי המסים והיה לעו"ד פינתי. היה מתחרה עם עורך דין ליפנביץ. בבתי המשפט לא היה זכות לאף אחד משניהם להגן. הם רק כתבו את הבקשות והערעורים בענינים פליליים ובעניני ירושה ומסים. ליפנביץ עבד זמן ממושך אצל עורך דין, לעומתו השתמש יונה צינטקובסקי בספרים יורידיים לכותבי בקשות. יונה היה משכיל אדוק. היה מתפלל שלש פעמים ביום במנין ואחר התפילה בצבור היה לומד בכל יום בקביעות את הדף היומי. אחרי שחרית שעה אחת ביום ובערב כשלוש שעות וגם היה לומד דף גמרא לפני חברה ש"ס. בשבת היה יונה צינטקובסקי נוהג לא לדבר דברי חול, כששאלו אותו בשבת, היה יונה משיב לו בעברית, או בשפת אלמים. בתפילת שמונה עשרה היה יונה מאריך תפילתו בעמידה יותר מהרב דמתא. בזאת היה יונה צנטקובסקי מתחרה עם גיסו מרדכי אהרן שוסטק. בעל חנות לאריגים שגם הוא היה מתנהג כאדוק ובכל חומר הדין, לפי השולחן הערוך „חני אדם“. גם מרדכי אהרן היה מבלה בכל יום בבית המדרש שעות אחדות. היה לו סדר יום קבוע להגות בתורה. בפרק משניות, בדף גמרא ובספרי קודש. בתפילת „שמונה עשרה“ היו שני הגיסים מרדכי אהרן ויונה מתחרים זה בזה להאריך יותר בתפילה. לפעמים היה מרדכי אהרן מאחר יותר לצעד את צעדו לאחורו בעושה שלום של „שמונה עשרה“ ולפעמים היה יונה מאחר יותר. ליונה היו 4 בנים ו-2 בנות. בנו לא למדו בבתי ספר ולא אצל מורים פרטים, אלא מה שאביהם למדם בילדותם. להתפלל חומש ורש"י, תנ"ך וקצת עברית. בנו הבכור של יונה איטשה, עבר בשנת 1920 את הגבול שבין פולין וליטא וגר כשנתיים בערים: קובנה, ממל, ואירנבורג. פתאום נתקבלה ידיעה בסוקולי כי איטשה צינטקובסקי קבל תעודת בגרות ונרשם

לאוניברסיטה. בעת ובעונה אחת נתקבל איטשה כמורה בבית ספר תיכוני ממשלתי וכמו כן היה עובד קבוע בעתון עברי וכותב שירה ומאמרים פובליציסטים. כששאלו את יונה כיצד הספיק בנו הבכור איטשה. במשך שנתיים לקבל תעודת בגרות ולהתקבל כמורה בגימנסיה ממשלתית, ענה אביו כי לבנו היו תמיד כשרונות גאוניים אבל הוא מטבעו איש נחבא אל הכלים ועם זאת הוא מתמיד ובעל רצון. גם בנו השני דוב רכש לו מחברות שהכילו קורס שלם ללימודים תיכוניים, שיצאו לאור ע"י חבר פרופסורים רוסיים. החוברות הנ"ל נועדו למתלמדים בלי

ר' אריה (לייבל) בריל

עזרת מורים. התלמידים למדו באופן סיסטמטי לפי הוראות שבמחברות ומכינים את כל התרגילים, היו פותרים את כל השאלות לחשבון, מטמטיקה, הגדסה, פיזיקה וכימיה. פעם בחודש היו התלמידים שולחים למערכת החוברות את כל עבודות הכתב להערכה. דב צינטקובסקי רכש לו את המחברות הנ"ל, השתמש בהן והצליח במשך זמן קצר ברמת השכלתו היחסית ובידיעתו בשפות הצרפתית והאנגלית. בין הלומדים המפורסמים בסוקולי היו: פסח בריל וזליג קולודונסקי השוביים, שמואל לייב ולייבל, חתנו של בערוש השו"ב המלמד של קלעשצעל יעקב לייב פרלוביץ, יעקב לייב גולדשטיין, ומרדכי ואלתר נובק, האחים יוסי ויעקב אליה סרברולוב, האחים יעקב צבי ושלום יצחק סגל, וקלמן יעקב אוקון. העלויים המפורסמים בזמנם אברהם יעקב בריל וישראל גולדשטיין, דוד ויעקב פינקלשטיין ואבא ביאלודבורסקי, מגדל פצינר, משה ליפא שולמייסטר, צבי ישמח, יאנוביץ יעקב, צרבוניץ יוסף. פסח בריל היה סוחר בעל הדרת פנים, למדן ומשכיל. כשהיה פנוי קצת ממסחריו היה קובע עתים לתורה והיה לומד דף גמרא בעיון עם כל המפורשים והיה מתפלפל עם בחורי הישיבה בדברי תורה שבסוגיות הש"ס. כן היה אוהב פסח בריל לשוחח עם אברכים משכילים בעניני ספרות, על קלסיקאים ותוגי דעות. והיה מצטט את אחד העם, נחום סוקולוב, מכס נורדו, זשאבוטינסקי, והלל צייטלין. כן היה אוהב לשוחח בעניני מדיניות. פסח בריל נפטר בדמי ימיו בן ששים וכמה שנים.

עוד למדן ומשכיל נמצא בסוקולי ושמו זליג קולודונסקי. הוא ושלשת בניו: יענקל, חנניה וחיים רכשו בית גדול בביאליסטוק והפכוהו לבית חרושת לטקסטילים. לעצמו קנה זליג

בית נוסף גדול ויפה אצל יעקב חיים סוקולוביץ בסוקולי. בנו יענקל נשא לאשה את עטל, בת הרב אברהם אפשטיין. זליג קולוד'נסקי היה עובר לפני התיבה בתפילות שחרית בימים הנוראים, בבית המדרש החדש.

עטל וחיים קולוד'נסקי עם בנותיהם שרה ועדקה

השוחט ר שמואל לייב היה דרשן ומומחה לשחיטה ובדיקה. עוד שוחט, היה לייבל בן זליג, חרוץ ובקי. הוא היה קורא בבית המדרש החדש דף גמרא לפני חברת ש"ס ומסביר סוגיות התלמוד בצורה פשוטה ומובנת, שכל אחד הבין הכל בנקל.

לר' יעקב לייב גולדשטיין, גיסו של הרב בצלאל אטלס מוילנה היה בן בכור, פאלק, הוא היה נואם טוב ומתמצא בדיפלומטיה. נבאו לו, שיהי שר בממשלת ישראל. כשקמה ממשלת פולין בשנת 1918, נהיה פאלק לראש המועצה של הקהילה היהודית בסוקולי ונציג היהודים אצל השלטונות. כל הענינים הפיננסיים של הקהילה היו בידי פאלק. ראש העיר ד"ר ולוסטובסקי ושני מזכיריו ואחרים התחשבו בדעתו. אחד מבניו היה כדורגלן מהולל בביאליסטוק והשני (בולק) עבד כפנקסן ראשי אצל הסובייטים.

בימי כבוש הסובייטים נעצר פאלק גולדשטיין על תעמולה ציונית. ישב בבית הכלא בביאליסטוק ונשלח לסיביר, שם נעלמו עקבותיו. אשתו ושני בניו נספו בשואה.

בנו השני של הרב יעקב גולדשטיין, משה דב היה אף הוא מבעלי דעה בעניני צבור בסוקולי ואב לשני בנים. אהרון ויצחק. יצחק היה פעיל בשומר הלאומי בסוקולי ומפעילי מרד גיטו ורשה, שם נפל. משה דב עבר לגור לורשה עם משפחתו, שם נחלו ירושה לאחר מות אבי אשתו השניה. בזמן המלחמה התמוטט ביתם עקב הפצצות של הגרמנים וכל בני המשפחה נקברו תחת המפולת.

בשורת הלמדנים יש להזכיר את האחים יוסי ויעקב אליה סרברולוב, שהיו מחניכי ישיבת טלז המהוללה. את יעקב צבי ושלוש יצחק סגל, בניהם של ר' זונדל סגל, המכונה "העלוי מטיקטין". בנו בכורו נחמן דוד היה חי בוישקוב ולמד תורה. יעקב צבי היה מוזג יינות וכשנשללו

הרשיונות מיהודים קבל משרת רב בעיר זרמבייה ואחר כך בווישקוב. הבן השלישי ר' שלום יצחק סגל היה רב בעירה, בסביבות ביאליסטוק ומאוחר יותר בטריסטין.

האחים אלתר ומרדכי נובק לומדי תורה היו. הראשון מחניכי ישיבת טלו נפל בימים הראשונים לפלישה הגרמנית. מרדכי למד בישיבת רדון של "חפץ חיים".

בשנת 1917, כשעוד לא שקטה המלחמה מהיריות, היה מרדכי קרר (קונדוקטור) ברכבת וילנה, מינסק, ליבאווה, ריגה. תוך עבודה עסק בהברחה. בשנת 1923 הופיע הוא לפתע בסוקולי כמלומד גרמני ותיק מפואר בידו. הוא דיבר אף גרמנית ואף דרש במשך שעותיים בשפה זו. למכריו ספר, שסיים בגרמניה בית ספר לרבנים וכי הוא מכהן בפרנקפורט על המיין כרבינר ומטיף בבית כנסת של הקהילה האורתודוקסית היהודית, במחיצתו של העלוי מסוקולי אברהם יעקב בריל.

למדן נוסף במקומו היה ישראל בן יצחק גולדשטיין. הוא נשא בת עשירה בביאליסטוק ועבר לאחר מכן עם משפחת חותנו לפטרבורג.

משה ליפא שולמייסטר היה לומד בשקידה והיה חניך ישיבת וולוז'ין. הלמדן מגדל פצינר בלט במיוחד בגלל בניו הרבנים, בן מנחם ור' אברהם פצינר. הלמדן אבא ביאלודברסקי למד תחילה בסוכצ'וב ולאחר מכן אתי יחד, בישיבת סלובודקה שבקובנה. לאבא יצאו מוניטין כעלוי. הוא הסביר לי פעם בשיחה שהיתה לי אתו, כי יש ולומדים גמרא בהתמדה כ־10 שנים, ומחטטים אפילו בפרושי השי"ס ונשארים בכל זאת בורים כדאורייתא. ויש, שאינם משקיעים את כל מרצם, אך יודעים להוציא את תמצית הסוגיא. אבא עם כל בני משפחתו נספו בורשה בימי השואה.

יעוד למדן היה, יוסף צ'רבונניץ, בעל חנות לאריגים. בנו יחיאל נשא לאשה את המורה מורשטיין והגרו לארצות הברית. בנו יחזקאל הורה מקצועות היהדות בבית ספר ממשלתי לילדים יהודים. בימי כבוש הנאצים היה יחזקאל חבר היודנראט. מכל משפחת צ'רבונניץ נשארו בחיים רק יחיאל מרדכי, ועטל.

יעוד אברכים: ישמח צבי, חתנו של יעקב פטרושקה, ויעקב יאנוביץ, שהיה אף הוא חבר היודנראט. האחים דוד ויעקב פינקלשטיין, אליעזר פאטינקו, מאיר רסיחצקי, שמואל רודניק, זיידל הרשמן, אלתר לאו פלק, סבם של האחים פינקלשטיין, צבי, היה מעשירי סוקולי, אך קמצן ידוע. למרות הונו הרב (העריכו אותו ל־80 אלף רובל) חי עם משפחתו על לחם צר ומים לחץ. בכל ראה מותרות, בבגד, בנעל, בכלי בית וכדומה. בנו, דניאל ויעקב למדו בישיבה. יעקב רכש גם השכלה כללית, ידע מספר שפות. הוא מת בגיל 22, בהיותו רוק, מבני דניאל פינקלשטיין נשאר אך הבן יעקב, הנמצא בישראל, בכפר אתא.

אליעזר פאטינקו היה נכדו של הצדיק לייבל דומברובר, מוסמך לרבנות. על ר' לייבל דומברובר ז"ל מסופר: בנו, דוד פאטינקו היה איש אמיד, בעל בית מלאכה לעבוד צמר באחד הכפרים, לא הרחק מסוקולי. שם הוא התגורר עם אשתו בשקה, וחמשת ילדיו.

באחד הלילות התנפלו שודדים על ביתם. הם רצחו נפש את דוד, אשתו ושנים מילדיו. יתר הילדים התארחו באותו זמן אצל קרוביהם וכך נצלו ממות.

את ההרוגים הביאו לסוקולי, לבית חוצ'ה סיינס. לייבל דומברובר עמד מעל גופותיהם של יקיריו במשך שעות ארוכות, התנדנד בשברון לב ומלמל — "ד' נתן וד' לקח" אלהים ומשפטו, צדק! נראה היה היטב המאבק הפנימי הדרמטי שמתחולל בקרבו. המאבק בין האהבה הטבעית לילדיו ובין יראת שמים לבורא העולם. נדרש מיהודי לקדש את ד' ולקיים "ואהבת את ד' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך" ואין להרהר אחרי מדותיו של הקב"ה. יש לעמוד בנסיון

כמו אברהם אבינו שעמד לעקוד את בנו יחידו את יצחק, על פניו של ר' לייבל דומברובר ריחפה רוח של קדושה, ענוה וטהרה, ולבו עליו – דוי.

ראש עיר יהודי בסוקולי

אלתר מקובסקי, או כפי שכנוהו „אלתרקה הקטן“ היה לפני מלחמת העולם הראשונה סוחר עורות. איש בעל מרץ וזומה. פסח בריל היה אומר עליו, שראוי הוא להיות שר מסחר ותעשייה לפי כשרונו, אך חבל, שלא הוסיף לו השכלה.

על אף חוסר ידיעות בשפות, שאף אלתרקה לטפס ל„חלונות הגבוהים“ והיתה לו גישה לראשי האדמיניסטרציה המקומית והמחוזית, הן בשלטון הפולני, הרוסי ואף הגרמני. בעת מלחמת העולם הראשונה, בכל הנסיבות היה אלתרקה הקטן נציג ודובר בכל עניני היהודים בסוקולי. הוא השתדל אצל השלטונות לכל מי שהיה זקוק לכך, או גם למען הצבור.

אלתרקה לא נהג לסרב למלא שליחות. ראשי האדמיניסטרציה רכשו לו אמון מלא, כיהודי פיקח וישר. מובן, שלא שכח להגיש שי מתאים ולהשביע רצון רואיו הנכבדים ובני משפחותיהם, לא יפלא אם כן, שהיה רצוי ונפגש באהדה אצלם.

הודות ליזמתו של אלתרקה נבנה מחדש בית המדרש המרכזי הישן, לפי כללי הבניה המודרנית ועם נוחיות לפי רוח הזמן.

מיד אחרי מלחמת העולם הראשונה היה אלתרקה לראש העיר בסוקולי בזמן שלטון הגרמנים. היתה זאת הפעם הראשונה והיחידה שיהודי יכהן במשרה רמה, כראש עיר.

כמזכיר כללי לעירייה בחר אלתרקה ביונה צנטקובסקי, חתנו של טוביה קולקין, יונה היה איש משכיל ומהדור הישן. בקי בתנ"ך ובדקדוק וידען השפות: פולנית, רוסית וקצת גרמנית. זמן מסוים עבד יונה כמורה לשפה העברית וללמודי דת ונעשה לאחר מכן כותב בקשות וכעין עורך דין שולי, עד שהתחרה עם עורך דין שולי אחר – ליפנייביץ.

בבית המשפט לא היו שניהם רשאים להגן, אך הסתפקו בכתיבת בקשות ערעורים, קסציה בענינים פליליים, עניני ירושה ומס הכנסה. ליפנייביץ היה בעל נסיון, לאחר שעבד אצל עורך דין מוסמך, לעומת יונה, שהשתמש בספרים יורדיים וטקסטים לדוגמא.

על אף היותו משכיל, והתענינותו במאמרי העתונים היומיים, ניהל בביתו חיי דת מחמירים. התפלל 3 פעמים ביום בצבור במנין הראשון, אחרי התפלה נהג ללמוד במשך שעה דף יומי, בערבים בילה שעות אחדות בבית המדרש ולמד בפני חברת ש"ס דף גמרא.

בשבתות לא דבר יונה על דברי תולין, כשנשאל, ענה בעברית, או בתנועת ידיו. בתפילת שמונה עשרה האריך יותר ואפילו מהרב עצמו. הוא התחרה עם גיסו, מרדכי אהרון שוסטק, בעל חנות לאריגים, אף הוא חתנו של טוביה. מרדכי אהרון הקפיד על מצוות ודינים והכל לפי „השולחן ערוך“ „וחיי אדם“, מבלה כל יום בבית המדרש שעות אחדות. הוא קבע לעצמו סדר יום קבוע ללמוד פ"ק במשניות ודף בגמרא. הוא נהג לעמוד מחצית השעה בתפילת שמונה עשרה ובוה התחרו שני הגיסים. פעם סיים ראשון האחד, לפני מתחרהו ופעם עשה זאת השני.

יונה היה מטופל ב"4 בנים ו"2 בנות. הבנים לא למדו מעולם בבית ספר, או אצל מורים פרטיים, אלא מה שלימד אותם אביהם בילדותם; חומש עם רשי, תנ"ך וקצת עברית. בנו בכורו, איצ'ה עבר את גבול פולין ליטא והתגורר שנים אחדות בקובנה.

לפתע נודע בסוקולי, שאיִצ'ה צנטקובסקי הצליח במשך שנתיים לעשות תעודת בגרות ונרשם ללמודים באוניברסיטה. באותו זמן נתקבל כמורה בבית ספר תכוני ועובד קבוע בעתון עברי. הוא כתב שירה ומאמרים פובליציסטיים.

כשנשאל יונה כיצד זה מתקבל על הדעת, שבנו הצליח בכל אלה בתקופה כה קצרה ובסוקולי לא ניכר היה הדבר עליו? ענה יונה, שמתמיד היה בנו ידען בכל, אלא הדבר היה סמוי מעיני הבריות.

בנו השני של יונה, בערל, למד מחוברות לאקסטרינים ברוסית חומר לבגרות ואף הוא בלט בהשכלה ובידיעת שפות. כאוטודידקט, למד צרפתית ואנגלית ותרגם באותו זמן מעברית לידיש את שירו של ביאליק „אל הצפור“ בהתאימו למלים גם לחן ערב.

אחרי מלחמת עולם הראשונה קבל אתרקה מהשלטונות הפולנים זכיון לנהל בית הארחה ומסעדה. בשנת 1929 נשרף בית העסק שלו בדליקה הגדולה שהשתוללה בסוקולי. אתרקה הקים צריף ארוך ורחב עם מספר גדול של חדרים, שם שיקם מחדש את המסעדה שלו. עם הזמן הצליח לבנות בית גבוה בעל 3 קומות, מודרני ויפה בעזרת הלוואות בבנקים, הודות לפרוטקציה הרחבה שלו בכל מקום. את הצריף הארוך הוא מכר לברל קרושבסקי.

סוחרים בסוקולי

בשטח המסחר הצליחו צעירי סוקולי ליצור יש מאין — ולעלות לדרגה לא מבוטלת. בכללותה, היתה סוקולי עירה מסחרית ולא נראו בה „לא יוצלחים“. בעניני מסחר עלה אחד על השני בהשגים וכמעט התקיימה האמרה: „כולנו חכמים, כולנו נבונים“. אחדים מסוחרי סוקולי קנו להם שם בכל ארץ פולין הרחבה.

שנים אחדות לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה עברו סוחרים לא מעטים לביאליסטוק והעמידו את עסקיהם על בסיס די איתן.

ילדי דוד בורוביץ לא פגרו אחרי המסחר והם: 5 בנים ו־3 בנות. משה, שלום, אבא, אברהמל ונחום והבנות: אלטה, חיה, נעכה. המצליח מביניהם היה משה בורוביץ.

הוא סחר בתבואה בקנה מדה רחב ונחשב בין הסוחרים הבולטים בענף זה, לא רק בסוקולי, אלא אף בביאליסטוק, היה בעל מרץ ויוזמה. לרגל עסקיו הוא הגיע למקומות מרוחקים ברוסיה, כגון: לצ'לבינסק, הרבין, המזרח הרחוק ומנדווריה. מדי פעם בפעם נסע לגרמניה לרגל עסקיו. משה קנה לו בית יפה בביאליסטוק.

בנו הבכור של משה, יענקל בורוביץ, היה בעל מחסן גדול לקמח, אותו ניהל בשותפות עם גיסו. גם שני בניו האחרים, נחום ושמואלקה עסקו במסחר הקמח והרעישו עולמות.

הבן נחום עבר לביאליסטוק, אך לא הגיע שם להצלחה מיוחדת. הבן שלום היגר עם משפחתו לאמריקה, אבא בורוביץ לא בלט במיוחד בעסקים, היה אדוק ולמד כל יום 4—3 שעות בבית המדרש. בכל זאת ניהל בית מסודר. עסקו היה בנפט, שהוא סיפק לקמעונאים. זמן מסוים היה אבא בעל חנות מכולת וסדקית. שני בניו, שמואלקה וצלקה עזרו להוריהם בעבודה. שמואלקה היה גם פעיל בארגון נוער ציוני. שני האחים היגרו לאמריקה. שתי בנותיו של אבא בורוביץ, רחל ומלכה היו חנניות ובעלות תרבות. אבא נפטר בשנת 1940, בעצם המלחמה.

הבן הרביעי של דוד, אברהמל בורוביץ אף הוא הצליח במסחר. הוא ניהל מכלת וחנות „כל בו“ למופת ורכש הרבה לקוחות מהצבור הנוצרי. יהודי פיקח ובעל לשון שנונה.

ר' אבא בורוביץ ז"ל

אבא בורוביץ עם משפחתו

אברהמל נחשב בעיני הבריות כיהודי אמיד. על אף שעמד רחוק מהוגו של אחיו, משה. עם זאת זיכה את בנותיו בנדונייה הגונה. לבתו הבכירה קנצ'ה מצא חתן באוסטרולנקה. לבתו השנייה חנצ'ה מצא את החתן ינוביץ מקולנה, למדן ומשכיל. ינוביץ היה בעל חנות לנעליים. את ינוביץ ראו בסוקולי כבחור נבון. בזמן קיום הגיטו הוא היה חבר היודנראט. אברהמל היה נוהג לתרום לבית הכנסת סכום של 30 זלוטי עבור מפטיר יונה ביום הכפורים. עליה לתורה למפטיר נכבד זה, היה מנת חלקו מזה שנים.

הבת של דוד, חיה, התחתנה והיגרה עם בעלה לאמריקה. הבת אלטה, נישאה לבחור מסוקולי, יענקל שפירא. אלטה ניהלה מסחר בנוצות והרחיבה את העסקים כשהתבגרו בניה. בתה של אלטה נישאה לאבא לפצ'ינסקי, בן ניסל. אבא היה בחור נאה ותרבותי. לאחר החתונה הוא סחר בתבואות וניהל בית יפה.

שבתי לב הי"ד

הבת נעכה נישאה ללמדן ידוע, בחור ישיבת וולוז'ין — משה ליפא שולמיסטר. עוד אנשים שעברו מסוקולי לביאליסטוק בזמן ההוא היו:

שבתי לב, בן שמואל לייב השוחט, נהיה מאוחר יותר חתנם של מינדל וקדיש לחובר. בחור נעים הליכות, משכיל ובוגר ישיבה. בעל קורא מוצלח. בביאליסטוק ניהל מסחר בעורות בקנה מדה סיטונאית. לאחר מות אשתו איטל מירל, שבא במפתיע עבד שבתי בשותפות עם חברו הסוקולאי, לנימה סוקולוביץ לנהל עסק סיטונאי בניר, ברחוב ליפובה, בתוך ה"פסו". את שבתי הכירו כאיש ישר והשיג בכל מקום אשראי בלתי מוגבל. יצא לו שם כבעל קורא מעולה בבית המדרש "משמר" ובבית המדרש של ציטרון ברחוב פולנה, בביאליסטוק.

גם הבנים של פסח בריל עברו לגור בביאליסטוק והם, הרשל ואשר, וכן, לוי ואהרון בני יונה, משה ורייזל סוקולוביץ. משפחת בריל היו בסוקולי בעלי עסק למיון סמרטוטים שספקו לבתי חרושת לאריגים לעבוד. בביאליסטוק הם הצליחו להרחיב את מפעלם.

לסוף יש להזכיר בין אלה שעברו לביאליסטוק את אהרצ'יה קפלנסקי התפר ומשפחתו, דוד בורשטיין, מקוליש, חתנה של חיה ברוכ'ס.
מספר לא קטן של סוחרים מסוקולי קבעו את עתידם בורשה ובלודז.

סוחרים בדים

לפני מלחמת העולם הראשונה נמנו על סוחרים בדים רציניים וגדולים בסוקולי, מנדל ביאלודבורסקי ומוטל בורשטיין (חתנו של משה גולדין).
בירידי הקיץ הגדולים באנטאנקה ובמלגוז'טה נהגו עשרות סוחרים וחנונים יהודיים מסוקולי לקנות סחורות ולמכור אותן לידיים שניות בסביבה, במרחקים ולסוחרים בדים בורשה.

משפחת ביאלודבורסקי

מנדל ביאלודבורסקי היה גבר נאה, נמר ומעורר כבוד. היה בעל קריאה בתורה קבוע בבית המדרש הישן, אשר בסוקולי.

מחוץ לעסקו במסחר בדים היה בעל נכסים ומספר כפרים ע"י ניסקי היו בבעלותו, עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה, עת נשלל ממנו הרכוש, ע"י הפולנים.

מנדל היה מכובד ע"י יהודים ופולנים ובאו אליו להתייעץ בעניני משפחה ועסקים. היה משמש כבורר בסכסוכים למיניהם.

מנדל היה אב לשלושה בנים: אבא, משה ומלך, ולארבע בנות: פראדל, טובה רחל, צביה ומלכה.

הבכור אבא היה למדן ועלוי. למד בחדרו של ר' לייבל הלל ומאוחר יותר בישיבות אברהם סוכאצ'וב וסלובודקה. אבא היה טוען, שלא די בזה שלומדים ואפילו בהתמדה, אלא שיש להעמיק ולמצוא גישה נכונה לכל סוגיא ולהוציא ממנה תמצית. כאלה תלמידים עולים בבקיאותם ובחריפותם על אלה, שיוצאים ידי הכל רק בלמוד ואפילו שילמדו עשר שנים ויותר.

אבא ביאלודבורסקי הוכיח את עצמו, שהוא "חרש והעמיק" מספר ספרי פלפול של הגאון המפורסם, ר' אברהם מל"ה מסוכצ'וב, שהיו בידי אברכי המשי של הישיבה, בצורת מנוסקריפטים, ומתוך רשימות, שנעשו, לאחר שמיעת שעורים מפיו של הרבי עצמו.

לפני מלחמת העולם הראשונה נשא אבא אשה וקבל נדוניה הגונה. הוא נעשה סוחר, במקום מגוריה של אשתו. לאחר פטירתו של אביו מנדל, חזר לסוקולי וסחר בבדים, בקנה מדה רחב, לזוג נולדו שתי בנות: קיילה וגגנדל.

עם הזמן עברה המשפחה לגור בורשה, שם נספו בזמן הכבוש הגרמני.

לבתו הבכירה, פראדל, מצא מנדל ביאלודבורסקי חתן, המורה איצ'קה לווין, מסוקולקה. היה זה איש משכיל ובעל ותק במקצועות העבריים בבית ספר עממי ובקורסים שונים. היה פעיל

בתנועה הציונית ונמצא רבות בנסיעות כמרצה ומארגן חוגים ציוניים ולמען קרן הקיימת לישראל. אשתו פראדל ניהלה את העסקים בתבונה ובמרץ. לזוג נולדו שלושה ילדים: מנדל (מנחם), יהודית ואסתר. הבכור מנדל, נולד לאחר מות סבו ונשא את שמו. הוא למד בבית ספר "תחכמוני"

יצחק לויין

פראדל לויין

בביאליסטוק והמשיך למודיו בגימנסיה עברית, לאחר שעלה לארץ ישראל, נתקבל לפקולטה לכימיה באוניברסיטה העברית בירושלים. היה פעיל במחתרת ה"אצל" ונאסר. זמן ממושך היה כלא במבצר עכו ובכתי סוהר אחרים. מאוחר יותר סיים את למודיו ועשה דוקטורט לכימיה.

יהודית לויין

כיום חי ד"ר מנחם לויין עם בני משפחתו בירושלים ומנהל מכון מדעי לסיבי יער, שהוא היה מיסדו. ד"ר לויין התפרסם כבר בעולם בממצאיו המדעיים.

הוריו, איצ'קה ופראדל עברו לגור לפני מלחמת העולם השנייה לעיר לודז'. בזמן הכבוש הנאצי נתרוששו מכל ונמלטו בפברואר 1940 לשידלוביץ. בשנת 1942 נשלחו שתי בנותיהם: יהודית בת 14, ואסתר בת ה-12 למחנה עבודה. יהודית מתה במחנה סקרוסקו, ואסתר ניצלה ממות והגיעה ארצה בשנת 1946. כאן נישאה לאפרים הרצברג, שעבר את המלחמה עם פרטיזנים רוסיים.

איצ'קה ופראדל נספו לאחר הגירוש של היהודים ע"י הגרמנים ביום כפור, שנת 1942. הבת השנייה של מנדל ביאלודבורסקי, טובה רחל, נישאה ליצחק בן יונה צנטקובסקי שעבר לגור בליטא בשנת 1920. לאחר שעשה בגרות בקובנה, עבד כמורה בגימנסיה, בממל, ועסק גם בספרות. כפי שנודע ניספה יצחק, בזמן הכבוש הנאצי בליטא.

יחזקאל טשריווניץ עם רעייתו מלכה

צביה, בתו השלישית של מנדל ביאלודבורסקי נישאה לצעיר מויסקי מוובייצק. לזוג נולדו שתי בנות. אחת הבנות, אסתר גלתה כשרונות. בבית הספר הופיעה בדקלומים ורציטציות של גדולי משוררי פולין: מיצקביץ סלובצקי, קוכנובסקי ואחרים... היתה בעלת זכרון נפלא והיתה בעיני כולם כעין ילדת פלא. צביה ובנותיה נספו בשואה. בעלה שהה באמריקה ונספה שם בטביעה.

הבת הרביעית מלכה, נישאה ליחזקאל, בן יוסף צ'רבוניץ, מורה דת בבית ספר עממי בסוקולי. הוא, אשתו וילדם, חמתו חיה לאה ומלך ביאלודבורסקי נספו.

מכל משפחת ביאלודבורסקי ניצלו: הבן של מנדל, משה, שהיגר עם אשתו מירצ'ה וילדיהם, לאמריקה, לפני המלחמה ויבדל לחיים ארוכים הנכד מנחם לוויין, הנמצא, כפי שהוזכרנו בירושלים.

רצוי להזכיר עוד אחד מסוחרי הבדים בסוקולי והוא בצלאל מלאך, חתנו של יעקב לייב פרלוביץ. אשתו אוצ'ה ילדה לו בת, שרה אסתר, אוצ'ה מתה בצעירותה. בצלאל נישא שנית להינדה לאה, בת יעקב לייבל גולדשטיין והיא ילדה לו בן, לייבלה. אף היא נפטרה זמן קצר לאחר נשואיה. בצלאל התחתן בשלישית עם צעירה מטיקטין והיא ילדה שלוש בנות.

בצלאל היה גבר בעל מרץ וכשרון. מוצאו ממשפחה הגוּנָה. אביו היה בעל אורין, אחיו
האחד כיהן כרב והשני, כראש ישיבה.
משה ברל גולדשטיין היה ממביעי הדעה בעניני קהל. יהודי פיקח וממשתפיה הקבועים
של למוד הדף היומי.

משה דבורקין (ביאלודבורסקי) עם רעיתו מירצ'ה ובניהם מנדל, דב, חיים אליעזר

בימי חייו של אביו יעקב לייבל, רב הקהילה, שימש בנו משה ברל כמזכירו ורושם תעודות
לידה. היה אב לשני בנים, אהרון ויצחק. יצחק היה ראש קבוצה בתנועת השומר הלאומי בסוקולי
ומעין סופר. הוא נספה במרד לוחמי הגיטאות בוורשה, כאחד ממארגניה של תנועת המרי.
משה ברל נישא שנית לאשה, תושבת וורשה. לאחר מות אבי האשה עבר משה ברל, אשתו

יצחק גולדשטיין הי"ד. נפל כלוחם אמיץ בגיטו ורשא

ובתם לגור בוורשה. האב העשיר הוריש לבתו בית מגורים גדול ומשה ברל עסק באדמיניסטרציה ביתו. בתחילת המלחמה נהרס הבית ע"י פצצה ובעליה נקברו תחת המפולת. אחיו הבכור של משה ברל, פאלק היה פעיל ביותר בעניני צבור, בסוקולי. הוא יסד בנק למסחר זעיר והיה מנהלו. כיהן כיו"ר הקהילה ונציג היהודים, בפני השלטונות. כל עניני הקהילה, אורחיים ודתיים הקשורים לפיננסים היו בידי פאלק גולדשטיין. ראש העיריה ד"ר וולסטובסקי, שני מזכיריו וחברי העיריה התחשבו מאד בדעתו של פאלק. היה לו "ראש מיניסטר", והבנה בדיפלומטיה ובלט כמארגן. בזמן הכבוש הסובייטי נאסר פאלק והושם בכלא ביאליסטוק. לאחר מספר חדשים נשלח למרחקי סיביר ומאו נעלמו עקבותיו. אחד מבניו, אוסיפ היה כדורגלן ידוע בביאליסטוק. בנו השני, בולק (מאשתו השניה) עבד בזמן הסובייטים כפקיד ומבקר. הוא נחשב בעיניהם כמומחה במקצועו. (ספעץ) כל בני המשפחה של פאלק גולדשטיין נספו בשואה.

בעלי חנויות לאריגים

יעקב קפלנסקי היה מבעלי החנויות הגדולים בסוקולי — לאריגים. בצעירותו היה קפלנסקי מורה לעברית. הוא היה משכיל ובלשן וידע על בורין את השפות: עברית, רוסית, פולנית, גרמנית, צרפתית וכמובן גם יידיש. היה מופיע כנואם מצוין. איש מוכשר מאד, בר דעת ובעל יומה. עם ילדיו, רחלה ואברהמלה דיבר יעקב אך עברית, שהיתה לילדיו שפת אם. אשתו של קפלנסקי מאשה, היתה משכילה וחכמה. כשרחלה היתה עוד ילדה קטנה, היא הופיעה בדקלומים בעברית ובפולנית בחגיגות הילדים בבית הספר, או לקראת סיום שנת הלימודים. היא השכילה ללמוד מחוץ ללמודיה הכלליים את השפות: עברית, פולנית, רוסית ואנגלית.

אברהמל קפלנסקי גילה כשרונות אינטלקטואליים והתמצא יפה בבעיות סוציאליות ומדיניות. הוא היה מדריך באחד מארגוני הנוער. בסוף שנת 1939 הגיעו אברהמל ואביו לוילנה במטרה להבריח את הגבול שבין פולין וליטא, כדי לנסות לעלות משם בדרך כלשהי לארץ ישראל. בינתיים כבשו הרוסים את ליטא והגבולות נסגרו כעל בריח.

אברהם לא השלים עם הגורל והיה פעיל בתנועת מחתרת. היה עורך של ביולטין "מגוב רקבון".

בדצמבר 1941, כשגייסות הנאצים שטפו את אדמות רוסיה וארצות הבלטיות, הצליחו אברהם, אמו ואחותו בדרך אילגלית להסתנן לביאליסטוק, בגיטו, המשיך אברהמל בפעולתו התרבותית. לאחר ימים מפרכים מעבודה התאספו צעירים בחדר צר שברחוב קופייצקה. שם הרצה אברהם בפניהם בנושאים על ספרות עברית, תנ"ך והיסטוריה, אך פעולתו לא הצטמצמה רק לשטחי פעולה תרבותית.

כשהתארגנה בביאליסטוק תנועת המרי היהודית, היה זה אברהם שקישר תנועה זאת עם הרוזינויסטים. הוא היה חבר הנהלת התנועה ועבד במחיצתו של מפקד מרד גיטו ביאליסטוק — מרדכי טננבוים. אברהם השתתף בישיבות הסודיות של הארגון והיה בין מתכנני המרד. ימים ספורים לפני השחרור נרצח אברהמל ע"י הגרמנים. הצעיר הגיע לבית אכר בשם טרוסקולסקי,

מכר הוריו מלפני המלחמה. הוא בקש אצל האכר לחם עבור אמו, אחותו ולעצמו שחיו מצוקת רעב. טרוסקולסקי הבטיח לתת לחם, אולם בקש לבוא אליו למחרת היום, בטענה שאול הלחם בביתו וברצון יכין לו מנה הגונה.

בתמימותו האמין אברהמל לדברי האיש ובתקוה טובה הופיע שנית על מפתן ביתו. אך הספיק לפתוח את הדלת התנפלו עליו פולנים, תושבי הכפר לאכי. "הידיד" הפולני טרוסקולסקי הכין לו במקום לחם — מלכודת. הוא הזמין בעוד מועד אחדים מנכבדי הכפר והסולטים (זקן הכפר) ביניהם. אברהם שלף גרון מתחת לבגדו והתחיל להאבק עמהם. אחד מול רבים עמד,

יעקב קפלנסקי הי"ד

אברהם קפלנסקי הי"ד

כשהגרון בידו מכה על ימין ועל שמאל. לבסוף הכריעוהו הודים הפולנים. הם כבלו אותו העמיסוהו על עגלת אכרים ובאישון לילה הובילוהו לסוקולי. בדרך איים אברהם על שוביו ואמר: "אותי אמנם נצחתם, אך חברי הפרטיונים ינקמו בכם".

הז'נדרמים הגרמנים קבלו את הקרבן וזרקו אותו לבית הסוהר. אברהם היה אז כבר לגמרי סחוט ושבור. הוא התעודד קמעא בראותו, שהשומר עליו היא אשה, מוכרת לו. בשנים כתקנן שמשה כובסת בבית הוריו, לפניה ספר את קורות מאסרו ובספוק ציין, שהצליח לפצוע כמה מהפולנים שהתנפלו עליו בבית טרוסקולסקי. בראותו, שאין אתה עוד שומרים בקש ממנה שתתיר את כבליו ולא תפריע לו לברוח, תמורת סכום, כסף, הנמצא במחבוא ביער. הגויה הזקנה פחדה להסתכן ולא נעתרה לבקשתו. היא הביאה לו קפה ולחם ורחצה את פצעיו. בהתחלה סרב אברהם לנגוע באוכל. היא שדלה אותו. אז החליט לסעוד את לבו כדי להתחזק ואולי יעלה בידו להתחמק מידי הגרמנים. בבוקר הופיעו הז'נדרמים ודרשו ממנו לגלות מקום מחבוא הפרטיונים, עליהם ספר לשוביו הפולנים. הם העלוהו על עגלה, כשמסביבו שומרים גרמנים ופולנים. הוא הוביל אותם ליער עבות, מרחק עשרה קילומטרים ממקום מחבוא של בני משפחתו. ביער זה הסתתר בזמנו עם קבוצת יהודים בחדשי החורף. במקום זה מצא אברהם עכשו את מותו. הפולני, בעל העגלה ספר שאברהם נשא דברים בשפה הגרמנית. הוא דבר

בגאווה ואמר בין השאר „סופי קרוב מאד, אך גם סופכם ממשמש ובא, אני כבר לא אראה במפלתכם, אך אתם זדים תשלמו עבור הכל“.

צרוך יריות פלח את האויר ונתק את פתיל חייו הצעירים של אברהם.

ביער קובלשציונה מצא את מנוחתו, בימים ראשונים של חודש תמוז, אוגוסט 1944, ששה שבועות לפני השחרור. קורות אלה נודעו לאחותו רחל, מפי השומרת בבית הסוהר, אתה שוחחה אחרי השחרור.

גם אביו של אברהם יעקב קפלנסקי נספה בשואה בליטא, בעירה פילבישוק. אמו מאשה ואחותו רחל נצלו מהשואה ועלו לישראל. רחל נישאה לאיש, מורה בבית הספר „מבואות ים“ בשם שמואל קלישר. נולד להם בן בשנת 1958 ונקרא על שם סבו — יעקב. מאשה קפלנסקי היתה עד סוף ימיה בקבוץ לוחמי הגיטאות, שע"י נהריה. היא נפטרה באוגוסט 1960.

אחד מבעלי החנויות לאריגים היה שמואל הירש קראבייץ, חתנו של יודל גולדין. לאחר מלחמת העולם הראשונה היה מעשירי היהודים בסוקולי. הוא הקים לו בית עץ יפה עם חנות

משפחת קלישר

בככר העיר. שלושת בניו: שאול דוד, מאיר ויוסף התגוררו בלודז'. שאול התחתן בלודז' והיה בעל עסק גדול למנופקטורה. מאיר היה שם פקיד במשכורת טובה ויוסף, אף הוא הגיע במאוחר יותר לעסקים.

ארבעת בנותיו של שמואל הירש היו נחמדות, שתיים מהן, הבכורות התחתנו ושתי הצעירות עדיין השתלמו. המשפחה נספתה בשואה ורק שתי הבנות חנה ורחל הגיעו לישראל. סוחר בדים היה גם מרדכי אהרון שוסטק, גיסו של יונה צנטקובסקי. בנה בית חדש (בשורת הברמלך), במרכז המסחרי של העיר. יהודי אדוק ואחד מ„עשרת הבטלנים“ של סוקולי שאפשר לפגשם תמיד בבית המדרש הישן. בוקר, בוקר שהה בבית המדרש עד למנין האחרון, כך נהג בימי חול, בשבתות ובמועדים. היה לו סדר מיוחד בלמוד תורה ודייק בהתנהגותו ובסדרי אכילה. למד יום יום חומש עם מלבי"ם, פרק במשניות ודף גמרא. את העסקים נהלו אשתו והילדים, שחלקו תמיד כבוד לאביהם.

בנו הבכור פאלק, למד בישיבה ושאף לרבנות. הוא חלה במחלה קשה ונפטר בגיל צעיר. גם בתו של מרדכי אהרון, תופרת במקצועה, נפטרה בעלומיה. בנו השני אברהם מל ניהל בכשרון את עסקי הוריו. אברהם מל הצטיין כבעל קורא בשבתות בבית המדרש הגדול. היה לו קול ערב ושמר על נגינה מדויקת. על התקים והסיגים. שנה לפני פרוץ המלחמה נשא אשה בלומז'ה, שם התפרסם כשליח צבור נאה.

בתו השנייה של מרדכי אהרון נישאה לאיש באותה השנה. כל בני המשפחה נספו בשואה. למרדכי אהרון היתה אחות בסוקולי בשם פרלה. היתה למדנית ומקריאה (א זאגערקע) תחינות ותפילות בפני הנשים, בעזרת הנשים, אספה נדבות לנצרכים וסוחרת בדים מוכשרת. בעלה איצ'ה מאיר, בן בצלאל דוד היה אדוק מאד. מפאת חרשותו היה צורך לצעוק אליו. נהג לבלות שעות מרובות בבית הכנסת בתפילה ובלמידה.

סוחר הברזל משה פייקסקי היה ידוע בסוקולי כאיש נבון. כנו אותו בשם: משה הרשלה

רבקה צרבוניץ

משה פייקסקי

מפאת קומתו הנמוכה. לבנותיו מצא חתנים טובים, למדנים. בנו יחיאלקה היגר בצעירותו לארצות הברית. בתו החננית עטקה מתה בצעירותה. היא בלתה תכופות בחברתן של אלטה אוקון ומאשה, בתו של אברהם גולדוסר, שנקראו בפי הצעירים: «השלישיה היפה».

יוסל צ'רבוניץ, חתנו של משה הרשל היה בעל חנות גדולה לאריגים במבחר גדול ובעל לקוחות רחבה. בעל מרץ ויחס הוגן לקונים בחנותו.

יוסל היה אב לארבעה בנים וארבע בנות. בנו יחיאלקה נשא לאשה את העלמה מארשטיין, מורה בבית הספר היסודי בסוקולי. הם הגרו לארצות הברית.

בן שני נשא לאשה את מלכה, בת מנדל ביאלודבורסקי. בן שלישי, מוטל, עבר לביאליסטוק שם נשא לאשה את בת גיסתו של אברהםל חסיד. הבן יעקב ליזר נשאר רווק. הבת עטל עלתה לישראל, שם התחתנה. יוסל נפטר צעיר, בגיל למעלה מארבעים. חותנו משה הרשלה מת מיתה פתאומית, בלכתו למקוה.

גדליה סלודקי היה חתנו השני של משה הרשלה. אותו קבל חותנו לעסקיו בברוקלין. גדליה הצליח להגדיל את העסק. הוא היה יהודי של בית המדרש ואהב לעסוק בענייני צבור. זמן מסוים כיהן כנבאי של בית המדרש הגדול ושל חברה קדישא. גדליה היה בעל שחרית קבוע בשבתות ובמועדי ישראל. היה אב לשלושה בנים : מלך, מיכאל ומשה. ולבת — ביילה.

חגיגת הבר־מצווה אצל נכדו של גדליה סלודקי בדצמבר 1961

יושבים משמאל : רחל ואברהם יצחק לב, גדליה סלודקי, אלתר שניידר, אסתר שניידר, אדלה קניגסברג. עומדים משמאל : אלימלך סלודקי, צבי קניגסברג, מוטל צ'רווניץ, שרה מאיק, משה סלודקי, משה מאיק, ביילה גינבורג, אידה וזאב שוייצר.

בתקופת שלטון הסובייטים גורשו גדליה ומשפחתו לרוסיה. או ספרו בסוקולי על אסונם, אולם לאור המאורעות בתקופת שלטונם של הגרמנים, קנאו בהם כלם על שהצליחו להתרחק מהשואה.

גדליה ובני משפחתו הצליחו להגיע לישראל. בדרך נפטרה אשתו. הוא הקים פה את ביתו מחדש. אולם לאחר זמן לא רב הלך לעולמו.

סוחרי עורות

מנדל פציגר היה יהודי נכבד בסוקולי, חסיד גור, למדן וירא שמים. מסחרו בעורות היה בממדים גדולים. מנדל היה נוסע לרגל עסקיו לרוב ערי פולניה וליטא. בעניני צבור לא היה חלקו, איש אדיב לכל. את צאצאיו הינך ברוח הדת. הם היו בעלי כשרונות ועלויים בתורה. הבן יצחק מאיר, המכונה הרב בן מנחם התפרסם כלמדן הריף ועלוי. כמוהו היה גם אחיו אברהמצי. הבן שמואל היה משכיל, פעיל בתנועה הציונית ונואם טוב.

בין סוחרי עורות הותיקים היה פייבל נובינה, יהודי שקט וירא שמים. לא הסתכסך מעולם. שלש פעמים ביום היה עובר על מפתן בית הכנסת ומחוץ לתפילות נהג לקרוא פרקי תהלים עם המעמדות היומיים. הוא חי בשקט ומת בשקט בדמי ימיו ולא זכה להוביל אף אחד מילדיו לחופה.

רק פעם אחת נגזר עליו להרעיש את העיירה עקב מקרה בלתי רגיל בביתו. גנבים הוציאו מביתו באחד מערבי שבת, ארגז גדול עם חפצי בית, המכיל בין היתר כסף, תכשיטים, בגדים ולבנים. מיד התאספו סביב ביתו קהל רב ולא חסרו נשים וטף. כולם דברו על מלאכתם הזריזה של הגנבים, מבלי לעורר תשומת לב של אנשי הבית. הם סברו שהגנבים הצליחו להרדים את קרבנותיהם.

פייבל היה אב לארבע בנות ובן. בהיותו צעיר לימים היגר הבן לאמריקה. עם הזמן הסתדר שם יפה והעביר אליו את אחותו הצעירה ולאחר מכן את גיסו וידוקביץ, בעלה של אחותו הבכירה.

יום בהיר אחד הגיע לסוקולי דודו של וידוקביץ מאמריקה. הוא הרים תרומה של כמה מאות דולרים לבדק בית המדרש. באחת הפנות נקבעה הקדשה לנדבן, ישראל וידוקביץ. אברהם וידוקביץ היה כבר אב לילדים מבוגרים בהגרו לאמריקה. לאחר, שהתבסס שם כראוי העביר אליו את אשתו שבע והילדים.

בתו השניה של פייבל נובינה, רחל לאה נשאה לדוד ז'ליוז מצי'וב. היא נהלה את עסקיה בהתלהבות יתרה והיתה פעילה מאד. נהגה לנסוע תכופות לביאליסטוק, לורשה ולכפרים השונים. עוד בהיותה בגיל 15—16 טעמה טעם המסחר ומאן לא שקטה. במשך כל ימות השבוע היתה בנדודים מחוץ לשבת. לזוג לא היו ילדים. רחל לאה קנתה מגרש משכנים והקימה עליו בית עץ גדול. היא הוסיפה על רכושה בקנותה מאת זרח מאיק קיוסק והמגרש עליו עמד הקיוסק, כדי לצרף כל זאת לבנין העץ ואף הוסיפה לו קומה. הזוג דוד ורחל לאה הובילו לתאי הגזים שבטרבלינקה.

בעלי חנויות מכולת וסדקית

יעקב פניטרושקה היה מכובד בסוקולי וידוע כשליח צבור בבית המדרש הישן. תענוג היה לשמוע את קולו הערב ובעיקר בתפילות של הימים הנוראים.

בתקופת הצארים היה יעקב בעל חנות יפה כעין "כל בו" : מזון, סדקית, דברי כתיבה ואחרים. כפי שספר לי סבי, היה יעקב פניטרושקה מן הראשונים שנפדו משרות בצבא תמורת סכום של 400 רובל. הדבר היה חוקי, אך כדי להמציא סכום כזה היה צריך להרעיש עולמות. רק אשת חייל כאמו של יעקב היתה מסוגלת לכך.

לפני כחמשים שנה פרצה דליקה גדולה בסוקולי, בה נשרפה חנותו של פייטרושקה על כל ציודה, בין היתר בתים רבים. נראה היה אז כבלתי אפשרי לשקם את החנות מחדש. הודות למרצם של בני משפחתו ובעיקר של בנותיו של יעקב, שופצה חנות המכולת עד כדי שביעת רצון. שני בניו ובנותיו נשאו כולם והווגים עלו יפה. הבת הבכירה נשאה לאיש בולבה, עסקה בענייני צבור ופעילה למען תלמוד תורה ושיבה ולמען מטבח לילדים.

לשני בניו של יעקב, קרו בימים שקטים וטובים ההם, תאוות קטלניות. הבן הבכור חנא נשא את האלמנה באשקה התנונית, בתו של מגדל שהיתה כבר אם לשני נערים מבוגרים, זיידקה וברל. באשקה ילדה ליעקב עוד שני בנים זכרים.

בוקר לא עבות אחד שכר יעקב עגלה כדי להביא מויסקי מזובייצק מיצים ומי סודה לחנותו לקראת יום היריד. היה יום חם מאד והתחשק לחנא לרחוץ בנהר, שעליו הוא עבר על פני הגשר. אמר ועשה. התפשט וקפץ למים הצוננים. לרוע המזל היה זה מקום מערבולת וחנא טבע במקום.

הבן השני שמואלקה היה בוגר סמינר למורים בגרודנו ושם נשא אשה. נולדו להם כמה ילדים, בתקופת מלחמת העולם הראשונה עסק שמואלקה בסחר נפט.

באחד הערבים עסק בשאיבת נפט מחבית. פתאום התלקחה החבית ושמואלקה נשרף חינם. בתו הצעירה פראדל נשאה לבחור ישיבה בשם ישמח, בן שוחט מזמברוב. ישמח היה למדן, אחיו הבכור כיהן כרב. שנים אחדות חי בביתו של חותנו. כעשר שנים לפני מלחמת העולם השנייה נפטר יעקב חותנו לאחר מחלה קצרה. אז קבל לידי את החנות — חתנו ישמח.

בספרי על ישמח, נזכר אני, שבזמנו עלה בגורלו להאסר בבית הכלא בלומז'ה, הסיבה לכך לא היה חלילה פשע, כגון: גניבה, או הברחה, אלא פשוט בגלל אסון.

ישמח גר עם משפחתו בדירה קטנה בעלית גג. מאחורי הבית בלטה מרפסת מוקפת מעקה מעץ רקוב למדי. רצה המקרה וכובסת נוצריה שעבדה בבית ישמח התכופפה מעל המעקה כדי לשפוך את מי הכביסה. עצי המעקה חרקו ונשברו והאשה האומללה נפלה ארצה ונהרגה במקום. בבית המשפט נדון ישמח ל-8 חדשי מאסר.

זרח מאיק

זרח מאיק היה בעל חנות מכולת בסוקולי. הודות לאשתו האמיצה, טויבע בת מרדכי לייב הנפת, רכש זרח 3 בתים. טויבע היתה כשרונית ופקחית. אנשים היו פונים אליה כדי לקבל ממנה עצה והדרכה בעניינים שונים. על עניינה בבתי המשפט הגנה בעצמה, ומעולם לא שכרה עורך דין. היתה בקיאה בכל ואף נשאה דבריה בכשרון.

ידי זהב היו לטויבע, כולם התפעלו כיצד מסתדרת היא עם הקונים הרבים בימי שוק, או יריד. בזריזות מופלאה היתה שוקלת, מודדת ואורות את הסחורה הקנויה, עורכת חשבון, מקבלת כסף, מחזירה עודף ורושמת בפנקס פרטים לקונים, שלוקחים בהקפה.

היא הכירה את הלקוחות הנוצרים מכפרי הסביבה וידעה על הנעשה והמתרחש בחייהם הפרטיים. תמיד השכילה להגיד דברי עדוד, עצה טובה ודברי נחמה לזקוקים ולנצרכים. טויבע היתה עקרת בית חרוצה ועשתה בביתה הכל כמו ידיה, מבלי להודקק לעוזרת. בעצמה היתה כובסת, מבשלת, עוסקת בנקוי החדרים, מחנכת ילדיה ומטפלת בהם במסירות רבה. חיה לא היו קלים. החנות היתה בשוק ודירתה ברחוב מרוחק. חנותה היתה קטנה וסחורותיה

המרוכות היו מפוררות במקומות שונים. היה צורך להתרוצץ מבית לחנות ומחנות לבית. כ־18 שעות ביממה היתה טויבע טורחת ועושה עבודת פרך.

טויבע היתה אם מסורה לחמשת ילדיה: מיכאל, ישראל, נטע'לה, שרה'צה ולאה'צה. שנים מהילדים מתו בילדותם. נטע'לה מת בהיותו בן שנתיים ממחלת הדיפטריה ושרה'צה עברה מן

זרח מאיק עם רעייתו חוה, בנו ישראל ונכדיו שמואל, וטובה

העולם בהיותה בת 16. כ־6 שנים סבלה ממחלת לב. היתה ילדה יפה וחכמה וקצרים מאד היו ימיה עלי אדמות. טויבע נפטרה בדמי ימיה בהיותה אך בת 42.

כשם שוריוזה היתה ועבדה מהר, מהר, כך מהיר ופתאומי בא המות, עד שלא הספיקו להועיק רופא ועורה. היא השאירה תינוקת בת שנה, לאה'צה מאיק, שנמצאת עתה בישראל.

לאה ושלמה מאיק עם ילדיהם זרח, יונה, ישראל ועדי

זרח מאיק היה איש שקט, אדוק וישר. חניך הישיבות של לומז'ה ואוסטרולנקה. מספר שעות ביום היה זרח מבלה בבית המדרש. בלומדו את שעוריו הקבועים לפי הסדר בגמרא, במשניות ובתפילות בצבור. בשנותיו האחרונות היה גבאי בבית המדרש הגדול וגם גבאי בחברה קדישא. הוא נפטר בשנת 1933. ז' בטבת תרצ"ד, בגיל 76.

משפחת לב

מבעלי חנויות המכלת הותיקים בסוקולי היה ברוך לב, שכנהו „ברוך ירמק" משום מרצו וזריזותו. תמיד היה עסוק וטרוד בעסקיו בחנותו ובהתרועעות בכפרי הסביבה. לברוך היו ארבעה בנים: זלמן, אלתר ושני התאומים יחיאלקה ופייבל. הבכור זלמן היה סוחר חרוץ ונשוי לחיה פרל, בת לייבל הנפת. היה בעל חנות מכולת והיגר מאוחר יותר לאמריקה. הוא עסק שם במה שקרוי „א פעדלער". בתקופה קצרה יחסית למד את השפה האנגלית ומסוגל היה להתחרות עם חבריו הותיקים למקצוע. זלמן שהה באמריקה אך 3 שנים וחזר לסוקולי לאשתו האדוקה, שלא הסכימה להגר לארץ החופש — אמריקה. לאחר שובו הביתה בשנת 1915 קנה בית בוויסקי מזובייצק, בו פתח מחסן לדברי ברזל וחנות מכולת.

ברוך יצחק לב ז"ל

בשנת 1926 היגר לאוסטרליה, שם נהיה לבעל עסק לדברי מנופקטורה. לאחר 5 שנים העביר אליו את בנו הבכור לייבל ומאוחר יותר את כל בני משפחתו. זלמן היה אב ל-5 בנים: לייבל, אהרון, הרשל, חיים וברוך. אחיו של זלמן, פייבל לב קבל את החנות מאביו ברוך. לפייבל קרה אסון בילדותו. פעם הלך ובידו בקבוק עם חומץ מרוכז. בדרכו מעד והחומץ נשפך על פניו. כתוצאה נפגע בעינו האחת ואבד את כושר הראיה בה.

פייבל היה זריו במלאכתו ובחור פיקח. בישרו, דיקנותו ויחסו האדיב רכש לו לקוחות רבים בין יהודים ונוצרים כאחד. מיום ליום הצליח להגדיל את עסקיו ולאחר שנשא לאשה את בתו של מורה ההוראה מינדבבנה, נהל בעזרתה את עסקו, בו בזמן התרחקו הוריו לחלוטין מהענינים של החנות. פייבל ואשתו דאגו יפה להורים והם השיבו חיבה ויחס אמון מלא לצעירים.

חיה פנינה לב

זלמן לב

כתוצאה מיחס טוב והדדי ביניהם רשם ברוך את ביתו וחנותו על שם בנו פייבל. לפייבל יצא מוניטין בעיר כאיש מהימן וישר ועומד בדבורו. אנשים נהגו להטות אוזן לדעות ולעצות שהוא השיא להם בשעות הצורך.

פייבל לב עם רעייתו רבקה ובניהם ישראל, ישעו, וברוך

במשך שנים אחדות כיהן פיבל כנבאי בבית המדרש הגדול. הוא נפטר בגיל 48. כשנה לפני פטירתו נעשה משותק למחצה. היה אב ל-3 בנים: יעקב הירש, ישראל שיע, וברוך. כולם נבונים ומוכשרים. יעקב הירש עלה לישראל מספר שנים לפני פרוץ המלחמה. אשתו רבקה ושני בניו חנותרים נספו בשואה. הי"ד.

משפחת יעקב גינזבורג

הגדול בבעלי החנויות מכולת בסיטונאות היה יעקב גינזבורג, בן משה אברהם. הוא נשא לאשה את דודניתו חנה רבקה, בת הרצל גוטמן. יעקב היה סוחר בעל מרץ. בחנותו נמצאו מחוץ לדברי מכולת, סדקית, דברי קוסמטיקה, ספרי למוד ומכשירי כתיבה. הבן הבכור שמואל מת בבחרותו אחרי מלחמת העולם הראשונה. הבן הצעיר יונה נשא לאשה מורה מבית הספר הממשלתי בשם צלינה. הבת רחל נישאה למשה בן שלמה אולשה, איש משכיל וחרוץ.

אחיו של יעקב גינזבורג, שמאי חי בורשה וניהל שם בית חרושת לסבון תחת פירמה ידועה "אומגה". הבן השלישי — מוטי, היגר להולנד ועסק במקצוע היהלומים. אחיהם הרביעי אלתר, נישא לרופאת השניים אידה. ניהל בסוקולי בית מסחר לעורות. בתקופת המלחמה האחרונה כיהן אלתר כיושב ראש היודנראט במקום. דמותו תוארה בפרקים הקודמים.

יושבים משמאל: יונה גינזבורג, פלה אולשה, חנה רבקה, שושנה גוטמן, שמאי גוטמן, צלינה.
עומדים משמאל: רחל אולשה, אלתר גינזבורג ורעייתו אידה, מוניק רוזמן

בתו הבכירה של משה אברהם נשאה למשה הרשל סגל. נולדה להם בת. חנה'לה שהבריות ראו בה ילדת פלא. המשפחה עברה עם הזמן מסוקולי לגרודנו. הבת הצעירה בריינה, נשאה למנהל חשבונות מורשה, בשם שפירא, אחיו של בעל הדקדוק הידוע, א. י. שפירא.

משפחת רצ'קובסקי

אלתר רצ'קובסקי היה בעל חנות לדברי סדקית ומכשירי כתיבה. הוא ספק סחורות לקמעונאים ולרוכלי הכפרים. היה מהלומדים בבית המדרש החדש. אלתר היה אב לשני בנים ושתי בנות. הבנים זיידל וחיים צבי הצטיינו כנואמים בפני הצבור. בימי הכבוש הנאצי היה זיידל חבר היודנראט. הבכירה שבבנותיו נישאה לאיש בורשה. הבת השנייה נשארה רווקה. אלתר היה חתנם של שרה טילקה ושמואלקה החיט.

שנים התגורר שמואלקה באמריקה במטרה למצוא שם חתנים הגונים לשתי בנותיו. היגדה ואסתר רחל. הוא עבד שם עבודת פרך והכל לטובת בנותיו.

בשביל בתו הבכירה היגדה, בחר שמואלקה לחתן את אלתר רצ'קובסקי ונתן לו נדוניה יפה. כדי שיפתח לו בית מסחר. מדי פעם הוסיף לו סכומים לא מבוטלים להרחבת העסקים. האם, שרה טולקה עבדה קשה ובמסירות נפש והכל למען בנותיה. הבת הצעירה אסתר רחל נישאה ללמדן, ר' שמעון דוד מזמברוב. שחלה קשה מיד לאחר החתונה והדבר הגיע לידי כך, שהיה צריך לסדר גט על תנאי. באותו מעמד הוסיפו לחולה שם גוסף, חיים ונקרא מאז בשם המשולש, חיים שמעון דוד.

כשהחלים חיים שמעון דוד ממחלתו קבל משרה כראש ישיבה בפרוסקורוב. לאחר הפרעות ביהודי פרוסקורוב היגרה המשפחה לאמריקה. בניו רכשו שם השכלה גבוהה. הבן אברהם הגיע לתואר עורך דין והתגייס לצבא האמריקני. הוא עלה לדרגה של מייג'ור והיה פעיל בקונגרס היהודי העולמי. הבת של חיים שמעון דוד סיימה מכללה ונישאה לאיש מדע.

חיים פאיוס ומשפחתו

חיים פאיוס היה מלומדי בית המדרש החדש. הוא היה קצר ראייה ועל אף עובדה זאת לא הרכיב משקפיים ונהג לקרב ספרי קריאה לעיניו ממש. חיים היה הומוריסטן והרבה לספר בדיחות והלצות. הוא ובנו יחידו אלתר נהלו בית מסחר לסדקית. הבן אלתר היה מחונן בכשרון

אלתר פאיוס הי"ד

טובה לחובר עם בעלה ליאון הי"ד

של שחקן והצטיינות בתפקידים קומיים. לפני המלחמה בשנת 1939 נשא אלתר לאשה את פייגל, בת קדיש לאכובר ובני הזוג יצאו לגור בביאליסטוק, שם פתחו חנות לדברי סדקיה. בפלישת הגרמנים לביאליסטוק נחטף אלתר באחת השבתות עם קבוצה של יהודים רבים, כביכול לעבודות כפיה. החטופים נשלחו למקום בלתי ידוע ואף אחד מהם לא חזר עוד משם. בקבוצת החטופים היו סוקולאים רבים וביניהם: 2 גיסיו של אלתר פאיוס, ניסקה לאכובר וליאון, בעלה של טייבע לאכובר, שלמה גרינברג, יצחק מורשקביץ ועוד... בתו של חיים פאיוס, מלכה, נישאה לאיש בשפייטוב, שהיה בעל משרד להובלות. שניהם נספו בשואה והשאירו בת יחידה, הנמצאת כעת בארצות-הברית.

משפחת ינובסקי

אליהו לייב ינובסקי, חתנו של הנפח אברהם איצ'קובסקי היה מבעלי התפילה לימים הנוראים בבית המדרש החדש. יהודי יפה וחסון ואב ל-5 בנים ו-2 בנות. בנו האחד קלמן, היגר בצעירותו לארצות הברית. הבן יוסף ניהל בית חרושת לדברי טקסטיל בעיר הורודוק, הבן חיים איצ'ה התבסס יפה בעיר הכירה הרוסית — פטרבורג, בתקופת הצארים ובתקופה של תחום המושב ליהודים, כשקשה היה להשיג זכות לגור בפטרבורג ובערים אחרות שמחוץ לתחום המושב ליהודים, השיג חיים איצ'ה רשיון כזה והצליח לפתוח לו בית מסחר למנופקטורה במרכז הכרך. לפניו עבד כאורג בעיר ביאליסטוק. לאחר מספר שנים פרצה דליקה גדולה ברובע מגוריו ורכושו עלה באש. חיים איצ'ה קבל סכום הגון מחברת הבטוח ופתח הפעם בית מסחר למוצרים גסטרונומיים. היה ספק רציני של המוצרים האלה וסחורותיו סופקו אפילו לחצר הצאר. חיים איצ'ה ינובסקי העביר אליו את שני אחיו, יעקב ואלכסנדר. יעקב התמחה במקצוע הרוקחות

מרדכי סורוויץ'

וחיים איצ'ה מצא עבורו עבודה בבית מרקחת בפטרבורג. אלכסנדר אחיו למד הנהלת חשבונות וקבל משרה טובה במקצועו. הוא נשא צעירה, שסיימה חוק למודיה וקבלה תואר ברפואה, האחים ינובסקי עשו חייל בכל, עד התקופה של המהפכה הבולשביסטית. אביהם, אליהו לייב נפטר פתאום בסוקולי בגיל למעלה מחמשים, בתו הבכירה נישאה לאיש מסודר טוב בגרייבו והבת השניה, ריבל, נישאה ליעקב גולדין, בן ליישקת דינה'ס שנחשב לעשיר, וכמוהו 2 האחים קלוד'נסקי, יענקל והנניה ומרדכי סורוויץ'.

ארבעתם הקימו בשותפות בית חרושת לטקסטילים בביאליסטוק אחרי מלחמת העולם הראשונה והתעשרו. כל אחד מהם רכש לו בית גדול ויפה.

משפחת גולדין

בני משפחת גולדין היה מותיקי סוקולי. המבוגר, העשיר והנאה מכולם היה לייבל דינהס גולדין. רוב בתי העיירה, יער ושדות היו נכסיו. מראהו האציל והיפה בלט מכולם בכל הסביבה. זה היה טפוס „משכמו ומעלה מהעם“ ו„לפני מלכים יתיצב“.

פניו קרנו ועוררו יראת כבוד, הפונים אליו נתקפו בהרגשה, שלפני מלך הם עומדים. כשלייבל היה עובר בבית המדרש בין המתפללים בעת חזרת הש"ץ לתפילה, או לקריאת התורה, לוו אותו מבטים של דרך ארץ וכבוד.

בנו של לייב דינהס, ישראלקה התגורר בפטרבורג. ראיתי אותו רק פעם אחת כשהגיע לסוקולי לאחר פטירת אביו, כדי לסדר עניני הירושה. בזמן ההוא מכר את בנין בית המשפט לסוקולי, שהיה שייך לאביו. אף הוא היה בעל מראה נאה. אינני זוכר פרטים, כי הדבר היה לפני כשבעים שנה ואנוכי אז נער הייתי.

טפוס אחר במשפחה זאת, היה ליישקה דינהס, אחיו של לייבל, יהודי פשוט. בצעירותו היה בעל בית מרוח וקבע בביתו מגין קבוע לשבתות וחגים. בשמחת תורה ערך הלולה במשך יממה שלמה וכשהחברה היו בגלופין, הרימו על כפיהם את הגבאי שלהם, ליישקה, בקריאות „יחי הגבאי!“ מנהג זה היה מקובל גם במקומות אחרים. בשנות זקנתו התחיל ליישקה לעשן סיגרים עבים, שכמעט לא הניחם מידיו. התחביב שלו היה לעבור לפני התיבה וכן לקנות כרטיסי הגרלה בכמות רבה. ליישקה היה אב ל־3 בנים ובת. הבכור ישעיהו ניהל עסקים בביאליסטוק, הבן השני למד בישיבה ומת בגיל שלפני השרות בצבא. בנו יעקב התעשר והיה אחד מהארבעה שהתעשרו, כמסופר קודם. שאר האחים של לייבל לא נקראו על שם אדם. דינהס, כי אם על שם המשפחה — גולדין.

ברל גולדין היה ירא שמיים, ישר ושמר פיו ולשונו. בנו היחיד אלתר היה סוחר חרוץ וחתנו של יחזקאל מורשקביץ'. בשיחותיו עם הבריות פיזר אלתר פתגמים ואמרות. בתו של ברל, אלטע נישאה לבחור ורשאי בשם יהושע וולף מייזלר, מטיף ומגיד. הוא עבר בערי פולין וריתק המונים בכל המקומות בפיו מפיק מרגליות. בערי ליטא יצא שמו המהולל בפיו כל „המגיד מסוקולי“.

האח של ברל, משה גולדין היה בעל בית בשותפות עם בריש השוחט. משה עבד במשרה מחוץ למקום והגיע לסוקולי אחת לכמה שבועות בימי שבת. אחד מבניו נשא אשה מזמברוב והשני היגר לארצות הברית. הבת רייזל נישאה למוטיל בורשטין ופתחו חנות לממכר בדים. כן היתה להם חנות מכולת. לזוג נולדו 3 בנות ובן. הבן היגר לאמריקה. אחת הבנות נישאה למשה לויס, השניה לצעיר ויינר מלאפי והשלישית, סתירה לזונדל סוקולוביץ', בן אלתר. זונדל סיים למודיו בגימנסיה בוילנה ומאוחר יותר סיים פקולטה למדיצינה בבירת צ'כוסלובקיה — פראג וקבל תואר דוקטור. לאחר שהתחתן עם סתירה היגר הזוג לארצות הברית. זונדל הצטיין בכושר ריטורי, בהיותו עוד בגיל 15 הפליא את שומעיו בריטוריקה שלו.

כדאי לציין שהשם סתירה ניתן לאשתו לאחר מותה של דודתה סתירה. אשת הרב ברוך פרידנברג ממוסקבה, שכל המשפחה התפארה בה כצדקנית והעושה למען הצבור.

האח השלישי, יודל גולדין, היה איש שקט וצנוע. שני חתניו לתפארת היו: זליג קילודו'נסקי ושמואל הירש קראביץ.

מחוץ למשפחת גולדין הנ"ל היתה בסוקולי עוד משפחה בשם גולדין, ללא קרבת משפחה ביניהם. מדובר על ברצ'ה גולדין (ע"י משאבת המים). ברצ'ה היה איש שקט, צנוע ואדוק. הוא התגורר בשוק ע"י בית המדרש הישן, מול משאבת המים. הבן חיים מיכאל היה מורה לעברית בורשה ועבד בחסותו של רפאל גוטמן בבית ספר של הקהילה היהודית. הוא התחתן בורשה ונולדה לווג בת שמתה בצעירותה. בן שני של ברצ'ה היה אלתר. נשא אשה מטרסטנה ונולד להם בן, בשם חיים. אלתר התגורר עם הוריו. הוא ניהל בית בד לשמן וגם עסק במסחר — בשוק. אשתו מושאלה נפטרה לפני גרוש היהודים מסוקולי. כל יתר בני משפחתו נספו בשואה. מחוץ לארבעת הנבירים המתוארים לעיל, היו בסוקולי מספר ניכר של צעירים שהגיעו לקריירה כלכלית אחרי מלחמת העולם הראשונה. אמנה אחדים מהם: איצ'ה מאיר לאחובר היה בעל בנק בביאליסטוק. בנו של שלמה'קה אולשה פתח בביאליסטוק פירמה מסחרית לצבעים ולמוצרים כימיים.

יצחק מאיר לחובר ז"ל

ברל בן יונה צנטקובסקי התעשר במפתיע. הוא נתן לאחותו נדוניה סכום של כמה אלפים זולטי ובנה בית לאביו. נטע זולטי בן ברקה, בחור שקט, כלל לא טפוס של סוחר, מקבוצת בחורי ישיבה של ברנסק ולידה, ביניהם ראובקה לב בן שמואל לב השוחט וישראל עלגרוד. נטע זולטי למד ורכש גם השכלה בישיבות בהן הוא למד. הוא עלה לארץ ישראל אחרי מלחמת העולם הראשונה ונקרא בשם נתן זהבי. בקבוצת העולים היו: נחום יחנס, כמה מאחיו, ילדיו של הרצל גוטמן ועוד מספר צעירים. על אף שנטע לא התמצא במסחר, הצליח יותר מחבריו בעסקים וגילה דוקא יזמה מסחרית רצינית. בתקופה קצרה יחסית הפך נטע לסוחר גדול בחיפה, בחמרי בנין ובפחמים.

נטע העביר אליו את הוריו ואחיותיו וסידר אותם יפה מבחינה כלכלית. אביו ברקה הגיע לגיל 90.

יצחק מורשקביץ, בן יחזקאל, סוחר הברזל, פתח אף הוא בסוקולי מסחר בדברי ברזל, כלי עבודה וחמרי בנין. מיד עם פלישת הגרמנים לסוקולי גורש יצחק ביחד עם אלתר פיעס. לא ידוע להיכן הובלו ומה שעלה בגורלם, לא קשה לשער.

משפחת עלגרוד

מול ביתו של הרב, ברחוב המרחץ עמד בית אבן, שנקרא «פאריזס מויערלי», בו התגוררה משפחתו של הפאריסאי. הפאריסאי עצמו, שלמה יוסף עלגרוד נראה היה בסוקולי רק לעתים רחוקות מאד והנוער המקומי לא הכיר אותו כלל וכלל. שנים רבות התגורר בפריס. אחת למספר שנים הגיע לסוקולי לבלוי של שבועות אחדים בחיק משפחתו. היה זה בתקופת ימים הנוראים, או לרגל מאורע משפחתי כגון: לחתונות של 2 בנותיו. קודם לחתונת בתו הבכירה שרה מירקה ומאוחר יותר לחתונת הצעירה — דינה. כדי להובילן לחופה.

שלמה יוסף עלגרוד היה יהודי נאה, עטור זקן פטריארכלי. הסיבה לכך, שלא העביר את בני משפחתו לפריס היתה, שאשתו מרים פייגל היתה אדוקה והתנגדה שהבנות שלה תושפענה

שלמה יוסף עלגרוד ז"ל

מהחיים החפשיים של הכרך הגדול. שלמה יוסף עצמו הסתדר בפריס יפה לאחר, שלא מצא בסוקולי שדה פעולה למזגו ומרצו התוסס ונאלץ לחפש מקורות פרנסה. בניו למדו בישיבות והצליחו בלמודיהם. הבכור, ישראל לייב עלגרוד למד בישיבת רדון. מאוחר יותר עבר ללמוד בבריינסק, לאחר שהרב הגאון שמעון שקופ זצ"ל, שהיה ראש הישיבה בטלו, פתח ישיבה בבריינסק יחד עם ישראל לייב. עברו לישיבת בריינסק מספר צעירי סוקולי: ראובן לב, נטע זולטי, הבן של הודל ציבק ואחרים. לאחר בריינסק עברה הקבוצה לישיבת ריינס בלידה.

ישראל לייב היה פעיל בקרב הצבור בלונדון ובמיוחד בחוגים האורתודוקסיים המכובדים יותר. הוא אחד המעטים שקיימו בית ספר פרטי עם מספר התחלתי של 17 תלמידים, שהתרחב עם הזמן כדי 300 תלמיד והוכר ע"י השלטונות. לפני הקמת מדינת ישראל היה גובר של המזרחי בלונדון ואח"כ של היקריקלאוד "י.ו.א."

ישראל אריה עלגרוד בטכס חנוכת בית ספר החדש בחסות הרב הראשי של אנגליה ד"ר ישראל ברודי

ישראל גם היה פעיל בפדרציה של הקהילה היהודית. ה"פדריישן" נוסדה בשנת 1889 ע"י לורד צויטלינג במטרה לאחד את העדות השונות באנגליה, לקהילה יהודית אחת. הם יסדו בתי ספר, קופות גמילות חסדים ורכשו קרקעות לבתי קברות. מתקופת הצהרה בלפור, בשנת 1917 התחילו

ישראל עלגרוד עם משפחתו

לתמוך ברעיון הציוני ובבנין הארץ. בשנת 1949 נבחר לנשיא ה"פדריישן" מר משה לדרמן ומכהן בתפקיד נכבד זה, עד עצם היום הזה. ביוזמתו נבנו באנגליה בתי ספר ומועדונים חדישים למען חנוך הנוער היהודי. גדולה השפעתו ופעילותו בקרב היהודים למען העלייה והענין הציוני. בחודש מרץ 1972 רכש מר לדרמן את מלון "ארמון" בנתניה והפכו לבית ה"פדריישן", הקולט עולים חדשים מאנגליה בימים הראשונים להגיעם ארצה.

פיבל עלגרוד

דוד עלגרוד עם משפחתו

לישראל עלגרוד רעה ממשפחה מיוחסת ולזוג ילדים כשרוניים. 2 בנותיו נישאו לבנים ממשפחות מפורסמות. אחד מחתניו הוא רופא בלונדון, בן הרב חיים דוד פייטלוביץ אחד מראשי השוחטים בלונדון אחיו של ד"ר יעקב פייטלוביץ הידוע. החתן האחר עורך דין בן הרב ד"ר שלמה פיש שליט"א.

בנו יחידו מוריס פעיל עם אביו במסחר יהלומים בלונדון. למרבית הצער נפטרה רעייתו זמן קצר לאחר נשואיהם.

רעייתו של דוד עלגרוד היא בת הרב יוסף לב בלונדון, רב ודיין לשעבר בקהילת ורשה. גם אחיו של ישראל, דוד עלגרוד שותף באתו עסק, דוד הוא אב לשני בנים, שלמה ומיכאל. הבכור שלמה בוגר פקולטה למשפטים בלונדון וערך מחקר בשטח הקרימינולוגיה באוניברסיטת "בר אילן". הוא מנהל משרד עורכי דין בלונדון ופעיל בתנועה הציונית. היה ציר לקונגרס הציוני הכ"ח בירושלים. הבן השני מיכאל סיים אף הוא פקולטה למשפטים בבירמינגהם שבאנגליה. הוא ממלא תפקיד של מזכיר כללי של תנועת "בני עקיבא" בבריטניה הגדולה ובאירלנד.

אחיו הצעיר פיבל עלגרוד למד בישיבות והיה עלוי ובעל כושר ריטורי. כולם ניבאו לו עתיד מפואר. למרבית הצער הוא מת במחלת הטיפוס בתקופת המהפכה ברוסיה בלמדו בישיבת סלובודקה בקרמנצ'וק.

שרה מירקה, בתו הבכירה של שלמה יוסף עלגרוד נישאה לחיים וולול אולשה מסוקולי ונולדו

להם 3 ילדים : הבן יונה ו-2 בנות, רחל ושירקה. חיים וולול עסק במסחר והתפרנס בכבוד. פעם פרצה בסוקולי מחלת הטיפוס וקטלה את חיים וולול.
 בנו יונה גדל בחור נאה והיגר לקנדה. הבת רחל נישאה לראובקה ביידנוביץ בסוקולי ופתחו חנות קטנה לממתקים. הבת שירקה, רכשה השכלה בגימנסיה בביאליסטוק, נישאה לניסל לפצ'ינסקי. ניסל היה בעל תפקיד חשוב בתקופת הסובייטים ונספה באופן טרגי בפלישה השנייה של הגרמנים לסוקולי.

שרה מרקה

הבת השנייה של שלמה יוסף עלגרוד, דינה נישאה לבחור מביילסק, זיינבל בארכאט. לזוג נולדו 2 בנים ו-2 בנות. כולם נספו בשואה. הבת הצעירה של שלמה יוסף, ליבה, נישאה לאיש ממזריץ'. שניהם נספו בשואה.

שלום ברכת חייל בצבא פולין

דינה ברכת עם משפחתה

בעלי מסעדה

מלכה, בת שרה בנתה בסוקולי בית עץ דו־קומתי וסדרה בו מסעדה ובית הארחה. היא נהלה אורח חיים מרווח, עם כל הנחיות. בעלה, שלמה קפקה חי שנים רבות בארצות הברית. עבד כספר ומוסיקאי כאחד. באמריקה ניהל מספרה בשותפות עם חבריו ויסד תזמורת. פעמים רצה להעביר אליו את אשתו מלכה, אך היא חסה על המסעדה והעדיפה לחיות בנחיות ומוקפת משרתים. בנם היחידי חיים לייבל קפקה נסע לאביו, שם רכש השכלה תיכונית וחזר לאמו, לסוקולי. מאוחר יותר נסע לצרפת והתמחה באגרונומיה, שם קבל דיפלומה. שנים אחדות לפני פרוץ המלחמה הגיע בעלה של מלכה מאמריקה, במטרה להשאר קבוע בסוקולי. מדי פעם נסע שוב לארצות הברית, בהיותו שם אורח ומיד חזר לביתו בסוקולי. בסוף התחיל לחלות ומת קרוב לפרוץ המלחמה.

עגלונים

היו בסוקולי משפחות מסועפות, שראשיהם התהלכו בהרגשה של פטריארכים, כגון: מרדכי שלמה בלאושטיין, הדזור, או ליתר דיוק — טוביל הדואר. הוא ניהל בתוך ביתו כעין ממלכה. לבניו התיחס, כאלו היו שריו ויועציו והם: יוסל, גדליה, אברהמצ'ה, יחיאלקה ומאיר. וכן 4 בנות: דובצ'ה, חייצ'ה, זיסל ופריידה.

שבת, לאחר סעודת הצהריים הדשנה ובה חמין עם קוגל, השמיעה המשפחה זמירות של שבת במקהלה מלוכדת והדיה התפשטו למרחקים. בהזדמנויות כגון: חתונות, בריתות מילה וכיוצא, ערכו במשפחה הלולות עד אור הבוקר.

מצב דומה שרר גם אצל יתר בעלי העגלה, משה אביגדור ומשה הירש הובילו סחורות וספקו אותם לסוחרי סוקולי. היו להם עגלות, שמעליהן הודקרו סככות גבוהות והם נסעו לפי סדר, לילה לביאליסטוק, שם שהו יום שלם ובלילה הבא — חזרה לסוקולי.

סוחרים וחנונים היו עוברים תכופות מעל למפתן בתיהם של העגלונים. לא יפלא איפוא, שהפניות הרבות מצד הקהל אליהם, זקפו את קומתם ועוררו אצלם הרגשה של עליונות.

בניהם של העגלונים נתפסו דוקא למקצועות אחרים ולמפעלים שונים. מכל בניו של בלאושטיין, אך בן אחד, יחיאל נשאר נאמן למקצועו של אביו, אם כי קרץ עין לפרנסות אחרות. ההכנסה העקרית באה לו מעסוקים בלשכת האוצר והארכיון בויסקי מזובייצק. הוא ספק רשיונות מסחריים, תעודות לבעלי מקצוע, לחנונים וכו'... מענינים אלה היתה לו הכנסה ניכרת כך, שהעגלונות נעשתה אצלו כעין תוספת לפרנסתו. קמעא, קמעא הוא התעשר וקנה את ביתו של ליפניביץ', אותו הרחיב ושפץ.

הבן יוסל בלאושטיין ובניו עסקו במסחר עופות וביצים בקנה מידה רחב וחתנו מרדכי סורסקי סחר בתבואות והקים למטרה זאת 2 מחסנים.

יעקב יצחק רכלסקי, בן משה אביגדור העגלון היה סוכן להברחת אנשים דרך גבול גרמניה, כדי שמשם יגיעו לארצות הברית. הוא גם צייד את הלקוחות שלו בכרטיסי נסיעה באניות. מאוחר יותר עסק באספקת שמרים לאופים וחנונים. את ילדיו שלח יעקב יצחק ללמוד ולקנות השכלה.

ביתו של משה אביגדור עבר עם הזמן לבעלות נכדתו, היגדה רצ'קובסקי. שלמה לייבל

איצ'קובסקי, בן משה הירש העגלון היגר לארצות הברית ומשם שלח סעד וכסף לאשתו רבצ'יה. היא הקימה לה בסוקולי בית דו קומתי. בנם היגר לארצות הברית. הבת מאלי נישאה למנדל פליער והבת רחל נישאה למורה אברהם וסרמן, איש בעל השכלה גבוהה.

רחל וסרמן מבית איצקובסקי ובנה ראובן

ילדי משה ציפעס, היגרו כולם לאמריקה. בנו של לייבל בלומנבלט נשא לאשה את בתו של שמואל משה החיט. אחיו של לייבל, מאיר ניהל עסקיו בהצלחה. הוא היה בעל מח. מלמד הנמרא, ר' איצ'יה מאיר שיבח אותו כתלמידו הטוב. פאלק בלומנקרנץ בן שלמה עזב את העגלונות והפך לספק סחורות לחנונים. פאלק ואביו לא היו אנשים אמידים, אך שניהם מוכשרים ובעלי ריטוריקה. את שלמה בנו בסוקולי "הפריץ", על שענד על אצבעותיו טבעות זהב בעלי משקל, מאז חזר מאמריקה.

בית חרושת לסודה

פנחס הירשל בורשטין (המבוגרים כנוהו פנחס הירשלה, חיים וולולס) ניהל בי"ח של מי סודה בתוך מספר בתים בפינת רחוב ההר והשוק, מול הגשר. בתו חייצ'ה היתה מיילדת בפולטוסק ע"י ורשה. היתה לה נטיה לכתוב שירה. היא נישאה שם לסופר גיימן. עם הזמן היגרו כל בני המשפחה לאמריקה. לפי ידיעות שנמסרו עבדו שם חייצ'ה ובעלה במערכת של עתון.

יעקב גולדברג

יעקב גולדברג עסק לפני המלחמה במכירת סירים וכדי חמר. הוא היה יהודי לא אמיד אהב להתלוצץ, לספר בדיחות ולבדח את הקהל. אחרי מלחמת העולם הראשונה קבל יעקב מארצות הברית סכום גדול בדולרים, פצויים עבור בנו שנפל כחייל בצבא שלהם. באופן כזה נתעשר יעקב

גולדברג. לפני המלחמה גר בצריף רעוע, מאחורי בית המשפט ברחוב גונסובקי. אחרי שקבל את הדולרים, קנה אצל הבלן אברהם פינקביץ' מגרש והקים לו בית לוקסוס עם חצר רחבה ומחסנים. בבית המדרש קנה יעקב מקום בכותל המזרח. ע"י ארון הקודש. הוא תרם למען בית המדרש ולמען מוסדות צבור אחרים. כן העניק הלוואות ליצרנים פרטיים ונעשה שותף למפעליהם ולעסקיהם. בשנים האחרונות היה מבעלי הדעה שבעיר. התחשבו בו והוא חי בשפע ובמותרות. בתו הבכירה חנצ'ה גיטאה עוד קודם, שנתעשר אביה, לבן של יוסף גרינברג התפר ויעקב אביה העניק לה אחרי כן, מחצית ביתו.

לחתנו הנ"ל אירע אסון. נעשה לו נתוח והוא מת מתחת לסכין. לבתו האחרת נתן יעקב נדוניה הגונה וקנה לחתנו הרוקח. בית מרקחת. שנים אחדות לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה עבר הזוג לביאליסטוק, שם סדרו להם בית מרקחת. בעת רדיפות היהודים ע"י הענדקים (ארגון אנטישמ) בפולין, השכיר יעקב גולדברג את הבית, שבו היה בית מרקחת של חתנו — לנוצרי, שפתח לו במקום בית מסחר ופגע בזה בפרנסתם של יהודים. הנפגעים פנו אל הרב דמתא, שיטיל חרם על יעקב גולדברג (בחשאי) שלא להתפלל אתו בצבור ולא לקרוא לו לעלות לתורה. הרב מצא טעם לכך ונענה לבקשתם.

אם יתעקש יעקב ויסרב לצאת מבית המדרש, יש לחכות כשעה ולהתפזר למינינים קטנים בבתים פרטיים. אם יופיע יעקב באמצע התפילה, יש להמשיך את תפילת השחרית, עד הקריאה בתורה, ולחכות בסבלנות עד שיעזוב יעקב את המקום. אם בכל זאת יתעקש ולא יעזוב את המקום, יש להשאיר אותו לבד ולצאת מבית הכנסת. עד שהוא יעזוב ורק אז להמשיך בקריאת הפרשה.

תחילה, קיבל יעקב את החרם נגדו בקלות. הוא ארגן לו מתפללים מביין ידידיו ושכניו והתפללו במנין בביתו. לשם הכניסו ספר תורה.

תקיפותו והאמביציה שלו לא הרשו לו להכנע בפני הרב ומנהיגי הקהילה. הרי גביר הוא ומחצית העירה בכיסיו, הוא החליט לפתוח במאבק נגד מתנגדיו. באחת השבחות הלך לבית המדרש וישב במקומו הקבוע. התפילה התחילה ונמשכה עד גמר שחרית. איש לא העיז לגשת ליעקב ולשכנעו לצאת. הקהל חכה כשעה, אך יעקב עמד בעקשנותו. הרב עם מספר מתפללים ניסו לעבור מבית המדרש לבית הכנסת ושם לקרוא בתורה. יעקב הלך אחריהם והם פנו לו עורף גם שם. החלטתו להלחם למען כבודו היתה נחושה ומוחלטת. כך חזר הדבר בשבתות הבאות ויעקב לא ויתר ושאל לנקום במתנגדיו.

הוא התחיל להתרגז יתר על המידה ובסופו של דבר לסבול קשות מכל העניין. אחרי זמן לא רב קיבל שבץ לב ומת.

חברה קדישא בסוקולי

בחברה קדישא הישנה בסוקולי היו עשרות אחדות של חברים. ונתוצה היתה זכות אבות מיוחדת, כמו כן סכום גדול כדמי הרשמה בכדי להתקבל בתור חבר לחברה קדישא. חברה קדישא הישנה היתה דורשת סכומים גדולים אצל יורשי הנפטר אם בחייו לא היה חבר בחברה קדישא. היו מקרים שחברה קדישא השאירה את הבר מינן יממה שלמה מבלי לטהרו, כל זמן שהיורשים לא המציאו לחברה קדישא את הסכום שדרשה מהם. את הסכומים הענקיים שצברה חברה קדישא לא הוציאה למטרות חשובות לצרכי צבור נחוצים אלא שהוציאה

הכל לסעודה שנתית, שהתקיימה מדי שנה בשנה בערב ראש חודש שבט. ביום ההוא הנהיגה החברה תענית צבור לחבריה הבלן הכין במיוחד לחברה קדישה מקוה חם לשעה מוקדמת לפני תפילת השחרית כמו בערב ראש השנה או בערב יום הכפורים. אחרי המקוה היו מתאספים כל החברים לבית המדרש להתפלל שחרית, היו קוראים בספר תורה "זיחל" כמו בכל תענית ציבור. בשמונה עשרה היו אומרים "ענגו". אחרי קריאת התורה היו קוראים מהפנקס את שמות הנפטרים של החברים והיו עושים הוכרת נשמות. השמשים היו נושאים ומחלקים לכל החברים לחמניות קלועות ותתיכות טורט נגשי החברה. לפני תפילת המנחה היו אומרים תפילות של יום כפור קטן ואחרי תפילת מעריב היו הולכים כל החברים לסעודה אצל הגבאי של חברה קדישה. והסעודה היתה ערוכה כיד המלך. הרבה יין ויי"ש. דגים ממולאים מרק אורז, ו-3 סוגי בשר משובח. לפתן וביורה. ולמחרתו היה עושה הגבאי תוספת לסעודה מהשיירים של הסעודה של יום האתמול. את הסעודות הכי טובות לפי ספורי החברים הותיקים היה מכונן משהקי האופה (אחי זלמן דוגולץ) בהיותו הגבאי של חברה קדישה.

פעם אחת התאספו בעלי בתים חשובים אחדים שבסוקולי עם זלמן יהנס בראש. חברי האסיפה הנ"ל היו עפ"ר כאלה שהוריהם הזקנים היו סמוכים על שולחנם וע"כ יראו פן תדרש חברה קדישה סכומים גדולים דמי קבורה עבור הוריהם. וע"כ משכו אליהם המון רב מהקהל והשפיעו עליו לעשות מהפכה ולדרוש להקים חברה קדישא חדשה. טענותיהם של מחוללי המרד היו כי חברה קדישא הישנה עושקת ופושטת את העור מהמתים ומהחיים דורשת סכומים גדולים בתור דמי קבורה ומוציאה את הסכומים הענקים לא למטרות צבוריות חשובות אלא לסעודות ולזלילה וע"כ החליטו אנשי האסיפה הנ"ל ליסד חברה קדישא חדשה עממית דמוקרטית שחברי הועד יהיו נבחרים מהמון הפשוט, ורק בתור חברי הנהלה יודעי דבר יכנסו שנים שלושה מבעלי ההשכלה וכל אחד ואחד יוכל להרשם לפי רצונו החפשי בתור חבר בחברה קדישא בלי דמי הרשמה. והתקינו תקנות חדשות שמהעניינים לא יקחו כלל דמי קבורה ומהאנשים האמידים והבינונים יקבלו רק סכום מינימלי, שיתן כל אחד לפי נדבת לבו. אחרי החלטת האסיפה הנ"ל קמה מהומה גדולה בסוקולי. חברה קדישא הישנה לא רצתה לוותר בנקל על שלטונה שהחזיקה עשרות בשנים. התקימו משפטים, דיני תורה. הזמינו במיוחד בתור שופטים רבנים אחדים. בראשם הרב משדליץ. הרבנים תווכו ועשו פשרה בין החברות. חברת קדישא הישנה והחדשה הקימו חברה קדישא אחת עם תקונים ושניים מסוימים והמחלוקת שכחה. תוצאות המהפכה הראשונה בסוקולי היו שהיא הפיחה רוח חיים בתוך השכבות הרחבות של ההמון שהחלו לשאוף להוציא את כל המוסדות הצבוריים מידי בעלי הבתים הלמדנים או מהשטריימילאך, כמו שהיו מכונים בפי ההמון. אם לא יוכלי אנשי ההמון להוציא את כל הנהלת המוסדות מידי השטריימיליך שיהיה להם לפחות כח מכריע בכל מקום לפי רצונם.

בעלי מלאכה בסוקולי

ההמון הסוקולאי החל באופן פעיל להתערב בעניינים צבוריים עוד זמן רב לפני מלחמת העולם הראשונה. הכח הדוחף לתנועת ההמון היתה המהפכה הגדולה, שהתחוללה בסוקולי מעת שנוסדה חברת הקדישא החדשה. ההמון ארגן חברה גדולה שנקראה "חברת בני יעקב", בראשונה תפסה החברה אולם קטן. חדר אחד של הבית השני בבית המדרש החדש. אח"כ הגדילה החברה את האולם שלה פי כמה עד שיכלו להכנס לאולם כמה מאות חברים. החברה יסדה גם קופת גמילת

חסדים לתת הלוואות קטנות בלי רבית לחברים בתשלומים קטנים של רובל אחד לשבוע. לחברת בני יעקב בסוקולי נרשם כל ההמון הסוקלאי כל בעלי המלאכה, הקצבים, העגלונים, סחרי השוק ורוכלי הכפרים, «חברת בני יעקב» הוותה הכח המכריע בכל הענינים הצבוריים החשובים שבעיר חוץ בשאלות הדתיות. החברה היא שהכתיבה את חות דעתה לראשי הקהל שמוכרחים היו להתחשב בה. בכלל לא היו בסוקולי בורים גמורים, שלא היתה בהם רוח תורה. חלק גדול של בעלי המלאכה היה שייך לחברת משניות. היה להם רבי שהקריא להם פרק משניות בכל יום. חלק מבעלי המלאכה היה שייך לחברת תורה. היה להם רבי שלמד בכל יום פרשת חומש עם דרש וגם «חיי אדם». בבית המדרש לחייטים היה ג"כ רבי מיוחד והרבה בעלי מלאכה היו בנעוריהם בחורי ישיבה. היו בסוקולי עשרות בעלי מלאכה שלקחו עבור בנותיהם חתנים תלמידי חכמים. הרבה בעלי מלאכה וסתם יהודים פשוטים אף שלא היו להם בנים תלמידי חכמים. היו להם בכל זאת בנים מוכשרים משכילים אנטיקטואליים נבונים מוכשרים למסחר. כמעט בכל משפחה נמצא אחד או אחדים מוכשרים שהוריהם היו מתגאים בהם. כך שהיהודים הפשוטים בסוקולי לא הרגישו את עצמם כנחותי דרגה. להיפך, הם הרגישו את עצמם יחסנים גדולים. התגאו בחתניהם, בבניהם, באחיהם ובאחיותיהם.

טוחני קמח

טוחני קמח ידועים היו: שלום אסתרוביץ' ושני בנוי, שבתי ויצחק. הם הקימו לאחר מלחמת העולם הראשונה בסוקולי טחנת קמח ממונעת בקיטור.

חיים לב ואחותו הגיה

נוסף לאלה היו טוחני קמח, לוי, הרשקה פייבל, וחיים לב. הם היו בעלי טחנות רוח. חיים לב ואחותו הגיה נמצאים בישראל. לפנים היה ידוע בסוקולי הטוחן ברל המכונה «דער באַרגאָוער מילנער».

אופים בסוקולי

אברהם יענקל אולשה היה בצעירותו בעל בית מרוח באחד הכפרים. מאוחר יותר פתח מאפיה בסוקולי. איש אדוק, פיקח ומחסידי אלכסנדר. היה אב ל-6 בנים ו-4 בנות. הבנים: משה, ברל, אהרצ'ה, שלומקה, הרשל וחיים והבנות: לאה, רחל, טויבע וליבע. שם אשתו, ביילה רבקה. ילדיו של אברהם יענקל אולשה היו מעורים ופעילים בצבור. הבת הבכירה נישאה לאהרון וולול, בן גולדברג הנפח.

הבן שלומקה אולשה נשא את בתו של בנימין רבינוביץ, ממשפחת רבנים. הוא פתח בסוקולי חנות לצבעים וניהל את העסק בעזרת בניו.

הבן הרשל ניהל למעשה את המאפיה של אביו. בזמן שרותו בצבא נפצע ברגלו והיה צולע כל ימיו. נשא אשה בשם אסתר לאה מויסוקי מזובייצק. לזוג נולדו 2 ילדים. בנם פישל סיים למודיו כרופא ועלה לארץ ישראל. הוא מת צעיר והשאיר אחריו אשה ו-2 ילדים. הבת של הרשל אולשה, רחל עלתה אף היא לארץ ישראל, התחתנה ואם ל-3 ילדים. הרשל אולשה מת משבץ לב, אחרי גרוש יהודי סוקולי ע"י הגרמנים ואשתו נספתה בשואה.

אברהם יעקב אולשה עם רעייתו ביילה רבקה

הבן חיים למד בישיבה בגרודנו, נשא לאשה את רחל, בחורה מלומדה, לזוג נולדו 3 ילדים. אחד הבנים, משה היה חשמלאי, הבן יואל גילה כשרונות מוסיקליים. חיים אולשה בילה מספר שנים ברוסיה בתקופת המלחמה הראשונה, שם רגלו נודהמה בנמק (נגנרנה) והיה לנכה. הוא וכל בני ביתו עלו לארץ ישראל.

בתו של אברהם יענקל, רחל, היתה אמו של העסקן הציוני המפורסם, אליעזר שצ'ופקביץ, הנמצא בארצות הברית. הבת האחרת, טויבקה, נישאה לבחור מזמברוב, בשם יוסף סולאו. הם עלו לארץ ישראל ופתחו שם מאפיה. מאוחר יותר קנו פרדס ובית בכפר סבא. לאחרונה חלה יוסף סולאו בשתוק ונפטר.

צבי אולשה ז"ל

אסתר לאה אולשה הי"ד

רחל אולשה — שצ'ופקביץ ע"ה

ד"ר פישל אולשה ז"ל

עוד היה בסוקולי אופה, אלתר רדז'ילובסקי, הוא ואשתו חיה, קנו בית משלמה יוסל שיינקס וסדרו בו מאפיה. היו להם לקוחות רבים בין יהודים ונוצרים. בנם שמואלקה היה למדן ידוע. הבת שרה, נישאה למאיר קצ'ובה.

אופה אחר, הוא יחיאלקה סומוביץ, מאפיתו היתה ברחוב המרחץ. הוא קנה בית שכן מאת שלמה זלמן הצבע ואחד את שני הבתים, לבית אחד גדול.

בצעירותו היה יחיאלקה מוביל בירה עבור בתי המרזח. יהודי נבון ואב ל-3 בנים ו-3 בנות. בנו הבכור יענקל היה ממקצועו עושה עגלות והתבסס יפה מבחינה כלכלית. הבן חיים עבר עם אביו במאפיה. כינו אותו בסוקולי "הפילוֹסוף", על שהצטיין כחולם בהקיץ והרבה באמרות ובפראוזות. הבן של יחיאלקה, הרשל, סיים בית ספר יסודי ונטה ללמוד שפות, לקרוא ספרי מדע. הוא היה אינטלקטואל במלוא מובן המלה ובקי בבעיות החברה והמדינה. הרשל התחתן בזמן הכבוש הסובייטי עם עלמה מפולטוסק.

יוסף סולר' ז"ל

בתו הבכירה של יחיאל האופה, דבורה, נישאה ללייבל בלושטיין, שעסק במסחר. הבת של יחיאל, טריינצ'ה, התחתנה בביאליסטוק עם ספק בשר. הבת הצעירה, חיה רבקה נישאה אף היא בביאליסטוק לאורג וגולדו לזוג 2 ילדים.

המאפיה הרביעית בסוקולי היתה שייכת לדינה בורשטיין. בעלה של דינה, אברהמקה עסק בחרטות. הוא היה מביא יום יום מיכלי חלב לעירה מהמשקים הגדולים, שבכפרים הסמוכים. מחוץ למאפיה, עסקה דינה בכיתה במכירת חלב וכן היתה עקרת בית מסודרת. את המאפיה היא קבלה לבעלותה מאת קודמתה, חוה לאה, שהיגרה לארצות הברית. בתה דובה, נישאה ליענקל בן משה רכלסקי והבת רבקה עם חייט לגברות. נכדו של חיים יצחק הסנדלר, המכונה "דער איזערנער שוסטער", לחיים יצחק הסנדלר היה עוד נכד שעסק בחייטות גברות וכינו אותו בסוקולי "הרשל סקוק".

המאפיה החמישית היתה שייכת לישראל הרשמן המלמד. הוא אישית לא התערב בעבודות המאפיה. זאת עשתה במלא מרצה, אשתו ליבע בעזרת בנה נחום וחתנה, שהיה בעל מקצוע באפיה.

הבן הבכור של ישראל הרשמן, מאיר עלה לארץ ישראל וכעבור זמן לא רב, מת בגיל צעיר למדי. כל יתר משפחת הרשמן נספתה בשואה. עוד מאפיה היתה בסוקולי והיא, של יענקל הביאליסטוקאי, הוא התגורר אצל משה קופל השמש ושם היתה המאפיה. היה מומחה לאפית עוגות ועוגיות עם בצל ופרג. לפני פרוץ המלחמה עבר מסוקולי לביאליסטוק.

קצבים

בין קצבי סוקולי בלטו 4 האחים פליער: פסח, הענעך, צאלקה ולייבל. כולם היו אמידים ובעלי בתים. בביתו של פסח התפללו קבוע, במנין של חברת ש"ס. באטליוו שרר תמיד סדר ומעולם לא שמעו על סכסוכים עם לקוחותיו. בתו פרל גיטל היתה יפת תואר ופקחית. נישאה לברל גרינברג, נבון ולמדן. הוא מת ממחלת הטיפוס ו-5 ילדיו נתייתמו. בן אחד היגר לארצות הברית. הבת ברכה עלתה לארץ ישראל. האלמנה פרל גיטל ניהלה בית מסודר. היא וילדיה נספו בשואה.

הענעך הקצב ניהל אורח חיים מסודר ויפה ובניו היו מוכשרים לכל דבר. הבן מנדל פליער סיפק בשר לצבא הפולני. בזמן הסובייטים נאסר ונשלח לסיביר. וע"י כך נצל ונמצא בארץ. אשתו מאלי ובתו נספו בשואה. בין יתר קצבי סוקולי היתה משפחת נייבורג. האטליווים של משה ובנימין נייבורג היו מסודרים ונקיים. בנו של משה נייבורג, יענקל היגר מזמן לאמריקה. פעם הגיע לסוקולי כאורח

פליקס באראן

ותרם תרומה יפה למען בתי מדרש ומוסדות צבור וכן דאג לנדוניה בקרב המשפחה. לנייבורגים הקצבים היה אח, סוחר סוסים בשם יודל, איש חזק ובעל שרירים. כמוהו היה סוחר הסוסים מרדכי סאמוכאסקי (קוז'ול). מספרים על שני אלה, שלא פעם גילו את גבורתם העילית, בהתגברם על המון פורעים פולנים, שניסו לשדד ולהרג את היהודים.

בשורת הקצבים היה אלתר באראן ובניו, זוסל וטוביה. אחת מבנותיו של אלתר היגרה לאמריקה. ילדי טוביה הצטיינו בלמודיהם בבית הספר. מכל נכדיו של אלתר, ניצל אך פייבל באראן, ממחנה ההשמדה.

בין יתר הקצבים יש להזכיר את ברל שייקס ובנו אברהם וכן חתנו פישל מונקאז'. חתנו השני של ברל היה חיים טוביה ליטבק הנפח. אשתו של חיים טוביה מתה צעירה והשאירה 4 ילדים. הם עברו את השואה ונשארו בחיים אחרי המלחמה, אולם רצה הגורל ושלושת בניו של חיים טוביה ליטבק נרצחו בידי רוצחים פולנים. 7 חדשים לאחר שחרור פולין ע"י הסובייטים, כמסופר במערכה האחרונה של חורבן סוקולי.

ממשפחת ברל שייקס ניצלו חיים טוביה ובתו שיינע, לייבל מונקאז' ושייקע נרוזק. לרשימת הקצבים הקודמים כדאי להוסיף את דוד שלמה החסיד ובנו אברהם ז'לאוו. האטליו של דוד שלמה נמצא בחצר הארוכה שבביתו. שנים רבות התפללו בביתו במנין. בביתו התארחו יהודים מכובדים, רבנים ומגידיים. שם חלקו שיריים וערכו חתונות. ביתו היה מאו ומתמיד עליו ושמת. בנו אברהמל היה סוחר בהמות ובעל עסקים. הוא הקים לו בסוקולי בית דו־קומתי. אחד מבניו היגר לאמריקה ובן שני, יעקב מאיר פתח חנות לדברי מתיקה. שני בניו האחרים של דוד שלמה חסיד, היגרו לאמריקה עם ילדיהם. חתנו, יודל גולדגרד היה בעל חנות מכולת עם לקוחות יהודים ופולנים רבים. הוא מת צעיר. אלמנתו, טובה, בנה ובתה נמלטו ליערות בזמן פלישת הגרמנים ולאחר מכן עברו לגיטו ביאליסטוק. לפני כניסתם לגיטו נשדד מהם רכושם, בזהב ובדולרים, שהצליחו לשמור עליהם בהיותם ביערות — הם נספו בגיטו ביאליסטוק.

תפרים (שטעפער)

התפר יוסל גרינברג לא עסק בשנים האחרונות במקצועו — תפרות. היתה לו חנות לעורות ואביוזי סנדלרות. בנו שלמה, תפר במקצועו נסע לרוסיה. בתו חיה נישאה בפעם השניה בויוסקי מזובייצק לזלמן קוצ'ק. היו לה ילדים משני הנשואים.

תפר מזמנים קודמים בסוקולי היה וועלול ברנשטיין. הוא נשא לאשה את הינדה, בת פישל המלמד מלאפי. לאחר החתונה הם היגרו לארצות הברית. תפר נוסף בסוקולי היה אברהם סורסקי, שכנהו „ליאלקע דער שטעפער". היו לו פנים של בובה עם לחיים אדומות. בתנועותיו ובחיוכו עשה רשם של בחור קוקטי.

לפני שנים עסק בתפרות שמואלקה בלאושטיין (רבינק). לאחרונה סחר בעורות. בתקופה עד שלפני המלחמה עסקו בתפרות בסוקולי: ארצ'ה קפלנסקי, אלתר דיגולץ, הילקה סוקולוביץ' וצלקה כמעלר.

ארצ'ה קפלנסקי התפר היה איש אדוק, עטור זקן ארוך. יודע ספר. בנו הצעיר זליג, נחשב כעלוי בלמודיו. קרוב לפרוץ מלחמת העולם השניה עברו ארצ'ה ובניו ביתו לביאליסטוק. הוא הסביר זאת, שברצונו להקנות לילדיו השכלה.

אלתר דיגולץ עסק מחוץ לתפרות במסחר מגפיים. נשא לאשה את טובה גולדברג, בת ישראל הנפח. אלתר דיגולץ, אשתו ובתם, נספו בשואה.

הילקה סוקולוביץ' הספר היה חסיד מגור. התעניין בפוליטיקה ותמיד נראה קורא עתונים. היה למדן ומשכיל חסידי. לא היה אמיד, על אף בעלותו על בית. אב ל-4 בנים ו-2 בנות. בנו

אברהם נשא אשה מויסקי מזובייצק ורכש שם מאפיה. היה מעורה בעניני קהילה ומבעלי הדעה — שם. אמו של הילקה, פייגע היתה האשה היחידה בסוקולי שלבשה טלית קטנה. צאלקע כמעלר היה מהתפרים הטובים בעיירה. הוא נשא לאשה את בתו של אפרים הייסטוס, יהודי אלמן ועני. האשה עזרה לצאלקה בעבודה ולמדה יפה את המקצוע ואף ניהלה את העסק והיתה נוסעת לערוך קניות של עורות. בהיות צאלקה איש חלוש.

עומדים מימין: יוסף אוקון, לפקובסקי, זלמן גולדברג, זאב (ועלול) מאלון
יושבת טויבה דיגהולץ (גולדברג)

סנדלרים

זקן הסנדלרים בסוקולי היה שמואל יצחק גרינברג. בעל בית חומה, ארוך וישן. מחצית הבית היה שייך ליעקב לייב פרלוביץ. בנו הבכור של שמואל יצחק, יוסל, היה תפר מנעוריו. בתו רחל נישאה לשלום קוזלוביץ, שפתח בסוקולי חנות לנעליים. שמואל יצחק גרינברג היה יהודי אדוק. מקומו בבית המדרש היה ע"י ארון הקודש. כשהבחין שמואל יצחק, שמישהו מפטפט בזמן התפילה, או בזמן קריאת התורה, היה מוכיחו בדברי מוסר.

בשורת הסנדלרים היו, שלום רוזנוביץ ובנו איצ'ה, המכונה בסוקולי „הראש החד". חיים סורסקי הסנדלר, בן משה אייזיק הנפח היה מבעלי הדעה שבעיר והיה במגע עם ראשי הקהילה, פלק גולדשטיין ומשה ליפא שולמייסטר. 2 בנותיו של חיים סורסקי עלו לארץ ישראל, בן אחד היגר לארגנטינה ובנו השני ובתו — לאמריקה.

סנדלרים נוספים בעירה היו: אליה החץ ובנו זיידל, יעקב ספירוביץ, יוקל הוצ'ר, ישראל קפיטובסקי, סמירנה הסנדלר, יוסל יוסק.

לזלמן דיגולץ הסנדלר היתה בת, שהיגרה לארצות הברית לפני פרוץ המלחמה. זלמן אהב להתלוצץ ולספר בדיחות. בשנותיו האחרונות נהג לשבת בבית המדרש הישן מאחורי התנור וקורא תהלים, שפרקים רבים ידע בעל פה. שנים מועטות לפני המלחמה מעד ברחוב, בלכתו מבית המדרש ומת

פייבל ויסוצקי הסנדלר הצעיר היגר לאורוגוויי. סנדלר מעולה היה דודל ויסוצקי, בן אביגדור העגלון. אביגדור היה בנעוריו שוליה של נפת. את בנו דודל הללו בילדותו כעלוי. בחדר ובבית הספר היה מראשוני התלמידים. הוריו היו עניים ולא היתה להם האפשרות לפתח את כשרונותיו של הבן ולכן נמסר כשוליה ליוקל הסנדלר. דודל נהיה לסנדלר מעולה. בהיותו בן 16 התאהב בבתו של חיים לב, בת ה־15, יפה חננית. בשנת 1940 נשא אותה לאשה כדת וכדין.

ח י ט י ם

ראשונים ברשימת חיטי סוקולי נעמיד את האחים זלמן-לייבל ויוסל ביידנוביץ'. היו בעלי פרנסה מכובדת ואפילו בעלי בתים. עם הזמן היגר יוסל ובני משפחתו לאמריקה. ושוב אחים חייטים והפעם, יעקב הרשל ואברהם יצחק ובנו חיים — גרקוביץ'. הם קנו מאת שיינקה בית נרחב, ברחוב הכנסיה הנוצרית, שע"י בית מאיר הלפרן. שיינקה ובעלה שלמה יוסף, היו פעם מגבירי סוקולי. שיינקה היא אחותו של הסופר הידוע בעת ההיא, אבא רקובסקי.

יושבים משמאל : צבי טיקוצינסקי (סקוק) יהודה (בעלה של ליבה עטל),
 יוסף לפצינסקי עם רעייתו אבא לפצינסקי
 עומדים משמאל : משה צ'רגי, ליבה לפצינסקי, אליעזר גורקוביץ
 באמצע משמאל : ליבה עטל ליפצינסקי, שאשה לפצינסקי—צ'רגו,

מידידיו של נחום סוקולוב. הוא היה בלשן מקצועי וידע 8 שפות על בורין. מקצועו — עורך דין. אברהם יצחק ובנו חיים היגרו לארצות הברית. יעקב הרשל החייט וגיסו שמואל נשארו כל הזמן בסוקולי. בנו של יעקב הרשל, ליזר גורקוביץ נשא לאשה את בת זלמן לייבל ביידנוביץ החייט והם עלו לארץ ישראל. ועוד אחים חייטים והם יודל וברל ציבק. יודל היה בעל בית ברחוב ההר

ואב לבן מתמיד, חניך ישיבה, שהיגר מאוחר יותר לאמריקה. לברל היה בית חומה ע"י בית המדרש לחייטים. בנו יחידו, אליה, היה טכנאי שניים.

נגזר כנראה על סוקולי, שמקצוע החייטות תהיה דוקא נחלת אחים, ובכן שוב זוג נחמד של אחים חייטים והם: שמואל משה ויעקב רודניק. לשמואל משה היה בית ברחוב גונסבסקה. הוא עצמו ובנו זיידל היו מיודעי ספר. יענקל למד פעם בישיבת לומז'ה. אחד החייטים ובעל מדות טובות היה איצ'ל קלינה.

אחד החייטים המעולים בסוקולי היה זוסלה צ'רני. בעל בית ברחוב טיקטינר. 2 בנוי, משה ומאיר מוכרים היו כנואמים בפני הצבור.

בין יתר החייטים יש למנות את שלמה קרבצביץ (מאס), את זיידל ברלינר ואת נחום ביאלוסטוצקי. ואחרון אחרון החייטים. שמואלקה קפלן, אהרן ה"בונד". מעורה בעניני קהל, ומוכן תמיד לשכנע את כולם ואת הכל לדעתו הוא. לילדיו הקנה שמואלקה קפלן חנוך דתי, במטרה להתאים אותם יותר לבריות בסוקולי.

תופרות בסוקולי

תופרת לבנים ידועה היתה שרה מלכה. בעלה שהה שנים ארוכות באמריקה. בנה אשר קצירוביץ היה משכיל ולמד בישיבה. בנה יקותיאל היה חיט טוב. הוא היגר עם הזמן לארצות הברית אחיו אשר, נשא אשה בליטא. הוא ומשפחתו נספו בשואה. תופרות אחרות בסוקולי היו: ברכה זלסקה וכלתה חוה, מירצ'ה ביאלודבורסקה, שהיגרה מאוחר יותר לאמריקה, רחל, בת לייב גולדברג הנפת. היא היתה לשם דבר, עקב מהירותה בעבודה. בעלה הראשון נפל במלחמת העולם הראשונה. רחל נשארה אלמנה עם 3 ילדיה. היא היגרה לאוסטרליה, שם התחתנה עם איש. בשם מרקוס והעביר אליה את ילדיה. היתה אשה טובת לב ומוכנה לעזור לוולת.

פאות נוכריות

2 נשים בסוקולי עסקו בעשית פאות נכריות והן: ביילה, בת שמאל מרצ'יבורה ופשה, אשתו של אלתר גולדברג הנפת. מאוחר יותר היגרה משפחת גולדברג לאמריקה. היו בסוקולי נשים, שבצעו עבודות יד למיניהן, כגון: גושה אוקון היתה סרגת, מאלצ' אוקון עשתה מחוכים, שרה'צה טאבאק עשתה נעלי בית מארג ועוד... ועוד...

כובענים

כובען בסוקולי היה, איצ'ה קוסצ'בסקי, אב ל-4 בנים ובת. בנו הבכור היגר לפני המלחמה לארגנטינה. איצ'ה, אשתו ובתו נספו. שלשת בניו: דוד, הרשל וגרשון עברו את הגיהנום של היטלר, אולם דוד נרצח אח"כ על ידי כנופיה פולנית, בשנת 1945. שני אחיו הנותרים היגרו לארצות הברית.

גם כובענית היתה בסוקולי, ושמה טויבה דבורה שבייצ'ניק. היא ניהלה את בית מלאכתה בעזרת בנותיה. בנה האחד הרשל, היה קצב והשני, דוד יודל — נגר. חותנה של טויבה דבורה, היה כובען, נהרג לפני כחמשים שנה בתאונת דרכים, בהתנגשות רכבת עם עגלה, בה נסע. אתו נסעו יענקל סוקולוביץ ושלמה אולשה. אשר נפצעו בתאונה זאת וקבלו פצויים. יורשי ההרוג רכשו בדמי הפצויים, שקבלו מחברת הרכבת, בית דו קומתי. בנו הבכור של ההרוג משה, נשא

עומדים משמאל: צבי (הערשל), פיזול, סיגנה רבקה, דוד, גרשון
יושבים: יצחק ורעייתו שרה רחל

לאשה את טויבה דבורה, בת משהקה טוביה הקצב. משה מת צעיר והשאיר אחריו אשה ו־4 ילדים. אחד הבנים הרשל, נורה ע"י הגרמנים ביום ראשון להכנסתם לסוקולי. בן שני נפל כחייל בצבא האדום. יתר בני המשפחה נספו עם אחיהם בני ישראל, בשואה.

צבעים

בשנים קודמות ידוע היה בסוקולי צבע ישיש, בשם כתריאל. הוא נקרא „כתריאל השדכן“, על שעסק זמן מסויים בשדכנות. חתנו של כתריאל, ברקה ז'ולטי, היה לפני המלחמה הראשונה „סולטיס“ באחד הכפרים.

צבע אחר היה בסוקולי שלמה זלמן דאכוביץ'. בגיל העמידה ביקר שלמה זלמן באמריקה. אחד הבנים שלו, היה הרב המפורסם צבי הירש דאכוביץ זצ"ל בארצות הברית. לפני שנים היה גם ידוע בסוקולי הצבע שעפסל, יהודי עליו ושמו. בכל שמחה או מאורע חגיגי בבית המדרש ובבית הכנסת, היה שעפסל נוהג לשמח את הבריות. היה לו מנהג קבוע לעלות על הבמה בקריאה רמה לילדים „צאן קדשים“ והילדים קרעו לעומתו בשמחה „מעעעע“. שלמה ויטריול ובנו אליה, עסקו אף הם בצבעות בזמנים האחרונים. בין 2 המלחמות זכור לי בסוקולי צבע, בשם זידיקה קפלן, ממשפחת כוהנים. בנו של ברל לייבל.

ברל לייבל ירש לאחר מות אביו, את ביתו. ביום גירוש היהודים מסוקולי ע"י הגרמנים, חלה ברל לייבל. הוא ומשפחתו היו קרבנות ראשונים לגירוש. זכורים לי עוד 2 צבעים בתקופה האחרונה בסוקולי והם: שמואל'קלה ויינשטיין וירחמיאל ויינקרנץ, בן בריש השוחט. שני בניו האחרים של שלמה זלמן: אהרון וסנדר וכן בתו, נמצאים אף הם באמריקה. צבע שלישי בסוקולי היה ברלה סיינס. שני בניו ושתי בנותיו היגרו לארצות הברית. בן אחד, משה הרשל סיינס נשאר עם משפחתו בסוקולי. אחיו של ברלה סיינס, היה הבדחן הידוע בסוקולי — „יענקל מרדכי הבדחן“.

ח ר ט י ע ץ

משפחת חרטי עץ ידועה בסוקולי, היתה זו, של יענקל מאלון. הוא ובניו, יוסל ומוטקלה עשו עבודות נהדרות מעץ. יוסל היה גם מכסה גגות באריחים ואהב לשרת חינם בבית המרחץ בערב שבת. גם מוטקלה אחיו כיסה גגות מחוץ לחרטות. הוא אהב לגדל עזים.

ב ו ר ס ק י

בזמני, ידוע לי רק על בורסקאי אחד בסוקולי, שעסק בעבוד עורות והוא: חיים גורנוסטיינסקי. בעל בית מכובד ובר אורין. אחרי מלחמת העולם הראשונה בנה חיים בסוקולי בית גדול, דו קר מתי ברחוב ההר ומילא תפקיד בחיי החברה. כעשר שנים לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה עלה

חיים וחנה גורנוסטיינסקי

גורנוסטיינסקי עם כל בני ביתו לארץ ישראל. בנו יצחק היה בעל קול ערב ושר אצל החזן המהולל בודנובסקי. בתו של חיים שרה, נישאה בישראל לאברהם גולדראט, אישיות ידועה מהגוש הדתי וחבר הכנסת הראשונה.

ספרים

משה יענקל גורביץ היה ספר ומגן בכנור. אביו היה חרש אלם ושמר על תפילות 3 פעמים ביום בצבור, בבית המדרש הגדול. גם אחותו של משה יענקל היתה חירשת-אילמת. היא היתה מגלחת ראשי יהודיות זקנות. בעלה, חיים פמפוך היה עגלון. בתה של האלמת היתה ספרית זריזה. היא נישאה לשבתי קרסנובורסקי ולמדה אותו את מקצוע הספרות. בו הוא עסק כל ימיו. אחיו של משה יענקל הספר, היה שמעונקה, הידוע בסוקולי. בנו האחד חיט, עבד בורשה. בתו של שמעונקה הצטיינה בלמודים בבית הספר. היא נישאה לבחור, ספר ממקצועו ובני הווג היגרו לאורוגוויי.

עוד ספר היה בסוקולי בשם שמחה אושינסקי, שנשא לאשה את רייזקה, בת טוביה גונשבסקי, הסנדלר. אחיו של שמחה אושינסקי היה אטלט ידוע בביאליסטוק. שמחה הספר ובני ביתו עברו עם הזמן לגור בביאליסטוק, שם פתח מספרה. בזמן האחרון, שלפני המלחמה נוסף לסוקולי עוד ספר, בשם מאיר גוזבנדה.

זגנים

מהזגנים הנתיקים בסוקולי היה יוסף לייב. (בביתו התגורר הרב הישיש דסוקולי, ר' מנחם יונה גוטמן זצ"ל) ובנו איצ'ה ו-3 משפחות נמזינסקי.

בשנים האחרונות עסקו בזגנות; חיה זלדה ואחיה, דוד שקלרביץ' וכן בנימין ראצלאב. בנעוריו היה בנימין ראצלאב פעיל במחתרת הקומוניסטית בסוקולי. הוא האמין, כמו רבים אחרים מבני דורו באותה תקופה, כי ממוסקבה תבוא הישועה למעמד הפועלים וכי היהודים ימצאו את גאולתם רק במסגרת המהפכה הקומוניסטית העולמית.

זה היה ה"אני מאמין" של ראצלאב ולהגשמת רעיונו הקדיש את כל מרצו ואונו. בספטמבר שנת 1939 זכה לראות כמו עיניו בהגשמת חזונו, עת השתלט הצבא האדום על מורח פולין. כבעל עבר עשיר בפעולה מחתריתית רתם את עצמו לשרות המשטר החדש ועשה את מלאכתו במסירות ובהתלהבות רבה.

תקופת הזוהר שלו לא העריכה ימים. ב-22 ביוני 1941 פלשו צבאות היטלר לשטחי רוסיה ועד מהרה כבשו גם את סוקולי.

ראצלאב הצליח להצטרף לפרטיזנים שפעלו ביערות בסביבות ביאליסטוק. הוא לחם בקבוצתו של ד"ר דטנר ובן עירונו חיים שמעון לאפצ'ינסקי.

בשנת 1944 שוחררה סוקולי מהנאצים ואז חתה לראצלאב עבודה חדשה. בתקופה זו התארגנו כנופיות של לאומנים פולנים. אחת המטרות שלהם היתה לחסל את שרידי היהודים מהמחנות ומהיערות. אז מוצאים אנו את בנימין ראצלאב בין הלוחמים בכנופיות אלה. אולם, עד מהרה נאלץ הוא לברוח מפולין, כי הרגישו בו אויביו והתנכלו לחייו.

בינתיים חלו תמורות מרחיקות לכת בהשקפותיו הפוליטיות. בימים אלה הגיע ממנו מכתב לידי משה מאיק, והנה קטעים מוידויו:

"כבר בסוף שנת 1939 התגנבו אצלי ספקות ביחס לרעיון הקומוניסטי. נתקלתי במציאות וראיתי את הסתירה בין ההלכה והמעשה. הספקות גברו בתקופת היער. שם נפגשתי עם פרטיזנים רוסים צעירים, שהתחנכו במשטר הסובייטי. הכרתי אותם מקרוב ונוכחתי לדעת,

שפועמת בקרבם רוח אבותיהם הפורעים ביהודים. נראה לי בעליל ש-20 שנות המשטר הסובייטי לא הצליחו לחנך דור חדש וטוב מקודמו. כעת, בערוב ימי, כאדם למוד תלאות ונסיון הנגי רוצה שהיודי שלי ישמש שיעור ומוסר השכל לבני הנעורים. אל לכם ללכת שולל אחרי אידיאות ורעיונות נשגבים של שוין וחופש, כדוגמת התורה הקומוניסטית. אני הנבר שהקדשתי את שנות חיי היפות ביותר לרעיון הקומוניזם ונחלתי אכזבה מרה. מתוך כל אלה נשללה ממני אהדת הבריות והייתי נרדף מאלוהים ואדם". בנימין ראצלאב חי כיום בארה"ב, נשוי, אב לבנו הלל וסבא לנכד.

עושה חביות

בסוקולי היה רק עושה חביות אחד, בשם אהרון וונדלוביץ'. בביתו היו ילדים מאשתו הראשונה והשניה. מכל משפחתו נשארו בחיים 2 בנים ובת: איסר, יענקל ואסתר חנה. איסר הסתחרר בבונקר ביערות. אשתו הראשונה, בת שייקה וילדיהם נספו. לאחר השחרור התחתן איסר בשנית ועלה לארץ ישראל. כיום הוא אב ל-3 ילדים. יענקל היה חייל בצבא הסובייטי. על יסוד הרפסטיאציה חזר לפולין ומשם עלה לארץ ישראל. הוא נשא אשה. אסתר חנה, בתו של עושה החביות אהרון היתה בגיטו ביאליסטוק ונשארה בחיים. היתה יפה להפליא. במבצע הראשון של הגרמנים לגרש את היהודים מביאליסטוק, היתה אסתר חנה בין עשרת אלפים המגורשים. אחד הגרמנים, שלווה את משלוח היהודים התפעל מיפיה ושאל אותה לגילה. היא ענתה: בת 18 אנכי. חבל, חבל. ענה הגרמני, שיופי כזה ילך לאבוד... לצערי לא אוכל לעזור לך, כי ממלא אני את פקודת הפיהרר. אסתר חנה היתה במספר מחנות רכז של גרמניה ונשארה בחיים. לאחר השחרור חזרה לביאליסטוק. היא התחתנה ונסעה לצרפת.

מסגרים

מהזמן שהמסגר והפחח אלתר פינס עבר לגור בביאליסטוק נשארו בסוקולי רק אברהם סרנייביץ המסגר ושני בניו, אלתר וישראל אהרון. ישראל אהרון סרנייביץ נשאר בבית הוריו ועבד עם אביו. היה לו מלאי גדול של חמרי מתכת ואפניים. הוא התחתן ומצבו הכלכלי היה איתן. לזוג נולדה בת. אלתר סרנייביץ עבד במסגרות באופן עצמאי. מספר שנים היה בארגנטינה וחזר משם. מצבו הכלכלי לא היה שפיר. היה אב ל-2 בנות נחמדות. הצעירה מהן, ציפקה הצליחה להמלט לברית המועצות לפני פלישת הגרמנים לסוקולי, נגד רצונם של הוריה, שספדו אותה כל השנים, בחשבם אותה כאבודה. מכל בני המשפחה נשארה בחיים דוקא ציפקה, כרצון הגורל. ציפקה סרנייביץ נישאה לאיש בברית המועצות. לזוג נולדה בת. אחרי המלחמה עלתה המשפחה לארץ ישראל.

רצענים

מטובי הרצענים בסוקולי היו, ישעיהו לנגלייב ובניו שמואל, מנדל ואליה. הצעירים רכשו השכלה. שמואל ומנדל היגרו לארגנטינה. אליה נשא לאשה את בתו של בצלאל פליער וניהל בית מלאכה לרצענות באופן עצמאי. ליסעיהו לנגלייב היתה גם בת. כל בני המשפחה נספו בשואה. בחיים נשארו רק הבנים, שהיגרו לארגנטינה.

ישראל חיים, עושה החגורות

ישראל חיים רוזמן עשה חגורות ונסע לערי פולין ולתחום המושב ברוסיה, כדי למכרם שם. לעת זקנתו חי מתמיכת בניו, ששלחו לו סעד באופן סדיר מאמריקה. ישראל חיים היה אב ל-6 בנים: הרשל, יואל, ראובן, זליג, יודל ואיצ'ה וכן לבת יחידה, ריקל. 4 מבניו היגרו

ישראל חיים רוזמן ז"ל

צבי ומאטל רוזמן שנפטרו בניו יורק

לארצות הברית. לבן, זליג היה שם בית מרקחת. הבן יודל מת בנעוריו בארצות הברית. הבן הרשל נשא אשה מבריינסק ובנו יחידו, יואל דב נמצא כעת בניו יורק ובעל בית מרקחת שם. הבת ריקל מתה בעת לידתה בביאליסטוק.

יואל דב רוזמן עם משפחתו

עגלנים (יצרני עגלות)

ישראל קשביץ העגלן היה יהודי תם וישר ואב ל-3 בנים ו-2 בנות. בצעירותם, עזרו הבנים לאביהם ליצור עגלות. עם הזמן למד אחד הבנים שיע, נהול חשבונות וקיבל משרה בורשה. הוא גם למד לייצר אבקות אפיה והפיץ אותן בערים שונות.

יום אחד הופיע שיע בבית הוריו כאורח, היה לבוש אלגנטי וקשה להכירו. מאז פתח שיע בביאליסטוק בית חרושת למוצריו ולימד את אחותו את חכמת המקצוע. האחות ניהלה את העסק במקום ושיע נסע כמקודם להפיץ את המוצרים ברבים. שדכנים באו אליו בהצעות רבות ואחת מהן היתה לרוחו.

לבתו הבכירה נתן האב ישראל קשביץ נדוניה הגונה. בנו מנדל, היגר לאמריקה אחרי מלחמת העולם הראשונה. בנו הצעיר חנא, עבד באופן יציב אצל אביו.

עגלן שני היה בסוקולי, הרשל קרבצביץ, בן דרגר העגלון. דרגר היה נוסע מספר פעמים ביום לתחנת הרכבת ברצ'יבורי. הוא בנה בית ברחוב טיקטינר. בנו העגלן הרשל, קיבל נדוניה יפה וקנה מלאי חמרים לבית מלאכתו. הרשל גילה כשרון לרקודים ואף פתח בסוקולי בית ספר לרקודים.

אחותו של הרשל נחמה, בחורה נאה השתתפה בלהקת תיאטרון מקומי, חובבני והופיעה במספר הצגות. בזמן המלחמה נישאה נחמה לאברהם פליער, לאחר גירוש היהודים מסוקולי הסתתר הזוג אצל נוצרי באחד הכפרים, שם נולד להם ילד. מקום הסתרתם נתגלה וכולם נרצחו.

עגלן שלישי היה בסוקולי יענקל סומוביץ, בן יחיאלקה סומוביץ האופה. הרביעי בשורת העגלנים בסוקולי היה נפתלי פלוט, למעשה היה לו מקצוע נוסף, נפח. היה אב ל-9 בנים ובת. בנו ברלה היה מסגר, בנו זונדל היה ממקצועו אופה, בן אחר למד בישיבה ושנים מבניו עזרו לאביהם בעגלות.

מעשרת ילדיו של נפתלי פלוט ניצלו אחרי המלחמה רק 4 בנים: זונדל, יששכר,

יענקל וזליג. הם היו במחנות השמדה גרמניים. יששכר'קע מת שבועיים לאחר השחרור, באוסטריה. זליג היגר לארצות הברית. זונדל ויענקל הגיעו לביאליסטוק, אחרי זמן קצר מת זונדל, תשוש וחולה לאחר המחנות. יענקל נמצא בישראל, התחתן ואב לבן ובת.

רחל פלוט וביתה שיינה'חינקא

חיים פלוט הי"ד

על נפתלי פלוט, מעניין לספר כיצד טיפל יפה באביו הישיש, שנמצא בביתו וכמעט לא היה מסוגל לנוע מרוב ימים. בכל ערב שבת הסיע נפתלי את אביו בעגלה לבית המרחץ, רחץ אותו והסיעו חזרה לביתו. הדבר היה לנפתלי למצוות כבוד אב.

ב נ א י ם

לפני מלחמת העולם הראשונה ידועים היו בסוקולי שני בנאים: מוטל בורשטין ומאיר גדליה ביאלוסטוצקי. בזמן שלטון הפולנים, המשיכו לעבוד בבנאות בניהם של הקודמים, יענקל בורשטין ומשה ביאלוסטוצקי.

יענקל ידע ללמוד והקנה לילדיו חנוך טוב והשכלה יסודית. לאחרונה עבר יענקל בורשטין עם בני ביתו לביאליסטוק.

הבנאי משה נשאר בסוקולי עד גירוש היהודים בידי הגרמנים. הוא התגורר בבית אביו, מאיר גדליה, שהיה בעל מספר בתים. בביתו האחר של האב גר הבכור נחום ביאלוסטוצקי, חייט במקצועו ואב לבן שתי בנות. לאחר מות אביהם נשארו הבנים כיורשים של בתי אביהם.

נפחים בסוקולי

נפחים ידועים בסוקולי היו, לייבל גולדברג ושלושת בניה, ישראל, טוביה ושלמה. וכן אחיו של לייבל, זלמן ושלושת בניו: חיים וולול, אלתר וגדליה; חיים שמעון לפצינסקי ושני בניה, לייבל וניסל; אהרון אליה ובניו, שלמה, ברצ'ה ומשה; נחמיה ובניו; משה איזיק סורסקי

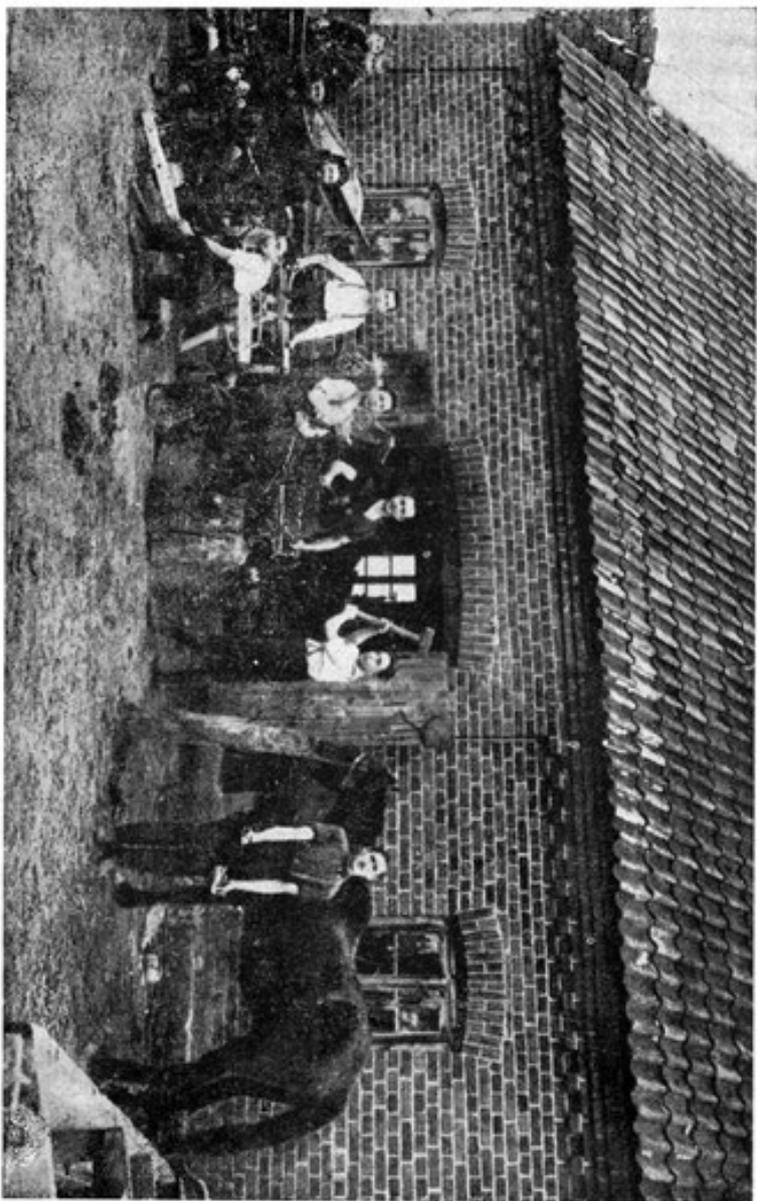
טוביה גולדברג עם רעייתו רחל
עומדים מימין: מלכה, אלימלך, רשקה ושרה

ובניו; ברצ'ה קפלנסקי ואחיו, קלמן "הופ"; כל אלה הוציאו את פרנסתם בכבוד ממקצוע הנפחות, ניהלו בתי משפחה יפים ומסודרים. חתניו של לייבל הנפח היו למדנים ונבונים. חתנו הראשון, ברל מיאבלונקה, על אף היותו נפח, היה בקי בש"ס. יום יום ובקביעות, למד דף גמרא

שלמה גולדברג ז"ל

מסורת של ראויים ושל חייב אומנו גם לטוב

ופרק במשניות. חתנו השני, זרח החנוני והחתן השלישי — חיים בן המלמד, היו שקועים בלמוד תורה.

אהרן אליהו סייגס עם משפחתו
יושבים: אהרן אליהו ורעייתו
עומדים מימין: דב, חנה, שרה, שלמה, נפתלי פלוט ורעייתו רחל, חנה חיה ומשה

נגרים בסוקולי

נגרים בסוקולי היו, אליהו בורק, שני בניו וחתנו הרשל שדלינסקי. הרשל היה אמן במלאכתו. הוא קנה מחצית הבית משכנו לייזר סוקולוביץ והגדיל את בית המלאכה שלו. להרשל היה בן יחיד, ברוך'קה. בזמן גירוש היהודים מסוקולי, גורה ברוך'קה למות בידי השוטר הפולני קונופקה, שראה אותו בורח לכוון הכפר ויפיך. איצ'ה בראן (ווסטרס) יצר מיטות, שולחנות, ארונות וארגונים. בעיקר עבור אנשי הכפרים הסמוכים והיתה לו הכנסה נוספת מעסקי חלב. מכל העסקים שלו, אורח חיי משפחתו היה צנוע ופרולטרי. בהשוואה לנגרים אחרים, כדוגמת הרשל שדלינסקי. דניאל איין היה מטובי הנגרים. הוא ייצר רהיטים יפים והעבודות שלו היו מדויקות להפליא. היה אטי במלאכתו, שבצע בעזרתם של 3 בניו. אחד מבניו שירת בצבא הפולני עד פרוץ המלחמה ונפל בשבי הגרמנים. את בתו, בת ה־14 של דניאל אנסו הגרמנים בכניסתם לסוקולי. מכל אנשי משפחתו נשאר בחיים רק בנו הצעיר, איסרקה, שהיה במחנה ההשמדה וניצל בנס.

ט פ ט נ י ם

טפסן ותיק היה „ראובן הטפסן“. בעלי האחוזה בסביבה הכירוהו כמבצע עבודות טפסנות מעולה והתיעצו בו בתכניות בניה של בתים ומבני משק.
ראובן הטפסן ערך תחשיבים, של עבודות יעילות ומשתלמות, לשיעור רצונם של לקוחותיו הרבים, שהעריצוהו ממש.
בזמן שבנו את בנין בית המשפט בסוקולי, הומין מנהל הבניה, מניקובסקי, את ראובן לפקח על העבודות ועל צוות המבצעים, למרות היותו זקן ותשוש.
היו בסוקולי עוד 2 טפסנים: מרדכי קצ'ובה ונחן, חתנו של מרדכי שלמה בלושטיין.
הם עבדו בהתמדה והוציאו פרנסתם בכבוד.
בזמן האחרון לא היו עוד טפסנים בסוקולי.

בעלי אמרות שפר

לסוג האנשים בעלי כושר בטוי, מספרי בדיחות והלצות, ספורי אלף לילה ולילה היו שייכים: בריש השוחט ובנו ירחמיאל ויינקרנץ, הענעף, בן אברהם יצחק השוחט, משה ליפא שולמייסטר, חיים סומוביץ, אליה לנגלייב, צאלקה רכלסקי, פישל רכלסקי והרשל בריל.
בשנים עברו היה מפורסם בסוקולי בדחן ובעל אמרות שפר, אלעזר ביאלוסטוצקי (פעלטס). הלצה אחת זוכר אני מפי אלעזר פעלטס. הוא חזר אז מארצות הברית, שם בילה זמן קצר. בבית הכנסת הקיפו אותו החבריה ובקשו ממנו לספר על הרפתקאותיו באמריקה. פתח אלעזר את פיו ואמר:

„ראיתי ונוכחתי, שאין אתי כל הצלחה בסוקולי ואני נכשל עוד בטרם אתחיל לעשות דבר מה. פשוט הייתי ביש גדא, כפי שאמר אבן עזרא: „לו הייתי מתחיל מסחר בנרות, בודאי לא היתה השמש שוקעת לעולם. לו הייתי סוחר בתכריכים, בודאי ובודאי לא היו הבריות מתים... חושב אנכי וחושב, כיצד להערים על הביש גדא שלי?!... אמרו חכמינו זצ"ל בפירוש, „משנה מקום, משנה מזל“. שמעתי אם כן לעצתם... אומר ועושה! כדי להפטר אחת לתמיד מהמזל הרע שלי, התגנבתי חרש בלילה מביתי, מבלי אומר ודברים ואפילו הם מלהזכיר לזוגתי, בידעי, שאין רוא דרזא אצל הנשים, ושחלילה יודע הדבר לשונא — מזלי הביש...“
אפל וקודר היה הלילה וצאן קדשים בסוקולי התהפכו על מטותיהם באשמורת לילה השניה כשיצאתי מביתי וברחתי לעולם החדש — לאמריקה. אני אך הגעתי לפני פסל החרות ומי חושבים אתם יוצא לקראתי בחבוקים?!... כן נחשתם נכונה! הביש גדא שלי הקדימוני בדרכי והלך אחרי כצל, שם דוקא, בארץ הזהב.“

אלעזר פעלטס היה אב ל-2 בנים ובת. למדתי בחדר עם בנו הצעיר הענעף, אצל הרבי איצ'ה מאיר גולדע, הענעף היה בין התלמידים המצטיינים בלמודים, הוא נבחר ע"י חבריו — למלך. כולם נשמעו לפקודותיו ומלאו בקפדנות אחר הוראותיו. הבנים היגרו לארצות הברית והעבירו לשם את הוריהם ואחותם היפה.

לא ידוע לי, באם גם הפעם לזה את אלעזר פעלטס הביש גדא — לאמריקה, כפי ששמעתי כאן בישראל, הגיע אלעזר לפני עשרות שנים לירושלים ונפטר בשיבה טובה.
ת.נ.צ.ב.ה.

י ז כ ו ר

אל מלא רחמים, דין אלמנות ואבי יתומים, אל נא תחשה לדם ישראל שנשפך כמים, תן מנוחה נכונה על כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים, כזוהר הרקיע מאירים ומזהירים, לנשמותיהם של שש מאות רבבות אלפי ישראל, ובתוכם כאלפיים בני הקהילה הקדושה סוקולי, אנשים, נשים, ילדים, ילדות ותינוקות שנהרגו ושנשחטו ושנשרפו ושנטבעו ושנחנקו ושנקברו חיים בידי מפלצות הצוררים הגרמנים ומשרתיהם הרשעים – פולנים ואחרים שר"י (שם רשעים ירקב) במחנות הריכוז ותאי הגזים בטרבלינקה, אוישויץ ומידנק, ביערות בבונקרים ומחבואים בסוקולי והסביבה.

כולם קדושים וטהורים בגן עדן תהא מנוחתם, לכן בעל הרחמים יצרור בצרור החיים את נשמותיהם, ה' הוא נחלתם, ויזכור לנו עקדתם ותעמוד לנו ולכל ישראל זכותם, ארץ אל תכסי דמם, ואל יהי מקום לזעקתם, והקדושים לזכרון תמיד נגד עיניך צדקתם, יבואו שלום וינוחו על משכבותם ונאמר אמן.

עמוד דום !

רבים, הוי מה רבים המקומות בהם מפוזרים העצמות והאפר של יקירינו, שנרצחו בידי הנאצים ועורריהם ולא זכו לקבר ישראל.
יהיו נא להם דפי זכרון אלה ליד ושם.
שור! אתה האבל והיתום! הסתכל ותור במו עיניך את שמותיהם וכאלו התהלכת בין קברותיהם בבית העלמין.
פה שוכנים הם:
אביך, אמך, ילדך, אחיך ואחותך, סבא וסבתא — הרוגים, ירויים ותלויים, חנוקים ושרופים. פסע בדממה, חרש, חרש. נסה להעלות בדמיונך לכל הפחות שמץ, מהוועות, היסורים, המכאובים והסבל שעבר עליהם.
עיניהם נעוצות בך, מבטיהם מזכירים ותובעים. זכור אותם, זכור! חרות בקרבך ובנשמתך זכרון קדוש, כמצבה!
זכור ואל תשכח!

לוח זכרון במרתף השואה על הר ציון בירושלים

רשימת קדושים, הרוגי סוקולי

א

איין דניאל, אשתו פרומה, בתם צפורה ושני בניהם

איצ'קובסקי חייה

איצ'קובסקי שמחה

אולשה צבי, אשתו אסתר לאה

אולשה שלמה

אולשה יצחק, אשתו בילה, בניהם חיים ויעקב

אולשה מיכאל, אשתו מאשה ובנם גרשון

אולשה משה, אשתו רחל, בתם צפורה

אולשה זאב, אשתו ליוה, בתם סימה

אולשה חנה, בעלה משה זלברג, בנם שמואל

אולשה שפרה, ילדיה ססח ושרה

אולשה שרה מרים

אפלכאום אידה, בעלה וילדיהם

אופרשטיין אלטע, בניה ניסן ויהושע

אופרשטיין טוביה, אשתו ושני ילדיהם

אופרשטיין יששכר, אשתו צביה וילדם

אוקון בנימין, אשתו דובה וילדיהם

אוקון חנן, אשתו מושח ושני ילדיהם

אוקון אריה, אשתו בילה, בתם מלכה, בניהם מאיר ואליהו

אוקון משה, אשתו מרים, בנם יעקב

אוקון מינדל (אשתו של נחמיה) וילדיהם

אוקון שמואל ואשתו

אוקון דב, אשתו וילדם

אוקון גושא

אוקון רבקה בילה, בעלה ושני ילדיה

אוקון צבי

אוקרונגלי יעקב, אשתו חנה, ילדיהם דבורה ושלמה

בורוכיך אברהם, אשתו שרה
 בורוכיך מאשה, בנותיה רחל ומלכה
 בורוכיך נחום, אשתו חנה, בניהם יהודה ודוד
 בורוכיך אהרן, אחיו זאב ואחותיהם
 בורשטיין אברהם, אשתו דינה, בניהם מוטל, אייזיק, ארבע בנותיהם
 בורק אליהו, בנו חיים יצחק
 בורק אהרן זאב, ואשתו
 בזשוובסקי דינה
 ביבר יצחק, אשתו ליבה, בתם זלמקה
 ביאלוסטוצקי לאה, ילדיה יעקב וזיסל (מתוקה)
 ביאלוסטוצקי נחום, אשתו וילדיהם
 ביאלוסטוצקי אריה ואשתו
 ביאלוסטוצקי משה, אשתו וילדיהם
 ביאלודבורסקי אבא, אשתו, בנותיו גנדל וקיילה
 ביאלודבורסקי חיה לאה, בנה אלימלך
 ביאלה חייקל, אשתו וילדיהם
 בידנבוין זלמן אריה, אשתו ובנותיהם שרה ורחל
 בידנבוין רחל ושני ילדיה
 בידקו יעקב, אשתו שרה רחל
 בידקו אלתר, אשתו ינטה ושני בניהם
 בלושטיין יחיאל, אשתו מלכה
 בלושטיין יוסף, אשתו מיכאלה, ילדיהם מרדכי משה ותינדה
 בלושטיין אריה, אשתו ושלושת ילדיהם
 בלושטיין דוד, אשתו וילדם
 בלושטיין שמואל, בנותיו מרים רשקה, אסתר, פרומה שרה, רחל וכנו שלום
 בלומנבלט אריה, אשתו, ארבע בנותיהם
 בלומנבלט חיים, אשתו אידקה
 בלומנבלט ראובן, אשתו וילדם
 בלומנבלט (אשתו של מאיר) וילדיה
 בלומנבלט חיים (בנו של מאיר) אשתו וילדיהם
 בלומנבלט יחזקאל, אשתו
 בלומנקרניץ פאלק, אשתו בשקה וארבע ילדיהם
 בלומנקרניץ ראובן, אשתו ושלושת ילדיהם
 בקלרובסקי דרובנה, בתה בריונה
 בקלרובסקי בשקה, בעלה מאיר

בקלרובסקי זאב, אשתו וילדיהם
 ברן זוסל, אשתו דוכה ושני ילדיהם
 ברן טוביה, אשתו ובנו שמואל
 ברן יצחק, אשתו פרלה, ילדיהם דב, שמואל ופרומה
 ברן אלתר, אשתו ובנם דב
 ברבינסקי משה, אשתו ליבה ושני ילדיהם
 ברלינר חנה
 ברלינר זיידל, אשתו ושני ילדיהם
 בריל צבי ואשתו
 בריל ליבה, בנה אשר

2

גולדברג דוכקה
 גולדברג (אשתו של יעקב)
 גולדברג אברהם, אשתו מלה
 גולדברג ישראל, אשתו שפרינצה, בנו זלמן
 גולדברג טוביה, אשתו רחל, בנותיהם שרה, רשקה, מלכה, בניהם אלימלך
 וחיים אליעזר
 גולדברג חיה
 גולדברג בילה וילדה
 גולדברג שלמה, אשתו מלכה לאה
 גולדגרד (בת החסיד דוד שלמה) ילדיה פנחס ושושנה
 גולדוסר חיים ברוך ואשתו רשקה
 גולדשטיין גיעניה, בתה חלה
 גולדשטיין בולק, אשתו צביה וילדם
 גולדשטיין משה דב, אשתו הטל וילדיהם יצחק, אהרן וצילה
 גוזבונדה מאיר, אשתו וילדם
 גוטמן רפאל, אשתו דינה ובתם
 גוטמן לאה
 ד"ר גוטנפלן דוד
 גולדין אלתר, אשתו שושנה, בנם חיים
 גולדין אלתר, אשתו שרה, ושלושת ילדיהם
 גולדין יעקב, אשתו מרים
 גונשק ראובן, אשתו רבקה, בנם שמואל
 גורקוביץ יעקב צבי, אשתו פרומה, ילדיהם רחל ושלמה
 גורקוביץ לאה, שתי בנותיה
 גינזבורג יונה, אשתו צלינה, בתם אביבה

גינובורג אלתר, אשתו אידה
גרוסמן רבקה ובעלה
גריצ'ק יעקב משה, אשתו שרה הניה ונכדיהם יהודה
גרינברג יוסף
גרינברג משה, אשתו אביבה ושני ילדיהם
גרינברג פרל גיטה
גרינברג שלמה, אשתו גינניה ושני ילדיהם
גרינשפן יצחק מאיר ואשתו פרל

ד

דבורקוביץ יעקב, אשתו חיה שרה, בתם אידקה
דבורקוביץ חיים דוד, אשתו טובה, בנם ישעיהו, בנותיהם חוה וליבה
דז'עז'ה כילה גיטה וילדיה
דיגולץ אלתר, אשתו טובה ובתם
דכוביץ חיים ואחותו
דכוביץ ישראל, אשתו חיה, ילדיהם אלתר, אהרן, מנדל ואחותם

ה

הודשר יוקל, אשתו יוספה ובנם
הרשמן ישראל, אשתו ליבה, בניהם מרדכי וחיים
הרשמן דוד שלמה, אשתו וילדיו

ו

וונדלוביץ גיטה, ילדיה פייוול, דוד, זיסקינר, מרדכי, רבקה, שושקה וזיסל
וונדלוביץ חנה (נורד'ץ)
וולקוביץ אליעזר ומשפחתו
ויטרוול אליהו, אשתו רוזה, בניהם יעקב וישראל
ויטרוול צבי, אשתו אלקה וילדם
ווינקרניץ אליהו, אשתו שרה, ילדיהם פשקה, חיה דבורה, גדליה ויונה
ווינקרניץ חנה
ווינקרניץ חיה

ויינקרנץ ירחמאל, אשתו וילדיהם
ויינשטיין שמואל, אשתו רחל
ויינר צבי, אשתו חיה (בורשטיין) וילדם
ויסוצקי אביגדור, אשתו שיינה וילדיהם
ויסוצקי דוד, אשתו פשה (לב) וילדם
זסרמן רחל, בנה ראובן
זסניארסקי צביה ובנותיו
זראן אברהם, אשתו שושנה (סוקולוביץ) ובנותיהם

ז

זילברשטיין צבי, אשתו אטקה
זילברשטיין צבי, אשתו וילדיהם
זיסק חיים צבי, אשתו וילדיהם
זלוטקו יוסף, אשתו שושנה וילדיהם
זלוטקו שבת, אשתו חיה וילדיהם
זלצר בנדיט, בניו משה ואריה
זש'לטי אהרן, בנו דוד
ז'לטי חיים, אשתו פלה
ז'לזו אברהם וכתו אסתר
ז'לזר דוד, אשתו רחל לאה
ז'רבקובסקי חיה יהודית, בנה דב, בנותיה שיינה, שרה

ח

חורובסקי זיידל, אשתו וילדיהם יהושע ושיינה

ט

טבק מנחם, אשתו לאה, ילדיהם שלמה והינדה
טבק פסח, אשתו שרה, ילדיהם צמורה, טובה, פנינה, משה, צבי ודב
טופור יצחק מאיר, אשתו ליבה ובתם נחמה
משרני אברהם, אשתו וילדיהם
משרני זוסל, אשתו טובה לאה וילדיהם

משרני משה, אשתו שושנה צמורה
משרני מאיר ואשתו
משרנצקי היה רחל, ילדיה רייצת, הינדה, קריינדל וקלמן
משרנצקי נתן, אשתו זהבה ובנם דוד שלמה
משרנצקי אליעזר, אשתו דבורה
משרוונץ דובקה, ילדיה יעקב אליעזר ורבקה
משרוונץ יחזקאל, אשתו מלכה וילדיהם
משרוונץ מינה ובנה יוסף

י

יובלסקי אלתר, אשתו וילדיהם
יוסף יוסף, אשתו וילדיו
יוסף (אמו), ילדיה יעקב, זנוול וישראל
יוסף מוטל ואחותו היה
יוזביץ מרדכי, אשתו פנינה, בנותיהם בשה וצמורה
יוזביץ פרדל וילדיה
ילין אלתר, אשתו וילדיהם
ילין זיסל ובנה אפרים
יבנס זלמן
יבנס פרדל וילדה
ינוביץ יעקב, אשתו חנה וילדיהם
ינובסקי גיטה
יסקולקי שלמה, אשתו רבקה ובנם אריה
יסקולקי קלמן, אשתו צירל וילדם
ישמח צבי, אשתו פרדל ובנותיהם

ל

לב (אמא) ובנה אהרן אליהו
לב היה, ילדיה יהודית ואליהו
לב לאה (אשת יהודה)
לב בשקה ובנותיה
לב אריה, אשתו וילדיהם
לב שמואל אריה, אשתו דבורה, ילדיהם מנדל וחיה שרה
לב שבת, אשתו מלכה ובנם קדיש

לב רבקה ובניה ישראל ישעיהו וברוך
 לוי'ן יצחק, אשתו פרדל (ביאלודבורסקי) ובתם יהודית
 לובובסקי אלתר, אשתו ליבה (לחובר) וילדיהם
 לוקיטק, אשתו וילדיהם
 לובוביץ הניה (סטודניק)
 לובוביץ חיים, אשתו חיה ליבה ובניהם ראובן ואליעזר
 לורינסקי נחמיה, אשתו וילדיהם
 לורינסקי אליעזר ואחותו
 לחובר מינדל ובנה ניסן
 לחובר טובה, בעלה ליאון וילדם
 ליטווק שמאי, יעקב וישעיהו
 ליטבר ליבה (זילברשטיין) וילדה
 ליכטנברג חיה שרה ובעלה נתן
 ליכטברג אביגדור, אשתו וילדם
 לנגלייב ישעיהו, אשתו ובתם אסתר
 לנגלייב אליהו, אשתו רובה וילדיהם
 לפצינסקי אריה, אשתו שרה ובתם צפורה
 לפצינסקי אברהם, אשתו וילדיהם
 לפצינסקי ניסן, אשתו שירקה וילדיהם
 לפצינסקי חיים שמעון, אשתו יפה
 לפצינסקי ניסן, אשתו הינדה לאה
 לפצינסקי אבא, אשתו חיה צפורה וילדיהם
 לפקובסקי אברהם, אשתו חיה וילדיהם
 לפקובסקי חיים גרשון, אשתו, ילדיהם ואמם
 לקם זישה, אשתו בובצ'ה (רמשקובסקי) וילדיהם

מ

מאיק ישראל, אשתו דינה, ילדיהם שמואל ויונה
 מאיק ציפה
 מונקרו' פישל, אשתו דבורה, בלתם ונכדם
 מורשקוביץ יחזקאל, אשתו שיינה רבקה, ילדיהם ישראל, רחל ולאה
 מורשקוביץ יצחק, אשתו שירקה וילדיהם
 מורשקוביץ אסתר, בעלה וילדיה
 מורשקוביץ רשקה, בעלה וילדיה

מורשקביץ אבא, אשתו וילדם
מזוכיץ צבי רב ואשתו
מייזלד יהושע זאב, אשתו אלמה יוספה, ובנם יעקב קופל
מילנר פרומה (גרינברג) וילדם
מירון לולק, אשתו דוכה (רוזנבוין)
מלאך בצלאל, אשתו וילדיהם
מלון יוסף, אשתו וילדיהם
מלון מוטקה
מלון יוסף, אשתו, בנם זאב ובתם
מקובסקי שלום, אשתו מניה ובנם דוד
מקובסקי יצחק, אשתו וילדיהם
מקובסקי דינה
ד"ר מקובסקי נחום
מרגלית

ג

נובק אלתר, בנו שמואל
נובק משה, אחותו רבשה
נורז'ץ אברהם, אשתו טעמה, בנותיהם שרה, לאה וחנה
נורז'ץ רב, אשתו זהבה, ילדיהם שמואל וצפורה
נייבורג בנימין
נייבורג גיטה ובתה רחל
נייבורג זיידל ואשתו
נייבורג משה
נמזינסקי אלתר, אשתו סימה וילדיהם
נמזינסקי צבי ואשתו (רדזילובסקי)
נמזינסקי חיים זליג, אשתו וילדיהם
נמזינסקי (אמא) בניה שמואל, דוד ויונה ובתה
נמזינסקי יוסף, אשתו שיינה, בנותיהם צפורה, גיטה, אסתר וויסל

ד

סגל פראדל
סגל חנה'לה
סגל יהודה, אשתו רחל וילדיהם
סומזביץ יחיאל, בנו חיים
סומזביץ יעקב, אשתו בילה

סומוביץ צבי, אשתו ערוה וילדם
 סומוביץ יצחק, אשתו וילדם
 סוקול כלומה, בניה משה וישראל
 סוקול דב, אשתו וילדיהם
 סוקול זלמן, אשתו צפורה וילדיהם
 סוקלוביץ אברהם ואשתו
 סוקלוביץ הלל'קה, בניו ישראל, מאיר ושמה
 סוקלוביץ יהודה, אשתו לאה וילדם
 סוקלוביץ יחזקאל, אשתו וילדם
 סוקלוביץ מלכה לאה ובתה צפורה
 סוקלוביץ, משה, אשתו הדסה וילדיהם
 סקלוביץ חינקה, צפורה ואחותה
 סקולק מרדכי, אשתו צביה
 סורסקי חיים, אשתו רייזל דבורה וילדם
 סורסקי יעקב, אשתו ינטה, ילדיהם נחמיה, חנה, סראדל, רוכה ואברהם
 סורסקי מרדכי, אשתו סרומה
 סמודניק גרשון, אשתו אסתר, ילדיהם שמשון, יונה וחיה
 סיינס דב, אשתו ליבה ובניהם חיים וצבי
 סיינס יהושע, אשתו וילדם
 סיינס משה צבי, אשתו חוה, בניהם חיים ויעקב
 סיינס שלמה, אשתו חיה
 סורקיס בילה
 סלודקי אלתר, אשתו רחל
 סלודקי אהרן יהודה, אשתו גיטה וילדם
 סלודקי ישראל, אשתו וילדם
 סלומסקי מאיר, אשתו רחל
 סלומסקי אברהם
 ספירוביץ יעקב, אשתו ליבה וילדיהם
 ספירוביץ ישראל, אשתו וילדיהם
 ספיבק דב, אשתו וילדיהם
 ספקטור אברהם, אשתו רחל, ובניהם זאב, פייוול, צבי זוסל, משה ויוסף
 יעקב
 ספקטור מוטל, אשתו אמיה וילדם
 ספקטור מרדכי שמואל, אשתו וילדיהם
 סרנ'ביץ אברהם, אשתו מלכה
 סרנ'ביץ אלתר, אשתו שיינה ובתם ינטה

סרנ'בוין ישראל אהרן, אשתו שיינה וילדיהם
סרברזלוב יוסף, אשתו פראדל, ילדיהם מאיר, שרה טריינה, לאה ורחל

ע

עלינובוין יצחק, אשתו וילדיהם
עלנברג ברוך, אשתו וילדיהם
עסטרובוין יצחק, אשתו הדסה, ילדיהם חנה ושלום
עסטרובוין שבתי ואשתו

ס

סאיוס אלתר, אשתו צפורה ובתם ליובה
סיאנקו אברהם, אשתו קנטשה (סורובין) וילדיהם
סינקלשטיין אסתר ובנה חנן
סלוט נפתלי, אשתו רחל, ילדיהם זונדל, רב, שלמה, יששכר, נחום יהודה,
יפה, ואריה
סליער אברהם, אשתו נחמה וילדם
סליער חיים יצחק, אשתו דבורה, ילדיהם שושנה, רחל, עלקה ושלמה
סליער מלה ובתה הניה
סליער נשקה, ילדיה חיה, מרדכי ואהרן
סליער בצלאל, אשתו שרה, ילדם מאטל ובשקה
סליער שמואל, אשתו בשקה וילדיהם
סבזנר רחל (גוטמן)
סרידמן (המורה)
סריימן מיכאל, אשתו נחמה (גולדין) וילדם

צ

ציבק רב ובנו אליהו
ציבק יהודה ובנו שמואל חיים
ציבק צביה, מובצ'ה ודבורה

ק

קאווקה מלכה
קאטשובה מאיר, אשתו שרה ובתם
קאלינה יצחק, אשתו דובקה

קאלינה אסתר רבקה
 קאליסוביץ שלמה יעקב, אשתו שיינה רייזל, ילדיהם יהודית ואהרן יהודה
 קובילינסקי מאיר, אשתו וילדיהם אהרן ופרומה
 קובילינסקי מאיר, אשתו רחל לאה וששת ילדיהם
 קוזה לודקה וסטפה
 קוזשול שלום, אשתו צפורה ובנותיהם
 קוזשול ראובן ואחותו מרגלית
 קוזלוביץ שלום, אשתו רחל, בנותיהם צפורה וברכה
 קולודז'נסקי זליג, אשתו הניה
 קולודז'נסקי שרה וילדיה
 קולודז'נסקי חיים ובתו
 קולודז'נסקי חנניה ואשתו
 קולודז'נסקי יעקב, אשתו וילדיהם
 קומטשנסקי קלמן, אשתו חיה שרה ובנם משה
 קומטשנסקי דב, בנותיו יהודית, מאטל, שרה
 קומטשנסקי אריה, אשתו נחה, ילדיהם מאטל, חיה, עלקה ובנם היחיד
 קומטשנסקי דב, אשתו וילדיהם
 קומטשנסקי יצחק, אשתו שרה רחל, ילדיהם פייגה רבקה ודוד
 קורק ישראל, אשתו גיטה וילדיהם
 קירשנבאום שמחה וילדיו
 קניגסברג חנה רייזל
 קסיטובסקי זאב
 קפלן דב אריה, אשתו ובניהם
 קפלן זיידקה
 קפלן זיידקה, אשתו ציפה, ילדיהם אריה, שרה וישראל
 קפלן שמואל, אשתו וילדיהם
 קפלן אליהו, אשתו קיילה
 קפלן רוד, אשתו טובה וילדיהם
 קפלנסקי יעקב ובנו אברהם
 קפלנסקי דב, אשתו וילדיהם
 קצרוביץ שרה מלכה, בנה אשר
 קרבין שמואל צבי, אשתו הינדה, ילדיהם שושקה, הדסה, שפרה, שיינדל,
 מאיר, יוסף ושאל דוד
 קרבצביץ שלמה יעקב ואשתו צפורה
 קרבצביץ צבי ואשתו
 קרבצביץ שלמה, אשתו לאה, בניהם פישל ואברהם

קרסנובורסקי אריה, אשתו שבט וילדיהם
קרסנובורסקי שבת, אשתו חיה וילדיהם
קרקוביאק פייוול, אשתו וילדיהם
קרושננסקי מרים, ילדיה מייטה, זאב ואריה
קרושננסקי שמואל, אשתו חנה (בארן) וילדם
קרושננסקי יעקב, אשתו אסתר וכתם כשה רבקה
קרושנסקי יעקב, אשתו אלקה וילדיהם
קרושנסקי ראובן, אשתו וילדיהם
קרושנסקי מרדכי, אשתו וילדיהם
קרושנסקי דב, אשתו רייזל וילדיהם
קרנצל מינדל וילדיה
קרנצל ברוך
קשביץ, בניה יהושע וחנן

ד

ראדזילובסקי אלתר, אשתו חיה וילדיהם
ראטשקובסקי אלתר, אשתו הינדת, ילדיהם טריינה, זיידל וחיים צבי
ראכלסקי יעקב יצחק, אשתו וילדיהם דב, משה, טריינה
ראכלסקי יעקב, אשתו דוכה
ראכלסקי בנימין
ראכלסקי יצחק, אשתו אסתר שיינה
רוזנבוין אליעזר ואשתו
רוזנבוין בניציון, אשתו רחל וילדם
רוזנבוין יצחק, אשתו וילדיהם
רוזמן יצחק, אשתו שרה ושלשת ילדיהם
רוזנצווייג שמואל, אשתו וילדיהם
הרב רוזנבלום יוסף, אשתו וילדיהם
רוסבצקי שלמה, אשתו, ילדיהם מאיר, ליבה וצפורה
רובינשטיין גדליה, אשתו דבורה וילדיהם
רודוביץ חיים, אשתו, ילדיהם איסר, מנוחה, שושנה ולאה
רודוביץ חיה רבקה (לב), בנותיהם יהודית ושרה

קרסנובורסקי אריה, אשתו שבע וילדיהם
קרסנובורסקי שבת, אשתו חיה וילדיהם
קרקוביאק פייוול, אשתו וילדיהם
קרושנסקי מרים, ילדיה מייסה, זאב ואריה
קרושנסקי שמואל, אשתו חנה (בארן) וילדם
קרושנסקי יעקב, אשתו אסתר ובתם בשה רבקה
קרושנסקי יעקב, אשתו אלקה וילדיהם
קרושנסקי ראובן, אשתו וילדיהם
קרושנסקי מרדכי, אשתו וילדיהם
קרושנסקי דב, אשתו רייזל וילדיהם
קרנצל מינדל וילדיה
קרנצל ברוך
קשבין, בניה יהושע וחנן

ר

ראדזילובסקי אלתר, אשתו חיה וילדיהם
ראטשקובסקי אלתר, אשתו הינדה, ילדיהם טריינה, זיידל וחיים צבי
ראכלסקי יעקב יצחק, אשתו וילדיהם דב, משה, טריינה
ראכלסקי יעקב, אשתו דוכה
ראכלסקי בנימין
ראכלסקי יצחק, אשתו אסתר שיינה
רוזנבוין אליעזר ואשתו
רוזנבוין בךציון, אשתו רחל וילדם
רוזנבוין יצחק, אשתו וילדיהם
רוזמן יצחק, אשתו שרה ושלושת ילדיהם
רוזנצווייג שמואל, אשתו וילדיהם
הרב רוזנבלום יוסף, אשתו וילדיהם
רוסכצקי שלמה, אשתו, ילדיהם מאיר, ליבה וצפורה
רוכנישטיין גדליה, אשתו דבורה וילדיהם
רוזנבוין חיים, אשתו, ילדיהם איסר, מנוחה, שושנה ולאה
רוזנבוין חיה רבקה (לב), בנותיהם יהודית ושרה

ש

שדלינסקי צבי, אשתו ובנם ברוך
 שוסטק מרדכי אהרן, אשתו שרה
 שוסטק אברהם, אשתו וילדם
 שולמייסטר משה ליפה, אשתו נחה
 שולץ יוסף, אשתו חיה זלרה ושלושת ילדיהם
 שורצברד אליהו, אשתו וילדיהם
 שורצברד דוד, אשתו אסתר גיטה, ילדיהם אברהם שלמה, חיה
 שויצ'ניק טובה דבורה וילדיה
 שפס, אשתו וילדיהם
 שמירא יעקב, אשתו אלתה ובנם שלמה
 שמירא חיים אליעזר, אשתו צביה ושלושת ילדיהם
 שמירא חיים אליעזר, אשתו וילדיהם (מזמכרוכ)
 שמירא יוסף, אשתו אידה, בניהם צבי ומוטל
 שמירא מרדכי, אשתו פנינה, בתם בוכצ'ה
 שמירא קיילה
 שפראן מוטל, אשתו משה וכתם בוכצ'ה
 שקלארביץ דוד

אחרי מיטתו של שמאי לבבי ז"ל

ב"ט לאוקטובר 1956 נפטר שמאי גוטמן ז"ל. יזכור שנדפס בעתון "חרות" ב"ט לנובמבר 1956 ליום השלושים לפטירתו של שמאי גוטמן (לבבי).

לפני שלושים יום הלך מאתנו בגיל שבעים וחמש ר' שמאי לבבי ז"ל, תושב ותיק של רמת-גן ואחד ממיסדיה הראשונים. יליד סוקולי הסמוכה לביליסטוק. את של רפאל גוטמן ז"ל ראש ועדת התרבות של הגמינה הורשאית ומחבר הרבה ספרים פדגוגיים שנספה הוא ואשתו באופן טרגי בגיטו הביילסטוקאי הי"ד. נצר למשפחת רבנים בישראל. בעודו עול-ימים הוא כבר אחד המשתתפים ב"ועידה המינסקאית" הידועה, מפיץ רעיון הציונות לכל מי שבא עמו במגע, בימים ההם, והוא בעל בית מסחר מבוסס בביליסטוק, והנה עברה השמועה ששמאי גוטמן מפרק את מסחרו המבוסס ועולה עם משפחתו לארץ — כבעל-הון. בארץ עברה עליו תקופה רבת-סבל, הוא אבד את הונו, אך לא נפל בכוחו, וכציוני הוא מעפיל שוב, ולבסוף הוא נקלט ברמת-גן בונה שם את ביתו בצדק, מקים דור מתערה בישובי-הארץ, מביא את אחותו, שכיום הם חקלאים ותיקים בבאר-טוביה ורעננה, זוכה לראות את הארץ בבנינה, והקמת מדינת ישראל. גם את המאבק לחיי חופש ודרור בארץ ומחוצה לה, והוא בשורות של תנועת ז'בוטינסקי. שלום לעפרו.

אברהם גולדראט

דברים אחדים לזכרו של ראובן לב ז"ל

מתוך דברי הספד ליום הזכרון הראשון

היה איש, איש סוקולי, ראובן לב — ואיננו עוד. וגדול הכאב והצער על איש חמוד זה שנעקר מאתנו. ראובן לב — סימל בעצמו לב טוב — מחונן היה במעלות ובמידות טובות, מעורב בין הבריות, מיצר בצער חברו, שמח בשמחת הזולת, ענו וצנוע, צדיק במעשיו וחסיד באורחות חייו בהליכותיו עם כל אדם.

ואולם, השבת המיוחד שאפשר להגיד על אדם נעלה זה והמאפיין אותו הוא: ידיד כולם היה. מי מאתנו לא הרגיש בראובן לב ידיד אמת בנפשו. כל אחד מאתנו ידע שמלבו הטהור של ראובן לב בוקעת אהבה זכה וצלולה לכל הנברא בצלם, לכל אדם מישראל וביחוד קשור היה בעבותות אהבה, רעות וידידות עם כל יוצאי עירו, היתה זו אהבת ראובן לב — אהבה שאינה תלויה בדבר. אהבה טבעית — שאינה נקנית אף אינה מקננת אלא בלב טהור של אדם גדול.

וראובן לב זכה להיות מופת לרבים, לכולנו בטוב לבו, באהבת האדם, בישורו וזכות נפשו — למרות שהחיים לא פנקו אותו כלל ועיקר. רבות שבעה נפשו אכזבות, צער וחמוריים — ולמרות כל זאת נפשו ולבו לא נפגעו על ידם במאומה. קשיי חייו ודרך-קוצים שהיו מנת חלקו עלי אדמות לא העבירוהו על דעתו ועל מדותיו הטובות. יש ולפעמים יסורים משפיעים לרעה על אופיו של אדם, הוא נעשה קשוח-לב, בלתי סובלני, אולם בראובן לב ראינו את ההפך מזה, כאילו הוא נודרך ונתעלה על ידם. לב קיבל את יסוריו —

באהבה, לא בעט בהם, לא נעשה פסימי ואפילו לא ראה את העולם ואת האדם דרך משקפת — של רוע לב ועוות דין. להיפך, ראובן לב לא התאונן אף פעם, לא הפך מר נפש, מאוכזב ומתיאש מן החיים ומן האמונה שבאדם. אדרבא, תמיד היה שרוי במצב רוח טוב, חיוכו לא סר מעל פניו ותמיד קיבל כל אדם בסבר פנים יפות ושמחות, כי נפשו חוצבה ממקור השמחה והאופטימיות. הוא ראה תמיד את הטוב באדם ואת הווהר בבריאה. ואם אומנם יש והסבל נפל בגורלו — נשא את סבלו בדומיה, הכליג על צערו והמשיך בדרכו — דרך התום והאמונה. ראובן לב היה שקוע ראשו ורובו בעולמות של רוח וחסד ואמר לנפש: „מה ערך לסבל צער של יחיד — העיקר, להבליג, להתרומם אל על, לערוג למשהו עילאי נאצל ונשגב.“

ראובן לב
נולד בשנת תר"ג 1890 בסוקוליה.
נפטר י"ג אדר ב' תשי"ט 1959 בתל-אביב

והשקפת עולם זו באה לידי ביטוי בעבודתו הספרותית. לא לחנם משך ראובן לב גם בעט שופר, פרסם יצירות שירים ופיוטים על החסידות, על השמחה השרויה במעונם של טובים וצדיקים. כל יצירה שלו שפעה אופטימית, אמונה באדם והטוב השורר בעולם. כזה היה בחיים וכזה היה האיש גם בכתיבתו. כי מי כמונו הכירו אותו ואת אופיו הנעלה. כידיד מבאי ביתנו, ידענו להעריך את האדם ביקר זה. כל מה שיצא מתחת עטו כאילו התנגן מאליו כי מנשמה מתנגנת יצאה. באדם זה מתקיים: „אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.“
כזה היה האיש, יושר, צדק לב — ושמחה. וכמה גדול הכאב לבני עירו, יוצאי קהילתו המתאספים הפעם — וראובן לב איננו עוד אתם. אנו מתיחדים עם זכרו הטהור ואילו את דבריו המלהיבים והנעימים — לא נזכה עוד לשמוע. מקומו נחיתם — ואין תמורתו. נדם הקול, מי כמונו מרגישים בגודל האבדה הזאת.
„היה איש וראו איננו עוד ושירת חייו באמצע נפסקה.“
שירת חייו של ראובן לב נפסקה באמצע — נישא את זכרו בלבותינו מתוך רגש של כבוד, חיבה והערצה. תהי נפשו ציורה בצרור החיים של האומה.

שרה נשמית
קיבוץ לוחמי הגיטאות

מתוך דברי הספד ליד ארונה של מאשה קפלנסקי

כה מעטים נשארו אחרי טבח קהילתנו באירופה השדודה, וכה מעטים הם האמהות והאבות בתוכנו.

כה מעטות עדיין השנים אשר עברו מאז נאחזנו באדמה זאת, כדי לבנות עליה את ביתנו, מקום מנוחה לרגלינו העיפות מלהלך בדרכי אירופה — וכבר בית-עלמין צופה אל מול עדותינו. רגילים היינו לראות בינינו את אמא קאפלנסקי מהלכת מתונות בשדרה שבין צריף מגוריה והכביש, בדרכה לחדר האוכל, או מחסן ההלבשה והיא משלחת מבט מהורהר ולטפני לעבר ילדינו, המתרוצצים לאורך המדרכה, מחייכת בחיבה לקראת דורשי שלומה.

בת למשפחה יהודית שרשית, חניכת התרבות העברית היתה. ומנחילה ערכי התרבות הלאומית גם לבניה. נעים היה להקשיב לשיחה העברי הקולח של אמא קפלנסקי, של הסבתא, אשר הביאה את העברית שלה מהגולה.

הגורל המר, אשר פקד את יהדות פולין, לא פסח גם על מאשה קפלנסקי בשואת שע"י ביאליסטוק, שם נחרב ביתה, שיכלה גם היא את יקיריה, אולם זכתה אמא קפלנסקי להשאר בחיים, לעלות ארצה ולראות בהולדת נכדה.

גם לאחר שהלכה בתה יחידתה אחרי בעלה לבנות את ביתה היא — נשארה אמא קפלנסקי בתוכנו.

אצילת נפש ומצניעה לכת, חביבה על ההורים וילדיהם כאחד. כואת ידענוה. יושבת היתה בפינתה, במחסן הבגדים ועושה מתוך מאמץ רב מלאכתה, ללא תלונה וללא קובלנה. אם כי זה שנים היתה כבר ידועת חולי.

ראינו אותה נושאת מכאוביה בדומיה, מתוך אותו שקט ושלוח פנימית מאצילה על נעם כל הליכותיה.

חשבנו, כי תתגבר על מחלתה ועוד תמשיך שנים בתוכנו. והנה גם היא איננה. ונוספה עוד תלולית עפר ליד קברו הרענן של טוביה. ואין בפינו חריך למעשה ולסבל, אמא קפלנסקי, ובניך לפי הגיל, אלא ברכת פרידה אחרונה.

תהיי מנוחתך עדן, בין רגבי האדמה אשר אותה בחרת לך לשכון עליה!

אמנו זכרונה לברכה

לזכרה של אמנו היקרה היצע גולדברג (פעצינר) ז"ל

קשה לכתוב על אם שנפטרה ומדרכו של עולם כי בדברי הספד וזכרון לנפטר, מזכירים רק את מעשיו הטובים ומתעלמים ממעשיו האחרים. אך בדברי זכרון לאמנו קשה לכתוב ולמצות את כל מעשיה, כי אין כל מעשים שיש להתעלם מהם. כל חייה היו מסכת אחת של מעשי צדקה, כל חייה היו קודש לזולת, לילדיה, למשפחתה ולבני עירה. לעצמה לא דאגה אף פעם, לא לבגודה או לרווחתה האישית, לחם חסכה מפיה, על מנת לדאוג לנו — לחנוכנו ולשאר צרכינו.

חיה גולדברג (מבית פעינר)

ימים קשים עברו עלינו מבחינה כלכלית ובאם הגענו לאן שהגענו הרי זה רק בזכותה ובזכותו של אבינו יבדל לחיים ארוכים.

זוכרים אנו את השנים שלפני מלחמת העולם השנייה וכמה דאגה והשתדלה כי כל בני משפחתה, יעלו ארצה, זוכרים אנו את ימי השואה, את העצבות והקדרות שעפעפה את ביתנו, באותם ימים גוראים יסרה מצפונה על כי לא כל בני משפחתה ניצלו ויהיו עמנו.

מילדותנו וזכרים את ביתנו כבית ועד לכל הסוקולאים שבארץ, כאן בצריף הדל כל מי שלבו מר, בא להתנות לבו לפניו ובסופו של דבר יצא מאושר ונשכר בברכתה ועצתה.
היה מי שכינה אותה אם, „הסוקולאים“ ואין כינוי ההולמה יותר מכינוי זה, ותקצר היריעה מלתאר את אישיותה רבת-הפנים ואת פעילותה רבת-הגונים.
ככל הצדיקים נפטרה במיתת נשיקה, יהיה זכרה שמור אתנו ומעשיה הטובים יעמדו לה, ויזכרו אותה לנצח ילדיה, נכדיה, ונינתה וכל יתר בני משפחתה.

ת. נ. צ. ב. ה.

בנה ובתה

דברי הספד על קברו של ר' מיכאל ז"ל

מפי העורך שמואל קלישר

עוד רואה אני לפני את דמותו האצילה של ר' מיכאל מאיק ז"ל. מכופף במקצת פוסע להנאתו באטיות ברחובת ועתון „חרות“ פרוש לפניו, בו הוא מתעמק בענינים העומדים ברומו של עולם. אני מברך אותו והוא משיב לי בחיוך מלבב. קשה להאמין ולהתרגל למציאות כי שוב אין עוד הוא אתנו. נוף הסביבה השתנה עם רגבי האדמה המתנשאים מעל קברו של ר' מיכאל מאיק מזה שנה תמימה.

על קבר זה עומדים בני משפחתו היקרים, אנשי עירתו סוקולי ואנו הידידים שהכירו אותו ומרכינים ראש ביגון ובצער עמוק. עם מותו נתדלדלה שורת השותפים לו לגורל, שעברו אף הם נתיב יסורים, ומחשכי עמק הבכא.

מסך של טרגדיות עוטה את תקופת מאבקו לחיים ולקיום והדאגה לשלום בנו יחידו משה שהיה אתו בבונקר משולל אור ואויר לנשימה. היו אלה שנים חשוכות, גדושות פשע ורשע של מבקשי נפשו בין נפשות אחיו המעונים והמושמדים מדי יום ביומו, מדי שעה ושעה. בתנאים אל אנושיים אלה ובסכנת מות בכל רגע שר ר' מיכאל את שירת חייהם וזעק זעקתם שנחנקה בגרונו על גבי פיסות ניר שהסתיר בבגדיו המרופטים ובנקיקי הבונקר המעופש והרטוב. הוא קיח, כפי שהוא כותב, שפיסות נירותיו יגיעו לעולם ויועזו את סיפי המצפון האנושי, במידה שקיים מושג כזה.

כעד השואה, הקים ר' מיכאל מצבה חיה לזכר יהודי סוקולי. כשליח צבור נאמן יצק נדבכים על גבי דפים, בהעלותו אורות וצלילים מחייהם, סבלם ומותם של בני עירתו ההומה והשוקקת חיים יהודיים, ומה עסיסיים בתכנם. הוא עשה מלאכתו בצנעה ובעומק הנפש בתארו פרטי השואה בעירתו ומחוצה לה, ביערות ובין שיני אריות, בצל קלגסים גרמניים ופולניים כאחד. הוא עשה זאת במיטב המסירות ובשיא יכלתו. יומנו של ר' מיכאל מלא אפיוודות טרגיות ומרטירולוגיה. כל דף מועזע ומרעיד מיתרי הנשמה.

התרשמתי עמוקות מספורו וספגתי לתוכי כל פרט ביומו, עד שחשתי בעצמי ובבשרי כאילו הייתי שם אתו ואתם יהודי סוקוליי, לאפי, ויסקי מזוביצק וטיקטין. לאחר השחרור לא היה ר' מיכאל מסוגל לשמוח. עיניו לא התנוצצו בגיל. המום ואבל התהלך בין עיי המפולת של בתים וסימטאות המתות, שרק לפני זמן נקראו סוקולי. רוחות רפאים רחפו מעל העירה המתה, טבולה בשנאת הפולנים שהתאכזבו והצטערו שעוד נשאר יהודי חי ולא הססו גם לשלוח בהם ידיהם הרצחניות.

ר' מיכאל היה איש תרבות ונעים הליכות. גדל בתורה וטופח על יסודות מסורת עמנו. ידוע לי שהיה ממפיצי השפה העברית ושימש כמורה לעברית וכחובב ציון בלהט נשמתו. כנראה לי, לא היה ר' מיכאל דברן, או פעלתן מובהק ולא עמד בברק זרקורי החברה, אך עמוקים היו שרשיו בצבור ובעמו וגדולה רגישותו ואהבתו למשפחתו ולזולת.

חיים סוערים פנימיים מלאו את לבו ולוו את מעשיו. הוא לא פונק בחדות חיים ודרכו לא
היתה סוגה בשושנים ואולי משום כך התברך בלב רגיש ובכשרון להקיף את ממדי השבר
של בני הזעירה.
מה טוב שזכה לנער במקצת ימי אפלה של אתמול לזיק נחומים ולימים בהירים יותר
בחיק משפחה ונכדים אהובים וידידים רבים במדינת ישראל.
באדמה שזכה להגיע אליה ואהבה, נכרה קברו.
אנו שסבלנו ישירות מהשואה ואף אלה שחשו אותה מרחוק מאזינים להד חייו הנסערים
של ר' מיכאל מאיק ומתיחדים בהרהור עמוק עליהם. ההד חודר להכרתנו ברטט וברעדה
ולב עלינו דוי.

חבל על דאבדין ולא משתכחין! יהא זכרו ברוך!

מכמורת. א' חנוכה. תשכ"ט.

יוצאי סוקולי בישראל ובתפוצות

מרכינים ראש בדאבון לב ובצער עמוק על נפילתם של צאצאי סוקולי, בהגנת המולדת,
במלחמת יום הכפורים:

רבי-סרן דב סורסקי ז"ל, בן חנה ומשה

גדעון גורקוביץ' ז"ל, בן זלדה ואליעזר ז"ל מפתח-תקוה

יהי זכרם ברוך!

רבי-סרן דב סורסקי ז"ל
נולד ב-26.9.50 בבאר-שבע
נפל כ"ב תשרי תשל"ד.

יוצאי סוקולי שנפטרו בישראל

יהי זכרם ברוך!

לב ראובן	אולשה חיים
ליטבק חיים	אולשה רחל
מאיק מיכאל	אולשה שלום
נובק בובצ'ה	ד"ר אולשה פישל
פלודקי גדליהו	הרב בן מנחם יצחק מאיר
פטרניסקי צפורה	גורקוביץ אליעזר
סוקמן זלמן	גורנוסטינסקי חיים
סורביץ יהושע	גורנוסטינסקי חנה
סולרז' יוסף	גוטמן יוסף
סולרז' מויכה	גוטמן שמאי
סוקולק משה חיים	גולדברג חיה
פיינברון גישה	יכנס נחום
קפלנסקי מאשה	יתום יהודית
	לחובר יצחק מאיר

סוקולי בתמונות

צעירי סוקולי 1916—1917

עומדים מימין: זיידקה רודניק, שרה בריל, דינה מלכה פיוס, דב זילברמן, איידל גוטמן, נחום בורוביץ, חיים קולוונסקי, שמחה צ'שלוך, אליעזר גולדשטיין, הדסה בריל, חנה פשה גולדין.

שורה שניה מימין: דב מושונזניק, צביה ביאלודבורסקי, אברהם מושונזניק, יעקב בורוביץ, שבתאי לב, מרים לכובר, אטיה אפשטיין, חנן שולמייסטר, ליבה גוטמן, ליימה סוקולוביץ, חיה סוקולוביץ, משה גולדוסר.

שורה שלישית מימין: מלכה לכובר, צפורה בריל, שרה בורוביץ, חיה פצינר, שרה בילה גולדין, בריינה גינזבורג, אמא ברמן, לאה גוטמן, למטה מימין: שמואל גינזבורג, שיינה גינזבורג, רייזל סוקולוביץ.

קבוצת סוקולאים ביער „איטשקע“
בשבת שפרצה השריפה הגדולה בשנת 1929

נוער סוקולאי מלה את שמואל בורוביץ בדרכו לארה"ב. בשנת 1929

עומדים משמאל: משה סוקולוביץ, אשתו הדסה, יעקב לייזר טשרבוניץ, שפּרה קרביץ,
 נחמה גולדמן, שאול דוד קרביץ, הדסה קרביץ, עטל טשרבוניץ
 יושבים באמצע משמאל: אשר בריל, גישה יכנס, בצלאל יכנס, פייגל לכובר, אלתר פיוס,
 יושבים למטה משמאל: אסקב קילודז'נסקי, יצחק אסטרוביץ, בחורה מביאליסטוק.

עומדים מימין: שייגה גינצבורג, ליבה גוטמן, איידל גוטמן, הדסה
 בריל, יונה גינצבורג, שרה בריל, בריינה גינצבורג, לאה גוטמן,
 רחל גינצבורג.
 יושבים מימין: אלתר גינצבורג, רייזל סוקולוביץ, יגטה גוטמן,
 רייזל קילודז'נסקי, ליימה סוקולוביץ.

קבוצת "מבריאים" ביער קרושבה
 מוכרים בתמונה: הדסה בריל, צבי זילברשטיין, עטיה זילברשטיין, יפה סורסקי, רוזה
 סוקולוביץ, בובצה רצ'קובסקי, ליבה קולוננסקי, ברכה סוקולוביץ.

קבוצת חלוצים בשנת 1925 בתחנת הרכבת בקרושבה
 עומדים מימין: צבי זילברשטיין, יצחק מורשקביץ, יונה גינזבורג,
 שמואל בורוביץ, ישראל אהרון סרניביץ, יחזקאל צ'רבונניץ.
 באמצע מימין: יהושע אלשה, ראובן בידנוביץ, יושב: מוטל צ'רבונניץ.

עומדים מימין: יחזקאל צרבוניץ, שמואל בורוביץ, דוד קוטיק, בצלאל יכנס, יצחק אוסטרוביץ.
 יושבים מימין: יונה גינצבורג, ניסל לפצינסקי, אלתר גינצבורג, אלתר פיוס, לימה סוקולוביץ.

עומדים מימין: הנצח אפשטיין, איטקה סוקולוביץ, ליבה קולודנינסקי,
 לאה לב.
 באמצע מימין: מלכה ביאלידורסקי, חייקה בורשטיין, וולול אולשה,
 באבצ'ה רטשקובסקי, טויבה פצינר.
 למטה מימין: יונה גינצבורג, שמואל בורוביץ.

חיים שמעון לפצינסקי הי"ד
לוחם בניטו ביאליסטוק

עומדים מימין: יהודה סוקולוביץ, מוטל קפלנסקי,
אהרן זלצר, יצחק גולדשטיין

מימין: דוד זשולטי, רחל אולשה, חיים זשולטי, שרה
טובה זלזו, ניטקה לכובר, קנטשה בורוביץ, אריה
ברונשטיין, לאה מאיק, חיים יהושע אולשה.

מימין: בצלאל יכנס, יחוקאל
צרבוניץ, שמואל בורוביץ.

יושבות משמאל: מלכה גולדברג, נחמה רדוילובסקי,
עומדות משמאל: שרה אסתר מלאך, חיה אוקון.

צבי אלסה
חייל בימי ה"צאר"

אלתר לב
בן יהוד'ל הקצב (אחיו של חיים לב)
חייל בצבא הרוסי בשנת 1913

ישראל מורסקיביץ חייל רוסי בימי
ה"צאר" ניקולי

אלימלך גולדברג
חייל בצבא הסולני בשנת 1939

משה בריל ז"ל

שלמה אולשה ואשתו שרה מרים ז"ל

שרה הניה גריצ'ק ע"ה

יעקב משה גריצ'ק ז"ל

רייזל יכנס ע"ה

זלמן יכנס הי"ד

נחום יכנס ואשתו חנה ז"ל

שלמה גולדברג ז"ל

לובה גולדברג ז"ל

פריידה פּרל קניגסברג ז"ה אשת אברהם יעקב קניגסברג עם בתה חנה רייזל

קלמן קאהען (קונזיאטי)
נפטר בפסח תש"א 1951 במונטראול — קנדה

אברהם טיעטה ואשתו שרה ז"ל
מזכיר יוצאי סוקולי בניוירוק
נולד בסוקולי 25.5.1898
נפטר בניוירוק 20.4.1958

אהרון צבי יסקולקה ז"ל

חיים אליעזר שפירא עם צבי קונזיאטי

ועד סועלי ציון בסוקולי בשנת 1919-1920
 עומדים מימין: אריה טורק, אברהם לפצינסקי.
 יושבים מימין: אריה קניגסברג, ריקל זשולטי, יהודה רוזמן, משה סיינס, ראובן סופש, שמואל
 אריה לפצינסקי.

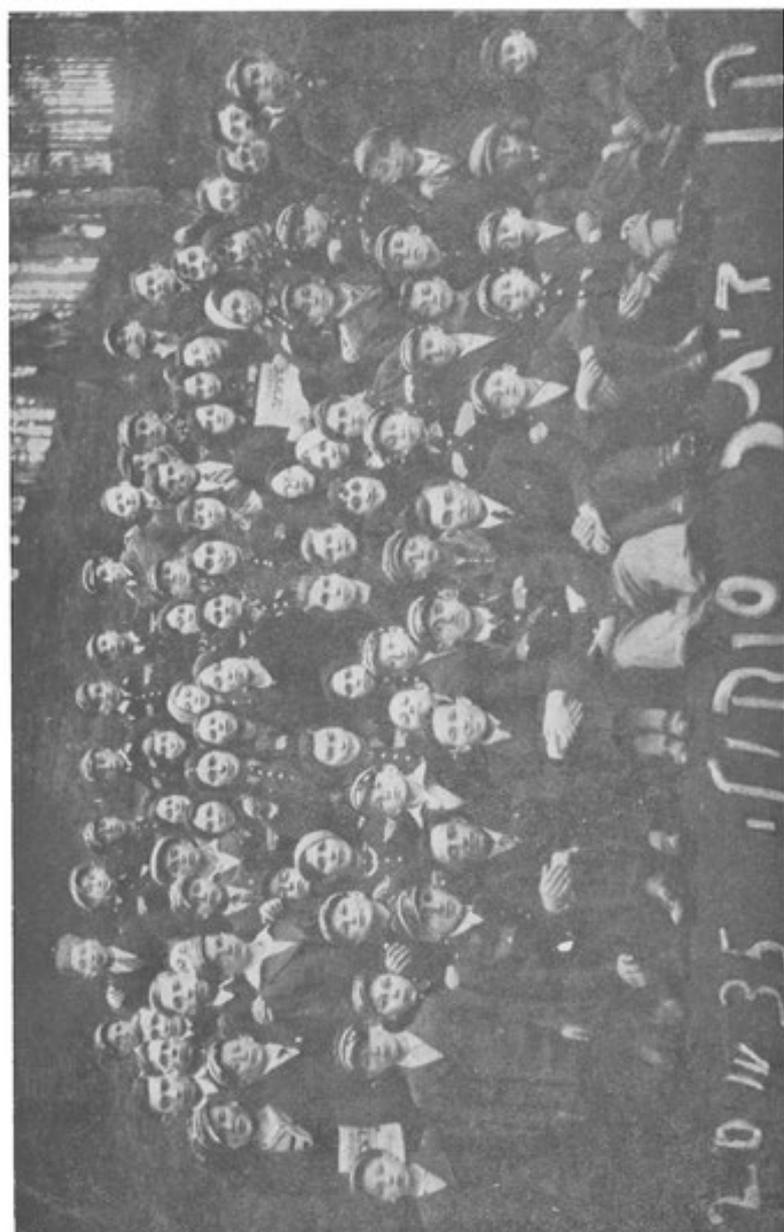
נשף פרידה לחיים פטינקה בנסעו לאמריקה

קבוצת השומר הלאומי בהכשרה

קבוצת חברות
עומדים מימין: ששקה קרביץ, צפורה טורסקי,
עסל, סורביץ, מלכל אוקון.
למטה מימין: מלכה בורוביץ, רחל בורוביץ רבקה
צרבוניץ

קו ביתר בסוקולי בשנת 1935
המפקד יונה זילברשיין (יושב באמצע)

תלמידי המוסדות החרדיים 1935

כתה ה' של בית'ספר עממי 15.6.1934
 עומדים משמאל: שרה גורז'ץ, שרה מיילר, צירל בלומנבלט, נחמה רדוילובסקי, שרה ז'רבקובסקי.
 שורה שניה משמאל: שרה אסתר מלאך, יואל אולשה, מוטל שפירא, ישראל לב, משה מאיק, יהודה בורוביץ.
 שורה שלישית משמאל: חיה לב, חיה גולדברג, חיה ישמתי, הלה גולדשטיין, מלכה גולדברג.
 יושבים משמאל: דבורה סורסקי, רחל גורקוביץ, רוזה סורביץ, המורה לברוקיביץ, יפה גריצ'ק, לאה קוול.

כתה ה' בשנת 1936
 עומדים משמאל: שלום בלושטיין, שלמה גורקוביץ ראובן מלון, שמואל בארן, שמאי ליטוק.
 באמצע משמאל: יוסף דושו'ה, גרשון קוסטשבסקי, יעקב נמזינסקי, איסר איין, יעקב פליצר.
 יושבים משמאל: זליק פלוט, משה סלודקי, משה קרבצביץ, בנימין גורקוביץ.

כתה ב' ובי

עומדים מימין: סתירה בורשטיין, שרה גורנוסטיינסקי, אסתר לנגלייב, צפורה סורסקי, ליבצה צ'רבוביץ, פייגה לאה לפצינסקי, שושקה קרביץ, מרים בלושטיין.
 שורה שניה מימין: לאה גולדברג, חיה סיינס, ברכה קולוביץ, דבורה פטינסקי, שפורה אולשה, דבורה בורוביץ, דבורקוביץ, חיה רבקה סומוביץ.
 יושבים מימין: המורים לוי, גרצובנה, צשה מורשטיין, אויסטר ואשתו, יצחק לוי.
 שורה רביעית מימין: מלכה אוקון, צפורה סוקולוביץ, הדסה גולדברג קיילה ביאלודבורסקי, למטה מימין: גיטל לחובר, רחל בורוביץ.

בני סוקולי באוסטרליה ב'1969
 מימין: זיידל סלפובסקי, מוטל צ'רבונץ, אברהם גולדברג, חיים גולדברג, מרדכי גולדברג, יואל אולשה.

עומדים משמאל: ראובן מיטש, יעקב מנגווי, ניסל מורסקי ואשתו, ליאון לורינסקי, פייול קוטשעבסקי, משה בורוביץ ואשתו, יהושע מורסקי, הבעל של חנה מורסקי, יושבים משמאל: שמואל אריה לפענינסקי, מלכה מנגווי, משה טיינס, לובה לפענינסקי, מנדל לנגלייב, נשקה לפענינסקי, חנה מורסקי, ז. מליצ'ר ואשתו, הילדים הם של ניסל מורסקי ומשה בורוביץ, יוצאי סוקולי בארגומינה

כתובות בני סוקולי בישראל

- אולשה משה — רח' ארלוזורוב 66, חולון
אולשה אליהו — בני עתרות
אוקון יוסף — רח' אבא הילל 126, רמת-גן
אילן יהודה — קיבוץ דפנה ד.ג. גליל העליון,
אלישוב רבקה — מגדיאל
אייל יונה — רח' ויצמן 18 גבעתיים
- בוקסנבאום חנה — רח' ירושלים 51, בת-ים
בורשטיין צפורה — רח' עזיאל 153, רמת גן
בורשטיין — דובה — בתי בורשטיים (ע"י המשטרה), פתח-תקוה
ברגר רחל — רח' נחמני 62, תל-אביב
ברוין ברכב — רח' אבן ספיר 11, פתח-תקוה
בריינסקי צפורה — רח' ביאליק 86, רמת גן
בר יהודית — רח' איריס 8 ב' נצרת עלית
- גולדצוויג צפורה — רח' סמילנסקי 32, נתניה
גוטמן רניה — רח' רוטשילד 21, חיפה
גולדברג ישעיהו — רח' שמואל הנגיד 4, תל-אביב
גולדברג משה — רח' שיינקין 40, גבעתיים
גולדרט שרה — רח' גורדאו 88, תל-אביב
גולדשטיין טובה — רח' אבן ספיר 7, פתח-תקוה
גונשכסקי יעקב — חיפה
גורנוסטיינסקי יצחק — רח' הגלגל 57, רמת-גן
גורקוביץ זלדה — רח' ברקוביץ 7, פתח-תקוה
גילר אטקה — רח' ארלוזורוב 138, תל-אביב
גינגיס הדסה — רח' הגליל 6 אפרידר, אשקלון
גינזבורג בילה — שד' החייל 26 יד אליהו, תל-אביב
גרינברג חיה — רח' פברוגת 18, גבעתיים
גריצ'ק זאב — שיכון קרית ביאליסטוק 80, יהוד
גונן לאה — רח' אמיל זולה 5 יד אליהו, תל-אביב
גרשט זהבה — רח' קיש 27, נתניה

דְּכוּרֵינ מְרִים — מועדון נוה אביב, כפר שמריהו

וונדולוביץ איסר — רח' הפלמח 36/5, צפת
וונדולוביץ יעקב — שיכון חסחון, צפת
וילקנפלד ברכה — רח' ברנר 21, ראשון-לציון
וינר אליעזר — רח' טשרניחובסקי 24, תל-אביב
זכט יפה — רח' רחל 4, תל-אביב
זנדרמן הניה — רח' מוהליבר 14, פתח-תקוה
זסלובסקי בילה — רח' רמז 35 פג'ה, פתח-תקוה
זסרמן אברהם — רח' רחל 7, תל-אביב
זרובל שולמית — רח' הנועת המרי 12, רמת-גן

ז'הבי נתן — רח' שושנת הכרמל 33 הר הכרמל, חיפה
זלצר אהרון — רח' בורכוב 24, חולון
זלצר אליהו — רח' אילת 28, חולון
זילברשטיין — רמת-גן
זמיר אהרון — רח' השופט ברנדיס 19, פתח-תקוה

ז'ניו לאה — רח' הדרור 11, אשקלון
ז'יותן גישה — כרכור

ז'נטשר מרים — רח' מרדכי 13, קרית עמל

ז'ודקס מינה — רח' מוזיר 12, תל-אביב
ז'כנס יוסף ואידה — ר' נורדאו 14, רמת-גן
ז'לינוביץ מלכה — רח' טבריה 8, חיפה
ז'שאל רבקה — רח' ג', קרית חיים
ז'תום — רח' יהודה הלוי 36, רעננה

ז'הן יונה — רח' י"א 14, קרית חיים
ז'הן יפה — רח' מוהליבר 74 קרית ביאליסטוק, יהוד
ז'ץ חיה — בית קושקליק, כפר אתא

ז'ב חיים — רח' מוהליבר 7, פתח-תקוה
ז'ב יעקב — רח' דוד ילין 21, נתניה
ז'ב אטיה — רח' השופטים 24 תל-אביב
ז'ב לאה — רח' בארי 9, תל-אביב
ז'ב אברהם — רח' אפשטיין 7 תל-אביב
ז'ב יונתן — רח' המלך ג'ורג' 33, ירושלים

ד"ר לוי מנחם — רח' הלל 16, ירושלים
לוי אסתר הרצברג — רח' רמז 10 ותיקים, הרצליה
לחובר דורה — רח' בלפור 44, בתים
ליברמן הדסה — כפר אדיר
ליאון חיים — רח' טשרניחובסקי 51, תל-אביב
ליטוק חנה — רח' שפינוזה 2, אזור
לורינסקי אריה — רח' אבא הלל סילור 107 יוראליה, חיפה
לחמן חנה — רח' דיונגוף 191, תל-אביב
לניאדו לאה — רח' רוזאל 23 רמת-חן, רמת-גן

מאיק לאה — רח' הרצל 100, נתניה
מאיק משה — רח' סמילנסקי 44, נתניה
מדם שפרה — בנימינה
מונקרש אריה — רח' ארלוזורוב 33, רמת-גן
מיקוליצי יהודית — רח' גבע 39, נתניה
מרקוס רחל — רח' רילף 5, תל-אביב
מרקוביץ רוזה — רח' רבי עקיבא 120, בני-ברק

נ"ר זהבה — תל עדשים
נץ לאה — רח' הפורצים 20, נתניה

סורסקי משה — כפר אביב
סינס שמואל — רח' גבעתי 5 רמת-חן, רמת-גן
סלודקי אלימלך — רח' גורדון 32, תל-אביב
סלודקי משה — רח' המעגל 40, רמת-גן
סלומסקי אהרון — רח' וולפסון 56, פתח-תקוה
סנטקובסקי דב — המלך ג'ורג' 78, תל-אביב
סקורק הרצל — רח' פברוגט 1, רמת-גן

הרב פיינסקי קלמן — רח' הפסגה 53 בית וגן, ירושלים
פינוס רוזה — שביב 108, הרצליה
פינקלשטיין יעקב — כפר אתא
פלוט יעקב — כפר אביב
פליער מנדל — שכונ עמידר 11, כרכור
פרוזנסקי חיה — רח' הקליר 18, תל-אביב

קנן חיה — רח' מוהליבר 134 קרית ביאליסטוק, יהוד
קיבייכו בנימין — רח' עזריאל 14 רמת השקמה, רמת-גן
קלינגר דינה — רח' גלעד 6, חיפה
קלישר רחל — מכמורת
קניגסברג צבי — רח' הופיץ 3, חולון
קרמלובסקי דוד — רח' יונה הנביא 40, תל-אביב
קשונסקוביץ רחל ומרדכי — רמת אביב 39, תל-אביב

שוייצר אידה — רח' טבריה 1, תל-אביב
שפירא צפורה — רח' נרדו 31, פתח-תקה
שפר רחל — רח' מרגוע 12, רמת-גן